

АЛЪТАНАХ

КАНАДИ

1928-1938

УКРАЇНСЬКА СТРІЛЕЦЬКА ГРОМАДА

В

КАНАДІ

1928

--

1938

САСКАТУН, КАНАДА, 1938.
НАКЛАДОМ УКРАЇНСЬКОЇ СТРІЛЕЦЬКОЇ ГРОМАДИ В КАНАДІ
Друком Видавництва "Новий Шлях".

ЗА ТЕБЕ, УКРАЇНО!

(ГИМН ЗАМОРСЬКИХ УКРАЇНЦІВ)

Далека Ти, а близька нам, Кохана Вітчино!
Як сонце з неба Твоїм ланам, Ти світиш нам водно.
Світи нам, Вітчино, світи, Кохана Україно!
Щоб знали ми, куди нам іти у слухную годину!

У бій, у бій! За світлий прапор Твій,
за Тебе, Україно, за Тебе, Україно!

Як птахи ті, що їх пожар прогнав зпід рідних стріх,
на перший поклик хоча зпід хмар, ми злинемо до них.
Поклич нас, Вітчино, поклич, Кохана Україно,
ми злетимо, як козацтво в Січ, у слухную годину!

У бій, у бій! За світлий прапор Твій,
за Тебе, Україно, за Тебе, Україно!

Не даром ми тепер живем у вітчині свобод,
ми знати будем, як без ярем, живе народ.
Вставай лиш, Вітчино, вставай, і нас клич, Україно,
ми здивуєм заморський наш край у слухную годину!

У бій, у бій! За світлий прапор Твій,
за Тебе, Україно, за Тебе, Україно!

МАРШ НАЦІОНАЛІСТІВ

Зродились ми великої години,
з пожеж війни й з полумя вогнів;
плекав нас біль по втраті України,
кормив нас гнет і гнів на ворогів.

І ось ідем у бою життєвому
міцні, тверді, незломні мов граніт,
бо плач не дав свободи ще нікому,
а хто борець, той здобуває світ.

Не хочемо ні слави, ні заплати.
Заплатою нам радість боротьби:
Солодше нам у бою умірати,
ніж в путах жити мов німі раби.

Доволі нам руїни і незгоди:
не сміє брат на брата йти у бій.
Під синьожовтим прапором свободи
зєднаєм весь великий Нарід свій.

Велику правду для всіх єдину
наш гордий клич Народові несе:
Батьківщині будь вірний до загибуні,
нам Україна вища понад все!

Веде нас в бій борців упавших слава.
Для нас закон найвищий та приказ:
Соборная Українська Держава —
міцна й одна від Сяну по Кавказ.

Сл. П. ПОЛКОВНИК ЕВГЕН КОНОВАЛЕЦЬ
Вождь Організації Українських Націоналістів
й Ініціатор Об'єднання Українського Стрілецьтва на Еміграції

ВСТУП

Історія доказує, що політична еміграція кожного поневоленого народу завжди відіграла одну з важких або й найважніших роль у визвольних змаганнях своєї нації. Бачимо це в історії чехів, поляків, ірландців та др. Бувало, що в неодній з таких націй, коли займанець терором паралізував організований визвольний рух поневоленого народу, на політичну еміграцію падав головний обов'язок творення керівного тіла визвольної акції та роздмухування пригасаючого вогню національної революції в батьківщині відповідною акцією на закордонному терені.

Двацять років Української Національної Революції, що почалася 1917 року й триває досі, доказують, що й українська політична еміграція, розкинена по цілому світові, виконувала й виконує дуже важне завдання в тій Національній Революції, а нерідко цілий тягар визвольної акції спадає саме на неї.

В цій книзі, виданій з нагоди десятирічного існування Української Стрілецької Громади в Канаді, старатисьmemo бодай в грубших рисах змалювати цілу до-теперішню діяльність цієї організації, що складається вбільшості з, так мовити би, української військової еміграції, цебто з бувших вояків Українських Армій (східно-української, галицької, повстанчих національних), що то викинені ворогом-переможцем з Українських Земель або переслідувані ним мусіли покинути Батьківщину й опинилися на еміграції в Канаді.

Історія десятирічної діяльності Української Стрілецької Громади в Канаді—це історія народження й росту українського організованого націоналістичного руху серед наших поселенців у цій країні. Українська Стрілецька Громада—це та жива артерія, яка лучить місцеве українське суспільство з далекою Батьківщиною й авангард українського державницько-визвольного руху українців у Канаді, який творить тут сильне запілля для організованого націоналізму в Україні.

Віriamo, що подана тут історія організації, оперта на матеріялах, зачерпнених з організаційного архіву, не тільки кине більше світла на національне життя канадських українців, а й стане для читача й історика причинком до історії організованого українського націоналістичного руху в цілому, зосібна в Канаді.

Також подамо тут короткий начерк історії подібних українських організацій, що існують в інших країнах американського континенту, як теж історичний огляд діяльності українських організацій був. вояків в Європі та інших частинах світу. Правда, не маємо таких достаточних даних про згадані організації, щоб могли тут представити їхню діяльність бодай в такій мірі, що Української Громади в Канаді. Одначе хочемо затримати для історії України бодай дещо й віriamo, що по цій нашій першій спробі в цій справі відповідні чинники зберуть докладний матеріял про всі осередки нашого зорганізованого стрілецтва на еміграції в світі й виразно накреслять, яке завдання воно виконало чи виконує для справи визволення України.

Редакція.

ДЕСЯТЬ РОКІВ УСГ В КАНАДІ

Бувши вояки Українських Армій почали прибувати в Канаду вневдовзі по захопленні Українських Земель займанцями. Найбільше приїжджали вони сюди з земель, що найшлися під окупацією Польщі й Румунії, менше з Сх. Земель, тому що виїзд звідти був дуже утруднений большевицькою владою.

Та найбільший наплив у Канаду української військової еміграції почався в 1925 році, коли то в Йозефові (на Чехословаччині) розв'язано український військовий табір. Вояки з того табору вертались у Батьківщину, інші оставлялись у Чехословаччині й подались на заробітки, решта розбрилась по цілому світові. Багато з цих останніх прибували в Канаду й ставали до праці на фармах, фабриках і залізничних шляхах. За пару років по всіх усюдах цього краю, від Атлантику по Пацифік, вже можна було стрінути був. вояків Українських Армій.

Рівночасно з прибуванням у Канаду цих військових скитальців серед наших місцевих поселенців, з яких багато осілись тут ще перед 1900 роком, почало живіще проявлятися укра-

їнське національне життя, що було сильно ослабло внаслідок трагічного закінчення наших збройних змагань за державність. Оживлювали це життя такі ці військові емігранти, що, як чинні учасники тих змагань, розказуючи й пояснюючи в місцевій українській пресі різні епізоди з визвольної боротьби, викликали в суспільстві зацікавлення теперішнім положенням України й бажання помагати нашому народові в Батьківщині в його змаганнях.

Розглянувшись на цьому терені, найактивніші з цієї військової еміграції постановили створити свою організацію, на зразок організації воєнних ветеранів інших народів. В основу організації поставлено український революційний націоналізм. Найголовніші завдання організації: Плекати традиції Українського Війська, вціплювати український військовий дух у суспільстві, передусім у молодшому поколінні й безупину втримувати лучбу між нашим місцевим суспільством та Україною. Рівнож помагати Українським Інвалідам і визвольній боротьбі.

1 9 2 8

СТВОРЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ СТРЕЛЕЦЬКОЇ ГРОМАДИ

ОСІДНІЙ ГУРТОК У ВІННІПЕГУ

Таку організацію створено 23 січня 1928 року в місті Вінніпегу, де в тому часі був осідок централь всіх канадських українських організацій. Ініціативні збори відбулися в залі Українського Народнього Дому, в присутності 16 осіб, був. вояків Українських Армій. Нарадами проводив Остап Василишин, головним доповідачем був д-р Іван Гуляй—був. українські військові старшини. В протоколі тих зборів запо-

дані такі прізвища: Остап Василишин, Іван Гуляй, Й. Печенюк, Володимир Коссар, Іван Чайка, Федір Білий, О. Штойко, Іван Іванусь. Організацію названо "Українська Стрільська Громада в Канаді", взоруючись на подібній організації в Зл. Державах Америки, що вже там існувала. Між іншим вибрано Комітет (О. Василишин, І. Гуляй, І. Іванусь, О. Штойко), що мав займитися виготовленням статуту й

підготовкою установчих зборів.

Другі подібні сходини відбулись у тій самій залі 30 січня, при участі 20 осіб, а тяждень пізніше (6 лютого) Установчі Збори. Про-

ського шкільного куратора Собінського у Львові. 21 березня відбулися сходини представників усіх українських національних товариств міста Віннипегу, що тревали цілу ніч. Вислано пре-

ОСТАП ВАСИЛИШИН

Д-р ІВАН ГУЛЯЙ

Інж. ВОЛОДИМИР КОССАР

Основники й Провідні Керівники Української Стрільцкої Громади в Канаді

водив нарадами д-р І. Гуляй. Прийнято статут організації, що—з малими винятками—уточнювався зо статутом Української Стрільцкої Громади в Зл. Державах. Всі присутні (13 осіб) стали членами організації й вибрали управу в складі: Остап Василюшин—голова, О. Стасина—писар, О. Штойко—скарбник, І. Гуляй і Ст. Богач—провірна комісія. Вписове назначено на 50 цт., а річну вкладку на 2 дол.

Відповідні заклики управи УСГ в пресі та кореспонденція з був. українськими вояками в різних місцевостях Канади приносили успіх. Був. вояки в Едмонтоні, Монреалі, Торонті виявили охоту творити в себе Гуртки УСГ. Передові члени виголошували відповідні відчити в українських національних товариствах у Віннипегу і внаслідок того почали прибувати нові члени. Наприклад, 3 березня 1928 вписано 10 нових членів (Вол. Демянчук, Павло Рогач, Олекса Котик, Степан Камянецький, Микола Бомба, Вол. Гозубець, Тома Драч, Іван Мазур, Ілько Хома, Гриць Лучка).

"КОМІТЕТ ОБОРОНИ УКРАЇНСЬКИХ ПОЛІТИЧНИХ В'ЯЗНІВ"

Першим публичним виступом УСГ було зорганізування протесного віча в справі смертного вироку польського суду на Атаманчука й Вербицького, обвинувачених у вбивстві поль-

зидентові польської держави каблеграму такого змісту:

"Жадаємо знесення репресій на культурному полі, примінованих польським урядом на зайнятих Українських Землях зглядом Українського Народу, тим самим жадаємо засуспендування засуду смерті на Василя Атаманчука та Івана Вербицького як наслідку повищеного стану Жадаємо ревізії засуду Василя Атаманчука та Івана Вербицького. Такі телеграми шлемо до Ліги Націй та урядів культурних держав."

На нарадах створено з представників всіх товариств комітет, що виключно мав керувати акцією оборони Атаманчука й Вербицького. Одначе пізніше комітет поширив свою діяльність і, прийнявши назву "Комітет Оборони Українських Політичних В'язнів", зайнявся справою допомоги всім українським політичним в'язням під Польщею. Комітет існує досі.

Протесне віче проти засуду Атаманчука й Вербицького відбулося 25 березня в залі Читальні "Просвіти", при великому здвизі українського громадянства. Віче схвалило протесні резолюції проти засуду й вислало їх у Союз Народів, представникові Канади при Союзі Народів, урядові Канади, федеральному премієрові Мекензі Кінгові, провідникові урядової опозиції Р. Б. Бенетові, послові-українцеві в отавському (федеральному) парламенті Михайлові Лучковичеві. На поклик комітету в різних місцевостях Канади відбулися протесні віча й збіркова акція на поміч засудженим польським

судом. Посол Лучкович інтерпелював у парламенті в справі зусуду, а також віднісся особистим листом до Дандюрана, канадського відпоручника в Союзі Народів, а цей заінтерпелював польського міністра Залеского. Вислідом цих протестів та інтерпеляцій було знесення вироку смерті на обох засудженців і зарядження нової розправи.

Перша Печатка УСГ

ГУРТКИ УСГ ПОЗА ВІННІПЕГОМ

На заклики Головної Управи УСГ, поміщувани в місцевих українських часописах (Український Голос, Канад. Фармер, Канад. Українець, Канад. Ранок) зголошуються був. вояки з провінції в членство УСГ, а часто й українці, що в Українських Арміях не служили. Для енормування цієї справи постановлено на одних сходинах УСГ (19 березня) приймати тих, що не служили в УА, як членів-прихильників. Серед загалу росте зацікавлення революційною акцією Української Військової Організації в Україні; до цього починається націоналістична преса ("Український Революціонер", "Розбудова Нації") й література, що їх кольпортує УСГ.

В травні повстає перший Гурток УСГ поза Вінніпегом—у саскачеванському місті Йорктон. (Він не довго втримався, бо члени розіхалися з міста на заробітки). В листопаді заіснував Гурток в Едмонтоні, в грудні в Монтреалі.

ПЕРША КАМПАНІЯ ДОПОМОГИ УКРАЇНСЬКИМ ІНВАЛІДАМ

Ще в травні Головна Управа УСГ постановила повести планову кампанію по Канаді за збірками на поміч Українським Інвалідам, цебто калікам-воjakам Українських Армій, що ними опікується Українське Товариство Допомоги Інвалідам у Львові (УКТОДІ). В червні

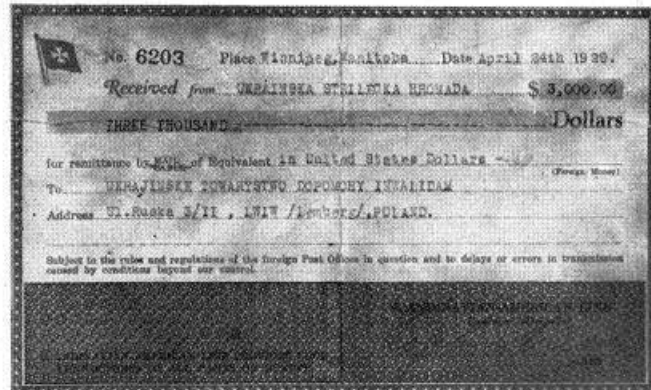
їздив голова УСГ (О. Васишин) у Зл. Держави, де відбув конференцію з головою тамошньої УСГ — д-ром Володимиром Галаном в справі спільної акції в цій справі. В половині жовтня почато підготовку до переведення збірки на Українських Інвалідів. Технічний провід кампанії доручено Й. Печенюкові й Т. Білому. Професор Іван Боберський виготовив спеціальну відозву до нашого громадянства в Канаді. Збіркова акція увінчалась повним успіхом.

В початках листопаду отримано вісті про польські погроми українців, коли то українці по панахиді за поляглих вояків УА формували похід на площі св. Юра у Львові й старались піти на цвинтар, щоби вшанувати пам'ять погиблих героїв. Тоді УСГ та КОУПВ (Комітет Опіки над Українськими Політ. В'язнями у Вінніпегу) знов започаткували протесну акцію по Канаді, влаштувавши 8 листопаду в залі Інституту Просвіти в Вінніпегу масове протесне віче, в якому взяло участь українське громадянство Вінніпегу.

Перший рік діяльності УСГ позначався живою діяльністю, мимо того що кілька разів змінялися особи в складі Гол. Управи; декотрі члени Управи мусіли виїхати з Вінніпегу в пошукуванні за заробітком, а їхнє місце займали другі.

Старшина Осідного Гуртка УСГ рівночасно зо створенням дальших Гуртків перебрала завдання Головної Управи, отже централі.

Ще цього року почато збирати стрілецькі спомини з українських збройних змагань в цілі видання "Стрілецького Альманаху". Також навіязано звязок із Союзом Українських Старшин у Німеччині, що саме видав Пропамятні Военні Відзнаки для був. вояків УА знагоди десятиріччя змагань за українську державність.

Посвідка УКТОДІ на отримання \$3,000 від УСГ

ПОЛК. ЄВГЕН КОНОВАЛЕЦЬ,
що відвідував УСГ в Канаді

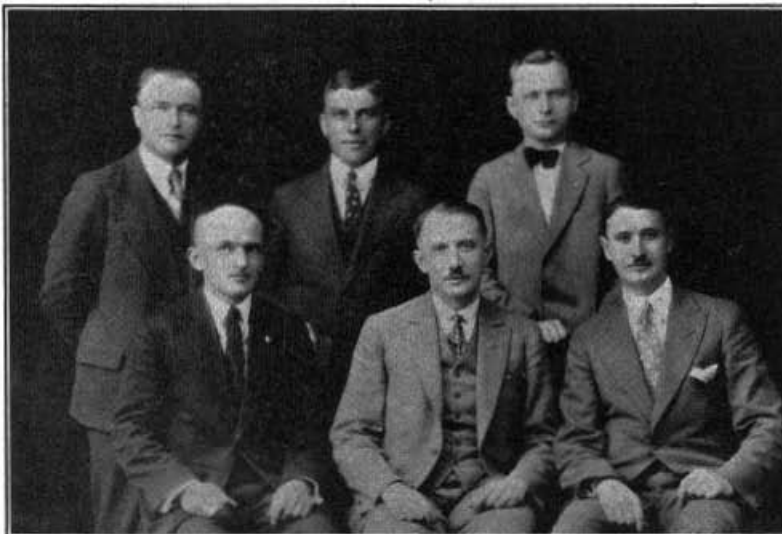
Цей рік позначився в діяльності УСГ в Канаді енергійним навязуванням контакту з орга-

нізаціями був. українських вояків в Європі та на американському континенті (Т-во б. Вояків УНР у Парижу, Союз Українських Старшин у Німеччині, УСГ в Зл. Державах Америки і др.) й розгорненням кругу ділання організації на всі райони Канади, що в меншій чи більшій кількості заселені українцями.

ПЕРШІ ЗАГАЛЬНІ РІЧНІ ЗБОРИ УСГ

На перших річних загальних зборах УСГ, що відбулися 17 лютого в Українському Нар. Домі в Виннипегу, стверджено, що УСГ в минулому році збрала біля три тисячі дол. на поміч Інвалідам УА й широко розгорнула акцію допомоги нашим політичним в'язням під Польщею.

Головою Управи УСГ знова вибрано О. Васишлина, а прочими членами Управи стали: Е. Зелений—І містогорова, Т. Білий—II містогорова, П. Черній—скарбник, Дм. Герич—писар, В. Демянчук—фін. писар, О. Давидчак—господар, О. Стасина—бібліотекар; І. Гуляй, І. Зварич та О. Штойко—члени провірної комісії. Касова книга організації виказувала біля 200 дол. прибутку. Листа учасників зборів подає такі назвища: Петро Черній, Іван Іванусь, Степан Маланчук, Іван Зварич, Степан Богач, Микола Бугай, Гриць Климків, Михайло Лисейко, Василь Кобрин, Олекса Штойко, Остап Васишлин, Вол. Демянчук, Т. Білий, Павло Штепа, І. Джеків, Янківський, Гриць Смаль, Дмитро Герич. Проводив зборами П. Штепа. В часі

Полковник Ев. Коновалець між провідними членами УСГ у Виннипегу.

(Полк. Е. Коновалець сидить у середині, зліва інж. Павло Штепа, зправа Остап Васишлин.)

Полк. Коновалець серед членів УСГ в Саскатуні.
(Сидять зліва: В. Рурик, Вол. Коссар, полк. Е. Коновалець, І. Рурик, І. Гуляй)

Полковник Коновалець серед членів Гуртка УСГ в Едмонтоні.

зборів вже існували Гуртки УСГ в Едмонтоні, Йорктоні, Торонті й Монреалі.

Розгорнення роботи УСГ в Канаді викликало потребу постійного писаря, що поладнував би ділові справи організації, зосібна провадив би переписку. Ізза браку фінансів на платну силу справу відкладано, а доперва в половині червня заангажовано до зорганізування канцелярії УСГ В. Топольницького, що пізніше взяв собі до помочи В. Боднаря. З налагодженням адміністративного апарату праця пішла скорим темпом уперід. В другій половині року вложено адміністративний бюджет і розложено його в формі розкидки на Гуртки. В червні заіснував Гурток УСГ в Саскатуні!

ГОСТІ З ЄВРОПИ

Сильно затіснив звязки УСГ з українськими організаціями в Європі, зосібна з Українською Військовою Організацією (УВО) в Україні, полк. Євген Коновалець, що 7 червня прибув до Виннипегу з Європи й відвідав Гуртки УСГ та інші українські національні органі-

зації в більших містах Канади. Звязки УСГ з українськими культурно-освітніми організаціями на Зах. Українських Землях зміцнив Лев Ясінчук, що того ж року відвідав Канаду, як відпоручник Гол. Заряду Рідної Школи у Львові. Також немало причинився до навіязання тіснішого контакту з українськими організаціями в Європі голова УСГ, О. Василюшин, що цього року відвідав такі центри української політичної та військової еміграції, як Берлін, Данціг, Париж, Прагу й столицю Закарпаття—Ужгород.

СВЯТКУВАННЯ ЛИСТОПАДОВИХ РОКОВИН

Замітною подією в житті УСГ того року було влаштування першого святкування Роковин 1 Листопаду. Святочне віче влаштовано 3 листопаду в винипегському театрі "Плей Гавз" при співпраці всіх місцевих українських національних організацій. В присутності звич двох тисяч людей сот. Вол. Коссар із Саскатуну наділив Пропамятними Відзнаками 32 членів УСГ—був. старшин і стрільців Українських Армій. Цього ж місяця знова переведено успішну збірку акцію на поміч Українським Інвалідам, як також зібрано 300 дол. як дар був. генералові УГА, А. Кравсові.

Кінець року застав УСГ з 478 членами. Від листопаду Головна Управа УСГ вже мала своє (винайняте) приміщення у Виннипегу (Селкірк Евно, ч. 382)

ПРОПАМ'ЯТНА ВОЄННА ВІДЗНАКА УКРАЇНСЬКОЇ АРМІЇ

Такими відзнаками Головна Управа УСГ в Канаді наділила вже за апробатою Колегії Старшин ПБВ, кілька тисяч був. українських воєнків, що перебувають у Канаді.

ДОРУЧЕННА.

На підставі затвердженого нами статуту „Пропамятної воєнної відзнаки“ (згідно з постановою § 3. того статуту) іменем членами Колегії старшин:

сот. Михайла Галаційського
чет. Др. Флора Далькевичеву
полк. Андрія Мельника
сот. в. Ф. Малиновського
сот. Др. Максима Мзика
сот. Теодора Мартинця
пор. Др. Амеба Манарьків

сот. Осипа Навроцького
чет. Дмитра Палиєва
сот. Івана Рданицького
полк. Романа Свина
пор. Др. Володимира Старосельського
отамана Др. Степана Шухевича
отамана Юліана Шепаровича
пор. Др. Володимира Шуровського

а членами заступниками старшин:

сот. Др. Богдана Бнатевиця
пор. Др. Івана Гижі
пор. Др. Микола Конфальця
пор. Льва Лепкого
пор. Петра Постолоюка
сот. Юрка Полянського
пор. Андрія Палия
пор. Остапа Павлова
сот. Льва Шепаровича
пор. Семена Українського

Призначеним старшинам доручаємо негайно виконуватися і приступити до виконання обов'язків.

дано в серпні 1928 р.

Мирон Торнавський
ген. чет. Мирон Торнавський

М. Степан Павлів
ген. пор. Степан Павлів

Виктор Кривинський
ген. чет. Виктор Кривинський

Антін Кравець
ген. чет. Антін Кравець

полк. Євген Конфальць

Євг. Конфальць

ДОКУМЕНТ НАЗНАЧЕННЯ КОЛЕГІЇ СТАРШИН, ЯКІЙ ДОРУЧЕНО ЗАЙМАТИСЯ РОЗПОДІЛОМ ПРОПАМ'ЯТНИХ ВОЄННИХ ВІДЗНАК УА

ПОЧАТОК КОНФЛІКТУ УСГ ЗО "СТАРИМИ" ОРГАНІЗАЦІЯМИ

Цей рік можна назвати переломовим роком в історії Української Стрілецької Громади в Канаді. Члени УСГ, що належали до різних інших українських національних організацій в Канаді, старалися, щоб ті організації завжди помагали морально й матеріально культурно-освітнім, а передусім визвольним потребам у Батьківщині (Просвіта, Рідна Школа, Українські Інваліди, УВО і др.). В тому напрямку стара-

лася впливати й Головна Управа УСГ на керівні тіла тих організацій. Й саме на цьому тлі почало назрівати непорозуміння між УСГ й організаціями, що непохочували давати матеріальної помочі на та зв. "старокраєві" цілі, мовляв, ми маємо тут свої організаційні потреби, які мусимо поладнувати, треба нам творити свої культ.-освітні й виховні установи, щоб рятувати молодь перед винародовленням, треба будувати церкви, втримувати священників і т. і. Особливо різко почав відноситися до УСГ Со-

ГРАМОТА УКТОДІ ДЛЯ УСГ В КАНАДІ

юз Українців Самостійників (СУС), з яким УСГ в дійсності досі найтісніше співпрацювала. Дійшло до того, що орган СУС, "Український Голос", відмовився навіть поміщувати викази збіроч УСГ на цілі Батьківщини. Непорозуміння зросло в ворожнечу. Організації, що не хотіли класти головну вагу на акцію допомоги Батьківщині, почали закидувати УСГ, чи як вони казали—"стрільцям", політиканство й стали відверто поборювати УСГ. Дійшло до того, що членів УСГ усувано з так зв. старих організацій, а Гурткам УСГ вимовлювано приміщення на сходини.

"СТРІЛЕЦЬКІ ВІСТІ" Й "НОВИЙ ШЛЯХ"

Оце й було причиною, що деякі Гуртки УСГ (Едмонтон, Саскатун) домагалися від Гол. Управи, щоби вона видавала свій пресовий орган. Цю вимогу виконано доперва під кінець жовтня, коли то Головна Управа УСГ, а

Мимо неприхильних умовин, що заіснували внаслідок непорозуміння між УСГ та іншими національними організаціями в Канаді, діяльність УСГ в 1930 році не послабилася, а навпаки, зростала прискішеними темпами й розгорталася на цілу Канаду.

Гол. Управа під головуванням д-ра І. Гуляя, яку вибрано на Загальних Зборах, названих Першим Зїздом Відпоручників УСГ в Виніпегу (19 січня), докладала всіх зусиль, щоби закріпити позиції організації. Започатковано самоосвітні вечірки для членства, зразу в Виніпегу, де був так зв. Осідний Гурток УСГ, опісля в інших Гуртках. Організовано різні національні віча й імпрези (протесні віча проти терору займанців, святкування Листопадових Роковин і др.), намагаючись ангажувати в них інші нац. товариства. В лютні створено Гурток УСГ в Содбури, Онт., в грудні в Виндсор, Онт.

ВАСИЛЬ РУРИК

Кількалітній управитель канцелярії Гол. Управи УСГ і був. член Ред. Колегії "Стрілецьких Вістей".

МИХАЙЛО ПОГОРЕЦЬКИЙ

основник і редактор "Нового Шляху", теперішнього пресового органу УСГ.

ПАВЛО ШУЛЬГА

був. член Ред. Колегії "Стрілецьких Вістей" та організатор трубних оркестр УСГ.

зглядно назначена нею редакційна колегія (П. Шульга, І. Гуляй, В. Рурик) почали видавати місячник "Стрілецькі Вісті" (в Виніпегу), яких вийшло тільки кілька видань. В пригоді УСГ став тижневик "Новий Шлях", що почав виходити в Едмонтоні при кінці жовтня під редакцією М. Погорецького, члена УСГ й був. хор. УСС (видавці М. Погорецький й Іван Солянич, власник друкарні в Едмонтоні). Цей часопис відразу сперся на принципи українського націоналізму й пособляв конструктивній національній акції УСГ серед нашого суспільства в Канаді

та Мус Джо, Саск. При кінці першого півріччя всіх членів УСГ було 585.

Канцелярія УСГ працювала без упину, мого того що й урядовці часто змінялися (В. Топольницький уступив при кінці цвітня, його працю виконував Д. Герич, в травні обовязки урядовця виконував П. Шульга, а в половині вересня перебрав цей обовязок В. Рурик з Саскатуну й виконував його до кінця червня 1932 р.). ГУ УСГ видавала обїжники, виготовляла збіркові листи, керувала збірковими кампаніями й іншими акціями, тримала звязки з Гуртками й закордонними українськими товариства-

ми. Цього року—за старанням В. Боднаря—на-в'язано звязки з був. вояками УА, що тепер перебували на еміграції в Аргентині й це пізніше причинилося до заіснування УСГ на том терені

КНИЖКОВА КООПЕРАТИВА "КАЛИНА"

В серпні зорганізовано й заінкорпоровано українську книжкову кооперативу "Калина", якій поставлено завдання постачати канадським українцям добру українську літературу. Ініціатором та основником цієї кооперативи був В. Топольницький, кооператор, що опісля довгий час був її управителем. Кооперативу приміщено в домівці УСГ. Від того часу до 15 травня вона мала спільне приміщення з Гол. Управою УСГ, опісля перенесено її до осібногo локалю на Мейн Стріт. Першим справником кооперативи був В. Рурік, бо В. Топольницький по її заінкорпоруванні виїхав з Віннипегу. За посередництвом

кооперативи нав'язано контакт з різними українськими книжковими видавництвами в Європі, зосібна з видавництвом "Червона Калина" у Львові. Під оглядом поширення доброї української преси й книжки кооператива "Калина" справді займала й досі займає одне з перших місць серед наших книгарень у Канаді.

Того року господарська депресія далася в знаки вже всім прошаркам населення, а найболячіше відчували її українські фермери й робітники, зосібна ті, що прибули в Канаду вже в повоенних часах. Відчула її й Гол. Управа УСГ до тієї міри, що трудно їй було втримувати домівку. Щоб не остатись без приміщення, віднаймувано приміщення на вечорі для Українського Шахового Клубу й для Т-ва "Канад. Українське Жіноцтво" яким проводила бл. п. А. Йонкер, свідома українка громадська діячка й прихильниця УСГ. В жовтні перенесено канцелярію УСГ з Селкрік Евню на Мек-Грегор стріт.

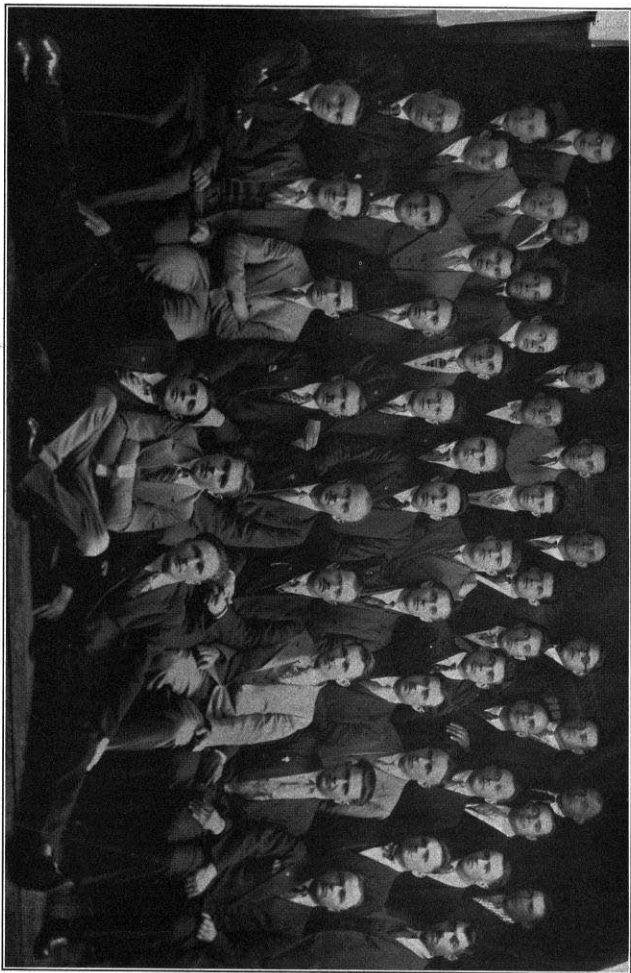
1 9 3 1

Другий Зїзд Відпоручників УСГ, що відбувся 11 січня в Віннипегу, особливо застановлявся над справою звернення світової публічної опінії на жорстокий польський режим на Західних Українських Землях. Українці Канади були ще під враженням жорстокого ляхького переслідування українців, яке в урядових польських кругах названо "паціфікацією". Ця паціфікація, що осягнула свій вершок у жовтні 1930 р., проявившись масовим мордуванням українського селянства ляхькими військовими карними експедиціями, спонукала місцевих українців до повзяття якихсь кроків на міжнародньому ґрунті в цілі оборони західно-українського населення. Передусім не могло не реагувати на ті ляхькі репресії членство УСГ, що в своїй більшості недавно прибуло з Зах. Земель у Канаду й ще не забуло терористичного ляхького режиму, який відчуло на власній шкурі. На загальному Зїзді, що відбувався під головуванням Вол. Коссара, реферував справу ляхького терору Омелян Грибівський, що прибув був у Канаду в характері делегата ОУН з Зах. Земель. Постановлено винести цю справу на міжнародній форум. Це мала спланувати й перевести в життя нова Гол. Управа УСГ, в складі: І. Гуляй—голова, Д. Герич—місто голова, В. Рурік—писар, С. Мурій—фінісекретар, С. Цибульський—скарбник, І. Джеквів—господар, П. Осташ—бібліотекар.

МЕМОРІАЛ У СПРАВІ ПОЛЬСЬКОЇ "ПАЦІФІКАЦІЇ"

Ще попередня Управа УСГ заініціювала була по Канаді масові протесні віча проти ляхької паціфікації. Нова Управа продовжала цю протесну акцію, а рівночасно рішила спільно з другими українськими організаціями випрацювати й вислати на руки канадського уряду спеціальний меморіал у справі польського терору над українцями. Ізза чисто локальних інтересів поставилась проти справи меморіалу організація "Союз Українців Самостійників" (УСГ) та унеможливила таку спільну акцію. Тоді ГУ УСГ сама виготовила такий меморіал та звернулася з проханням до різних українських організацій в Канаді його підписати й вислати прямо до канадського уряду в Отаві. Так зробило 120 українських товариств, деякі англійські організації, муніципальні й міські адміністраційні чинники та деякі відділи Канадського Легіону (організація канадських воєнних ветеранів), мимотого що ексекутива СУС словом і в пресі рішуче виступила проти меморіалу. Рівночасно СУС вніс в Отаву своє "прохання" до канадського уряду та вислав свою делегацію з ним до Отави.

Все ж доміняльний прем'єр Р. Б. Бенет прийняв меморіал УСГ й 8 травня в отавському парламенті був так зв. "український день". По з'ясуванні справи послом Михайлом Лучковим-

УЧАСНИКИ ДРУГОГО ЗІЗДУ ВІДПОРУЧНИКІВ ХСР, ЩО ВІДСЛУЖА В ВИННІЦЬКУ В СІЧНІ 1901 РОКУ.

чем і по цілоденній дискусії, в якій всі послі солідаризувались із вимогами посла Лучковича, прем'єр Бенет заповів, що уряд Канади внесе зажалення в Союз Народів проти польського терору над українцями й дасть відповідні припоручення своєму відпоручникові в Женеві.

Хоч це потягнення уряду Канади не принесло безпосередньої користі українській справі, все ж воно розголосило її серед англосаксонського громадянства в Канаді й цілій Брит. Імперії. При тому Гол. Управа УСГ на-

ня (особливо збіркова акція на національні цілі в Україні), які вона мусіла виконувати. Це все забрало багато енергії членству і тому ГУ УСГ військового вишколу не могла реалізувати.

Все ж таки вже на цьому Другому Зїзді Відпоручників УСГ справу військового вишколу широко обговорено й рішено зарядити позаочні курси військової. Пособляв цьому факт, що в Парижі деякі українські генерали (Микола Капустянський, Віктор Курманович і др.) вели підготовку до організування такого курсу й почали видавати відповідну научну

Інж. ПАВЛО ШТЕПА

провідний член-основник Української Стрільчої Громади та був. активний Голова Головної Управи.

ВАСИЛЬ ГУЛЬТАЙ

Один із перших членів УСГ та був. управитель Нового Шляху, що найбільше причинився до поширення УСГ в провінції Саскачеван.

Інж. ВАСИЛЬ ТОПОЛЬНИЦЬКИЙ

провідний член-основник УСГ, був. секретар ГУ УСГ та кооперативний діяч (основник Кооперативи "Калина" в Вінніпегу).

була багато урядових друківаних протоколів з "українського дня" в парламенті й розповсюдила їх між неукраїнським суспільством у Канаді. Фактично з того часу місцеве англосаксонське населення почало більше цікавитись українською справою та краще розуміти українців, своїх співгромадян.

СПРАВА ВІЙСЬКОВОГО ВИШКОЛУ

В початках свого існування УСГ мусіла боротися з різними труднощами, як кожна новонароджена організація. Тому й не могла розробляти ділянки військового вишколу для членства й місцевої нашої молоді, що в меншій чи більшій мірі симпатизувала з УСГ. Пізніше прийшли непорозуміння з СУС, що коштували багато енергії Гол. Управу й членство, а рівночасно на УСГ впали важні національні завдан-

літературу. Управа УСГ ввійшла в звязки з видавцями тієї літератури й розповсюдила її між Гуртки УСГ в Канаді. Ще в місяці лютий того року голова УСГ д-р Іван Гуляй, відбув організаційну поїздку по гуртках у Зах. Канаді, а в вересні по гуртках у Сх. Канаді, щоб на місцях налагодити справу військових курсів та інші пекучі проблеми. І справді в усіх більших гуртках такі курси почали функціонувати. Декуди такі курси відбувалися правильно, декуди місцеві обставини на те не дозволяли (особливо безробіття, що змусило членів УСГ їздити по цілій Канаді й пошукувати за заробітком).

ОРГАНІЗУВАННЯ ЖІНОЧИХ ВІДДІЛІВ ПРИ ГУРТКАХ УСГ

Українське націоналістичне жіноцтво в Канаді, переважно дружини членів УСГ, часто

звертались до Головної Управи, щоб творила Жіночі Відділи при УСГ, які могли б виконувати помічну роботу організації. Жіноцтво бажало організовано помагати визвольній українській справі, збирати пожертви на Бойовий Фонд, на Політичних Вязнів, на Інвалідів Укра-

Другий Зїзд Відпоручників УСГ і поручив Гол. Управі дати рішення в цій справі. Нововибрана Управа віднеслась позитивно до справи й при Гуртках зараз таки по Зїзді почали творитись Жіночі Відділи ім. Ольги Басарабової (Канора, Торонто, Виндсор, Содбори, Саскатун). Во-

Жіноче Т-во ім. О. Басарабової в Реджайні, Саск. Це Т-во, як кілька інших в Канаді, було при УСГ, відтак переорганізоване у Відділ Організації Українок Канади при УНО.

їнської Армії та взагалі виконувати такі націоналістичні завдання, які можливі в місцевих умовах. Місцеві жіночі організації такої роботи майже не виконували, обмежуючись до чисто культурницьких завдань. Це взяв під увагу

ни справді багато помагали УСГ в її кампаніях у справі грошової допомоги визвольній акції та немічникам Української Армії на Західних Українських Землях.

1 9 3 2

ВАЖНІ ПОСТАНОВИ ЗІЗДУ. ПРЕДСТАВНИК УВО ТА ОУН

Цей рік зазначився посиленою діяльністю УСГ, яка хоч не передбачала статутом і викликана konieczністю, сильно закріпила організацію.

На Третьому Зїзді Відпоручників УСГ, що відбувся 16 січня в Виніпегу, головним доповідачем про хід української визвольної справи був представник Української Військової Організації (УВО) та Організації Українських Націоналістів (ОУН), М. Мельничук, що приїхав із Європи на запрошення УСГ на короткий побут у Канаду. Він представив konieczність закріплення й розбудови місцевої націоналістичної преси, якою являвся "Новий Шлях" та ство-

рення української організації, що гуртувала б у собі всі активні націоналістичні елементи в Канаді. Цього вимагала не тільки визвольна справа в Європі, але й місцеві обставини, що ділали на шкоду українській націоналістичній ідеї. Різні місцеві українські групи заняли виразно неприхильне становище до ОУН, УВО та їхньої акції й скерували свої удари на УСГ, яка УВО й ОУН підтримувала. В самому Виніпегу, осідку Гол. Управи УСГ, кілька політикерів сумнівної вартості почали творити так зв. українську центральну раду, щоб користати з політичної гризні та хаосу серед місцевого українства і внести ще більший національно-політичний розгартяш. Тому Зїзд однодушно прийняв пропо-

зиці М. Мельничука й доручив нововибраній Головній Управі виготовити план розбудови преси й створення масової націоналістичної організації. Крім цього постановлено посилити кампанію за Бойовим Фондом і помічню політичним в'язням-націоналістам на Західних Землях.

Незабутнім моментом на Зізді було передавання представником УВО подарунку для УСГ від українських націоналістів-в'язнів у ляхських тюрмах. Це був справді оригінальний подарунок—мистецько зроблена касетка з чорного тюремного пожованого хліба з характеристичним написом: "Україна понад усе! Ми дали для Неї життя, а Ви дайте лепту для бойовиків!" Цей дарунок від друзів із тюрем окупанта зробив дуже глибоке враження на всіх учасників Зізду й вони розіхались по гуртках із твердою постановою якнайбільше посилити кампанію за Бойовим Фондом.

Нововибрана Управа, до якої входили: д-р

організації. Старанням УСГ у всіх більших містах Канади, де живуть українці, відбулись масові протесні віча проти терору окупантів в Україні, на яких головним промовцем був М. Мельничук. Найвеличавіше таке віче відбулось у Вінніпегу (31 січня), яке підготував КОУПВ та УСГ. Це була остання більша акція КОУПВ, який опісля внаслідок верчення з середини різних протинаціоналістичних осібняків підупав, бо УСГ мусіла відтягнути з нього своїх представників і гуртки почали пересилати зборки на політичних в'язнів через Головну Управу УСГ.

З вдячності за успішні збіркові кампанії УКТОДІ (Українське Товариство Допомоги Інвалідам) у Львові вислало УСГ в подарунок два однострої українських вояків. Гол. Управа планувала завести такі однострої для цілого свого членства. Однак опісля зрезигнувала з плану, тому що місцева влада не дуже прихильно ставиться до організацій, яких членство носить однострій.

ПЕТРО КУЗИК

був сотник СС, передовий, діяльний член Української Стрільської Громади й кільквітний працівник (друкар) в "Новому Шляху".

Іван Гуляй—голова, О. Тарновецький—містоголова, В. Рурик—писар, С. Цибульський—скарбник, М. Кузек—фін. писар, С. Кутний—господар, П. Осташ—бібліотекар, а П. Шульга, П. Чорний і М. Коренда до Провірної Комісії — зараз по Зізді приступила до виконання постанов. Багато поміг їй у цьому М. Мельничук, що майже вісім місяців їздив по Канаді та виголошував відчити й підготовляв ґрунт для створення української масової націоналістичної

ГРУПА СТАРШИН СІЧОВИХ СТРІЛЬЦІВ ІЗ КОМАНДАНТОМ ПОЛК. ЄВГЕНОМ КОНОВАЛЬЦЕМ В СЕРЕДИНІ. Біля Полк. Коновальця зправа полк. Р. Сушко, що кілька разів відвідував наші нац. т-ва в Канаді.

КАМПАНІ

Крім акції допомоги політичним в'язням, кампанії за поширенням "Нового Шляху" УСГ повела живу кампанію за допомогою для голодуючої Гуцульщини, для Матірнього Т-ва "Просвіта" у Львові, кампанію Бойового Фонду та кампанію за жертвами на будову першого власного Українського Національного Дому в Канаді, який почали будувати українські націона-

лісти й гурток УСГ в Саскатуні. Ці кампанії не припинялись, хоч голова Гол. Управи УСГ, д-р І. Гуляй, був змушений особистими справами виїхати з Вінніпегу в Монреал, а його становище заняв Остап Васишин, перший голова УСГ в Канаді.

НОВІ ГУРТКИ УСГ

В усіх більших місцевостях Канади, де було бодай кільканацять бувших вояків Української Армії, вже існували гуртки УСГ. Всеж цього року заіснували два нові гуртки, переважно із переїзджуючих заробітчан, бувших українських вояків. Один гурток, що досі виявляє дуже живу діяльність, основно 25 липня в Онтаріо, в місті Форт Віліям, а другий—перехідний гурток—у фермерській околиці Секретан у Саскачевані. Цей останній гурток три роки пізніше зліквідовано, як члени стрільці—забралось із околиці. Зате через брак провідних та енергійних одиниць на місці зник гурток УСГ в Келгари в Алберті й забрало пару років, щоб його відновити та заактивізувати.

Підполк. ТИМОШ ОМЕЛЬЧЕНКО, був. старшина-фронтовик Синьої Дивізії. Тепер живе в Німеччині і є постійним дописувачем про військові справи, на "Стрільцьку" "Сторінку".

Впродовж року зайшли деякі зміни в адміністраційному складі централі УСГ. Як згадано, голова організації, д-р І. Гуляй, виїхав із міста. Також у червні виїхав у Едмонтон секретар Гол. Управи УСГ, Василь Рурик, що провадив головну канцелярію УСГ. Його придлено на становище адміністратора "Нового Шляху", що вже був власністю Видавничої Спілки "Новий Шлях", якої більшими уділовцями були пере-

ВІДДІЛ ВОЯЦЬКИХ ОДНОСТРОІВ В УКРАЇНСЬКОМУ ВОЄННОМУ МУЗЕЮ В БРЮСЕЛІ, БЕЛЬГІЙСЬКА СТОЛИЦЯ.

важно члени й прихильники УСГ. Обовязки управителя головної канцелярії УСГ перебрав активний член організації, Дмитро Герич.

"НОВИЙ ШЛЯХ" ОРГАНОМ УСГ

Підчас свого побуту в Едмонтоні д-р Гуляй почав переговори з видавцями "Нового Шляху" в цілі встановлення цього часопису органом УСГ. Справу наладнано й у березні Управа УСГ вже починає містити свої матеріали та звідомлення в "Новому Шляху", хоч видавництво "Стрільцьких Вістей" ліквідується доперва в грудні. (Останнє число "Стр. В." вийшло 20 грудня). По ліквідації "Стр. Вістей" УСГ дістає свою постійну сторінку в "Новому Шляху". В квітні цього року видавці часопису почали переговори з УСГ, щоб зовсім перебрала на свою власність "Новий Шлях".

УКРАЇНСЬКЕ НАЦІОНАЛЬНЕ ОБЕДНАННЯ

Щораз більш вороже відношення деяких місцевих українських організацій (особливо СУС) до УСГ, що остаточно перейшло в різке побороювання цієї організації українських воєнних ветеранів, не тільки шкодило УСГ тим, що забрало їй багато енергії на оборону, але й шкодило слабому ще тоді українському націоналістичному рухові в Канаді, якого виразником фактично була єдина УСГ та часопис "Новий Шлях", що його в січні УСГ визнала своїм офіційним органом. Дуже успішно відбивав напади й наклепи на УСГ М. Мельничук, відпоручник Проводу Організації Українських Націоналістів (ОУН), що того року прибув у Канаду й за вісім місяців виголосив сотки відчитів у місцевих українських колоніях. Він поміг УСГ втриматись на позиціях. В тому

часі рішено створити на канадському терені нову українську націоналістичну організацію, яка дбала би про постійну поміч

ПЕРША ТРУБНА ОРХЕСТРА УСГ, ЗОРГАНІЗОВАНА В ВІНІПЕГУ ДИРІГЕНТОМ ПАВЛОМ ШУЛЬГОЮ.

для української національної визвольної акції, веденої в Україні і поширювала б та зміцнювала б тут український націоналістичний рух.

17 липня—це важлива дата для УСГ та всього українського націоналістичного активу в Канаді. Того дня в столиці провінції Алберти,

Едмонтоні, осідку “Нового Шляху”, зорганізовано українське націоналістичне товариство, якому дано назву “Українське Національне Об’єднання” або в скороченні УНО. Важливість цього факту особливо помітна тепер по сьомі роках існування цієї організації, що в цей час має свої філії по всіх усюдах Канади, начисляє тисячі членства й фактично є живчиком української національної акції та виразником opinii українського національного загалу Канади. Товариство спірається на українську націоналістичну ідеологію та принципи Організації Українських Націоналістів (ОУН). Несповна півтора місяця пізніше твориться організація УНО в місті Саскатуні, центрі українського життя в провінції Саскачеван. Безперечно, хребтом новоствореної організації є членство УСГ, яке масово ангажується в роботу УНО та поширює його ідеї й програму серед широких кругів українського громадянства. М. Мельничук, ідейний батько УНО, виїхав із Канади в Європу в вересні.

Ця організація відтяжила УСГ у політичній та інших ділянках, оставляючи їй військову ланку. З часом Українське Нац. Об’єднання (УНО) прийняло УСГ в свій склад як секцію зо специфічними завданнями.

ГРУПА СТАРШИН ПЯТОЇ СОХАЛЬСЬКОЇ БРИГАДИ УГА

В середині сот. Володимир Коссар, командант Бригади. Сот. В. Коссар є основником УСГ в Канаді.

БУДОВА НАЦ. ДОМІВ

Ще на Третньому З'їзді Відпоручників УСГ, що відбувся 16 січня, делегати нарікали, що Гуртки не можуть задовільно функціонувати, тому що місцеві українські організації відмов-

ляють їм приміщення у своїх домівках. Видвигнено справу будови власних домівок там, де матеріальні обставини членства чи конечна потреба вимагають. З'їзд віднісся прихильно до справи й між іншим рішено в першій мірі при-

ЮРКО БРИК,
був. хорунжий УСС. Артист-малювальник, скульптор та активний член УСГ. Він доложив багато праці для мистецького викінчення Українського Нац. Дому ім. В. Біласа й Дм. Данилишина в Саскатуні.

Такі памяткові картки діставали в дарі жертводавці на Український Національний Дім ім. В. Біласа й Дм. Данилишина в Саскатуні.
В середині картки вид Національного Дому.

ПЕРША СТРИЛЕЦЬКА ТРУБНА ОРХЕСТРА В КАНАДІ (зорганізована П. Шульгою в Вінніпегу).

ступити до будови Українського Нац. Дому в Саскатуні. З того часу почалася акція будови менших і більших домівок для націоналістичних організацій. Під цю пору акція будови належить до екуменіки Українського Нац. Об'єднання.

Попри це Гол. Управа керувала акцією допомоги голодуючій Гуцульщині, збірковою

кампанією на будову Нац. Дому в Саскатуні й акцією допомоги Матірному Т-ву "Просвіта" у Львові.

Та УСГ в Канаді, а зглядно Гол. Управа, понесла того року й велику втрату. А саме виїхав з Виннипегу в Європу проф. Іван Боберський, який завжди служив їй порадами й немало причинився до розросту організації.

1 9 3 3

З заіснуванням Українського Національного Об'єднання Українська Стрільська Громада, здобуває собі вплив серед ширших кругів українського громадянства. Через УНО члени УСГ входять в контакт із місцевою старшою (передовою) українською еміграцією та поширюють серед неї стрільські традиції та ідеї. Завваживши це противники УСГ посилюють свої

чення з середини". Його вплив не перенісся поза осідок цього Гуртка. УСГ далі енергійно працювала особливо для матеріального забезпечення Нового Шляху, що став її офіційним органом, а також—поза свої стрільські завдан-

БОГДАН ЗЕЛЕНИЙ
член-основник Української Стрільської Громади, що був тільки роки членом Гол. Управи й створив Гурток УСГ в Келгарах, Алта.

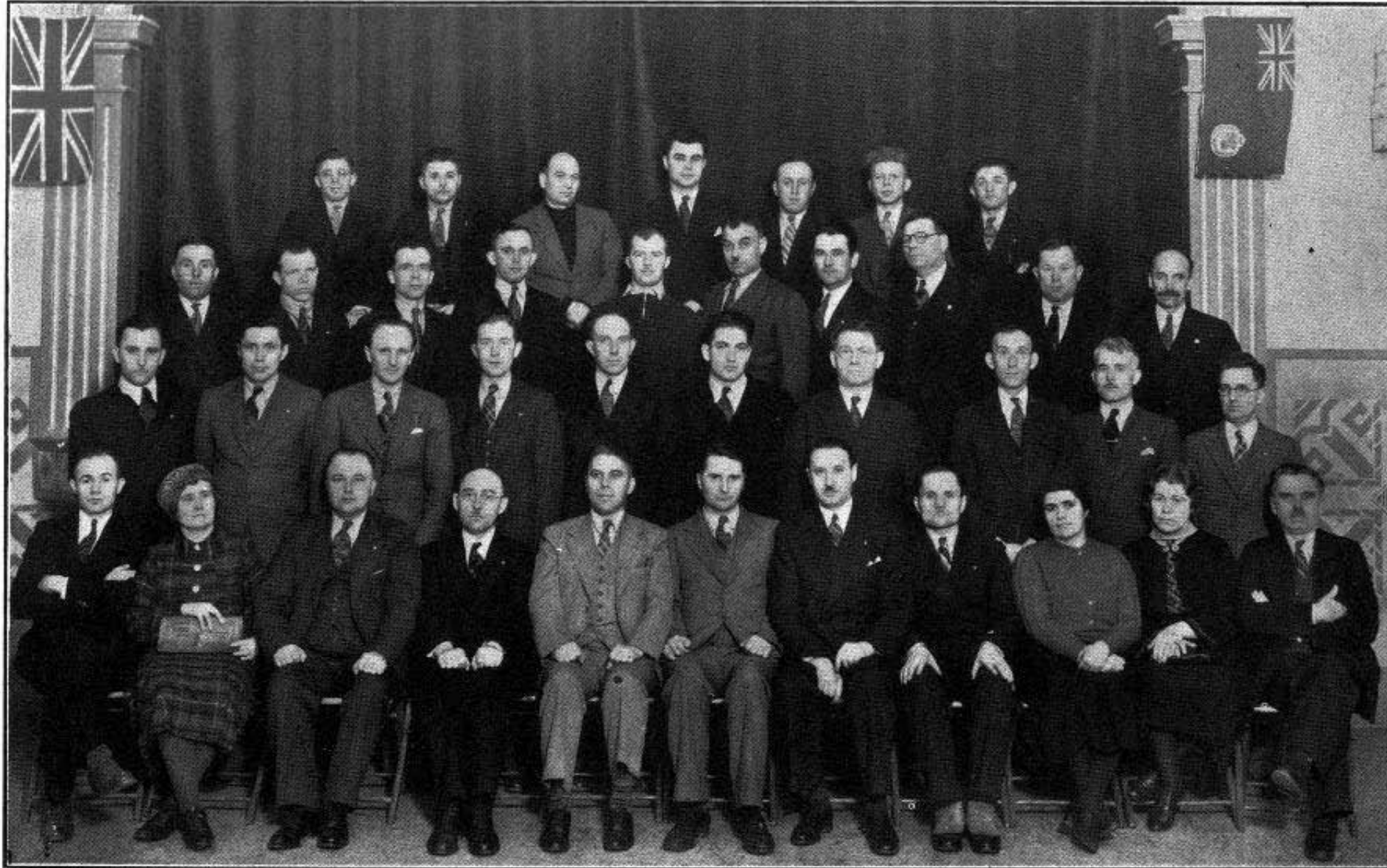
виступи проти УСГ, а також і проти УНО. Коли ж відверті виступи не приносили їм бажаного результату, вони постановили розкласти УСГ з середини. Найшли собі кількох мальконтентів і кількох здісорієнтованих одиниць таки в УСГ, які почали вносити непорозуміння в Осідному Гуртку УСГ в Виннипегу, що досі був зразком для всіх Гуртків. Чимало клопоту мала Головна Управа з цими одиницями й вкінці мусила їх виключити з членства. Так і скінчилося це "вер-

С. ЛИСАК
постійний дописувач із Праги на Стрільську Сторінку Нового Шляху.

ня й завдання УНО—успішно виконувала інші народні обов'язки, як кампанії допомоги Українському Виставовому Павільйону в Шикаго й др.

21 січня почався Зізд Відпоручників УСГ в Виннипегу, що тривав майже цілий тиждень. Відпоручники тринадцяти Гуртків намітили новий план поширення й дальшого зміцнення організації, розробили програму праці пристосовану до теперішніх обставин, схвалили план трівкої підтримки Нового Шляху й п. Зізд вибрав нову Головну Управу, до якої ввійшли: Володимир Коссар—голова, Павло Штепа—містоголова (активний голова), Ст. Цибульський—скарбник, Дм. Герич—писар, М. Мота—господар; Провірна Комісія: О. Тарновецький, П. Черній та П. Осташ.

ЧЛЕНИ УКРАЇНСЬКОЇ КНИЖКОВОЇ КООПЕРАТИВИ "КАЛИНА" В ВІННІПЕГУ, ЩО СТВОРЕНА ЧЛЕНАМИ Й ПРИХИЛЬНИКАМИ УСГ.
Сидять у першому рядку (з ліва до права): І. Чайківський п-ні Е. Ситник, нотар Дм. Герич, управ. Кооперативи М. Бабій, основних Кооперативи інж. В. Топольницький, О. Тарновецький, О. Васишин, І. Хлібойко, п-ні Д. Васишин п-ні А. Бабій, П. Поливка.

АКЦІЯ УСГ ПОЗА КАНАДОЮ

Цей рік зазначився дуже посиленою діяльністю Головної Управи УСГ, в цілі розгорнення стрілецьких організацій у південній Америці. Головна Управа входить у тісні зв'язки з різними українськими національними організаціями

ваний Гурток у копальняному онтарійському районі Кіркленд Лейк. В листопаді стрілецьке гніздо в саскачеванській фермерській околиці Глеслин перетворюється в Гурток УСГ, однак як перейшли звідтіля в іншу місцевість кілька бувших вояків Української Армії (М. Мота, В. Ключка і др.) він не міг довго проіснувати.

ГУРТКО УСГ В БЕРІССО, АРГЕНТИНА.

ми та своїми прихильниками в Аргентині та Бразилії. В листопаді оснується Українська Стрілецька Громада в Аргентині, що скоро здобуває собі великий вплив серед місцевої української еміграції. Фактично, з заіснуванням УСГ в Аргентині започатковується там нова доба енергійної народньої праці місцевих українців, а українська нація дістає нову заморську фалангу до боротьби за своє визволення.

НОВІ ГУРТКИ УСГ

Вістка про заіснування Української Стрілецької Громади в Аргентині значно впливає на розріст УСГ в Канаді. Місцеві Гуртки поживають свою діяльність. Творяться нові стрілецькі гнізда (Мирнам, Глеслин, Виммер). Твориться новий Гурток УСГ у Ст. Кетерінс, Онт. скоро збільшується й активізується новоосно-

ПОСВЯЧЕННЯ ПРАПОРУ УСГ В БІНФЕЙТІ

Одною з найбільших маніфестацій УСГ цього року було безперечно посвячення Прапора Гуртка УСГ в саскачеванській копальняній

СВЯЧЕННЯ ПРАПОРУ УСГ
В БІНФЕЙТ, САСК.

околиці Бінфейт. Воно відбулось у днях 20—22 травня і мало незвичайно святочний характер. Крім членів Головної Управи взяли в ньому участь представники Гуртків з Саскачевану, репрезентанти таких англійських товариств, як Кенедієн Ліджіон (організація ветеранів світової

НОВИЙ ШЛЯХ У САСКАТУНІ

Ще в березні управа видавництва "Новий Шлях" набула друкарські машини в Саскатуні та в порозумінні з Головною Управою УСГ й уділовцями постановила перенести часопис із

ЧЛЕНИ УСГ В БУЕНОС АЙРЕС, СТОЛИЦІ АРГЕНТИНИ.

війни), пластових та інших організацій. Атракцією цієї маніфестації були виступи трубної оркестри Гуртка УСГ в Бінфейт під орудою капельмайстра Д. С. Метельського.

Від цього посвячення Прапора датується затіснення дружніх звязків УСГ з Канад. Легіоном, що й досі існує.

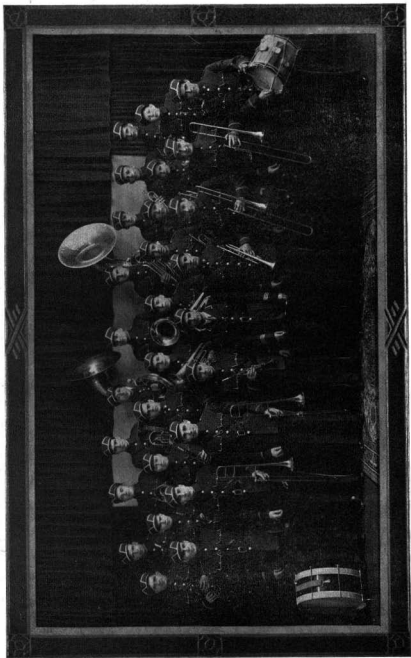
ПОЇЗДКА ОРХЕСТРИ ПО САСКАЧЕВАНІ

Літом того року Головна Управа УСГ на спілку з Кр. Екзекутивою УНО зорганізувала поїздку бінфейтської трубної оркестри по Саскачевані. Оркестру доповнено інструментами й музикантами (спроваджено кількох із Осідного Гуртка в Вінніпегу). Завдяки їй влаштовано кілька великих фестинів (Гефорд, Мічам, Саскатун). Оркестра відвідала кільканацять місцевостей. З нею їздили представники УСГ й УНО (П. Штепа, В. Гультай, І. Гуляй і др.) та виголошували відчити про завдання та діяльність Філій УНО в Саскачевані та поширила впливи УСГ у цілій провінції. Оркестрою в поїздки керував Д. С. Метельський, хвилево М. Головатий з Вінніпегу.

Едмонтону в Саскатун. УСГ створила комітет, що зайнявся фінансуванням переносу часопису й перевозу друкарського та редакційного персоналу. На згаданій маніфестації УСГ у Бінфейті зібрано поважну суму гроша на ту ціль, також поодинокі Гуртки в цілій Канаді перевели

Генерал ВОЛОДИМИР ШЕВИЧ. був український військовий аташе в Будапешті. Тепер живе в Канаді в місті Торонті. Загальнолюблений членом УСГ.

ТРУБНА ОРХЕСТРА УКРАЇНСЬКОЇ СТРІЛЕЦЬКОЇ ГРОМАДИ В КІРЛЕНД ЛЕґІОНІ, ОНТ., ПІД УПРАВЛЕННЯМ ДИРИГЕНТА ПАВЛА ШУЛЬГИ.

Поручник МИКОЛА ГАЛАГАН

бувний адютант-значковий Українського Козацького Гетм. Б. Хмельницького Полку, опісля голова Української Громади в Празі. Частий дописувач на Стрілецьку Сторінку Нового Шляху.

в себе збіркову кампанію на поміч своїй пресі. Найкраще пописавсь у ній едмонтонський Гурток УСГ, що впродовж кількох місяців єдиний фінансував часопис. В червні Новий Шлях вже виходив у Саскатуні.

V. ЗІЗД ВІДПОРУЧНИКІВ УСГ

Згідно з ухвалою попереднього Зізд, П'ятий Зізд Відпоручників Української Стрілецької Громади відбувся в Саскатуні. Він тривав три дні, від 29 до 31 грудня. Найчисельнішу участь в ньому взяли переважно західно-канадські Гуртки УСГ. Зізд застановлявся над справою організування пластових організацій молоді при УНО, підчинив всі жіночі відділи УСГ організації УНО та вирішив поширити акцію українського визвольного фонду (особливо так зв. одноцентового). На цьому Зізді пороблено деякі зміни в статуті УСГ й постановлено, що Саскатун повинен стати місцем осідку Головної Управи УСГ. До нової Гол. Управи зістали вибрані: Ів. Гуляй—голова, Степан Цибульський—місто голова, Володимир Баган—писар, Степан Кутний—скарбник, Микола Мота—господар; Омелян Тарновецький, Володимир Коссар, Василь Пуцентело—провірна комісія.

1 9 3 4

Цей рік посвятила УСГ майже всілякі на розбудову Українського Національного Об'єднання. Тому й слабо розвинула діяльність за збільшенням Гуртків УСГ. Та зміцнення й поширення УНО було в тому часі найважливішою справою й праця УСГ для розбудови УНО справді принесла повний успіх. Виявом цього була

Перша Крайова Конференція Українського Національного Об'єднання, що відбулась у Саскатуні в днях від 26 до 28 липня. На Конференції були представники УНО й УСГ, жіночих організацій, студентства й молоді з усіх усюдів Канади. УСГ була найчисельніше заступлена. В цьому часі УНО вже мало 45 Філій, не вчисля-

ЧЛЕНИ КРАЙОВОЇ ЕКЗЕКУТИВИ УКРАЇНСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО ОБ'ЄДНАННЯ КАНАДИ.

В середині в верхньому ряді Олекса Григорович, перший і кількісний голова Кр. Екзекутиви.

ючи жіночих і молодечих відділів. В великій мірі членство УСГ причинилось до оснування тих Філій.

УСГ В СКЛАДІ УНО

На цій Конференції УНО в порозумінні з Головною Управою Української Стрілецької

кої Армії.

Після Конференції УНО Головна Управа УСГ приступила до поновної активізації свого членства в військовій ділянці. Попровадила кампанію за новим членством, розробила план громадного вступу членів УСГ до канадської мілі-

Летунська Школа ОДВУ в Клівленд, О., що захопила Молодих Українських Націоналістів у Канаді створити свою Летунську Школу в Ошаві.

Громади постановлено, що члени УСГ є рівночасно членами УНО. Цією постановою УНО перебрало на себе всю національну політичну роботу, яку досі в великій мірі мусіла виконувати УСГ, даючи змогу УСГ розвинути військову ділянку та справу допомоги Інвалідам Українсь-

ції та інших організацій військового характеру.

Під кінець року канцелярію Головної Управи УСГ перенесено з Виннипегу в Саскатун, де створено Центральну Канцелярію УНО й Братніх Організацій (УСГ, ОУК, опісля й МУН).

1 9 3 5

Річний Зїзд Відпоручників Української Стрілецької Громади відбувся цього року 15 липня, в часі Першої Крайової Конференції Українського Національного Обєднання в Саскатуні, який минулого року став осередком українських націоналістичних організацій в Канаді. Зарепрезентовані на Зїзді делегатами пере-

важно Гуртки з Західної Канади.

На цьому Зїзді докладно розроблено новий план військового вишколу для молоді та доповнення військового знання членів організації. Взято під увагу пропозицію, щоб закупити літак та створити летунську школу (в Виннипегу) для членства й молоді. Постановлено

якнайсолідніше співпрацювати з УНО рішено, що кожний член УСГ в місцевості, де є філія УНО, платить три чвертини своєї членської річної вкладки до Філії УНО, а решту до Гуртка УСГ.

В склад Головної Управи ввійшли: Д-р Іван Гуляй—голова, Михайло Шарик—місто-голова, Богдан Зелений—писар, ред. Михайло Погорецький—скарбник, Володимир Баган—член Управи: Провірна Комісія: Инж. Володимир Коссар, Василь Пуцентело та Федір Золотуха.

Упродовж цього року Українська Стрілецька Громада провела великі кампанії на Визвольний Фонд, поміч Інвалідам, пресовий фонд Нового Шляху, влаштувала великий базар на допомогу Українському Національному Дому ім. В. Біласа й Дм. Данилишина в Саскатуні. Ці кампанії забрали багато часу й енергії членству, однак їх треба було провести—навіть із занедбанням військової ділянки організації—тому що молода організація УНО ще не могла сама задовільно ті завдання виконати.

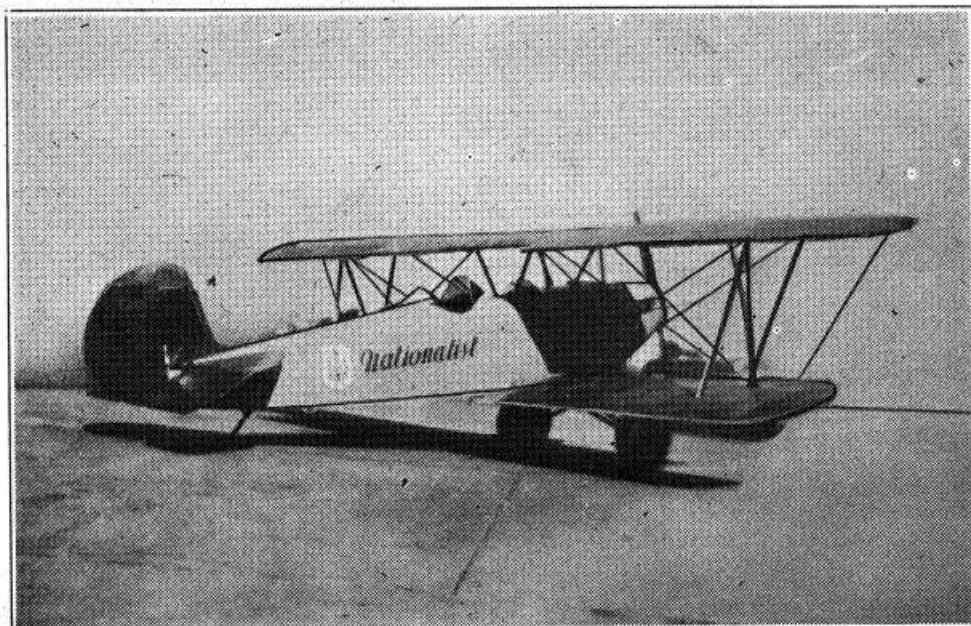
СВЯТКУВАННЯ ЮВІЛЕЮ КОРОЛЯ ЮРІЯ V.

6 травня цього року ціла Бритійська Імперія святкувала 25-ліття володіння на британському престолі короля Юрія V. На запрохання спеціального комітету в Канаді Українська Стрілецька Громада організовано взяла участь

ПОСВЯЧЕННЯ ПРАПОРУ ОРГАНІЗАЦІ БУВШИХ УКРАЇНСЬКИХ ВОЯКІВ У БРЮСЕЛІ В БЕЛЬГІ З ЯКОЮ УСГ КАНАДИ ВТРИМУЄ ДРУЖНІ ЗВ'ЯЗКИ.

у ювілейних військових маніфестаціях разом із канадською міліцією та організаціями канадських воєнних ветеранів світової війни. Всюди під час цього ювілею Гуртки УСГ пописались якнайкраще й здобули собі та для українського суспільства в Канаді загальне признание. Українським народом, а далі його національними справами, почали місцеві провідні англійські діячі живіше цікавитись і краще розуміти.

БЕЗМОТОРСВИЙ ЛІТАК (ГЛАЙДЕР) "НАЦІОНАЛІСТ" ЛЕТУНСЬКОЇ ШКОЛИ В НЬЮ ЙОРКУ.

ВІЗИТА ГЕНЕРАЛА М. КАПУСТЯНСЬКОГО

До зміцнення й поширення УСГ та наших націоналістичних організацій, а зосібна до затіснення зв'язків УСГ із місцевими організаціями воєнних ветеранів та військовими товариствами дуже багато причинивсь генерал-хорунжий Микола Капустянський, що 17 листопада прибув із Франції на візиту в Канаду та упродовж 10 місяців відвідав всі більші колонії й

до народньої роботи. Ген. Микола Капустянський був перший генерал Української Армії, що відвідав Канаду. Ним зацікавились місцеві англійські політичні й військові діячі. Він здобув собі симпатію в кожного з тих, з ким мав нагоду стрінутись. Місцева англійська та французька преса широко розписувалась про нього та про українську визвольну справу. Як член проводу Організації Українських Націоналіс-

Ген. М. Капустянський і Генерал Канад. Армії Свифт, тоді голова Канадського Легіону в Півн. Онтаріо, під час візиту ген. Капустянського в Кіркланд Лейк, Онт.

у кожній виголосив доповідь про українську політичну ситуацію в Європі та про минулі військові дії України. Завдяки йому в різних місцевостях Канади, які до того часу були прямо недоступні для українського націоналістичного руху, творились філії УНО та братні організації. Слабі станиці міцніли й активізувались, членство УСГ з подвоєною енергією бралось

тв він одверто, вірно та ясно інформував наших співгромадян—англійців і французів—про наше національне минуле, про наші змагання та остаточну ціль українського народу. Його великий хист дипломата й вояцький характер imponував місцевим політикам і військовим достойникам.

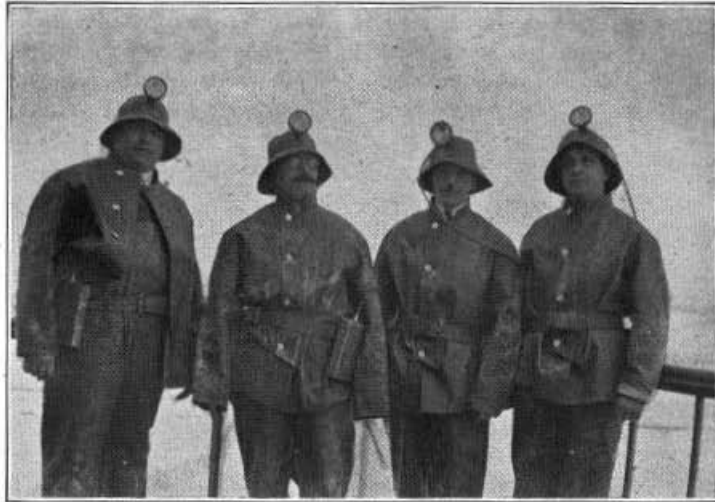

ГЕНЕРАЛ МИКОЛА КАПУСТЯНСЬКИЙ

Генерал Генеральної Булави Української Армії, був. Начальник Штабу I Дивізії, Начальник Штабу Півд.-Західного Фронту, Начальник Оперативного Штабу Дієвої Армії, перший Генерал-Квартирмайстер Армії, військовий письменник.

Генерал Микола Капустянський влив свіжих сил УСГ в Канаді. Членство оживлялось. Відсвіживсь у ньому стрілецький дух. Гуртки по-

його старшого віку далі працює в Організації Українських Націоналістів (член Проводу ОУН) для визволення України. Зприводу цієї річниці

Генерал М. Капустянський (другий з права) в гірничому одязі серед українських націоналістів-гірників у Кіркланд Лейк, Онт., де є копальні золота.

чали проявляти живу стрілецьку діяльність. Достойний Гість відвідав низку українських колоній у Західній Канаді й 20 лютого виїхав із Саскатуну в Вінніпег, а далі в Східну Канаду. Тут відвідав всі більші українські колонії і всі Гуртки УСГ. Там познакомився з такими знатними канадськими військовиками, як генерал Свіфт, полк. Демонтоні, й різними передовиками Канадського Легіону. 20 травня Ген. Капустянський всів на корабель в Нью Йорку й відплив до Франції. Підчас його побуту в Канаді Зїзд Українського Народнього Союзу в Франції перевибрав його головою організації.

Генерал Микола Капустянський пробув на американському континенті десять місяців, з того півроку присвятив на організаційну поїздку по Канаді. Його візиту українське громадянство в Канаді завжди з приємністю згадуватиме.

ЮБИЛЕЙ ГЕН. ВІКТОРА КУРМАНОВИЧА

З замітніших підприємств УСГ цього року було святкування 60-ліття народин генерала Віктора Курмановича, був. головного квартир-майстра й міністра війни ЗОУНР, що мимо сво-

Гуртки влаштували академії та концерти й вислали через Гол. Управу УСГ побажання Шановному Ювілятові. Він відмовився від грошового

ДМИТРО ГЕРИЧ, публ. нотар, був. організатор Українського Легіону в Італії, член-піонер УСГ в Вінніпегу й кількісний секретар Гол. Управи.

дарунку, пересланого йому від УСГ й передав ту суму на Визвольний Фонд.

Праця Гуртків — силою потреби — далі велась особливо в секторі Українського Національного Об'єднання, для його зміцнення й розбудови. Вже в травні цього року Головна Управа постановила проголосити наступний рік Ювілейним Роком УСГ Канади, з приводу десятирічного існування організації.

Розроблення програми діяльності УСГ в Ювілейному Році було головною справою на Сьомому Зїзді Відпоручників УСГ, що відбувся в місті Саскатуні в днях 4—6 липня, одночасно з Кр. Конференцією УНО. На цьому Зїзді вибрано в склад Гол. Управи: Инж. Вол. Коссар — голова, М. Байрак (Едмонтон) — містоголова,

Б. Зелений — писар, С. Великач — скарбник, О. Сокол (Гефорд) — член Управи; д-р І. Гуляй, В. Топольницький і Т. Огінський — Провірна Комісія.

В осені цього року Головна Управа УСГ влаштувала черговий базар у користь Українського Національного Дому ім. В. Біласа й Дм. Данилишина в Саскатуні, де приміщуються центральні українських націоналістичних організацій Канади. Накладом УСГ видано книжку генерала Миколи Капустянского "Українська збройна сила". В жовтні "Новий Шлях" вже перейшов із вісім на дванадцять сторінок, що між іншим було й заслугою УСГ, яка докладала багато праці для його підтримки й можливості розвитку.

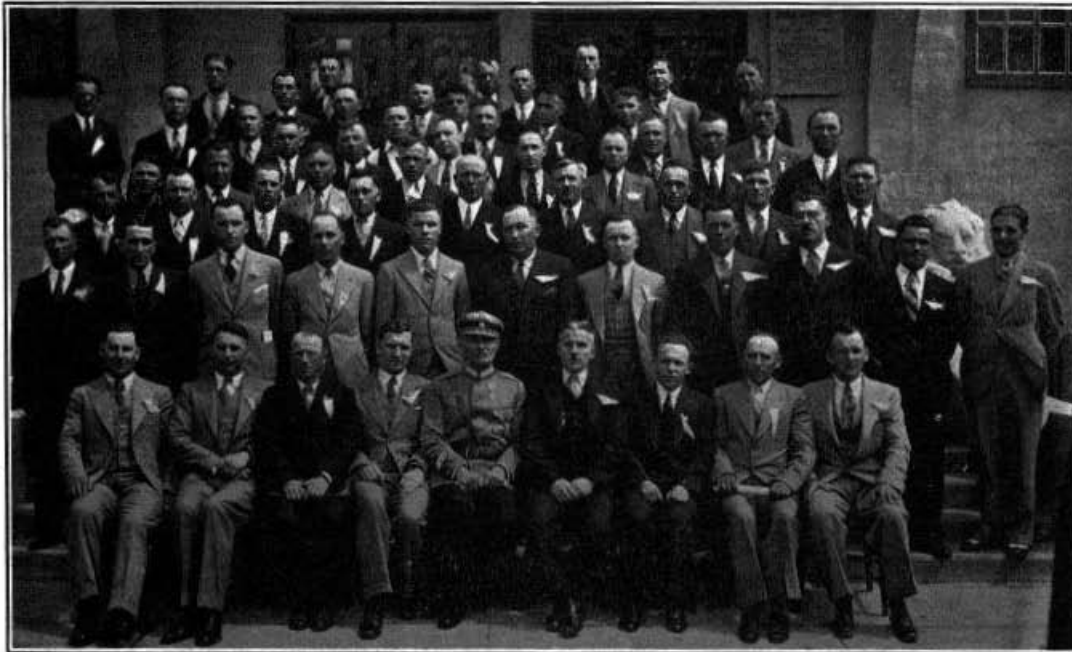
1 9 3 7

ЮВІЛЕЙ 10-РІЧЧЯ УСГ В КАНАДІ

Коли в попередніх трьох літах 1934—1936 — як було згадувано — діяльність УСГ як сталої організації була значно обмежена з тієї причини, що членство віддавало більше енергії і праці для творення нових Філій УНО і закріп-

лення вже існуючих — в Ювілейному Році звернено більше уваги на організаційні справи УСГ. Офіційно почався ювілейний рік датою 23 січня, коли то десять років тому УСГ у Вінніпегу покликано до життя.

В цього приводу ГУ УСГ виконано спеці-

ДЕЛЕГАТИ Й ГОСТІ НА ЮВІЛЕЙНОМУ ЗІЗДІ УГ В САСКАТУНІ. — В першому (долішньому) ряді з ліва до права: В. Ткачук, делегат із Брит. Колоній; О. Тарноєцький, делегат із Вінніпегу; Вол. Коссар, голова УСГ Канади; Е. Ляхович, делегат ОДВУ зо Зл. Держав Америки; Генерал Віктор Курманович; д-р Ів. Гуляй писар КЕ УНО Канади; ред. М. Погорєцький, голова КЕ УНО; В. Пуцентело, делегат із Едмонтону; Б. Зелений, писар Головної Управи УСГ Канади.

яльну клішу й заведено на протяг того року відмінний наголовок Стрільцьких Вістей, надруковано більш святючнoгo формату наголовні листи для переписки. Замовлено від Колегії ПВВ Пропамятні Военні Відзнаки УГА, якими передше наділювано вoяків Української Армії в 1929 і 1930 р. Поведено підготовку до Ювiлейного Зіздy. Видано пам'ятковi членські виказки. На закінчення року переведено Ювiлейний дар Українським Інвалідам, що до кінця кампанії в лютні 1938 приніс разом округло \$2,500.00.

ГЕНЕРАЛ АНТІН КРАВС,
бувшій Командант III Корпусу УГА,
відтак Командант Київської Арміїної Групи.

На загал ювiлейний рік можна назвати вповні успішним, бо членство проявило більше заінтересування організаційними справами під кожним оглядом. Багато членів УСГ, що перестали бути активними, знова відновили своє членство та вирівняли вкладки; за рік прибуло 102 нових членів, а крім того Гуртки оживились, а навіть три нові Гуртки УСГ основано. Це Келгари, Норанда і Тимінс. Останній аж в першій половині січня 1938.

ГЕН. В. КУРМАНОВИЧ НА ЮВІЛЕЙНОМУ ЗІЗДІ УСГ У САСКАТУНІ

Приготування до Ювiлейного Зіздy почались вже в половині березня. До його переведення створено було окремих Комітет. А щоб надати Зіздovi більше величавості запрошено з Європи Генерала В. Курмановича. Крім того на Зіздi був представник ОУН, О. Грiбівський, що в тій порі гостив в Америці. Націоналістичні організації Зл. Держав — ОДВУ репрезентував гр. Е. Ляхович. Більшість Гуртків УСГ в Канаді мала на Зіздi своїх відпоручників — декотрі навіть досить численно взяли участь, як — Гуртки з Реджайни, Геффорд, Едмонтону. Зізд відбувся в днях 25—28 червня, в Укр. Нац. Домі ім. Біласа і Данилишина в Саскатуні, а в тій самій порі відбулась також VI Кр. Конференція УНО. Зізд був одним з найбільш успішних. Особливо українці з провінції Саскачеван взяли в ньому масову участь. Крім засідань і пленарних нарад в часі Зіздy відбулась святючна передача прапору місцевого Гуртка УСГ при великому піднесенні настрою.

МОГИЛА ПОЛК. ДМИТРА ВІТОВСЬКОГО, БУВ. СЕКРЕТАРЯ ВІСЬКОВИХ СПРАВ ЗОУНР І ЧЕТАРЯ ЮЛІЯНА ЧУЧМАНА В БЕРЛІНІ.

ГЕНЕРАЛ ВІКТОР КУРМАНОВИЧ

був. Командант I Корпусу УГА, Начальник Булави Начальної Команди
УГА й секретар військових справ Західної Області Української
Народної Республіки.

В Стрілецьких Вістях протягом цілого року подавано звідомлення з життя Гуртків УСГ та Стрілецтва взагалі. Часто також появлялись статті визначних українських військовиків з Європи й Канади.

Вона має свою традицію між українським громадянством в Канаді, а навіть поза гряницями цієї країни, а головне, що сьогодні за нею стоїть сильна громадська організація — Українське Національне Об'єднання враз з братами

Генерал Віктор Курманович промовляє перед церемонією передавання Прапору УСГ. За ним сидять Почесні Хрестні Батьки Прапору.

Немилим інцидентом в тім році можна б назвати розв'язання Гуртка УСГ ч. 1 в Торонто, Онт. До цього вчинку приневолена була ГУ УСГ внаслідок відмови послуху зо сторони Старши-

організаціями ОУК і МУН. Як станова організація УСГ має тому тепер кращі можливості повести краще працю в її питомій ділянці і підготовка в тому напрямі вже зроблена. Відбу-

Генерал В. Курманович виголошує промову перед передачею Прапору сот. Вол. Коссареві, голові УСГ Канади.

ни Гуртка. Та зараз після розв'язання заряджено нові вписи до Гуртка й сьогодні Стрілецтво в Торонті далі карно співпрацює з братами організаціями.

Протягом року ведено працю над Альманахом, збирано потрібні матеріяли та фонди.

В друге десятиліття вступає УСГ як зрівноважена організація, свідомо своїх цілей і зав-

чатковано механічні курси, є вигляди на розбудування летунства, українська молодь — члени МУН — вже сьогодні вправляються в цій ділянці.

Ведемо далі працю невпинно та живемо надією, що другий ювілей святкуватимемо на Рідній Землі.

ваються військові лекції по Гурткам УСГ, запо-

ГОЛОВНА УПРАВА
Української Стрілецької Громади
 в Канаді

Б. ЗЕЛЕНИЙ
— голова —

Др. Ів. ГУЛЧ
— голова УСГ Канади —

Ів. В. ТОЛСТОПИШЫН
— голова —

ВИБРАНА
НА ЮВІЛЕЙНОМУ
ЗІЗДІ
У. С. Г.

С. КУЗАН
— член гол. управи —

В. ПІВЕНТЕЛО
— голова проф. ком. —

Г. АДАМС
— секретар —

25го Червня,
1937

Ф. СОКІЛ
— член проф. ком. —

Г. БАБІН
— член проф. ком. —

ГОЛОВНА УПРАВА УКРАЇНСЬКОЇ СТРИЛЕЦЬКОЇ ГРОМАДИ В КАНАДІ В ЮВІЛЕЙНОМУ РОЦІ

ІСТОРИЧНИЙ ОГЛЯД ГУРТКІВ УСГ

ОСІДНИЙ ГУРТОК Винипег, Манітоба

До кінця грудня 1930 року історія цього першого Гуртка Української Стрілецької Громади в Канаді тісно вяжеться з загальною історією УСГ. У тому періоді Гурток не мав осібної Старшини, а управляла ним Головна Управа УСГ. Гол. Управа приміщувалася спільно з Гуртком УСГ.

В початках існування УСГ місцевий Гурток сходився в Українському Народному Домі, пізніше в домі на вулиці Селкірк, відтак на Мек-Грегор. Через Осідний Гурток вписалось багато був. українських воєнків у ряди УСГ. Вони прибували з провінції, щоб познакопитись із центром українського життя в Канаді, віднаходили стрілецьку домівку, вписувались у членство й розізджались по Канаді та пропагували Стрілецьку Громаду.

Бажаючи зміцнити й сконсолідувати серед місцевих українців акцію допомоги визвольній справі в Україні, члени Осідного Гуртка входили в звязки зо всіма українськими національними організаціями в Винипегу, ангажувались в хори, аматорські гуртки й т. і. й старались співпрацювати, де тільки могли.

З ростом УСГ в Канаді агенди Гол. Управи УСГ збільшились і Осідний Гурток постановив звільнити її з обовязків Старшини Гуртка. 14 грудня 1930 року на Зборах Гуртка вибрано окрему Старшину Гуртка на чолі з тов. Павлом Шульгою. Він скоро zorganizував стрілецький хор та драматичний гурток, які влаштували кілька концертів і представлень у місцевих українських товариствах, а дохід з цих підприємств вжито на закупню інструментів для стрілецької трубної орхестри, що її тов. Шульга zorganizував і провадив. За пару місяців орхестра мала вже 24 музиків.

В початку 1931 року Осідний Гурток мав 60 членів. При Гуртку zorganizовано старанням місцевих діяльних г-нок Е. Ситник і п-ни А. Му-

зики Жіночий Відділ. Члени Гуртка жваво працювали; влаштовували різні самостійні й з другими організаціями підприємства на різні національні цілі Визвольний (Бойовий) Фонд, Інваліди УА, Рідна Школа, Просвіта й др.). Старшина влаштовувала щонеділі для членства й прихильників т. зв. самоосвітні сходи, на яких читано українську пресу й літературу. Д-р І. Гуляй, П. Шульга, що в жовтні 1931 року був перевибраний головою Гуртка, і др. провідні члени УСГ виголошували доповіді, реферати. Стрілецька орхестра мала симпатію у всіх місцевих національних організаціях і часто виступала на пікніках та інших підприємствах у читальні Просвіти, Рідній Школі ім. М. Шашкевича і др. Також створено мандолинову орхестру, що під проводом М. Кузека, голови Гуртка в 1932 році, гарно розвивалась. Того року відвідав Гурток делегат УВО з України п. Мельничук, а також гостив у Гуртку Генерал Сікевич із Торонта, відомий приятель УСГ в Канаді. Він виголосив цікавий відчит на тему будучої війни.

Жвава народня робота Гуртка зеднувала йому нових членів, так що при кінці 1932 року він мав вже 133 членів, в тому 76 дійсних (був. воєнків) і 57 членів-прихильників. Жіночий Відділ також збільшивсь членством під умілим проводом п-ни А. Музики (тепер г-ка Мота). Перший голова УСГ в Канаді, тов. Остап Васишин, навязав звязки з місцевим Канад. Легіоном, організацією канад. ветеранів Світової війни й з того часу Гурток разом із ними виступає в різних державних канадських маніфестаціях і святах (День Перемиря, Свято Поляглих Воїнів і т. і.). 1 травня того року Гурток уперше влаштував знагоди Великодня спільне Свячене (спільну великодню гостину), що відтак стало традиційним святковим підприємством всіх Гуртків УСГ в Канаді. Трубна орхестра гарно розвивалась під проводом тов. Д. Н. Костинюка, що пе-

ЧЛЕНИ ОСУДНОГО ГУРТА УКРАЇНСЬКОЇ СТРЕЛЬЦЬКОЇ ГРОМАДИ В ЮВІЛЕННЬОМУ РОСІ

ребрав її після виїзду тов. Шульги з Виннипегу.

Попри культ.-освітню й до певної міри політичну роботу Гурток УСГ також займався справою допомоги безробітним стрільцям, яких 1932 року було вже поважне число в самому Виннипегу. Старшина Гуртка оподаткувала на цю ціль всіх членів, які мали заробіток і влаштовувала спеціальні підприємства, щоб мати фонди на допомогу. Так створено харчівню для безробітних стрільців, з якої користали звиж 20 членів.

Підготовка Осідного Гуртка до маніфестаційного походу з Канадським Легіоном.

Під впливом ворожої пропаганди проти УСГ три члени Гуртка почали при кінці цього року кампанію проти кількох провідних членів, що внесло дїсгармонію в членство. На Надзв. Зборах Гуртка 21 січня 1933 р. їх виключено за шкідницьку роботу в організації й вибрано головою Гуртка тов. Ю. Бідоцьку, який упродовж трьох наступних років зміло керував організацією й причинивсь до її гарного розвитку. Підривна робота противників УСГ не вдіяла нічого Гурткові. Він далі розвивавсь, виконуючи свою конструктивну роботу серед українського громадянства в Виннипегу. Тт. Ст. Кутний, інж. В. Топольницький, інж. П. Штепа виголосили впродовж року низку відчитів на різні теми для членства й загалу. Діяльність Гуртка ще збільшилась, як винайнято на підприємства так зв. Малий Театр при вул. Мейн, який перейменовано на Театр "Русалка". Зорганізовано більший драматичний гурток, заангажовано фахового режисера П. Остапчука, який за кілька місяців провів на сцені кільканадцять поважних драм і здобув цьому стрілецькому театрові загальне признание в Виннипегу та околиці.

Під зиму того року повстала в Виннипегу Філія Українського Національного Обеднання, в яку вписались майже всі члени Гуртка УСГ. Філія також примістилась у Театрі "Русалка" разом із Гуртком УСГ. Спільно з Філією Гурток УСГ провів енергійну кампанію за новими передплатниками Нового Шляху й приєднав звиж 100. При кінці року членство Гуртка виносило 138 осіб. Річний звіт діяльності виявляв, що впродовж року Гурток дав 38 представлень,

влаштував три публичні походи, виголошено 14 рефератів. Річний прихід Гуртка виносив біля півтора тисячі доларів. Бібліотека й музичні інструменти Гуртка оцінювано на 500 дол.

Наступні роки були дуже тяжкі для Гуртка УСГ. Багато членів забрались із Виннипегу в пошукуванні за заробітком. Актив зменшувавсь. Режисер П. Остапчук уступив із провду драм. гуртка. Старшина Гуртка була змушена опустити Театр "Русалка". Всі свої сили кинули оставші члени в Філію УНО. Різні кампанії, акції та підприємства відбував Гурток спільно з Філією. Все ж навіть у цих дуже трудних роках Гурток виконував свої головні завдання.

Від 1939 року Гурток, хоч зменшений числом членства, знова посилює свою роботу під проводом голови Дм. Герича. Безперечно, найбільше причинилась до відживлення стрілецької роботи візита Генерала Миколи Капустянского. Гурток далі спільно з Філією УНО влаштовував різні підприємства й кампанії. Менші підприємства відбувались у домах членів, більші в винайманих залах. В той спосіб Гурток заощадив багато гроша, що при кінці року розподілив на кільканадцять національних цілей (Сироти Старика, Рідна Школа, Інваліди, Визв. Фонд, Новий Шлях, Українська Госп. Академія в Чехах і т. і.).

Також і в Ювілейному Році УСГ (1937) Гурток під проводом нового голови М. Бабія, що прибув у Виннипег і став управителем Кооперативи "Калина", проявляв живу діяльність, зосібна причинивсь до розросту Філії УНО. В цьому році Гурток постановив присвятити особлившу увагу військовій та спортовій діяльності.

ПАМ'ЯТНИК НА МОГИЛІ ХОР. ВОЛ. БОДНАРА, одного з членів-основників Ос. Гуртка УСГ. Щорічно Ос. Гурток на Зелених святя заряджує панахиду на могилі.

ГУРТОК Ч.1 Торонто, Онтаріо

Зорганізування Української Стрілецької Громади в Філадельфії, а пізніше УСГ в Канаді в Вінніпегу, звідкіля кілька провідних членів приїхали до Торонто, дало почин до заснування Гуртка число 1 в Торонто. Вже 29 жовтня 1938 р. оцей Гурток дістає потрібні інформації від Головної Управи. Фактичними основниками Гуртка були: В. Назар, Павло Фабіян, Петро Фабіян, С. Назар, О. Костик, І. Хома, С. Камянецький, Ф. Шелюк.

5-го січня, 1929 р., відбулися основні збори Гуртка ч. 1, в домівці Т-ва Просвіти, на яких було 12 був. вояків УА. На наступних сходинах було вже 16 членів. Сходинами проводив тов. Назар, реферат виголосив от. В. Черський. Та аж на загальних зборах 10-го лютого прийнято статут УСГ та вибрано Старшину, до якої ввійшли: В. Стангрет—голова, С. Оробець—містоголова, А. Вавринюк—секретар, Степан Оробець—скарбник, М. Кобилянський—господар. На цих зборах вписалось знова 19 членів. В половині квітня Гурток начислав понад 40 членів. При Гуртку існував драматичний гурток і хор під диригентурою П. Угринюка. Відбуваються відчити, концерти та представлення. В дальших місяцях прибуває більше членів. Вже в осені починають приготування до Листопадового Свята, яке відбулося 11 листопада. На святі удекоровано 38 стрільців П.В. Відзнакою. Декорацію провів голова Гуртка тов. В. Стангрет.

Між часі Гурток створив комітет з усіх національних товариств в Торонті в цілі устроєння свята Соборності, свята Просвіти і Рідної Школи. І в наступних роках деякі з тих підприємств були ведені згаданим комітетом.

Гурток брав участь в збірках на Політ. Вязнів, Дім Інвалідів у Львові, Ком. Ох. Воєн. Могил, студентів-недопомоговців у Подебрадах. З часописів найбільше кольпортовано Сурму й Розбудову Нації.

На Загальних Річних Зборах, що відбулись 12 січня 1930, вибрано головою тов. В. Кульчицького, секретарем М. Сеньюгу. В часі коляди Гурток зібрав значну суму на Рідну Школу у Львові. Протягом наступних місяців ведеться нормальна праця в Гуртку, прибуває більше членів. В серпні число членів сягає до 58. В першому півроці Гурток устроює Шев-

ченківський Концерт, протестне віче в справі засуду Єфремова і тов. на Великій Україні, спільне стрілецьке Свячене та кілька представлень і концертів. Пізніше відбуто протестне віче в справі засуду Р. Біди і тов. (віче відбулось 3 серпня в залі Просвіти на Вест Торонто). Осінню того року заіснувала при Гуртку також симфонічна оркестра з 16 чоловіка під проводом капельмайстра Саківського.

Листопадове Свято відбув Гурток УСГ з другими українськими т-вами і з цього приводу було устроєно два концерти 2 і 9 листопада. На святі ген. В. Сікевич наділив 9 стрільців ПВВ. Режисером Гуртка в тій порі був В. Кухта. Збірку з обох Листопадових Свят вислано до Гол. Управи УСГ з призначенням на Політичних Вязнів і Інвалідів.

На 1931 рік вибрано головою Гуртка знову тов. В. Кульчицького. Прочі члени Старшини: М. Сеньюга—містоголова, М. Косс—писар, М. Артимко—скарбник, П. Фабіян—господар; В. Стангрет, Д. Коваль і Ю. Романик — Провірна Комісія. Гурток задовільно виконував свою роботу впродовж цього року. В лютті стрілецький хор за виступ у "Каледж оф Музик енд Лангведж" дістав срібний трофей. Місцева англійська преса широко розписувалась про цей хор і містила світлини з нього. Гурток влаштовував концерти, представлення й інші підприємства, в яких багато помагав йому гурток жі-

ІВАН САВЧУК
один із найдіяльніших членів
торонтоного Гуртка. Помер
у листопаді 1935 року.

нок і дівчат, що ще формально не були зорганізовані в Жіночий Відділ. Того року Гурток влаштував величаве Листопадове Свято й делегував своїх провідних членів на Листопадові святкування в околиці. Також організував Гурток великий маніфестаційний похід, в якому взяло участь кілька тисяч людей. Похід був протестом проти терору займанців на Українських Землях.

Безробіття членства, що з кожним місяцем збільшувалось, сильно шкодило організації, однак Гурток цю перешкоду успішно поборював. Великою втратою для Гуртка була смерть Михайла Сенюти, був. голови Гуртка. Гурток занявся його похороном.

Наступного року в січні втретє вибрано В. Кульчицького головою Гуртка, а також ввійшли в склад Старшини: Ст. Новицький—містоголова, І. Зварич—писар, І. Савчук—скарбник, П. Фабіян—господар; С. Віндик і С. Оробець—

Пров. Комісія. З кінцем березня старанням г-ки Ст. Савчукової організовано Жіночий Відділ із 17 членок.

Незабутньою подією того року була візита представника УВО з України гр. Мельничука. Вона причинилась до посилення роботи організації, мимо того що в вересні голова Гуртка мусів уступити через недугу й адміністраційні неприємності. Виконуючий обовязки голови В. Стангрет успішно керував Гуртком до кінця року.

Головою на 1933 рік вибрано тов. П. Сича, а писарем Василя Ситника. Цього року особливо увагу звернув Гурток на допомогу й поширення Нового Шляху. Душею організації був І. Савчук, що був у постійному кореспонденційному звязку з Гол. Управою УСГ. Також Жіночий Відділ під керуванням г-ки Савчукової проявляв жваву діяльність.

З заіснуванням Філії УНО Гурток увійшов

ЧЛЕНИ ГУРТКА Ч. I. В ЮВІЛЕЙНОМУ РОЦІ. В першому рядку з долини, з ліва на право: Л. Якимів і В. Андрій. Другий ряд (сидять): М. Концевич, підполк. Морей де Моран, В. Гультай, М. Кос, Ст. Конобій. Третій ряд: Р. Марик, І. Дубовський, О. Ситник, В. Ситник, Т. Хахула, О. Джуль. Четв. ряд: І. Мороз, П. Михайлишин, Д. Захарчук, Ст. Теребуш, М. Степанів, М. Дубицький.

у тісну співпрацю з нею. Спільно влаштовувано концерти, представлення, різні кампанії. Стрільцький хор виконав львину частину культурно-мистецької роботи Гуртка. Влаштовано концерт в честь Біласа й Данилишина, Спільне Свячене, на якому був гостем домініяльний посол Михайло Лучкович, Свято Матері, масове протестне віче проти Польщі, "Український День" (20 серпня), Листопадове Свято й др. В травні створено Філію УНО в Східному Торонті. Всіх дійсних членів мав Гурток того року 42.

В грудні того року вибрано головою Гуртка тов. І. Зварича (містоголова — Т. Хахула, писар—В. Назар, скарбник—І. Савчук, господар — Юл. Савицький). До пожвавлення роботи Гуртка в 1934 р. багато причинивсь ген. Вол. Сікевич, який виголосив кілька цінних відчитів на військові теми і бував на підприємствах УСГ. З вдячності Гурток влаштував в лютні Академію в його честь. Гурток тісно співпрацював із обома Філіями УНО й не занедбував своєї особливої ділянки праці — збирання допомоги на Інвалідів, Бойовий Фонд, нац. рев. пресу і т. і.

Цілий 1935 рік Гурток працював для зміц-

О. Гаврилюк—голова, С. Віндик—містоголова, Ю. Романик—писар, С. Оробець—скарбник. Через безробіття деякі члени забрались із міста й Гурток начисляв 33 члени. Гурток працював нормально, вбільшості спільно з Філією УНО. Старавсь виконувати всі розпорядки Гол. Управи, що особливо натискала на проведення в життя програми військових курсів. Кількість членства зросла за півроку до 56 осіб. Старшина Гуртка повела кампанію за збиранням фондів на будову пам'ятника для сл. п. тов. М. Сенюти. Кампанія була успішна.

Нововибрана Старшина на 1937 рік у складі: М. Кузек—голова, Ю. Романик—писар — вирішила заактивізувати Гурток у специфічних ділянках УСГ, як станової організації. Однак вже в перших місяцях свого урядування попала в конфлікт із Філією УНО, який так загострився, що Старшина знехтувала навіть розпорядження Гол. Управи УСГ. Вслід за цим Гол. Управа не затвердила цієї Старшини, зреорганізувала Гурток і 15 квітня на реорганізаційних зборах вибрано нову Старшину Гуртка з тов. М. Кунцевичем на чолі. Нова Стар-

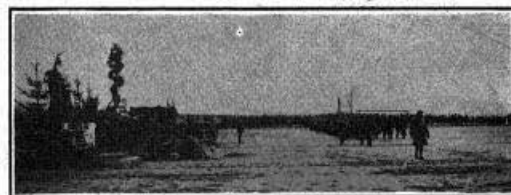
Члени Гуртка ч. 1, що не були на спільній фотографії: З ліва до права: І. Сидій, М. Мота, І. Зварич, С. Войтіхівський, Вол. Осадчук.

шення й поширення Філії УНО. Під фірмою Філії відбувались всі підприємства. В цьому році справді Філія УНО сильно розвинулась.

Невіджалуваною втратою цього року була для Гуртка смерть двох найдіяльніших членів УСГ — Івана Савчука й Віктора Кульчицького. Оба вони померли в листопаді. Їм влаштовано величаві похорони й постановлено збудувати пам'ятники.

На Заг. Зборах 12 січня 1936 року вибрано нову Старшину Гуртка, до якої ввійшли:

шина наладнала взаємини з Філією УНО й Гурток далі проявляє живу діяльність.

Був українські вояки в таборі в Нім. Яблонному (в б. ЧСР) на святкуванні роковин Т. Шевченка. Багато тих вояків прибули в Канаду та є членами УСГ.

ГУРТОК Ч.2. Едмонтон, Алберта

Основні Збори Української Стрілецької Громади в Едмонтоні відбулися 11 листопада, 1928 року, в залі Інст. ім. М. Грушевського при співучасті 13 б. вояків Української Армії. Б. Зелений, що вже був членом Укр. Стр. Громади у Віннипегу, був головним бесідником і передсідником Зборів. Він зясував завдання і цілі УСГ. По дискусії всі присутні рішили о-снувати Гурток УСГ, вписалися в члени й прийняли Статут. Члени-основники: Богдан Зелений, Осип Юркевич, Іван Шпур, Михайло Шевців, Осип Крамар, Василь Пуцентело, Андрій Жмурко, Михайло Пашин, Григорій Бабуняк, Гриць Литвин, Микола Малінка, Михайло Брікнер, Михайло Байрак. Проведено вибір Старшини, до якої ввійшли: Богдан Зелений—голова, Осип Крамар—містоголова, Осип Юркевич—секретар, Михайло Малінка—скарбник, Михайло Брікнер—господар. До Провірної Комісії ввійшли: Василь Пуцентело, Михайло Пашин і Гриць Литвин. На тих же зборах рішено взяти організовано участь в протестному вічу з нагоди подій 1 листопада у Львові та перевести збірку на Українських Інвалідів, яку проголосила Головна Управа УСГ.

Вже зараз в самих початках Гурток виявив незвичайну працездатність. Взяв участь у згаданому протестному вічу, перевів збірку на Інвалідів. Стан членів в тій порі зріс до 21. Зорганізовано також аматорський гурток для вистав. В січні 1929 р. Гурток враз з Інст. ім. Грушевського влаштує 10-літню річницю Злуки Українських Земель, займається кольпортажею "Сурми" та "Розбудови Нації". 10 лютого відбулися Перші Заг. Збори в Народнім Домі, на яких перевибрано Старшину, в дещо зміненому виді, тов. Зелений оставсь головою.

В червні відвідав Гурток Полк. Е. Коновалець. В тій порі особливо діяльний Аматорський Гурток, на сцені Інституту відіграно кільканадцять театр. штук, устроєно також свято в честь Франка. З кінцем серпня Гурток на-числяє вже 29 членів. В жовтні Гурток взяв участь в збірці на дар для ген. А. Кравса.

З кінцем вересня виїхав Б. Зелений з Едмонтону. В листопаді Гурток влаштував Листопадове Свято, а також вислав свого відпоручника, тов. В. Апонюка на Листопадове Свято в Вегревілі. Стан членів з кінцем листопада збільшився до 38. На Листопадівому

Святі сот. Володимир Коссар наділив 24 членів П. В. Відзнаками, а після Листопадового Свята розділено ще 16 Відзнак.

29 грудня відбулись Другі Річні Загальні Збори, на яких вибрано Старшину в такому складі: П. Кузик—голова, В. Апонюк—секретар, М. Байрак—скарбник, А. Жмурко—господар. Збори відбулись в залі при Укр. Прав. Церкві. Гурток цілий рік тісно співпрацював з Інст. ім. Грушевського.

Зогляду на ворожу пропаганду деякої місцевої української преси (Укр. Голос, Кан. Фармер, Роб. Вісті) проти Української Стріль. Громади Гурток ще 1930 року ставить домагання до Зіду Відпоручників УСГ в Віннипегу застановитись над справою видавання свого стрілецького пресового органу. Тому з великим вдоволенням Гурток стрінув в жовтні того року появу тижневика "Новий Шлях", що почав виходити в Едмонтоні. Одним із видавців та редактором часопису був тов. М. Погорецький, член Гуртка УСГ, в технічному та адміністративному персоналі був тов. П. Кузик, голова Гуртка. Від появи першого числа цього часопису, що відразу сперся на націоналістичну ідеологію й стрілецькі бойові традиції, упродовж кількох років Гурток безупинно працював для його фінансової безпеки, поширення й розвитку.

Гурток проявляв живу діяльність упродовж 1930 року й провів кампанії на поміч Політ. Вязням й Рідну Школу у Львові, які були дуже успішні. Старанням Гуртка влаштовано протибольшевицьке масове віче в Нар. Домі разом з усіма місцевими українськими національними організаціями. Завдяки Гурткові в різних місцевостях в Алберті влаштовано того року величаві Листопадові свята, на які делеговано голову Гуртка, тов. П. Кузика. Влаштовано Свято Соборності, протестне віче проти засуду Романа Біди у Львові і др.

На Третіх Річних Зборах Гуртка УСГ 21 грудня вибрано в склад нової Старшини на чолі з головою В. Пуцентелом, І. Кропельницького містоголовою, М. Пашина писарем, М. Шарика скарбником, а А. Жмурка господарем.

Хоч 1931 багато членів Гуртка перебували на заробітках поза Едмонтоном, Гурток правильно функціонував і був у тісному контакті з Гол. Управою. Під осінь цього року багато

ЧИЛЕНТСТВО ТОВАРКА Ч. 2. В ЕДМОНТОНІ В ЮБАЛЕНТОНІ ПОЛІ

членів вернулись у місто й праця сильно ожи-
вилась. Листопадове Свято влаштовано спіль-
но з другими організаціями в Народному Домі.
Завдяки тов. Купчиківі упродовж року гарно
працював аматорський гурток при УСГ, який
був головним джерелом прибутків Гуртка. Про-
відні члени Гуртка виголосили кільканадцять
рефератів для членства й загалу.

На 1932 рік перевибрано тов. В. Пуцентелу
головою Гуртка. Прочі члени Старшини: М.
Шарик—містоголова, І. Кропельницький—писар,
М. Шевців—скарбник, Н. Слюзар—господар.
Вже в початку цього року зайшла подія, що за-
важила на дальшому відношенні Гуртка до про-
чих українських організацій в Едмонтоні. Як
кожного, так і цього року Старшина Гуртка
старалась, щоб Свято Соборності відбулось
спільно з усіми організаціями. Однак під впли-
вом противників УСГ ні католицька організа-
ція при Нар. Домі, ні православна група (СУС)
при Інституті ім. М. Грушевського не згодились
на спільне святкування. Старшина УСГ була
змушена влаштувати свято в нанятій німецькій
домівці клубу Едельвайс. З того часу досі
Гурток УСГ винаймає залу того клубу на всі
більші підприємства, а збори й чисто членські
підприємства відбуває в своїй малій організацій-
ній домівці, яку наймає на рік.

Робота Гуртка впродовж року була дуже
жива. До ще завзятішої праці членства при-
чинивсь короткий побут в Едмонтоні делегата
УВО гр. Мельничука, що виголосив кілька цін-
них відчитів. За рік вписалось 30 нових чле-
нів. Влаштовано дуже успішне Листопадове
Свято, а дохід з нього призначено на Визволь-
ний Фонд. Старшина започаткувала військові
лекції для членства. Таких лекцій в тому році
відбулось десять.

Важливою подією на терені Гуртка й на те-
рені цілої Канади було створення організації
‘Українське Національне Обеднання’ в місяці
липні. Гурток відразу ввійшов у тісну спів-
працю з цією організацією. При кінці грудня
Гурток влаштував базар у користь Нового
Шляху. Базар був успішний і багато помір
фінансовому станові часопису.

На Заг. Річних Зборах Гуртка 20 листо-
пада вибрано головою Гуртка тов. М. Пашина,
містоголовою О. Крамара, писарем О. Юрке-
вича, скарбником В. Іванціва, бібліотекарем і
господарем К. Дуду.

1933 року Гурток зібрав поважні суми гро-
ша на Визвольний Фонд, Політ. Вязнів, Україн-
ських Інвалідів та Рідну Школу. Спільно з Фі-
лією УНО влаштував віча та інші публичні

підприємства. До часу оснування Філії УНО
не було Жіночого Відділу при УСГ, а жінки бу-
ли на правах членів-прихильників. Дперва
цього року за почином цих жінок зорганізовано
Жіночий Відділ, що підпорядкувався Філії УНО.
Разом з УНО Гурток влаштував масові проти-
польські та протимосковські віча. Аматорський
гурток під проводом колегії режисерів був дуже
діяльний та впродовж року влаштував кіль-
кадесятя театральних вистав. Гурток постій-
но працює для фінансового забезпечення Ново-
го Шляху. Філія УНО в великій мірі відтяжи-
ла Гурток від політичної роботи й Старшина
Гуртка мала змогу зарядити низку відчитів для
членства на військові теми. 5 членів Гуртка
вписались до Канадської Міліції й за почином
адв. Н. Романюка, лейтенанта міліції й діяль-
ного члена УНО, Гурток старавсь зорганізува-
ти бодай одну чету із членів УСГ при міліції.
Це не вдалось, бо члени звичайно виїзджали в
околицю на заробітки й не мали спромоги пра-
вильно вчашати на вправи міліції. Того року
Гурток мав 75 членів, між ними 7 був. старшин і
20 підстаршин.

В листопаді вибрано головою Гуртка тов.
І. Кропельницького, а писарем тов. О. Крамара.

ПАМ'ЯТНИК НА МОГИЛІ ОТ.
БОГУСЛАВА ШАШКЕВИЧА
В ЕДМОНТОНІ.

Наступного року багато членів Гуртка ви-
їхали з місцевості й при кінці березня Гурток
мав тільки 57 членів. Однак впродовж року
Гурток був діяльний, особливо його аматор-
ський гурток. Між іншим влаштовано великий
базар, а дохід призначено на національні цілі.

1935 року головою Гуртка був тов. М. Ша-

рик, а писарем М. Українець. Як солідно Гурток сповняв доручення Гол. Управи, може посвідчити нотатка в листі Гуртка до Гол. Управи з дня 22 січня. Старшина Гуртка, висилаючи позичку Гол. Управі, писала: "Нас дуже болить, що наш осередок не має змоги правильно провадити своєї роботи через брак фінансових засобів. Нам тут виглядає, що коли б у Гуртках було більше розуміння положення Гол. Управи, то її праця була б сильно улукшена..." І справді Гол. Управа завжди діставала на час фінансову поміч від едмонтонського Гуртка УСГ. Під цим оглядом цей Гурток є зразковий. Звіт піврічних зборів Гуртка виказував, що Гурток має 60 членів, з того майже половина живе поза Едмонтоном, в околиці. Зрозуміло, що такий стан зменшував діяльність Гуртка. Всеж спільно з УНО він діяв нормально й упродовж року виявив велику працю. Спільно з УНО й ОУК влаштовано чотири масові віча та багато інших підприємств. Разом із другими товариствами Гурток взяв участь у величавих маніфестаціях в місті з приводу 25-літнього Ювілею Короля Юрія V.

В червні помер в Едмонтоні отаман Б. Шашкевич, був. командант Золочівської Бригади. Гурток занявсь його похороном, а пізніше збудував гарний пам'ятник на його могилі.

Головою Гуртка в 1936 році був тов. Михайло Байрак. В зимі цього року прибув до нас Генерал Микола Капустянський, що взяв участь у Провінціальному Зізді УНО Алберти й дав для стрільцтва низку цінних викладів. Він сильно підніс стрілецького духа серед членства УСГ. Праця Гуртка цього року була тісно зв'язана з роботою УНО. В листопаді Гурток провів збірку на Ювілейний дар для Генерала Віктора Курмановича. Відбувались лекції військових передав відтак на Визвольний Фонд.

Особливу діяльність почав проявляти Гурток в Ювілейному році УСГ (1937) під проводом тов. О. Юркевича, голови Гуртка. Крім нього в склад Старшини ввійшли: М. Шевців — містоголова, О. Кос — писар, Н. Слюзар — скарбник, П. Гордаш — господар. В січні влаштовано академію з приводу Ювілею Генерала Віктора Курмановича. Відбувались лекції військового знання, влаштовано багато різних підприємств самостійно та спільно з братніми організаціями. Разом із Філією УНО та ОУК почато кампанію за зібранням фондів на будову власного організаційного приміщення. Гурток працює далі, мимо того що через відїзд багатьох членів і виступлення деяких чисельно зменшився. Зате якісно він сильніший, як будь-коли передше.

ЧЛЕНИ ГУРТКА УСГ В ЕДМОНТОНІ В ЧАСІ ВИЗВОЛЬНИХ ЗМАГАНЬ 1917-20 рр. — З ліва до права: Осип Юркевич, поручник VII Львівської Бригади; Осип Крамар, четар I Полку Князя Льва; Михайло Пашин, був. УСС, опісля четар СС; Никита Слюзар, десятник-гарматчик УГА; Михайло Шарик, десятник Бойової Лет. Сотні.

ГУРТОК Ч. 3. Монтреал, Квебек

Основні Загальні Збори Гуртка УСГ в Монреалі відбулись 16 грудня, 1928 року при численній участі стрілецтва, в залі при 2017 Фронтенек. Справу про потребу заложення організації реферував тов. Е. Довгань, що вже давніше був членом УСГ у Вінніпегу і прибув сюди на сталий побут. Промовляв також Т. Семенів. На початок вписалось 51 членів. До Старшини ввійшли: Т. Семенів — голова, Данило Мацелюх — 1 містоголова, Микола Новак — 2 містоголова, Йосип Марцінюк — писар, Ілля Костельний — скарбник, Михайло Чіпчар — господар.

В перших місяцях Гурток не мав сталої домівки й час від часу винаймав льокаль на сходинах. Вже 26 травня відбулись надзвичайні заг. збори, на яких перевибрано зовсім нову Старшину, на чолі Гуртка став тов. М. Глібчук, як голова. Стан членів часто змінюється, з кінцем липня прим. Гурток числить 47 членів, з чого 20 дійсних і 27 прихильників. Члени принагідно займаються розпродажню "Сурми" та брошур революційної літератури. Щойно літом починає Гурток устроювати пікніки поза містом з досить добрим успіхом та добуваючи в цей спосіб матеріальні засоби винаймає домівку, де члени сходяться правильно щотижня.

З кінцем серпня 1929 р. веде Старшина переговори з другими товариствами до спільного устроєння Листопадового свята. Членство дальше прибуває, з кінцем вересня Гурток нараховує 116 членів. Листопадове свято, що відбулося 10 листопада в залі Ла Фонтен виключно старанням Гуртка, бо другі товариства в останній хвилі відмовились від участі, випало дуже величаво при численній участі громадянства. Святочну промову виголосив тов. Е. Довгань, хором провадив проф. Басса. Декорацію стрільців Української Армії перевів голова Гуртка М. Глібчук.

24 листопада відбулись знова Заг. Збори, на яких вибрано головою тов. С. Маланчука. В початках грудня прибув на сталий побут до Монреалу В. Демянчук з Вінніпегу, який багато причинився до скріплення Гуртка.

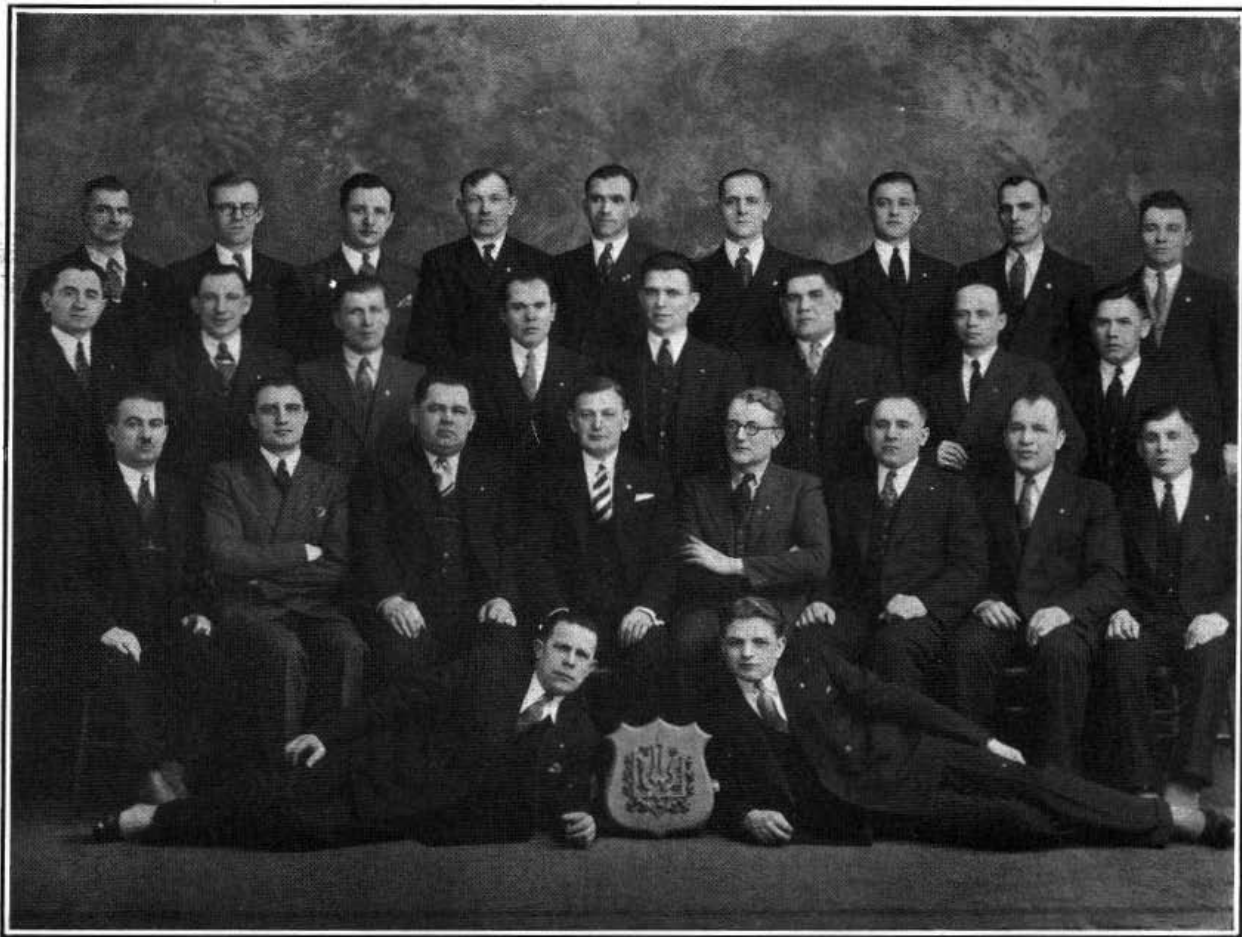
1930 року Гурток діяв серед дуже трудних обставин через киринну роботу кількох людей (замаскованих большевиків), що влізли в ряди організації. При кінці січня Старшина

Гуртка зрезигнувала й відбулись Надзв. Заг. Збори. Тов. С. Маланчук знова був вибраний головою. Цілий час Гурток був без приміщення, доперва в грудні винаймав домівку при вулиці Фронтенек. Мимо труднощів і перешкод Гурток проявляв замітну діяльність. В лютті спільно з Т-вом "Запорізька Січ" влаштував протибольшевицьке віче. Також влаштовано кілька театральних вистав і концертів. За ініціативою тов. О. Василюшина, що багато праці доложив для зміцнення цього Гуртка, зорганізовано тут Комітет Оборони Українських Політичних Вязнів (КОУПВ), до якого ввійшли представники всіх національних товариств у Монреалі, крім гр. кат. парохії, де був тоді парохом о. Григорійчук. Листопадове свято того року відбулось дуже величаво при співучасті майже всіх місцевих національних товариств. Виступали також хори Т-ва "Запорізька Січ", Т-во ім. М. Драгоманова і Т-во ім. Т. Шевченка.

В грудні вибрано Старшину на новий рік. До неї ввійшли: О. Василюшин — голова, Я. Ковальський — містоголова, Ю. Тритяк — писар, В. Мостовик — скарбник, С. Комаринець — господар. 1931 року Гурток проявляв живу діяльність. Близько співпрацював із місцевою українською гр. кат. парохією, якої парох о. Й. Жан дуже прихильно відносився до УСГ. Гурток дав ряд театральних вистав у залі Товариства ім. Тараса Шевченка на Пойнт Ст. Чарлз. На Різдво Гурток ходив із колядою й прибуток із неї розділив на Визвольний Фонд та Рідну Школу.

В лютті проведено реєстрацію членства Гуртка й тих усіх, що не платили членських вкладок, вичеркнено. Осталось 42 члени. Мимо такого невеликого числа членів Гурток успішно провів кампанію підписів Меморіалу в справі паціфікації українців під Польщею. Дев'ять місцевих нац. товариств підписали Меморіал; відмовилось підписати його тільки одне т-во при православної парохії. У відповідь на цю акцію УСГ місцева польська стрілецька організація видала брошуру проти УСГ. Ця ворожа акція зовсім не пошкодила Гурткові.

З кожним місяцем серед членства Гуртка збільшувалось безробіття. Ціла Канада переживала господарську кризу. Це значно осла-

ЧЛЕНИ УСГ В МОНТРЕАЛІ В ЮБІЛЕЙНОМУ РОЦІ. Лежать з ліва до права: В. Литвин і І. Гавліч; в першому ряді з ліва до права: Я. Бубнюк, Е. Довгань, Д. Мацелюх, М. Глібчук, Я. Ковальський, Я. Чайківський, Р. Дячун і С. Шлапковський; другий ряд: А. Чайківський, С. Дедів, М. Рoga, В. Голуб, І. Гайдичук, П. Микитюк, С. Віндик і П. Каленич; третій ряд: В. Матусевич, Г. Гис, П. Самогіс, Г. Крисоватий, Я. Кобилянський, М. Ленько, В. Протасик, І. Глібчук та Ю. Тихан.

лювало діяльність Гуртка. Старшина Гуртка організувала допомогу найбільш потребуючим членам і тим рятовано ситуацію. Число членів збільшувалось і в половині 1931 року виносало вже звиж 60. Гурток набув невеличку бібліотеку, навязав тісніші звязки з Кан. Легіоном. Літом влаштовано кільканадцять пікніків, що принесли великий матеріальний успіх.

В грудні відбулись Заг. Збори, на яких вибрано головою тов. В. Демянчука. Прочі члени Старшини: тов. Мацелюх — містоголова, В. Курнаницький — писар, Г. Гис — скарбник, тов. Кірик — господар. Того місяця прибув у Монреал представник УВО з України п. М. Мельничук і дав кілька публичних відчитів. Тов. О. Василюк виїхав як представник на Зїзд Відпоручників УСГ у Виніпегу й там оставсь.

Того року Гурток також заколядував поважну суму гроша й розподілив на різні національні цілі (Інваліди, Визв. Фонд, Політ. Вязні, Рідна Школа). В квітні 1932 Гурток спільно з Кан. Легіоном святкував річницю бою під Ипрес в часі Світової війни. Разом із другими організаціями Гурток проводив кампанію на поміч голодуючій Гудульщині. В червні знов відвідав Монреал делегат М. Мельничук і своїми відчитами сильно скріпив стрілецькі позиції в цьому місті. Кілька разів того року Гурток брав участь із Кан. Легіоном, влаштував багато театральних вистав і других підприємств переважно в домівці гр. кат. парохії.

На Загальних Зборах, що відбулись 3 грудня вибрано нову Старшину, до якої ввійшли: В. Демянчук — голова, М. Глібчук — містоголова, Мостовик — писар, Білик — скарбник, Шлабковський — господар. На цих Зборах доручено п-ні Михайлович організувати Жіночий Відділ.

28 січня 1933 р. хор УСГ під диригентурою тов. Марценюка виступав перед англійцями та дуже гарно пописався. Д-р І. Гуляй, що стало перебуває в цій порі в Монреалі, дає ряд лекцій для членства УСГ, які й на майбутнє мали те значення, що члени УСГ в Монреалі під кожним оглядом дуже взірцево себе вели та на кожний заклик ГУ УСГ найкраще реагували. Вже з початком лютого зложив Гурток поважнішу суму гроша на уділи Нового Шляху та і в наступних місяцях присвячує багато уваги поміч Новому Шляхові.

На особливу увагу заслуговують святочні сходини Гуртка 1 березня. Того дня 6 членів УСГ, що були затверджені Зїздом УСГ з членів прихильників в члени дійсні за їх активну ді-

яльність в Гуртку, зложили таку святочну присягу: "Прирікаю на Святий наш Український Прапор, що буду вірно служити Українській Нації, боронити її імені й її слушних прав, що словом і ділом аж до загиби, буду стреміти до знищення ворогів Української Нації і до збудування Її Незалежної Соборної Української Держави й що як карний і активний член УСГ, вояк, зроблю все, що в моїй силі, щоб добути волю і щастя моему Українському Народові. Так мені, Боже, допоможи!"

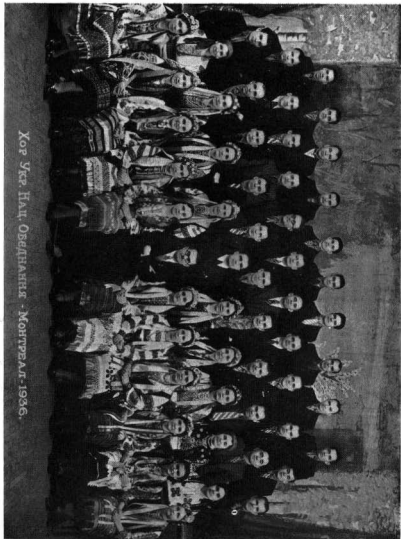

СТЕПАН МАЛАНЧУК
член-основник УСГ в Монреалі
(Помер в 1935 році.)

Завдяки д-рові І. Гуляєві Гурток скоро розвивавсь і зміцнівсь під ідеологічним оглядом. Д-р Гуляй дав упродовж року кільканадцять відчитів. Винанято велику залу на влаштування підприємств, які виконувано спільно з новоствореним Жіночим Відділом, який мав 35 членок. У вересні заїснувала Філія УНО, що також причинилось до скріплення позицій УСГ у Монреалі.

З головніших підприємств Гуртка того року було посвячення Прапору Гуртка. Воно відбулося на весні в українській гр. кат. церкві. Акту посвячення довершили оо. Жан і Тимочко. Це була величава стрілецька маніфестація, в якій взяли участь представники Канад. Легіону та маси українських мешканців Монреалу. Члени УСГ з оркестрою Кан. Легіону пройшли походом ізпід своєї домівки до церкви й тут відбулась церемонія свячення, яка останеться надовго в пам'яті місцевого стрілецтва.

В листопаді на Заг. Зборах вибрано голо-

ХОР УКЦ. УНО И ОУК В МОНТРЕАЛИ (сва гласово аранжманс Д. Брдиноска)

вою Гуртка тов. Н. Глібчука, містоголовою став Ю. Тритяк, писарем М. Рога, скарбником Д. Мацелюх.

В 1934 році Гурток завзято працював для поширення Н. Шляху серед місцевих українців. Праця була успішна. Впродовж року Гурток проявив живу діяльність у всіх громадських ділянках праці. Виголошено низку рефератів на

Хор. М. ГЛІБЧУК
член-основник УСГ в Монреалі
й кількалітній голова Гуртка.

різні теми для членства й ширшого загалу, наспілку з Жін. Відділом влаштовано багато представлень і концертів. Успішно проведено кампанію на український павільон на Світовій Виставі в Шикаго. Підготовлено ґрунт під зорганізування споживчої кооперативи.

Головою Гуртка в 1935 році був тов. Білик. В склад Старшини також входили: тов. Маце-

люх — містоголова, тов. Петрівський — писар, тов. Ленко — скарбник, тов. Дячун — господар. Внаслідок перетяження власною працею голова й містоголова були змушені в тягу року уступити, а провід Гуртка перебрав тов. Глібчук, як голова й тов. Лівак. Всякі підприємства ведено разом із УНО й Жіночим Відділом, що перейшов під Філію УНО як Відділ Українок Канади ім. О. Басарабової. Гурток найбільше працював для зміцнення Філії УНО. При тому не занедбував своєї ділянки праці й продовж року виголошено низку рефератів на військовій теми для членства.

1936 року Гурток під проводом голови М. Глібчука (містоголова Самотіс, писар Я. Ковальський, скарбник Я. Кобилянський) далі працює для поширення й закріплення Філії УНО. При кінці березня прибув на візиту представник Проводу ОУН, Генерал Микола Капустянський, що заохотив членство до дальшої праці й поміг Гурткові затіснити звязки з Кан. Легіоном і другими військовими організаціями. На святковому концерті в честь Тараса Шевченка Генерал удекорував Проп. Відзнаками п'ятьох членів Гуртка. Це було незабутнє підприємство. Цього року знова взято участь разом із Кан. Легіоном у святкуванні бою під Іпрю.

В Ювілейному році УСГ Гурток працював знов під управою голови М. Глібчука. В склад Старшини входили також: Р. Дячун — містоголова, Я. Ковальський — писар, Ст. Шлапковський — скарбник і тов. Деревінський — господар. Мимо того, що члени були обтяжені працею в УНО, не занедбувано стрілецьких завдань, особливо справи Визв. Фонду, Допомоги Інвалідам, а також ведено кампанії для матеріяльної безпеки Нового Шляху. Гурток вступає в друге десятиріччя УСГ в повною вірою в скорє здійснення найвищого ідеалу українського народу.

ВІЛЬНІ ЧЛЕНИ УСГ. — З ліва до права: Вістун Іван Мисик, Ітонія, Саск.; вістун Іван Михайлюк, Шіро, Саск. (був. голова Перехідного Гуртка у Секретан, Саск.); вістун Н. Шовковий, Кіченер, Онт.; вістун Іван Торуща, Ванкувер, Б. К.

ГУРТОК Ч. 4. Саскатун, Саскачеван

Перші основні збори Стрілецтва в Саскатуні відбулися 13 травня 1929, а в тиждень опісля в часі продовження тих зборів вибрано першу Старшину, до якої ввійшли: В. Коссар — голови, Ф. Чепига — містоголова, В. Рурик — писар, Й. Цькуй — скарбник, І. Манькут — госп-бібліотекар. На початок вписалось кільканадцять членів. З кінцем червня всіх членів було 28. З початком вересня став членів зріс до 36. Гурток в перших місяцях займався розпродаж-жо брошур і "Сурми" та збіркою на Українських Інвалідів.

17 листопада влаштував Гурток перший раз в Саскатуні величаве Листопадове Свято в Ріджент Гал. На свят Ген. В. Сікевич наділив ПБВ членів Гуртка — всіх стрільців до декорації стануло 42.

Як Гуртки по всіх других містах, так і Гурток УСГ в Саскатуні від початку свого існування провадив конструктивну роботу й старався співпрацювати з другими національними організаціями. Однак як всюди, так і тут Гурток скоро натрапив на труднощі, з якими йому опісля прийшлося боротись і витрачувати агато енергії на усування перешкод. Несовісні й фальшиво амбітні, на жаль, впливові особи з других організацій боялись розросту УСГ, що особлившу увагу звертала на поміч Українській Військовій Організації в Україні. Вони то творили непорозуміння й організували в своїх організаціях кампанії проти УСГ. Гурток УСГ в Саскатуні тісно співпрацював із товариствами (православними) при Нар. Домі. Та найшлись особи серед тих товариств, що внесли роздор і почали випихати Гурток із Нар. Дому. Позірно вони нібито були за УВО, але наділі поборювали ту єдину в тому часі українську нац. організацію, що вела боротьбу з окупантами України. В другому році існування УСГ, під головуванням тов. В. Коссара, це непорозуміння заіснувало, а наступного року в травні Гурток вже мусів забратись із Нар. Дому й шукати собі іншого приміщення.

Однак такі перешкоди не припиняли роботи Гуртка. Під проводом енергійного голови, що мешкав за містом на фермі, але завжди був перший на засідання та сходи, членство завзято працювало. Винаймано місцеву велику залу "Ріджент Гал" на театральні ви-

стави та інші публичні підприємства, що здобули Гурткові загальне признание серед українських та англійських кругів у місті. Поведено боротьбу проти місцевого большевицького товариства, що розкладало українських громадян. Кампанії на УВО, Інвалідів і др. завжди бували успішні. При кінці 1930 року Гурток мав 40 активних членів.

На 1931 рік втретє вибрано тов. В. Коссара головою Гуртка й він знов мимо перешкод причинив до ще більшої активності Гуртка та до більших успіхів. Зо зростом поваги, яку Гурток здобув собі серед місцевого громадянства, зросли також конечності, щоб усе, що робить Гурток, виходило як найкраще. І так упродовж трьох місяців придбано театральну гардеробу вартості \$360; 15-го січня 1931, рішено, а в короткому часі створено власну бібліотеку у приміщенні Народного Дому; 29 січня започатковано випрацьовувати відповідні реферати, з якими члени мали виступати по других товариствах. 5 березня при Гурткові ч. 4, заіснував Жіночий Відділ; 28-го травня розглянено важливі причини сталих непорозумінь між Зарядом Народного Дому й Стрілецькою Громадою і вирішено, що з тим днем Гурток лишає Народний Дім. Винято приміщення під числом 326 Евню Б, де Гурток зміг без труднощів працювати. Листопадове свято відсвятковано власними силами у "Роксі" театрі, виповненому по береги людьми. Дня 11 листопада Гурток перший раз бере участь з Канад. Легіоном у святкуванні "Дня Перемиря". Це може один з найкращих здобутків локального українського характеру у Саскатуні, що Канад. Легіон визнав був українських військових, як зорганізовану одиницю УСГ і як таку від тоді по сьогоднішній день, стало запрошує до участі в своїх військових імпрезах. Через Канад. Легіон Гурток пробував і вперто пробує далі запізнавати англійців з визвольними змаганнями в Україні.

Четвертий рік існування Стрілецької Громади в Саскатуні розпочався сходами дня 4 січня, які на завжди лишуться у пам'яті у кожного з тих 40 стрільців, що були присутні на них. На тих сходах був присутній делегат з України тов. М. Мельничук. Приїхав він до Канади, як відпоручник УВО. Тов. Коссар (знова голова Гуртка) підкресливши велике значен-

ЧЛЕНСТВО ГУРТКА Ч. 4. В САСКАТУНІ В ЮВІЛЕЙНОМУ РОЦІ

ня приїзду Шановного Делегата до Канади, в імені всіх стрільців у Саскатуні заявив нашу беззастережну солідарність і послух Проводові в Україні, який шан. делегат репрезентує. Тов. Мельничук передав гарячий привіт від Начальної Команди УВО і заявив, що УСГ у Канаді здала іспит зрілості зо своєї початкової націоналістичної діяльності.

12-го травня, Гурток ч. 4, перенісся до нової стрілецької домівки, яку винайнято під ч. 624-20-та вулиця, і з нагоди відкриття цієї домівки вдруге був присутний делегат Мельничук між стрільцями. На цьому відкритті було 70 гостей-українців зо Саскатуна. Свято відбулося дуже величаво. Між іншими дел. Мельничук виголосив дуже річеву промову.

У звязку з поглибленням вимог, які старшина Гуртка наложила на членство, у звязку з доконечною піддержкою закроеної визвольної акції на Рідних Землях, членство працювало багато й завзято. Правда, противники намагались вертіти з середини в Гуртку й збунтували кількох членів проти Старшини Гуртка. Одначе їх усунено й на тому та ворожа затія скінчилась. Двох із усунених опісля регабілітовано й вони досі є одними з найкращих членів УСГ.

З важніших подій для Гуртка того року годиться згадати наступні: 8 квітня одержано дозвіл від англійських військових кругів, що якщо зголоситься відповідне число охотників, то можна буде відбути військовий курс при англійських військових формаціях у Саскатуні. Зголосилося замале число людей, бо погоня за заробітком перекидала наших членів щораз то на інше місце. Тому такий курс не відбувся. 16 червня започатковано видавання стінної газети, раз у місяць, під наголовком "За Україну" (редакційна колегія: Ю. Брик, І. Шелестинський, Т. Огінський). По пів рокові перестала виходити, бо ціла газета писалася ручним друком, а часу рішучо не ставало, коли розпочалась робота при будові Нац. Дому. 4 липня перший раз подано до публичного відому про започаткування Гуртком ч. 4 у Саскатуні будови Національного Дому. Довірочна підготовка провадилась вже від початку 1932, коли то з тт. Коссара, П. Божка і Н. Лашука, ширший будівельний комітет, крім згаданих осіб, чий будівельний комітет, крім згаданих осіб, доповнено щойно того дня такими особами: С. Пернарівський, Ю. Брик, Кузів, Лубик і пані Ендерсон; від 11 серпня робота почалась повним ходом при будові УНД, де кожного дня пе-

ресічно працювало 40 людей; у жовтні зорганізовано Філію УНО у Саскатуні. Годиться ще згадати, що перші гроші на закупно площі під будову позичив т. М. Касюк; перші гроші під будову зложили і асигнували товариші-члени на сходах в сумі около \$360.

В 1933 році був головою Гуртка Ст. Бабій. Прочі члени Старшини Гуртка: Т. Огінський — місто голова, І. Шелестинський — писар, С. Велікач — скарбник, Л. Кулеба — господар.

Впродовж двох останніх років українське громадянство в Канаді жило під враженням жорстокої польської паціфікації українців на Західних Землях. Воно вело протестну акцію, влаштовувало масові протестні віча проти Польщі, тощо. Перед у цьому завжди вела УСГ. Та тут нове страхіття потрясло цілим суспільством — штучний голод українського населення створений московським окупантом Східних Земель. Українці в Канаді почали організувати акцію допомоги голодуючим. І в цій акції перед вело УНО та УСГ. Саскатунський Гурток заангажувався в кампанію збирання пожертв на голодуючих, спільно з Філією УНО влаштовував масові протестні віча, посилив збіркову кампанію на Визвольний Фонд. 24 вересня був день жалоби, посту й молитви. Це проголосила КЕ УНО. Гурток старавсь, щоб у місцевих церквах відправились панахиди по померших із голоду в підсовітській Україні. Одначе місцеві духовні отці під впливом ворогів УНО й УСГ відмовились відправити панахиди навіть за заплаю. Це вказує, як сильно темні типи могли настроїти проти УНО й УСГ навіть місцевих священників.

24 травня заходом Гуртка всі три українські організації в Саскатуні ("Просвіта", Народний Дім, УСГ) брали участь у спільному виступі у міському стадіюмі з нагоди "Емпайр Дей Карнавал". Хорами проводив учитель "Просвіти" п. Мороз.

В літі цього року старанням УНО й УСГ влаштовано величавий фестин у Саскатуні, відтак у Гефорді, Мічамі та Альвені. Це українські колонії в Саскачевані, де УНО й УСГ мали свої гуртки чи прихильників. Найвеличавіший фестин відбувся у Саскатуні. 100 стрільців в одностроях з українським та англійським прапорами на переді, група націоналістичної молоді — хлопців і дівчат — також у спортових одностроях пройшли маніфестаційним походом із під Нац. Дому на фестинову площу за містом. За ними маси народу. На площі між іншими промовляли й представники провінціального у-

ряду (премієр Ендерсон) та Канадського Леґіону. Фестин зробив великий розголос для УНО та УСГ в Саскачевані.

Того року Гурток заініціював організування націоналістичної молоді, що відтак зорганізувалась у Т-во Молодих Українських Націоналістів (МУН). Піонерами цієї організації в Саскатуні були: Павло Юзик, панна Басараб (померла 1937 р.) і Михайло Головатий (з Виніпегу). Влаштовано великий базар та кілька інших підприємств, щоб дістати фонди на викінчування Нац. Дому. Зорганізовано військовий та самоосвітний курс, учитель Петрик провів курс англійської мови для членів УСГ. В літі перевезено з Едмонтону в Саскатун "Новий Шлях" і Гурток дав йому на початок велику матеріальну поміч.

На Загальних Зборах 14 листопада вибрано нову Старшину. В її склад увійшли: В. Рурик — голова, І. Вашук — заст. голови, І. Шелестинський — писар, М. Вашук — скарбник, Т. Москалюк — господар.

Підприємства на добуття фондів на викінчування Нац. Дому забірала членству цього року весь час і всю енергію. Все ж таки цього року закріплено якнайтісніші звязки з місцевим Канад. Леґіоном, що значно допомогло для дальшого розвитку УСГ та УНО в Саскатуні.

30 грудня вибрано Старшину Гуртка на 1935 рік. Тов. В. Рурик знов став головою, містоголовою Ст. Бабій, тов. Турус писарем, І. Вашук скарбником, а Т. Москалюк господарем.

В перших місяцях 1935 року з Гуртка виїздить біля 20 членів. Довгорічна депресія змусила багатьох кращих членів полишити Саскатун, шукаючи заробітку. Майже усі опинилися на сході Канади. Старшина Гуртка вислала їм переносні листки до гуртків у тих місцевостях, де вони перебувають. Члени, що опинилися у місцевостях, де немає УСГ, удержують дальше звязок з Гуртком у Саскатуні. Гурток скликає сходи тільки у міру того, як заходить потреба. Всю ініціативну роботу націоналістичного руху сповняють члени УСГ, як члени Філії УНО. З хвилию відчинення Нац. Дому ім. Біласа й Данилишина для прилюдного вжитку ді стали там приміщення всі націоналістичні організації (УНО, УСГ, ОУК, МУН і УСНО) і всі спільно розпочали працю у різних підприємствах на викінчування і вдержання Нац. Дому. Того року Гурток брав участь з Канад. Леґіоном у святкуванні 25-літнього Ювілею володіння британського короля Юрія V.

27 січня 1936 р. на Загальних Річних Збо-

рах винесено постанови, згідно зо Стрілецьким Зіздом, що всі Гуртки УСГ мусять збільшити свою діяльність. Ведення саскатунського Гуртка припало нововибраній Старшині у складі: Б. Зелений — голова, С. Бабій — містоголовою, Г. Адамус — писар, В. Будз — скарбник, Т. Москалюк — бібліотекар. Заведено регулярні членські сходи, з тим, що черговими сходами має проводити, кожного разу інший представник назначуваний головою. Сходи відбувалися регулярно двічі у місяць, і на кожних сходах заряджено 15-хвилинний реферат. Щоб дати змогу прислухуватися рефератам на військові теми не лише членству УСГ, але також ширшому загалові, в порозумінні з Філією УНО і на переміну з нею, заряджено т. зв. "четвергові вечірки", де одного четверга Філія УНО заряджувала політично-організаційний реферат, а другого четверга Гурток УСГ улаштовував військовий.

Відновлено думку, яку порушувало колись у купі з товаришами-стрільцями, що відіхали на схід Канади, а саме справу Прапору для Саскатунського Гуртка. Для тієї цілі рішено було, що крім праці, яку Гурток мусить виконати згідно з установленим регуляміном у Нац. Домі, члени надобовязково мають відограти одне представлення раз у місяць, на будньому дні, і чистий дохід призначувати на фонд Прапору. Тому, що ці штуки мали бути грані на будньому дні, вибиралось поважні речі. Між іншими Гурток відограв "Невольника", "Ясні Зорі", а також устроїв один карнавал. Все таки, по заплаченні найконечніших розходів, гроша не лишалось, щоб посвячення Прапору зробити того року. Справу відложено на наступний рік, також тому що ГУ УСГ проголосила 1937 рік Ювілейним Роком і наш Прапор, крім свого первісного призначення може мати також цю пам'ятку на собі.

У літньому сезоні праця в Гуртку припинилася дещо, бо треба було членам розіхатись і використати нагоду заробітку.

До відживлення активності в Гуртку багато причинилася також візита Ген. Миколи Капустянского з Європи, якого стрільці військовим ладом вітали в Нац. Домі.

Важніші постанови цього року представляються так: Рішенням Заг. Річних Зборів, 27-го січня, бібліотеку, гардеробу для сцени, весь інвентар Гуртка, передано на власність Нац. Дому, з тим, що бібліотекою при Нац. Домі дальше постійно має завідувати УСГ. На заувагу одного члена Філії УНО на Річних Зборах, що

всі документи вказують, що Національний Дім ім. Біласа і Данилишина є власністю Гуртка УСГ в Саскатуні, який розпочав його будувати, вивязалась ширша дискусія, яка закінчилась внеском (Погорецький — Зелений) односторонньо переголосованим: "Гурток Української Стрілецької Громади ч. 4 у Саскатуні на своїх Річних Загальних Зборах, дня 27 січня 1936 року стверджує, що Український Національний Дім у Саскатуні, як і всі Українські Національні Дому в Канаді, силою свого призначення, являються власністю всього членства українських організацій, що визнали і поступають після ідеології Організації Українських Націоналістів. Правно Нац. Дім стоїть на тростах, що були вибрані 1932 року усім членством тоді існуючих націоналістичних організацій у Саскатуні до часу викінчення цього Дому або до часу вибрання окремого чарту для Українських Національних Домів, якщо таке наступить скорше." Далше схвалено внесок (Погорецький — Зелений), що "Збори Української Стрілецької Громади в Саскатуні звертаються до Кр. Екзекутиви УНО і до Головної Управи УСГ з проханням вибрати як найскорше чартер для Українського Нац. Дому в Саскатуні."

12 серпня на запрошення Кан. Легіону Гурток взяв участь у прийнятті улаштованому Кан. Легіоном в їхній залі для генерального губернатора Канади; 15 серпня з вдоволяючим успіхом перевів Гурток "тег-дей" (грошову збірку на вулицях на добродійні цілі) вже третій рік зчерги.

На Загальних Річних Зборах 17 січня 1937 р. вибрано таку нову Старшину: Б. Зелений — голова, С. Бабій — місто голова, Н. Буковський — писар, В. Будз — скарбник, Т. Москалюк — господар.

Гол. Управа УСГ 10-ий рік діяльності УСГ у Канаді проголосила Ювілейним Роком. На 10-ліття УСГ у Канаді припадає також 20 рік тривання Національної Революції на Українських Землях. Гол. Управа УСГ подбала, щоб ці дві історичні річниці спровести під один маніфестаційний знаменник націоналістичного руху, який чим раз то видніше устелює державницький шлях майбутній українській державі. Пороблено проте всі заходи, щоб на Ювілейний Зїзд УСГ у Канаді, приїхав до Саскатуну Генерал Віктор Курманович з Європи.

На сходинах Гуртка і на засіданнях Старшини того року плановано підготовку до Ювілейного Зїзду у Саскатуні, зосібна до свячення Прапору Гуртка. Після великих клопотів, таки удалось Гурткові підняти відповідну особу, яка

взялася до гафтування Прапору, після проєкту члена Гуртка, артиста Ю. Брика.

Цього року Кан. Легіон заздалегідь почав робити пильні приготування для святкування коронації Короля Юрія VI 12 травня. Листовно просив назначити відпоручника від УСГ до їхнього Коронаційного Комітету, подаючи до відому, що у "Карнавалі Націй", який буде відбуватися через чотири вечори, з ціллю духово підготувати мешканців Саскатуну для зустрічі самого "Коронаційного Дня", вони вибрали УСГ для репрезентування України. До того англійського комітету Гурток призначив тов. Б. Зеленого. У кілька днів пізніше міська управа листовно запросила УСГ до "Громадського Коронаційного Комітету міста Саскатуну", додаючи, що очікує українського виступу у програмі на виставовій площі й участі українців у парадному поході по місті. Відносно цього другого запрошення з "Ситі Гал" Старшина Гуртка скликала, в порозумінні з Філією УНО, збори зарядів усіх націоналістичних організацій при Нац. Домі, де вирішено, щоб про це запрошення повідомити прочі дві українські організації — т-во "Просвіта" і Народний Дім (СУС) і зробити спільний виступ українців Саскатуну. Остаточо створено такий спільний український Коронаційний Комітет.

Крім підприємств для призбирання фондів на видатки получені з Прапором Гурток вирішує справу срібних і золотих щитиків, що їх мають так зв. Хрестні Батьки Прапору убивати в держак Прапору. Порушена акція окремими листами і статтями на Стрілецькій Сторінці Нового Шляху принесла вдоволяючі успіхи. Годиться з великим признанням згадати, що першими членами, що відгукнулись своєю матеріальною пожертвою на фактичне започаткування творення Прапору були був. члени саскатунського Гуртка. Назагал, усе членство Гуртка виказало максимальну допомогу в усіх напрямках, щоб так самий Прапор, як і сама церемонія свячення Прапору випали як найбільше величаво. Щоб памятку призначення Прапору увіковічнити, постановлено, спорядити Пропамятну Книгу Прапору, в якій мають бути списані імена усіх Хрестних Батьків, історія підготовчої праці і саме свячення Прапору. Далше мають бути виготовлені грамоти для розіслання усім Хрестним Батькам.

Заздалегідь пороблено усі можливі заходи, щоб місцевий священик греко-кат. церкви dokonав свячення Прапору. У тій цілі голова Гуртка попросив побачення у о. Пелеха, саскатунського пароха греко-кат. церкви й, переого-

воривши справу, відійшов з невиразною відповіддю, бо о. Пелех повідомив, що по всій правдоподібності, йому неможливо буде бути у неділю 27-го червня в Саскатуні. В останній хвилі о. Пелех зовсім відмовився святити Прапор й ціла церемонія обмежилась до врочистої передачі Прапору Гурткові Ген. Віктором Курмановичем, що спеціально був запрошений на Зїзд УСГ і Конференцію УНО.

Врочисте вручення Прапору відбулося на

Генерал В. Курманович виголошує промову перед переданням Прапору.

"Площі Кернса" в неділю 4 липня в присутності звиж 1,000 осіб, було найбільш урочистою й найкращою атракцією Конференції.

По першій годині по полудні делегати й го-

Хор. Богдан Зелений промовляє до зібраних по перебранні Прапору.

сті на Конференції уформувалися в похід на чолі з четою стрільців в одностроях, що несли свій та канадський прапори й вирушили на площу. По другій годині почалася врочиста церемонія. Прапор зложено на столі на підвищенні на площі. Ззаду платформи сиділи хресні батьки: генерал Віктор Курманович, представник Проводу ОУН Омелян Грибівський, голова УСГ Канади інж. Вол. Коссар, голова КЕ УНО ред. М. Погорецький, представник ОДВУ з Америки гр. Ев. Ляхович, голова ЦУ ОУК г-ка А. Павличенкова, секретар КЕ УНО д-р Ів. Гуляй, представник МУН гр. Корнило Магера, представник провінціального уряду міністр Дан, посадник Саскатуну Пиндер, домініяльний

Кінцева промова Генерала Віктора Курмановича на святі передачі Прапору.

посол д-р Йонг, представник Канад. Легіону капітан Филпат. Кожний з хресних батьків тримав блакитню або жовту стяжку, що була причіплена до голови прапору.

Переводив програму гол. Реф. МУН гр. П. Юзик, церемонію передачі прапору перевів Ген. В. Курманович.

Коли почесна чета усталилася в ряд по обох боках платформи й прапорщик з канадським прапором станув коло підвищення зліва від глядачів, Генерал Курманович виголосив коротку, палку промову й передав новий український прапор голові УСГ Канади інж. В. Коссареві, цей хор. Б. Зеленому, а той — прапорщиківі Ю. Брикові. У своїй промові генерал

кві в вільній Україні. Промова зробила глибоке враження на слухачів. Опісля промовляли: посадник Саскатуну Пиндер, міністр Дан і кап. Филпат, а ред. М. Погорецький після короткої промови в імені організації зложив перед прапором присягу на вірність Україні.

Опісля почесні хресні батьки й куми вбивали щитики в ручку прапору, а далі відбувалися виступи хорів (з Саскатуну й Реджайни) і молодих танцюристів (з Саскатуну). Між програмою промовляла в звязку з врученням прапору представниця першої станиці ОУК, г-ка Ев. Ситникова з Виннипегу.

Церемонія тривала майже три години. Відтак делегати й гості знова створили похід та

Голова УСГ Канади, сотн. Вол. Коссар прибиває щитик на Прапор.

підкреслив, що прапор буде переданий нашому національному полкові в Україні й хоч його тепер не хотіли посвятити священики, то його освятять своєю кровю найкращі вояки Української Армії, а опісля Владика Української Цер-

відійшли до Нац. Дому. На чолі походу йшла почесна чета з прапорами під проводом генерала В. Курмановича.

На закінчення годиться підкреслити, що Саскатунський Гурток УСГ, находячись в центрі українського організованого націоналізму в Канаді, завжди старавсь стояти на висоті своїх завдань і вступає в друге десятиріччя існування організації з постановою витривати до кінця на своїх позиціях.

З ліва до права: Стр. Семен Великач, член Саскатунського Гуртка УСГ й був. член Гол. Управи (помер); стр. Василь Ткачук, член-піонер УСГ в Саскатуні (живе переважно в Брит. Колумбії); ст. стр. М. Климушин, член саск. Гуртка УСГ, живе в Мічам, Саск.

ГУРТОК Ч. 7

Реджайна, Саскачеван

Почин до оснування Гуртка УСГ в Реджайні дав Павло Шульга, член УСГ, що там перебував як учитель Рідної Школи. Вже в половині березня 1929 року звернувся він до Головної Управи з пропозицією zorganizувати Гурток УСГ. Перед Великодними святами створився в тій цілі організаційний комітет і його заходом скликано 5 травня Стрілецьку анкету, в якій виступили з докладами: Павло Шульга, В. Козак, М. Бабій та інж. Т. Павличенко з Саскачуу. На початок зголосилось до організації 16 членів. 16 червня відбулись правильні організаційні збори, на яких вже вибрано Старшину. До неї ввійшли: Павло Шульга — голова, Михайло Бабій — містоголова, Яків Марущак — писар, Василь Весоловський — скарбник, Василь Сопель — господар. До Гуртка вписалось 10 членів.

Гурток хоч нечисленний зате зразу виказав активність. Члени розповсюджують "Сурму" та брошури між громадянством, стараються навязати відносини з найближчою місцевістю Мус Джо у цілі заложення Гуртка, що пізніше й сталося. Гурток приміщується при Т-ві Просвіта. Виплачує точно вкладки, переводить збірки на різні цілі, виконує всі доручення Гол. Управи. Вчасною осіню підготовляє Листопадове Свято, в якому всі українські організації взяли участь крім греко-кат. парохії, якої провідник о. Бала відмовився від участі. Свято відбулося 3 листопада й було дуже величаве. З кінцем листопада Гурток начисляв 19 членів. В половині грудня перебрав провід тов. М. Бабій, бо тов. Шульга опустив Реджайну.

Другі Загальні Збори відбулися 2 березня 1930 р. Вибрано нову Старшину в складі: М. Бабій — голова, М. Кузек — 1 містоголова, В. Козак — 2. містоголова, Яків Шпунярський — секретар, Василь Весоловський — скарбник, Й. Абрамович — господар.

Праця в Гуртку поступає дальше по тій лінії, що в попередньому році. Члени помалу прибувають, інші виїжджають, стан з початком серпня 19. 22 вересня відвідав Гурток д-р І. Гуляй. Для відсвяткування Листопадового Свята створено осібний Комітет Національних Організацій, який видав з тієї нагоди летючку-відошу до всього українського громадянства

Реджайни й околиці. Від вересня обовязки голови виконує тов. В. Козак. Пізніше на Заг. Зборах 1 грудня вибрано головою тов. М. Кузeka (тов. М. Бабій покинув Реджайну і тому В. Козак перебрав головування). Пізніше знову подтверджено його головуство на Звич. Річних Заг. Зборах, що відбулися 28 грудня.

На треті Заг. Збори УСГ до Виннипегу виделегувано як відпоручника М. Сенюка. З початком року тов. Бабій вернувся в Реджайну й пізніше перебрав уряд писаря, а також В. Козак перебрав головуство на Надзв. Заг. Зборах 17 квітня. В тій порі В. Козак вернувся з успішної організаційної поїздки по колоніях в Саскачевані. З кінцем червня Гурток начисляв 26 членів.

Члени збирають передплатників на Стрілецькі Вісті, як також кольпортують їх, стало удержують звязки й переписку з Гол. Управою УСГ. Під осінь того року Гурток мав вже власну бібліотеку вартості около \$75.00.

В тій порі Гурток не має жадної домівки, члени працюють при других товариствах. Листопадового Свята Гурток не мав змоги устроїти. Члени відбувають військові курси, а крім того переводять збірки на Визвольний Фонд в часі листопада і грудня. Засідання Старшини відбувають в мешканнях членів Гуртка. За рік прибуло 4 нових членів, але 14 членів виїхало, загальний стан членів 12. Гурток відбув протягом року 19 відчитів і рефератів, уряджено 14 підприємств, переважно представлень. Було 5 організаційних поїздок на провінцію.

1932 р. вислано на Зїзд Відпоручників УСГ, що відбувся в днях 16 і 17 січня в Виннипегу, тов. М. Бабія. 24 січня відбулися Річні Загальні Збори Гуртка, на яких вибрано Старшину: М. Бабій — голова, Й. Абрамович — містоголова, А. Топольницький — секретар, С. Куцан — скарбник, Д. Яніцький — бібліотекар і господар.

В березні устроено свято книжки. В травні відвідав Гурток УСГ делегат УВО тов. М. Мельничук. В наступних місяцях діяльність Гуртка незначна зогляду на те, що в літніх місяцях члени розїхались на працю. В листопаді відбуто загальні збори і вибрано нову Старшину в складі: М. Сенюк — голова, Ю. Бабюк — містоголова, А. Топольницький — пи-

сар, С. Куцан — скарбник, Д. Яницький — бібліотекар і господар. Гурток в тому році вислав поважну суму гроша на будову Нац. Дому в Саскатуні.

1 січня 1933 р. зорганізовано в Реджайні Філію УНО, до якої на початок вписалось 36 членів. Так Гурток УСГ як і Філія УНО містяться від 3 січня того року в залі Інституту Просвіти. Гурток в тій порі виказує багато активності. Члени переводять збірки на Визвольний Фонд, приєднують передплатників Н. Шляху. В січні прибули два нові члени. 25 січня гр. В. Гультай із Саскатуни дав для членства відчит. Також на будову Українського Нац. Дому в Саскатуні вислав Гурток в січні \$30.00. Число членів з кінцем січня 13. Гурток вислав на Зїзд до Виннипегу відпоручника тов. Ю. Бабюка, що рівночасно заступав і Гурток в Мус Джо.

Протягом наступних місяців праця Гуртка йшла нормально.

2 квітня відбув Гурток враз з другими нац.

товариствами протестне віче проти ляхських засудів українських націоналістів. Старанням спільного Комітету відправлено в усіх українських церквах в Реджайні богослуження за погиблих героїв Біласа й Данилишина. На посвячення прапору в Бінфейт, що відбулось в травні, Гурток вислав свого відпоручника в особі тов. М. Бабія.

3 початком серпня в часі виїзду тов. М. Сенюка, заступав його тов. Д. Семотюк. Протягом літних місяців праця була незначна з причини виїзду членів до праці в околицю.

Вже в жовтні веде Гурток переговори з нац. т-вами та робить приготування до спільного відсвяткування Листопадового Свята. 12 листопада було Листопадове Свято, що відбулось дуже величаво; всі нац. т-ва взяли участь, в церквах відбулись відправи вранці, пополудні Академія, а ввечері концерт.

19 листопада на Загальних Річних Зборах вибрано нову Старшину на 1934 рік, до якої ввійшли: М. Сенюк — голова, С. Куцан — мі-

ГУРТОК УСГ В РЕДЖАЙНІ В ЮБІЛЕЙНОМУ РОЦІ. — I. ряд, сидять з ліва до права: І. Процевят, Д. Сорока, Д. Подільський, С. Куцан (голова) та М. Квасньовський. II. ряд: Д. Яницький, Д. Семотюк, І. Кінка, о. М. Д. Подільський, А. Топольницький і В. Гевак; III. ряд: В. Сагал, М. Цейко, В. Пукіш, П. Лизний, П. Іваницький та Д. Хрін.

стоголова, А. Топольницький — писар, Д. Семотюк — скарбник. Упродовж року Гурток мав 14 самоосвітніх сходин і влаштував 13 рефератів та 7 театральних вистав.

1934 року Гурток зарядив коляду, а дохід з неї призначив на Визв. Фонд і на Політичних

Стр. С. КУЦАН

член-піонер Гуртка УСГ в Реджайні та був. голова Гуртка (помер).

Вязнів. Замітніших подій в житті Гуртка в тому році не було. Членство Гуртка працювало над розбудовою Філії УНО, тому й діяльність Гуртка дещо послабла.

Восьмі Річні Загальні Збори Гуртка відбулись 29 грудня 1935 р. в домі тов. Іваницького. В склад Старшини ввійшли: С. Куцан — голова, В. Сагаль — містоголова, Ф. Іваницький — писар, А. Топольницький — скарбник, Д. Яніцький — бібліотекар. Також 1936 рік пройшов незаметно в житті Гуртка, крім рутинної праці Гурток брав активну участь в держ. святах Канади разом з Канад. Легіоном. Представник Гуртка був особисто разом з іншими військовими й ветеранськими репрезентантами представлений новому Генерал-губернаторові Канади лордові Твідсмюрові. Зогляду на місцеві обставини стала в нас актуальною справа створення Споживчої Кооперативи. Члени Гуртка з членами УНО та членами Союзу Буковинських Українців повели акцію за зорганізуванням кооперативи. В грудні 1936 року кооперативу зорганізовано. Делегатом на Зїзд Відпоручників УСГ в Саскатуні вислано о. М. Д. Подільського.

Дев'яті Річні Заг. Збори Гуртка відбулись 17 січня 1937 року в домі тов. Куцана. В склад Старшини ввійшли: Ст. Куцан — голова, о. Д. М. Подільський — містоголова, Д. Яніцький — секретар і бібліотекар, А. Топольницький — скарбник, В. Пукіш — член Старшини.

В цьому Ювілейному році Гурток проявив живу діяльність і вступив в 11 рік існування УСГ Канади з повною вірою, що скоро праця УСГ видасть гарні овочі нашій Батьківщині.

ІНСТИТУТ ПРОСВИТИ В РЕДЖАЙНІ

В цьому домі Гурток Української Стрілецької Громади мав приміщення впродовж кількох років.

Стр. ПЕТРО КАСІАН
один із членів-піонерів
Гуртка УСГ в Реджайні.

ГУРТОК Ч. 8

Ді Па, Манітоба

До оснування Гуртка УСГ в Ді Па причинився член УСГ тов. І. Іванусь, що переїхав туди на працю з Віннипегу, а також тов. Демянчук, що в переїзді там здержався. Основні збори відбулися 24 жовтня 1929 року. Головою Гуртка вибрано тов. І. Івануса, а секретарем В. Грималюка. Прочі члени Старшини: Петро Нижник — містоголова, О. Тринайцятий — скарбник. Рев. Комісія: Василь Мочернюк, Ілля Атаманів, Павло Зуб. Гурток з початком мав 16 членів. Ще в листопаді того року Гурток відбув Листопадове Свято, члени занялись розпродажжю Сурми та нац. брошур. В грудні прибуло дальших 6 членів. Переводять збірки на Українських Інвалідів. На Листопадовому Святі тов. Іванусь перевів наділ Відзнак.

Праця в околиці Ді Па сезонна, члени в січні 1930 р. порозїджались, осталося всього около 10. 2 лютия відбулися збори, на яких

перевибрано Старшину. Головою зїстав вибраний тов. В. Волтирс, а секретарем І. Атаманів. Гурток відбув в тій порі протестне віче проти ворожого терору в Україні. В жовтні через деякий час повнив обовязки голови тов. Ю. Брик, знаний артист, що в тій порі перебував в Ді Па.

З початком 1931 року осталося в місті всього кілька членів, які старалися піддержувати товариське життя, особливо тов. О. Тринайцятий, в якого мешканні відбувано засідання. Місцеві большевики багато шкодили членам УСГ.

В пізніших роках Гурток майже перестав існувати. Кілька членів, що там осталися, далі є в звязках із Гол. Управою УСГ. Можна сподіватися, що в цьому другому десятиріччі Гурток можна буде відновити і знов повести живу народню працю серед місцевих українців.

ПРОФЕСОРИ Я АБСОЛЬВЕНТИ УКРАЇНСЬКОЇ ТОРГІВЕЛЬНОЇ ШКОЛИ В ЛІБЕРЦІ, ЧСР.

До цієї школи вчашали переважно бувші українські вояки, що по розвалі української державності опинилися на еміграції в Чехії. Деякі забольвентів є під цю пору в Канаді та є членами УСГ й працюють у торгівельній ділянці між нашим суспільством.

ГУРТОК Ч. 9

Канора, Саскачеван

Основні Збори Гуртка УСГ в Канорі відбулися 11 листопада 1929 р. Доклад про ціль і завдання організації виголосив о. Д. Сенета, другим промовцем був С. Кутний. На початок вписалось 24 членів, які схвалили статут УСГ та вибрали Старшину, в такому складі: С. Кутний — голова, о. Д. Сенета — місто голова, Ст. Гельмич — писар, С. Герега — скарбник, Дм. Свиначук — господар. Збори проголосили ген. В. Сікевича почесним членом Гуртка.

Хоч у Гуртку було всього кілька був. воjakів Української Армії, а решта члени прихильники, Старшина точно виконувала доручення Головної Управи, як також на місці члени виказали досить активну діяльність. З початком січня 1930 р. стан членів зріс до 32, члени в тій порі власними силами ставлять театральну виставу, на Заг. Збори УСГ у Вінніпегу висилають делегата в особі тов. С. Кутного, члени займаються кольпортажкою брошур та календарів Червоної Калини, Сурми і т. п. Завдяки о. Сенеті Гурток не тільки в Канорі, але й в околиці поширює свої впливи. Члени Гуртка виїжджають з представленнями й в околицю. 16 лютого Гурток устроїв враз з другими національними товариствами протестне віче проти большевицького терору. З початком квітня перебрав обовязки секретаря тов. Й. Ременда. Гурток того року пересилає досить поважні суми на Визв. Фонд і другі цілі — це збірки так з Канори як і з поїздок о. Сенети на провінцію. На дар ген. Кравса Гурток переслав \$15.50. В приєднуванні передплатників для Сурми Гурток досягнув рекорд. Літом С. Кутний, як також Й. Ременда виїхали з Канори, обовязки проводу в Гуртку перебрав о. Сенета. В серпні Кутний назад в Канорі.

2 листопада відбулось Листопадове свято враз з ін. товариствами. 19 листопада 1930 Заг. Річні Збори, на яких вибрано нову Старшину. Ввійшли до неї: о. Д. Сенета — голова, С. Кутний — місто голова, П. Дмухальський — писар, Микола Томасевич — скарбник, Ів. Тишко — господар.

З початком 1931 р. зайшли зміни в Старшині — д-р А. Цимбалістий став місто гол., Ів. Стратійчук писарем. Гурток підготовляє тетральні вистави, переводить збірки на різні цілі. З весною о. Сенета виїждить в Європу, діяльність

Гуртка на тім терпить. Члени в літі розїздяться на роботи, з кінцем вересня в Гуртку є всього 8 членів. Та мимо того праця продовжується. Гурток несе поміч Стрілецьким Вістям та живо реагує на всі розпорядження Головної Управи.

1932 року Гурток дальше ставить представлення та цим способом добуває засоби на різні організаційні цілі. 27 травня відвідав Канору гр. М. Мельничук та дав відчит, який в значній мірі скріпив членство Гуртка. В тім році Гурток спільно з гр.-кат. парохією влаштовує дуже величаво Листопадове Свято, а також в день перемиря бере участь в поході враз з Канадським Легіоном.

В 1933 році д-р А. Цимбалістий стає головою Гуртка, а писарем Іван Григорац. Членські вкладки в тому році платить Старшина за 11 членів. В травні представники Гуртка беруть участь в посвяченні прапору Гуртка УСГ в Бінфейт.

В наступних літах діяльність Гуртка на зверх ніби дуже незначна, однак Гурток ділає й щороку висилає поважні суми до Гол. Управи на різні нац. цілі. З заснуванням Філії УНО 16 березня 1934 членство УСГ вповні віддає свої сили на скріплення цієї громадської організації.

Стр. ІВАН БАЗЮК
Ванкувер, Б. К.
(Вільний член)

ЧЛЕНИ, ПРИХИЛЬНИКИ Й ПРИХИЛЬНИЦІ ГУРТКА Ч. 9 У КАНОРІ, САСК., В ЮВІЛЕЙНОМУ РОЦІ. — Сидять у першому рядку з ліва до права: І. Григораш, Ю. Кальмук, д-р А. Цимбалістий, В. Чабан, І. Тишко, В. Коцупер; другий ряд (жінки): В. Григораш, Е. Федрик, М. Коцупер, Е. Кобилка, Ю. Цимбаліста, В. Анака; третій ряд: Ф. Федрик, Ю. Анака, Замора, В. Наконечний, М. Анака.

ГУРТОК Ч.10

Содбурі, Онтаріо

Содбурі — це невелике, але славне містечко зо своїх найбільших у світі копалинь ніклю. Українська колонія складається переважно з робітників-гірників (майнерів), з яких більшість до 1929 року була під впливом московсько-більшевизму. Невеличка греко-католицька парохія не могла собі давати ради з большевицькою пропагандою серед нашого робітництва.

Коли ж ніклева фірма "Інтернешонал Нікел Компані" в рр. 1928-29 урухомила одну велику копальню під містом і набрала новий контингент робітників переважно з українців — повоєнних емігрантів, українська колонія в Содбурі починає нове життя. Вправді перша спроба боронити колонію перед розкладовим большевизмом не була успішна. Через незгодини новозорганізована Рідна Школа та аматорський гурток підупали. Одначе бувші вояки українських армій не знеохотились.

В січні 1930 року опинивсь тут пошукуючи за працею член Осідного Гуртка УСГ з Виніпегу Гриць Гис. Він то й занявся справою зорганізування Гуртка УСГ в Содбурі.

За його почином відбулися перші сходи стрільців, а рівночасно й основні збори 9 лютого 1930 року, в домівці Василя Маціборки при вул. Кінг 391. На зборах було приявних 17 стрільців. Збори відкрив тов. Г. Гис, на предсідника вибрано тов. Павлюка, а на секретаря тов. В. Комарницького. Головним референтом на зборах був тов. Г. Гис. На зборах вибрано Старшину: Федь Кульчицький — голова, Гриць Маціборко — містоголова, Антін Павлюк — скарбник, Василь Комарницький — секретар, Іван Дацик — бібліотекар, Лука Демчишин — господар. Пров. Комісія: Мих. Паславський, Василь Бабин і Петро Костинюк.

В тій порі були в Содбурі також члени з других Гуртків УСГ, прим. тов. Шавалюк (Торонто), Тимців (Реджайна). Головна Управа надала Гурткові порядкове число 10. В початках Гурток співпрацює з місцевою парохією. Вже в березні спільно устроює протестне віче проти терору в Україні, як також Шевченківський концерт. З кінцем березня в Гуртку було вже 24 члени. В квітні Гурток відіграв успішно перше представлення, а пізніше цілий ряд представлень. В червні того року Гурток вже думає про власну домівку. Літом відбуваються

пікніки. З кінцем липня Гурток начисляє 35 членів. У вересні Гурток виготовив прапор. З початком жовтня появилсь перше число стінної газети "Стрілецька Думка". В порозумінні з парохіяльною громадою і т-вом "Просвіта" в Коністон Гурток УСГ влаштував величаве Листопадове Свято, в часі якого відбулося посвячення прапору Гуртка, а ввечері в часі концерту декорування був. членів Української Армії Проп. Воєнними Відзнаками, яке виконав тов. Г. Гис. На концерті виступав міш. хор УСГ під управою тов. Ільчишина. На святі було багато місцевих англійців, між ними мейор міста п. Фентон. Збірка на Святі принесла \$145.50. Чистий дохід призначено на Інвалідів, Політ. Вязнів і Визв. Фонд. Гурток взяв також участь з Канадським Легіоном в поході в Дні Перемиря 11 листопада.

18 грудня Гурток знов скликав велике протестне віче в справі ляхських виступів, на якому зібрано \$114.20 на Визв. Фонд. Це віче відбулося в залі при греко-кат. церкві. 27 грудня відбулись перші річні заг. збори. Звіт виказує, що Гурток начисляв з кінцем року 60 членів, мав власну бібліотеку. За весь рік устроєно 12 представлень та 3 концерти й кілька пікніків. Головою знов вибрано тов. Ф. Кульчицького. Скоро Гурток вибився на одно з перших місць в організації в Канаді.

Рік 1931 був найтяжчий для Гуртка. Вже з початком року гр.-кат. парох о. Бартман під впливом несовісних одиниць, яким ідея УСГ була не понутру, виповів Гурткові приміщення. Довелось шукати другого, яке в тодішний час знайти було дуже тяжко, тимбільше, що противники писали провокативні листи проти Гуртка до поодиноких визначних англійців. Та ідейність і посвята членства перемогла. Ця ідейність та поступування членів Гуртка переконала компетентні англійські круги, що рація по нашій стороні, так що вже з кінцем січня команда місцевого Канад. Легіону відступає Гурткові безплатно льокаль раз в тиждень на сходи, а коли показалась потреба, то додала ще два вечорі для перепровадження проб хору. Діставши безплатно льокаль на проби хору, почав Гурток підготовку до Шевченківських Роковин ангажуючи до помочі оркестру Кан. Легіону. Маючи таку сильну поміч, рішив Гурток відсвяткувати ці великі роковини в одному

УЧЕНИЧЕСКАЯ СТАНЦИЯ ГР. 4.10 В СУДСКОМ, ОИТ.

			
А. В. Иванов	А. В. Иванов	А. В. Иванов	А. В. Иванов
			
А. В. Иванов	А. В. Иванов	А. В. Иванов	А. В. Иванов
			
А. В. Иванов	А. В. Иванов	А. В. Иванов	А. В. Иванов
			
А. В. Иванов	А. В. Иванов	А. В. Иванов	А. В. Иванов
			
А. В. Иванов	А. В. Иванов	А. В. Иванов	А. В. Иванов
			
А. В. Иванов	А. В. Иванов	А. В. Иванов	А. В. Иванов

з великих театрів.

Крім цього, щоб держати контакт з рештою громадянства та щоб членство не зледачило маючи аж чотири вечори в тижні вільних, Гурток винаймав другу залю для підприємств, за яку платив по 60 доларів у місяць. Вправді підприємства ці не приносили Гурткові великих матеріальних користей, зате моральні користи були колосальні, бо Гурток перетягнув на свою сторону публичну опінію.

Нажаль, Гурток не міг довго вдержати найманої за так високу оплату залі, бо Содбурі навістила криза й більша частина членства та прихильників потратила заняття, а й ті, що остались при праці, заробляли лише на прожиття, виробляючи тільки по два тижні в місяць. Все ж таки перші п'ять місяців використано вповні. Підприємства кожної неділі, а в другій половині березня відбуто Шевченківські роковини, як було плановано, у великому (на 1,000 місць) театрі, який був виповнений по береги українською та чужинецькою публікою. З концерту була велика користь як моральна так і матеріальна. Тоді вперше наші співгромадяне довідалися про животворність Української Нації. Довідалися, що український кріпак видав з себе потомка, що з пастуха виріс на поета-генія світової слави. Про це багато розписувалась місцева англійська преса. В квітні Гурток влаштував спільне свячене в залі Лицарів Колумба. Свячення доконав ірландський священик, тому що свій відказавсь. Спільне свячене випало над сподівання. Участь взяли визначні англійці, які любувались нашими великодніми звичаями.

Гурток міг зробити того року велику роботу, коли б не прийшла індустріальна криза. Безробітні змушені були опустити Содбурі з надією знайти заняття в других місцевостях, а оставші ледве животіли. Ця обставина заставила Гурток відмовити з кінцем травня винайм залі, а тим самим на якийсь час перервати працю. Через відїзд членства впродовж року змінялась Старшина шість разів.

В лютті зрезигнував голова тов. Кульчицький і відїхав в Європу. Його місце заняв тов. Г. Гис, що в першій половині червня передав головуство тов. Верещакові й виїхав у Монреал. В перших днях вересня тов. Верещак відїхав до Європи, а пост голови заняв тов. Г. Труш, який також з початком жовтня втратив заняття і виїхав, а на його місце став головою тов. Ю. Криса, що повнив функцію до кінця року.

Через три місяці Гурток огривається до

двотижневих сходин в домівці Легіону та влаштує пікніки. З початком серпня находить локаль, хоч не вигідний, та все таки праця оживляється. Підприємства відбуваються щонеділі та від часу до часу виїздить Гурток з добре підготованими виставами та короткими рефератами до сусідніх місцевостей Коністон та Еспанола, щоб і там оживити працю по товариствах.

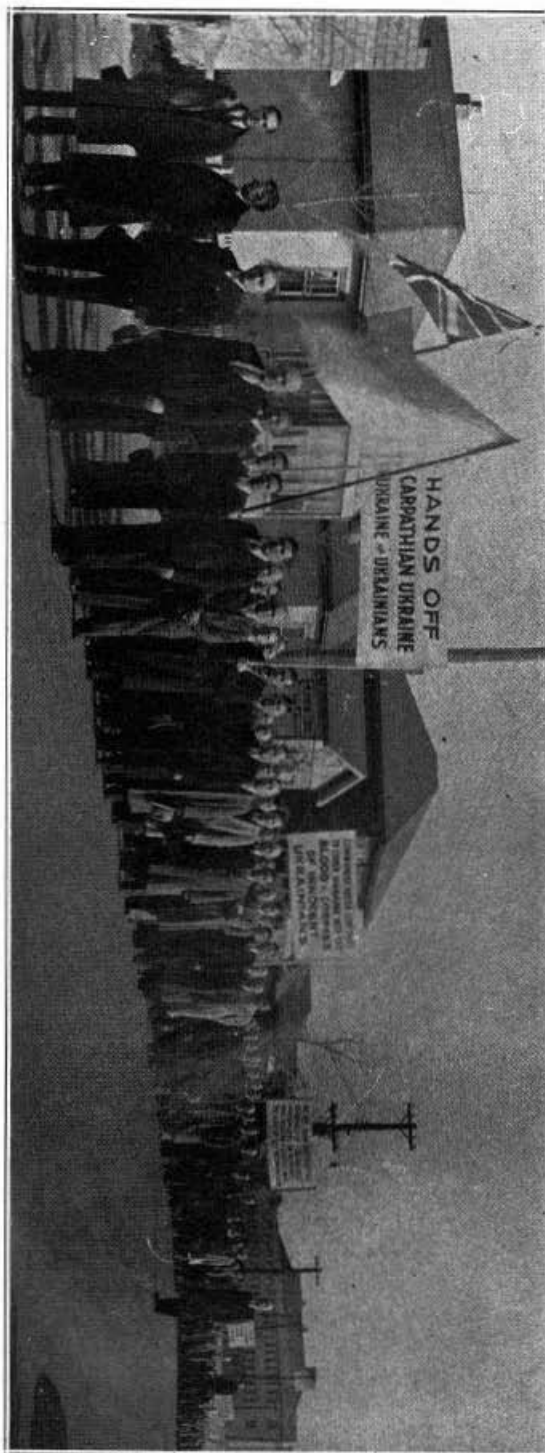
В жовтні вдалося Гурткові спільно з гр.-кат. парохією влаштувати Листопадове свято, що стало притокою до навязання співжиття.

31 грудня Гурток відбув другі свої річні Загальні Збори, чим замкнув другий рік свого існування та обрав Старшину й уложив план праці на 1932 рік. В склад Старшини ввійшли: Ю. Криса — голова, М. Паславський — місто-голова, І. Дацик — писар, Е. Стефурак — скарб-ник.

Вже з кінцем попереднього року, локаль, в якому Гурток приміщувався, оказався дуже не вигідний, тому рішено підшукати догідніший. Почались переговори в цій справі з зарядом гр.-кат. парохії, які увінчались добрим успіхом, бо вже 31 січня відбуто перші сходини в парохіяльній залі, на яких списано угоду на шість місяців. Праця поплила повним руслом. Домівка парохії наповнена публікою по береги кожної неділі на підприємствах, влаштовуваних напереміну драм. гуртком УСГ то парохією. В травні заангажувала парохія дяко-вчителя й тоді зорганізовано сильний, спільний хор.

Здавалось, що аж тепер співпраці не розібе жадна сила. Та, на жаль, сталось. Темні духи почали знова свою юдину роботу. На чолі розбивальної групки висувається один інтригант-скоропадчук, що пльотками старається натровити членство парохії проти членства УСГ, хоч там в цей спосіб спровокувати Гурток, щоб самовільно опустив локаль. На щастя, наше членство було вже настільки вироблене, що вміло розрізнити провокацію, отже не піддалось, а гідно видержало до кінця.

З початком липня почались знова переговори з зарядом парохії в справі дальшого приміщення. Вже в перших початках виявилось, що більша частина заряду парохії улягла провокації і хотіла позбутись Гуртка. Почала змушувати Гурток до неможливих уступок. Гурток поступавсь, аж дійшло до того, що нікуди вже було одним тиснути, а другим поступатись. Гурток погодивсь на вжиткування парохіяльної залі на один день, і то будень, в місяці, за оплату 5—7 дол. Цей поступок Гуртка зму-

Один із демонстраційних походів содбурської УСГ і братніх організацій проти терору займанців на Укр. Землях.

сив спровокованих членів заряду сказати останнє слово, якого вони так дуже не хотіли сказати, а це: щоб Гурток забіравсь із парохіяльної залі. В половині листопада Гурток опустив льокаль. В жовтні того року Гурток зорганізував Жіночий Відділ, що багато помагав йому в праці.

Почалась знова скитальщина. Тов. Никільчук та Стефурак відступають своє скромне помешкання на сходи, які відбувались правильно кожної неділі, як також будні для переведжування проб представлень. До кінця року відограв Гурток ще одну виставу в ірляндській домовці. Публична опінія була по стороні Гуртка, а доказом цього було те, що на виставу прибула така скількість глядачів, що зала не могла їх змістити.

19 грудня відбулись треті річні Загальні Збори, на яких виказалось, що Гурток в році найтяжчої депресії мав приходів \$517; це був результат невсипушої праці. На Зборах вибрано Старшину на 1933 р., в склад якої увійшли: А. Заяць — голова, Н. Тимців — місто-голева, І. Бас — писар, В. Андрухів — скарбник.

1933 рік належить до найсвітліших років життя Гуртка. Вже в початках року виеднано престорий льокаль ірляндської католицької парохії на дуже догідних умовах. Тут відбував Гурток дуже успішно свої підприємства під вмілим керуванням тов. О. Дацика. Та й тут досягла брудна рука провокатора, який безсоромно старавсь представити Гурток перед чужинцями в якнайгіршому світлі. Маючи на увазі, що діло мається з католицьким священиком, старавсь представити наш рух як соціялістичний. На щастя, провокація не вдалась йому.

В початках липня загостив до нас перший раз на протязі три- і пів-річного існування Гуртка провідний член націоналістичного руху в Канаді, тодішній управитель Н. Ш. В. Гультай. Його короткий побут між нами відсвіжив нашого духу та вплив нових сил до інтензивнішої праці. В часі його побуту між нами виринула думка організувати УНО, щоб скріпити націоналістичний рух в колонії. 24 серпня відбуто основуючі Збори Філії УНО, на яких вписалось 65 членів та вибрано заряд.

З хвилию зорганізування Філії УНО, Гурток перервав свою самостійну працю, а всю енергію вливає в працю Філії УНО, щоб її, як новородка скріпити та надати властивий напрямок. Сам Гурток обмежується лише до

сходин, на яких обговорює свої станові справи. Значить, Гурток існує далі тільки не творить своєї віддільної історії, так що дальшу історію Гуртка не можна писати як таку.

1934 року був головою Гуртка тов. Микола Янківський, містоголовою Евген Стефурак, писарем Дмитро Волянський, скарбником Гриць Труш, господарем Йосип Худчак. Старшина в 1935 р.: Степан Никільчик — голова, Петро Фенюк — писар, Евген Стефурак — скарбник. 1936 р.: Федь Степанчук — голова, Юлія Кульчицький — містоголова, Василь Далик — писар, Петро Фенюк — скарбник, Михайло Глібчук — господар. В Ювілейному році: Іван Бас — голова, Іля Стефура — містоголова, Іван Голинський — писар, Йосип Чайківський — скарбник.

Наша Філія УНО, що є збором всіх членів брат. організацій, стоїть в ряді найсильніших Філій у Канаді. Спільна праця наших братніх організацій, що не знає між собою меж, дала по-

диву гідний вислід, а саме: Український Національний Дім вартості \$7,000, який вже позбувся довгів, установка вартості окола \$1,000, трубна оркестра вартості \$1,000 (яка вправді була завмерла ізза виїзду кількох її членів, та зараз скріплена молодими силами почала відживати), споживча кооператива, яка дуже гарно розвивається.

Це все матеріяльні здобутки тісної кооперації братніх націоналістичних організацій, а побіч не менші моральні. Сотки членів, Відділ Молодих Націоналістів з 30 членами, Клуб Танцюристів створений та ведений гр. М. Калинюком з 70 членами, та Р. Школа з 40 учнями, якою заряджують та фінансують самі учні.

Розбудувавши Філію УНО членство УСГ береться знова до своєї стрілецької ділянки праці й в другому десятиріччі існування УСГ Канади напевно проявить не меншу діяльність як у першому десятиріччі.

Прапор Гуртка УСГ в Содбурі. (Тримають його: з ліва І. Дацик, з права Ю. Крися).

Стр. ПРОКІП СТРІЛЬЧУК,
Ебенайзер, Саск.
(тепер у Вінніпегу)

Стр. ПАВЛО БОРІКІВ
Принц Руперт, Б. К.
(вільний член)

Стр. ЙОСИП БЕГУН
Райс Крик, Ман.
(вільний член)

Стр. М. ХРУЩ
Ролла, Б. К.
(вільний член)

Гарм. АНТІН СИНЬКІВ
Атапак, Ман.
(вільний член)

ГУРТОК Ч. 11

Бінфейт Саскачеван

Початки творення Гуртка УСГ в Бінфейт припадають на вересень 1930 р. В тій порі прибув до місцевості Євген Дудар, що вже був членом УСГ у Вінніпегу і зразу взявся за організаційне діло. Перші сходи в справі заложення Гуртка відбулися 12 вересня і даліше відбувались та шойно 11 жовтня відбулися установчі збори Гуртка, на яких вибрано першу Старшину. До неї ввійшли: Євген Дудар — голова, В. Підлісецький — містоголова, Осип Шашарівський — скарбник, Ів. Пантелюк — бібліотекар і господар.

В початках Гурток мав пересічно 7 — 9 членів, які в більшості не служили в Українській Армії, лише в австрійській або польській, та переняті ідеями, які стала голосити Українська Стрілецька Громада, відчували бажання й собі згуртуватися в Гурток УСГ та спільно працювати для великої ідеї.

Осінню того року члени Гуртка взялися за підготовку Листопадового Свята, яке перший раз в тій місцевості влаштовано 9 листопада при співучасті Т-ва "Просвіта" з великим успіхом. Даліше члени відбули коляду та приготували базар, що відбувся в січні 1931. Гурток мав також свого представника на II. Зїзд Відпоручників УСГ, що відбувся у Вінніпегу 11 січня, 1931 р.

Діяльність Гуртка поступінно кріпшала протягом 1931 р. В тому році члени вже відбули Свято в честь Франка. З початком серпня обовязки голови Гуртка перебрав Осип Шашарівський. Осінню Гурток скріпився новими членами, в листопаді прибув сюди на сталий побут член УСГ в Реджайні В. Козак, що значно зміцнив діяльність УСГ. Відбуто знова Листопадові Роковини, а 24 листопада Річні Загальні Збори, на яких потверджено головою О. Шашарівського.

В січні 1932 року Гурток мав 18 членів. Цього місяця Гурток улаштував Свято Злуки. 12 червня відбулися Надзвичайні Збори, на яких Е. Дудара вибрано головою. В липні того року почато організувати трубну оркестру. В листопаді знова відбуто Листопадове Свято, а на Заг. Річних Зборах 24 листопада вибрано головою В. Козака.

1933 рік — це історичний рік Гуртка. 21 травня 1933 року відбулось у Бінфейті велича-

ве посвячення Стрілецького Прапору.

Вже в навечеря того дня зіхалось багато гостей з усіх усюдів. Трубна оркестра УСГ під проводом Д. С. Метельського на запрохання міської управи влаштувала того вечора музичний концерт на спеціально спрепарованій естраді. Ще того дня прибули представники УСГ з Вінніпегу, Саскатуну, Реджайни, Мус Джо, Канори і др. Членство й гості зійшлись рано наступного дня біля місцевого дому читальні "Просвіти". На поклик військових сурм місцевої Канад. Легіон та Скварт зорганізували похід та рушили під читальню, де вже створили похід УСГ, шкільна молодь, жіноцтво з т-ва ім. Г. Барвінок, члени Читальні "Просвіта" та Відділ Взаємної Помочі. Около 9.30 год. англійський відділ (Канадський Легіон, Жіноче Т-во при Кан. Легіоні, Скварті) прибули зо своїм прапором під будинок Читальні. Послідувала українська команда "Позір" й віддано почесьт британському прапорові. Винесли з будинку український прапор, знова команда "Позір" по українськи й по англійськи і відділи український та англійський віддали почесьт українському прапорові. За хвилюк цілий похід сформований, оба прапори на переді, проводять ним голова Кан. Легіону мр. Лок та голова УСГ Канади В. Коссар й голова бінфейтського Гуртка т. Козак, українським відділом командував тов. Д. Герич з Вінніпегу. Відділи рушили — на переді англійський, за ним український, йдуть на місце Польової Служби Божої, маси глядачів пішки й автами подаються за походом. В поході взяло участь понад тисячу осіб.

На зеленому оболоні за містом гарно устроений польовий вівтар, о. Д. Сенета готовиться до Служби Божої. Колонами замаршовує похід і в двох лавах стає перед вівтарем. Півколом уставлені авта гостей. Польова тиха С. Божа тріває около пів години, по скінченні було свячення прапору, а даліше промова тов. Козака про значення цього свята та голови Канад. Легіону до стрільців, які ждуть на удекорування пропамятною відзнакою. Одержали її: Микола Руміга, В. Третяк та Н. Палійчук; церемонію цю виконав сотник УСГ В. Коссар, при звуках українського гимну, який грала цілий час оркестра. На закінчення англійський гимн і знову команда до походу. При звуках орхе-

стри похід вернувся під дім Чит. Просвіти, де його розв'язано в 11.30 год.

Відтак відбувся заходом Жін. Т-ва ім. Ганни Барвінок бенкет у Чит. Просвіти. Тому що зала не досить велика, треба було гостей поділити на три групи. Першенство дано англійцям. В. Коссар зложив привіт в українській мові та перейшовши на англійську мову пояснив присутнім змагання українців за волю й кінчаючи промову вніс тост у честь короля Юрія V. Всі присутні відспівали англійський гимн.

З черги промовляв голова Кан. Легіону — принципал місцевої школи п. Лок. Між іншим в своїй промові згадав, що Канад. Легіон довго вагався чи має взяти участь в цьому святі й доперва за порозумінням з генералом Россом, який був вже поінформований про добрі взаємини між Канад. Легіоном і Українською Стрілецькою Громадою та про спільні виступи по інших містах Канади, — Канад. Легіон нарешті рішився взяти участь в цьому святі й сьогодні з цього приводу він дуже радий. З черги промовляли покликани до слова: був. посол до Саск. Парламенту МекЛавд, мейор міста А. Г. Гудінтон, містоголова УСГ П. Штепа, секретар Кан. Легіону К. Джонс — він вніс тост на честь Української Стріл. Громади, дальше пані Лок з рамени Жін. Т-ва при Канад. Легіоні, мр. Джонсон, мр. Бембрідж, містоголова Канад. Легіону та мр. Райт, голова Скавтів, а також тов. В. Топольницький, що вніс тост в честь Кан.

В. ПІДЛІСЕЦЬКИЙ (зліва) основник, був. голова й досі ведучий агенди УСГ в Бінфейт.

Армії і Канадських Ветеранів.

Коли зчерги засіли до обіду українські гості, започаткував промови голова УСГ Вол. Коссар. Далі складали привіти: о. Сенета, прдставники УСГ з Мус Джо Т. Золотуха й М. Дробко, т. Тишко з УСГ в Канорі, т. Лубик із УСГ в Саскатуні, управитель Нового Шляху з Едмонтону В. Гультай, голова місцевого Т-ва "Просвіта" І. Пантелюк й голова місцевого жін. т-ва ім. Ганни Барвінок п-ні Пантелюкова. Довші промови виголосили В. Підлісецький та І. Купченко з Бінфейт.

Ввечері відбувся святочний концерт, на якому між іншим відчитано привітні телеграми від Гуртків УСГ в Реджайні, Ст. Кетерінс, Форт Вілліам, Виндсор, Кіркланд Лейк, Торонто, Сodbурі, Монтреал, Гефорд, Едмонтон, від УНО з Едмонтону та ОДВУ в Нью Йорку, а також багато листів-привітів від поодиноких осіб з різних околиць Канади.

В наступних роках Гурток не проявив замітнішої діяльності, тому що більшість членства стратила заробіток у місцевих копальнях м'якого вугілля та забрались із Бінфейту в копальняні терени Сodbурі, Кіркланд Лейку та ін. Агенди УСГ в Бінфейт досі веде тов. В. Підлісецький.

Ст. десятник УСС ІВАН ТОМИЧ
Винипег, Ман.

ГУРТОК Ч. 12

Виндсор, Онтаріо

Виндсор, найдалше висунене на південь місто Канади, лежить на кордоні Злучених Держав. Рідко коли завітає сюди якийсь визначніший українець з відчитом чи в інших організаційних цілях. Через річку лежить Детройт, величезне американське місто, що впливає своїми хибами і добрими прикметами на виндсорців. "Роби гроші — живай життя" — панує клич. Це засада Детройту. Божевільна конкуренція, погоня за всемогутнім доларом. Ці впливи певно є причиною, що Виндсор так пізно проснувся до українського національного організованого життя. Ті впливи робили людей себелюбами, матеріялістами, які нічим не цікавилися, поза своїми особистими, матеріяльними вигодами. Низький ступінь національної свідомості, політична й громадська невиробленість, скрайний матеріялізм і себелюбство, погоня за доларом і вигодами матеріяльного життя, нехтіть до освіти, особливо до українського друкованого слова, неоправдана зарозумілість, дрібна заздрість, пияцтво і т. і. мали тут добру нагоду закорінитися серед українців. Доказом і зовнішнім виявом цього може служити вже той факт, що виндсорські українці довго не мали жадного українського народного будинку (греко-католицьку церкву почали будувати шойно в 1926 році). Виндсор в цьому відношенні остався далеко позаду значно менших і бідніших колоній, як напр. Лимінгтон, Лондон, Престон. Не треба забувати, що в Виндсорі чи не найліпші заробітки, як у будьякому іншому місті Канади, бо тут є центр канадської автомобілевої промисловості, а українців тут нараховується кілька тисяч.

Повстання Української Держави та збройна боротьба Української Армії пробудили трохи тутешніх українців і згодом, після приїзду сюди повоєнної іміграції, починається тут більшменш українське національне життя. Зусиллями кількох одиниць, переважно бувших учасників чи свідків визвольної боротьби, засновується спочатку Т-во "Просвіта", Т-во "Січ", "Народний Дім", відділ "Взаємної Помочі", починається будова греко-католицької церкви, робиться навіть спроба будувати "Народний Дім".

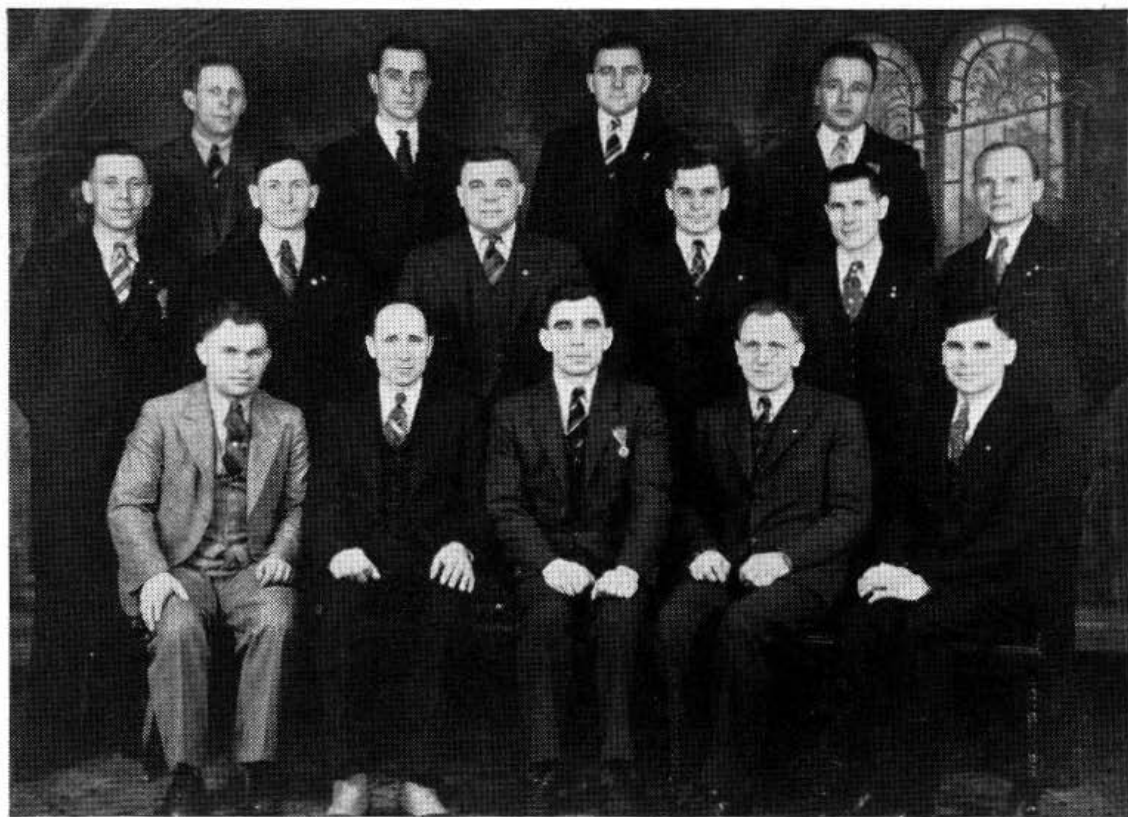
Але чи не з самого початку починають виявлятися вищенаведені хиби української вдачі. Починаються сварки, незгода. Колонія розбивається на кілька ворогуючих угруповань. "На-

родний Дім" занепадає і завмирає, будова церкви стала на мертвій точці, а Народного Дому не почали навіть будувати, втративши вже закуплену для нього землю.

Не раз і не два збирались бувші вояки Української Армії на товариську гутірку. Не могли вони спокійно дивитися на таке жалюгідне животіння української колонії, застановлялися та обговорювали причини того і як тому лихові зарадити. А зупиняючись на тих причинах, не могли не згадати ті тяжкі, але незабутні й золоті часи, коли вони були в Армії. Запитували самі себе: — Чому в нашій Армії всі ми — католики, православні, полтавці і гуцули, соціялісти й монархісти, робітники й підприємці, коротко, всі, без різниці віри чи поглядів, всі одною лавою йшли проти нашого спільного ворога, йшли плече в плече, помагаючи, рятуючи й любячи один одного, чому там не було такого роздору, як тут є? Висновок був однозгідний: — Тому, що в Армії ми ставили особисті чи партійні інтереси нище, як інтереси Держави. Тому що в Армії панувала засада "Україна понад усе". Тому що всіх об'єднувала Велика Ідея — Визволення Батьківщини. Велика Ідея вимагає великих жертв. І Армія ті великі жертви давала, не питаючись, не дискутуючи, не голосуючи. І доки стояла Армія — доти стояла Держава. Впала Армія — впала Держава. Завалили Державу ті люде, які завалили Армію, які не хотіли нашої Армії, які боялися, щоб Армія не обмежила, не відібрала їхні класові чи політичні привілеї чи вигоди, люде, які свої інтереси ставили на перше місце, як інтереси загальні, державні; люде, які не хотіли, чи боялися боротьби, які думали, що без боротьби можна здобути і втримати свободу.

Отже з цього нам наука тепер. Якщо хочемо здобути і втримати свободу, маємо зорганізувати український народ на тих самих засадах, як була зорганізована Армія наша, хоч тепер в інакших організаційних формах. Маємо зорганізувати на засаді: "Україна понад усе".

Такі думки, хоч не зовсім ясно оформлені, роїлися в головах горстки бувших вояків Української Армії і кількох наочних свідків Самостійної Української Держави: Володимир Гулевич, Володимир Дужий, Франц Мартинюк, Роман Косіковський, Гнат Поворозник, Йосип Лисий та Остап Лисий, що збиралися в хаті

ГУРТОК УСГ Ч. 12 В ВИНДСОРІ, ОНТ., В ЮВІЛЕЙНОМУ РОЦІ: Перший ряд з гори: стоять від ліва до права: Евстахій Доскоч, Михайло Лисий, Остап Лисий, Іван Двораківський; другий ряд, стоять: Василь Косіковський, Антін Гащин, Гнат Поворозник, Микола Мусій, Микола Нікон, Франц Мартинюк; третій ряд, сидять: Степан Фешанич, Гриць Лисий (місто голова), Р. Косіковський (голова), М. Яворський (писар), О. Косіковський.

братів Лисих в початках жовтня 1929 р. Вони чули, що в Канаді вже організуються бувші українські вояки в Українську Стрілецьку Громаду з центром у Вінніпегу. Не відкладаючи, доручили В. Гулевичові написати до Вінніпегу по інформації. Незадовго від Головної Управи УСГ з Вінніпегу прийшла відповідь: "Стрільці! Вояки Української Армії запрягли на вірність Україні, на боротьбу до переможного кінця за Українську Самостійну Соборну Державу. З тієї присяги нас, вояків, Україна ще не звільнила. Вільної України ще немає. Війна ще не скінчена. Не зрадьмо присяги! Знова в бій! Вперед, в наступ! Боротьба за Українську Державу ще продовжується, хоч тепер в іншій формі та іншою зброєю. Тепер тут нашою зброєю є слово. Велике Слово Правди, за яке так багато полягло наших товаришів трупом. Це Ідея Української Самостійної Соборної Держави. Несім її в маси наших незрячих братів!

Несім її, поширюймо серед нашої напів-зденаціоналізованої молоді. Пропагуймо її серед байдужих до нас чужинців. Український народ ані на хвилю не припинив активної боротьби проти окупантів. Наші товариші в Краю досі ще боряться зо зброєю в руках. Не зрадьмо їх! Поможім їм! Будьмо їхнім запіллям! Несім їм моральну й матеріальну поміч! Пам'ятаймо, що ніколи й ніхто з чужинців не поміч і не поможе нам, бо знаємо з гіркого досвіду, що світ числиться лише з сильним. Не покладаймося на нікого, лише на самих українців! "Наша сила в нас самих!" Збираймо ту силу, сьогодні розпорошену, розбиту на безліч ворогуючих поміж собою угрупувань. "Україна перше", "Нація понад усе".

В такому ж дусі виголосив реферат Вой. Гулевич на організаційних зборах дня 30 листопада 1930, на які прибуло понад 110 осіб. Промовляли також т. Іван Лихий та Г. Поворозник,

який відчитав Статут УСГ. На цих зборах зголосилося в члени 38 осіб. Першу Старшину Гуртка вибрано в складі: Володимир Гулевич — голова, Роман Косіковський — містоголова. Франц Мартинюк — секретар, Гнат Поворозник — скарбник, Василь Гриньків — господар. Гол. Управа УСГ затвердила Гурток 16 грудня 1930, надавши йому число 12.

Що засади, на яких було засновано Гурток, дійсно були здорові й правдиві, видно з того факту, що до Гуртка відразу належали без різниці католики й православні, монархісти й демократи. За пару місяців число членів вже було понад 50.

Примістившись в залі греко-католицької парохії, гурток відразу розпочав гарячкову діяльність. Організує Співацько-Драматичний Гурток. Кольпортує українські часописи й книжки. Влаштовує театральні вистави, відчити, освітні реферати. Переводить збірки на українські національні цілі. Навязує контакт з англійськими кругами, тощо. Під умілою рукою свого диригента Ф. Мартинюка дає концерти в англійських організаціях, пропагуючи серед них ідею Української Незалежної Соборної Держави.

Беручи дуже активну участь в житті парохії, Гурток багато причинився до розвитку й скріплення парохії, паралізуючи своєю роботою кирию московських агентів — большевиків.

Розуміючи, що головною зброєю тепер є слово (пропаганда), Гурток відразу звернув дуже велику увагу на озброєння членів знанням, заклавши бібліотеку і передплативши кілька націоналістичних часописів та журналів. Основу під бібліотеку поклав Роман Косіковський, який подарував на розіграшку свій годинник. Дохід з розіграшки (\$60.00) започаткував бібліотеку Гуртка. На щастя Гурток мав серед свого членства людину, тип якої рідко зустрічається поміж українцями — тип бібліофіла, що має своє гасло "Книжка понад усе". Сторонні люде, що знають всі українські бібліотеки в Канаді, кажуть, що бібліотека Виндсорського Гуртка УСГ стоїть на першому місці щодо якості книжок і на другому щодо кількості томів. І це Гурток завдячує своєму довголітньому бібліотекареві Олексі Косіковському, який врятував багато книжок від знищення по хатах, купуючи чи випрошуючи ті книжки для бібліотеки, опрацюючи їх без нічиєї помочі, ініціюючи всякого роду дрібні підприємства на користь бібліотеки та купуючи нові книжки, на які все жадав грошей від Гуртка. Сьогодні бібліотека Гуртка має 525 томів, не рахуючи

пару соток театральних і ціниться на \$430.00.

Гурток не обмежив свою діяльність лише на Виндсор. Чи на запрошення позамісцевих українців, чи на власну ініціативу Гурток часто виїздив на провінцію, як Лимингтон, Престон, Іст Виндсор, Сеидвич і навіть загрилицю до Детройт з концертами, представленнями, рефератами, чи посилав делегатів на їхні імпрези.

За короткий час Гурток вибився на перше місце серед решти українських організацій Виндсору. Однак знова виходять на сцену сили, що руйнували нашу Державу протягом нашої цілої тисячелітньої історії. Давне стрілецьке "Україна понад усе" почалося забувати деякими членами. Партійні "провідники" у Виннипегу, які у своїй партійній вузькоглядності ніколи не годні були зрозуміти стрілецького клича "Нація понад усе", певно боялися втратити свої становища й зв'язані з ними матеріальні вигоди. Вони виступили й почали боротьбу проти УСГ. Їхні одностайні тут (за їхніми інструкціями) також стали на ворожу позицію і покинули працю в Гуртку. Правда, до цього причинилася також і та місцева обставина, що Гурток приміщувався в залі греко-католицької парохії, яка намагалася використати всю працю Гуртка виключно на користь лише парохії, проти чого рішуче протестували стрільці-члени СУС. Парохія навіть дозволила собі пропонувати умову УСГ з датою дня 20 грудня 1930, яку вцілої собі на шкоду Гурток прийняв. Перша точка умови звучить: Заряд Товариства Стрілецька Громада зобов'язується і годиться виключати зо своєї організації всіх тих членів, які будуть явно чи скрито вести підпольну роботу й шкодити церкві й парохії, як також і товариству чи товариствам і їх членам, які гуртуються і будуть гуртуватися при церкві. Друга: Заряд УСГ годиться і зобов'язується на бажання і домагання парохіяльного уряду представити урядовий документ, чи гроші зібрані на спеціальній виставі або концерті пішли на пропонувану й умовлену ціль. Іменно, на Українських Інвалідів, Шпиталі, Рідну Школу і т. д. Третя точка: Підчас таких стрілецьких імпрез парохіяльний скарбник, як звичайно, урядую при касі. Далі ця умова вимагала від УСГ апробації висилки грошей, де забажає УСГ. Також багато інших зобов'язань дано УСГ, які обмежували діяльність до того, що Гурток не посмів поза поріг церкви посунутись, а вже місяця для православного хоч би й найкращого українця не могло бути в Гуртку, тому що умова підписана зо сторони парохії о. Миколою Шумським не дозволяла на це.

В 1932 році засновується при Гуртку Відділ Жіночого Т-ва ім. О. Басарабової на чолі з панною К. Ю. Мартинюк (тепер пані Яворська), який дуже багато поміг в праці Гуртка. Всіх членок було 14. Гурток в цьому році збільшується на шіснадцять осіб і далі працює спільно з іншими організаціями, що примішувалися при парохії. В цьому часі був і далі парохом о. Н. Шумський, що більше зрозумів цілі і стремління Гуртка, тому відносини Гуртка з парохією значно поліпшилися і Гурток мав змогу більше працювати для своїх цілей. До оживлення українського життя в Виндсорі в цьому році спричинився приїзд і відчити делегата УВО М. Мельничука, який підніс на дусі членство й піддав більше охоти до праці. В цьому році Гурток навязав тісніший контакт з Канадським Легіоном. Листопадовий День українці Виндсору вперше відсвяткували спільними силами великою академією, до якої ініціативу подав Гурток.

В 1933 році праця Гуртка набирає ще більшого розмаху. Гурток з допомогою о. Шумського робить заходи закласти Гурток УСГ в Лондоні. Підготовляє організування Філії УНО в Лимингтоні. Навязує сталий зв'язок з Відділами ОДВУ в Детройт. Висилає від цього часу стало свого делегата на Зізди ОДВУ, і на 3 і 4 Зізді був тов. Павло Дуда. На 5 і 6 Зізді був тов. Остап Лисий. Ініціює велике Шевченківське свято спільними силами всіх українських національних організацій Виндсору. Закладає і провадить освітні курси. Збільшує пресову кампанію націоналістичних видань. Збільшує акцію збіроч, особливо на Визвольний Фонд і, як звичайно, влаштовує низку театральних вистав. Влаштовує кілька відчитів визначних українців, як напр. Ген. В. Сікевича та інших.

Прикінці року перенесено о. Шумського з Виндсору, а на його місце прибув о. Бала. Ця подія мала великий вплив на даліше життя Гуртка, бо з того часу датується збільшене тертя поміж Гуртком і парохією. Зрештою парохія відверто поставила вимогу Гурткові, щоб Гурток перейшов під зверхність пароха та працював виключно для парохії. Очевидно Гурток на таке не погодився. Не лишилося нічого, як вийти з парохіяльної залі й більше до неї не вернутись, а винаймити собі в приватній хаті приміщення на бібліотеку й сходини. Це Гурток і зробив в березні 1934 року. Однак, не дивлячись на страчення залі, Гурток не лише не зменшив, але навпаки побільшив свою діяльність, що видно хоч би з того, що того року

через касу Гуртка перейшло на \$300.00 більше приходу, як в попередних роках. Своїми силами, чи спільно з іншими організаціями Гурток святкує майже всі національні свята (Шевченківське, Соборності, О. Басарабової, Листопадове), приймає участь в кожній акції української колонії у Виндсорі (віча, наради, тощо). Знова, як в попередних роках висилає своїх бесідників на провінцію з відчитами чи на спільні національні свята і влаштовує підприємства, винаймаючи чужі залі.

Однак давалося гостро відчутти брак відповідної залі, де Гурток міг би мати ширший контакт і тісніший зв'язок з громадянством. Гурток часом наймав залю під малярською церквою, але українці мали виправдане упередження до малярської залі ("під когутом", як вони висловлювалися) і не охоче туди йшли. Лише добра репутація стрілецького аматорського гуртка, як найліпшого в Виндсорі, рятувала ситуацію; люде на підприємства масово йшли. Інших відповідніших залей не було навіть на винайм. Тому Гурток рішився на смілий крок — взявся до справи, яку ще жадна організація у Виндсорі не спромоглася перевести в життя — саме взятися до будови Українського Національного Дому. На своїх сходинах 2 травня 1934 вибрано Будівельний Комітет в складі: Остап Лисий — голова, М. Мусій — рекорд. секр., Ф. Пристанський — фін. секр., Гр. Лисий — скарбник, члени Комітету — Ф. Мартинюк і І. Двокраківський. До Контрольної Комісії Будівельного Комітету рішено запросити осіб зпоза членства Гуртка, щоб тим надати справі ширший громадський характер та уникнути інтриг і провокацій зо сторони ворогів будівельної справи. До такої Контрольної Комісії одноголосно за-

Стр. ВОЛ. ГУЛЕВИЧ
член-основник Гуртка УСГ
в Виндсор, тепер в Ошаві.

просили пп. Йосипа Мартинюка й Михайла Гулевича. Будівельний Комітет одразу взявся до праці. Кожний член Гуртка обов'язався скласти одноразову пожертву на фонд будови по \$25, що протягом кількох тижнів всі виконали. Так Гурток започаткував фонд на будову Українського Національного Дому в Виндсорі. Від цього часу Гурток присвячував дохід майже з кожного підприємства на фонд будови Дому, розуміючи, що без залі Гурток не зможе виконати свого головного завдання — поширити націоналізм в маси. Того ж року відвідали Виндсор з відчитами: делегат ОУН п. Грибівський та тов. В. Гультай.

Рік 1935 попри звичайну діяльність, як святкування національних свят, влаштування різних театральних підприємств, концертів, відчитів, збірок на Визвольний Фонд, поширення націоналістичної літератури, тощо — відзначився посиленою акцією на побільшення будівельного фонду. Гурток перевів успішно великий базар на цю ціль, розсилаючи білети по цілій Канаді та Америці. Базар приніс чистого доходу \$230.00. Жіноче Т-во ім. О. Басарабової також не опустило жадної нагоди влаштувати якесь мале підприємство на цю ціль, так що Будівельний Фонд до кінця року (1935) зріс до \$1,797.56. Однак ця місцева акція не сприяла Гурток від помочі іншим нашим організаціям. Так члени купили 20 сертифікатів Національного Дому в Саскатуні, розібрали самі, чи розпродали базарові білети з Реджайни, Престону й інших місцевостей, не рахуючи білетів чи збірок на "Новий Шлях". Також започатковано регулярну збірку Одноцентового Фонду, заведено систему пушок на Визвольний Фонд. Збільшено кількість передплачених часописів: "Свобода", "Самостійна Думка", "Самостійність", "Вістник ОДВУ", "Рідна Мова", "Наша Культура". Також Гурток одинокий в Канаді між своїми гуртками й філіями УНО спромігся вистати двох своїх делегатів на Націоналістичний Конгрес до Нью Йорку, делегатами були тов. Остап Лисий і Микола Никон, які й передали на Конгресі жертву від Гуртка й Відділу ОУК ім. О. Басарабової на Визвольний Фонд.

В цьому році сталася подія, що вплинула на діяльність Гуртка, як окремої організаційної одиниці, а це заснування Філії УНО у Виндсорі. Від самого початку діяльності Філії УНО члени Гуртка віддавали майже весь свій час і енергію на працю в Філії, вже як її члени.

З визначних українців того року відвідали

Виндсор з відчитами: д-р І. Гуляй, інж. Т. Павличенко, П. Савчук, Б. Зелений, Ген. В. Сікевич.

Підсумовуючи всю працю Гуртка від дня його заснування (30 листопада 1930) до дня заснування Філії УНО (20 жовтня 1935), цебто за 5 літ в числах (Гурток провадив денник), треба мати на увазі той факт, що завдяки браку своєї домівки, Гурток був примушений робити різні підприємства чи імпрези спільно з іншими українськими національними організаціями чи віддаючи значну частину свого часу й праці, за право вживати залі. Отже переважаюча більшість доходів з підприємств, в які Гурток так багато вкладав праці й часу, не йшла через касу Гуртка, а лише через каси чи то інших організацій, чи то спільних комітетів. Тому нижченаведені суми збірок на різні фонди, походять не з підприємств (праця Гуртка), але з дрібних збірок. Так Гурток зібрав на: Визвольний Фонд \$169.43, на Українських Інвалідів \$262.85, на Політичних Вязнів \$70.00, на Новий Шлях \$203.06, на Будову Національного Дому \$1,797.56 і т. і.; разом зібрав \$5,045.15.

За 5 літ Гурток своїми силами влаштував 198 представлень, 83 відчитів, 28 святкувань національних свят, 46 збірок, 16 разів вислав делегатів на Зізди, свячення прапорів, відкриття домівок, 32 разів вислав делегатів на наради місцевих національних організацій, а також спільно з іншими українськими організаціями Гурток брав участь в 12 святкових концертах.

Старшини Гуртка були такі: В 1931: В. Гулевич — голова, Р. Косіковський — місто-голова, Ф. Мартинюк — писар, Г. Поворозник — скарбник, тов. Гриньків — господар; 1932 рік: Ф. Мартинюк — голова, П. Дуда — місто-голова, Р. Косіковський — писар, Г. Поворозник — скарбник, О. Косіковський — бібліотекар; 1933 р.: Ф. Мартинюк — голова, Г. Поворозник — місто-голова, Р. Косіковський — писар, Г. Лисий — скарбник, О. Лисай — бібліотекар; 1934 р.: В. Гулевич — голова, П. Дуда — місто-голова, Р. Косіковський — писар, О. Кіндяк — скарбник, В. Савчук — бібліотекар; 1935 р.: Ф. Мартинюк — голова, М. Яворський — місто-голова, О. Лисий — писар, Н. Никон — скарбник, О. Доскоч — бібліотекар; 1936 р.: Ф. Мартинюк — голова, П. Дуда — місто-голова, О. Лисай — писар, Р. Косіковський — скарбник, О. Косіковський — бібліотекар; 1937 р.: Ф. Мартинюк — голова, С. Фешанич — місто-голова, О. Лисий — писар, М. Яворський — скарбник, О. Косіковський — бібліотекар.

ГУРТОК Ч. 13

Мус Джо, Саскачеван

Коли в Канаді заіснувала Українська Стрілецька Громада, кільканадцять українських емігрантів у цьому місті, що в часі визвольних змагань України були вояками Української Армії, постановили створити Гурток УСГ. Засягнувши bliщих інформацій від членів УСГ в Реджайні, вони скликали 7 грудня 1930 р. основні збори в Українському Нар. Домі й zorganizували Гурток УСГ. Предсідником на цих зборах був тов. Т. Золотуха. Членами основниками стали: Теодор Золотуха, Василь Макар, Антін Петрівський, Ілля Артишко, Михайло Штойко, Іван Дробко, Степан Наливайко, Петро Штойко, Гриць Совяк, Мирон Галушинський і Василь Пяста. В склад Старшини вибрані: Теодор Золотуха — голова, Василь Макар — містоголова, Антін Петрівський — писар, Михайло Штойко — скарбник, Ілля Артишко — господар і бібліотекар.

Гурток примістився при місцевому Нар. Домі, де влаштував аматорські вистави, заряджував відчити на різні теми, тощо. Ширшої діяльності було розвинути, тому що Гурток мав всього 13 членів. Все ж упродовж 1931 року Гурток багато поміг "Стрілецьким Вістям", розповсюдив багато української літератури української преси (особливо "Сурми", органу УВО) і влаштував величавий концерт-академію в роковини Крутянського бою й Свято Соборності, на якому було передання Прапору Гуртка. При допоміг студентів нормал-скул Цимбалістого й Котелка zorganizовано курс англійської мови.

31 грудня 1931 р. на Загальних річних зборах вибрано головою Гуртка Михайла Дробка; Т. Золотуха став містоголовою, С. Наливайко писарем, І. Артишко скарбником, а Я. Шпунярьський господарем.

1932 року Гурток збільшивсь до 18 членів. Спільно з Нар. Домом влаштувано кілька українських національно-державних свят й проведено кілька успішних кампаній за зібранням гроша на бойовий фонд УВО. В травні відвідав Гурток представник УВО гр. М. Мельничук, а наступного місяця гостив у Гуртку Генерал Вол. Сікевич із Торонта. Візита цих достойних гостей багато причинилась до закріплення позицій УСГ в цій місцевості. Гурток почав діяти й поза Мус Джо та в липні zorganizував Перехідний Гурток УСГ в фермерській колонії Сек-

ретан, що знаходиться яких 60 миль від Мус Джо.

На Загальних зборах 18 грудня перевибрано Михайла Дробка головою Гуртка, а в склад Старшини також ввійшли: О. Бельмас — містоголова, В. Копинський — писар і скарбник та І. Копинський — кольпортер.

Мимо непорозумінь із управою Нар. Дому, через що Гурток мусів опустити Нар. Дім, праця Гуртка впродовж 1933 року була досить велика. Проведено успішні кампанії на визвольний фонд, на Українську Виставу (Павільон) у Шикаго та приєднано поважне число передплатників Нового Шляху. По приватних мешканнях влаштовано для членства й прихильників самоосвітні вечірки-лекції, zorganizовано про тибольшевицьке масове віче. В половині вересня прибув до Мус Джо учитель Д. С. Метельський й причинивсь до відновлення співпраці Гуртка з Нар. Домом. Кілька разів того року Гурток делегував своїх відпоручників на люстрацію Гуртка в Секретан, а також поміг тому Гурткові влаштувати Листопадове свято.

3 грудня вибрано нову Старшину Гуртка, до якої ввійшли: С. Наливайко — голова, Т. Золотуха — містоголова, І. Копинський — писар, Г. Совяк — скарбник, І. Артишко — фін. писар. Ця Старшина влаштувала величаві концерти в річницю проголошення Соборності та смерті героїв Біласа й Данилишина. В лютні 1934 р. Старшину зреорганизовано; головою став Т. Золотуха, а С. Наливайко писарем Гуртка. В осені відвідали Гурток представники КЕ УНО та ГУ УСГ з Саскатуну: Д-р І. Гуляй, ред. М. Погорецький та О. Григорович. Вони також поїхали до Секретан і розв'язали тамошній Перехідний Гурток, тому що майже всі члени забрались із місцевості.

На Заг. зборах 1 січня 1935 вибрано нову Старшину: Т. Золотуха — голова, Я. Шпунярьський — містоголова, С. Наливайко — писар, І. Дробко — господар, Г. Совяк — скарбник. Упродовж року Гурток влаштовує масові інформаційні віча, аматорські вистави та концерти; спільно з Нар. Домом і православною парохією устроює Листопадове свято. На поклик Провідника ОУН Полк. Євгена Коновальця члени віддають свій одноденний заробіток на визвольний фонд ОУН.

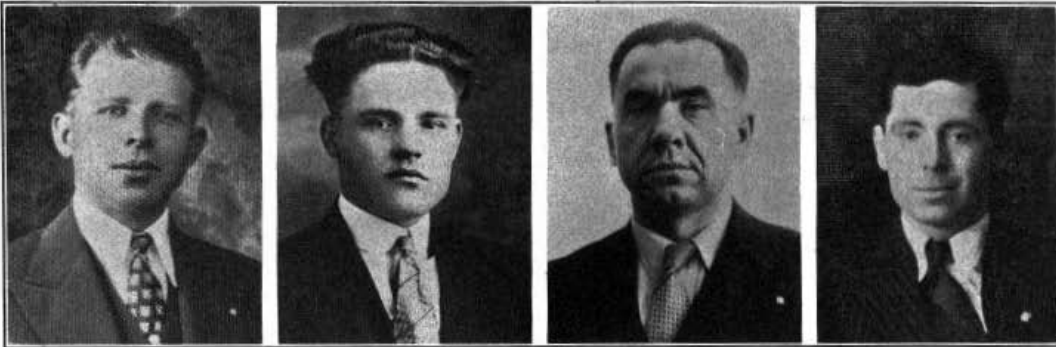
ГУРТОК УСГ В МУС ДЖО, САСК., В ЮВІЛЕЙНОМУ РОЦІ. — Стоять від ліва до права: І. Колісник, П. Стойко, Г. Сов'як, М. Сенюк, В. Козак, І. Копинський, Н. Сторожук, І. Артишко; сидять зліва до права: А. Загалюк, Я. Шпунярьський, М. Дробко, С. Наливайко (голова), Т. Золотуха, П. Ничка, І. Дробко, В. Копинський.

На Заг. зборах 14 грудня вибрано головою Гуртка Івана Дробка; йому до помочі приділені: Я. Шпунярський — писар та Н. Сторожук — контролор. Скарбника не вибрано, тому що Гурток так тісно співпрацював із місцевою Філією УНО, що обі організації мали навіть свою спільну касу й спільного скарбника (з УНО). Впродовж року Гурток влаштував всякі підприємства спільно з Філією УНО у залі місцевої православної громади.

В Ювілейному році УСГ Канади головою Гуртка став С. Наливайко. Прочі члени Старшини: В. Копинський — містоголова, І. Дробко

— писар, Гриць Сояк — скарбник, Т. Золотуха — кореспондент.

В цьому році Гурток також тісно співпрацює із Філією УНО й проявляє живу діяльність mimo браку власної організаційної домівки. Гурток, що за роки свого існування зєднав багато прихильників і працівників для української визвольної справи, вступив у друге десятиріччя існування УСГ Канади з повною вірою, що в цьому десятиріччі здійсниться найвищий ідеал українського народу й це буде найкращою нагородою для всіх українських народніх працівників у Канаді.

Стр. СЕМЕН ВАСЬКІВ
Форт Френсез, Онт.
(вільний член)

Прих. П. КВАСНИЦЯ
Форт Вліям, Онт.

Стр. П. КОНОВАЛЬЧУК
Найнет, Ман.
(вільний член)

Стр. ПАВЛО ГЛАДКИЙ
Фіспур, Онт.
(вільний член)

УПРАВА УКТОДИ У ЛЬВОВІ. — Члени Управи Українського Товариства Допомоги Інвалідам на чолі з головою д-ром Іваном Гіжкою.

ГУРТОК Ч.14

Гефорд, Саскачеван

Вже від вересня 1930 року датується досить жива переписка тт. В. Гультай і О. Сокола з Головною Управою УСГ, в справі заложення Гуртка УСГ в Гефорді та щойно 18 січня 1931 року відбулись Основні Збори Стрілецтва. На початок вписалося 10 членів й вибрано Старшину, до якої ввійшли: В. Гультай — голова, К. Дуда — містогорова, О. Сокол — секретар, Д. Задорожний — скарбник, Д. Кульчик — господар. Зборами проводив і виголосив реферат т. В. Гультай. Зараз на початках Старшина Гуртка повела кампанію за придбанням нових членів і за який місяць кількість членів подвоїлася. Гурток живо реагував на всі заарештування Головної Управи та виконував всі доручення.

8 березня відвідав Гурток сотні В. Коссар і з цієї нагоди відбулись наради та відчит про Крутянський бій. 29 листопада відвідав Гурток сотні П. Кузик. Члени Гуртка масово поширюють революційну літературу, а також займаються кольпортажжю книжок та Стрілецьких Вістей і Н. Шляху. З початком листопада стан Гуртка виказував около 40 членів. Протягом листопада Гурток повів інтензивну кампанію за збіркою на Українських Інвалідів. Він також кооперував з другими українськими т-вами (участь на святі в честь І. Франка в Редбери, участь в Листопадовому Святі в Крайдор та Гефорд, а також участь в спільному протестному протипольському збурі).

Річні Загальні Збори відбулись 27 грудня 1931 року в Українським Народнім Домі, на яких вибрано нову Старшину в такому складі: В. Гультай — голова, О. Сокол — містогорова, Ф. Токарик — секретар, К. Дуда — скарбник, Д. Кульчик — господар. Список членів з кінцем 1931 року виказує рівно 40 осіб. Всіх сходин відбулось 8, тому що члени переживали більше по околицях, як в містечку й неможливо було скликати часті сходини.

На Зїзд Відпоручників УСГ у Виннипегу Гурток вислав делегатом 1932 р. т. В. Гультай. В лютті відвідав околицю делегат УВО, М. Мельничук. В березні головство Гуртка перебрав т. О. Сокол, бо т. Гультай виїхав з Гефорду. При Гуртку зорганізовано аматорський гурток, що відіграв 9 представлень в місті Гефорд і по околицях поза Гефордом. В половині квітня то-

го року трапився двом членам прикрий інцидент. Іменно два члени — брати Делики — були арештовані в часі їзди залізницею без білета і поліція арештувала їх та мала депортувати в Європу. Старшина Гуртка та Головна Управа УСГ доложили дуже багато старань, щоб цих членів увільнити від депортації. Це гарний зразок стрілецької солідарності. В липні відбув Гурток величавий фестин. Того місяця гостив у Гефорді також генерал В. Сікевич з відчитом, 16 жовтня відвідали Гурток о. М. Д. Подільський і т. Б. Зелений з Саскатуна. Листопадове Свято відсвятковано спільно з другими товариствами. Гурток переводив успішні збірки на Українських Інвалідів, Визв. Фонд, Політ. Вязнів і пресфонд Н. Ш.

Річні Загальні Збори відбулись дня 25 грудня в залі Українського Народного Дому, на яких вибрано нову Старшину, до якої ввійшли: О. Сокол — голова, Н. Дуда — містогорова, Д. Гарасимів — секретар, К. Обертас — скарбник, М. Борис — господар. Членів було 42.

Упродовж 1933 р. найактивніший був аматорський гурток. Він відіграв одинадцять представлень в містечку Гефорд і в околиці. 22 січня відбувся відчит тов. П. Кузика з Саскатуна, а ввечері Свято Злуки. 29 січня відвідав Гурток т. В. Гультай, що репрезентував Гурток Гефорд на Зїзді УСГ у Виннипегу. В березні було протестне віче з приводу замордування ляхами героїв Біласа й Данилишина. На вічу промовляли тт. В. Коссар і Б. Зелений. Літом того року Гурток УСГ в спілці з другими товариствами улаштував великий фестин, а 12 листопада Листопадове Свято. Гурток брав участь у фестинах у Саскатуні, Мічам та Альвені. Займався кольпортажжю нац. преси і літератури.

Річні Загальні Збори відбулись 26 листопада в домівці гр. Сікори, яку Гурток винаймав. На цих Зборах вибрано нову Старшину: М. Дзяман — голова, О. Сокол — містогорова, Д. Гарасимів — писар, М. Циба — скарбник, Н. Дуда — кореспондент, а Василь Кобак — господар. Гурток мав 46 членів при кінці того року. Всіх сходин відбулось 13.

На Зїзд Відпоручників УСГ в 1934 р. вилано Н. Дуду. Цього року відіграв Гурток 7 представлень і взяв участь у фестинах УНО й

ЧЛЕНИ ГУРТКА В ГЕФОРДІ В ЮВІЛЕЙНОМУ РОЦІ. — Сидять зліва: О. Яремук, Д. Гарасимів, М. Дзяман, М. Циба, О. Сокіл, П. Лозовчук, В. Шаварський, Д. Кульчик; стоять: М. Борис, М. Бордун, Т. Гайдук, В. Кобак, А. Зброжак, Т. Білик.

УСГ в Бетелфорді та Крайдорі. 26 листопада відвідав околицю д-р Гуляй і висвітлював образці з українських визвольних змагань. Того ж місяця Гурток улаштував величаве Листопадове свято.

Річні Загальні Збори відбулися 16 грудня в домівці гр. Білика, на яких вибрано нову Старшину в такому складі: Н. Дуда — голова, О. Сокіл — містоголова, Д. Новосад — секретар, М. Циба — скарбник, І. Войтович — господар, Т. Гайдук — кореспондент. Всіх сходин було 9.

Упродовж 1935 року Гурток помагав матеріально будові Нац. Дому в Саскатуні. Також у квітні того року закупив площу під будову власної домівки в Гефорді. На Зізді Відпоручників УСГ в Саскатуні Гурток вислав М. Дзямана та О. Сокола. 18 грудня відвідав Гефорд з відчитом Ген. М. Капустянський. Упродовж року Гурток дав 5 театральних вистав та брав участь у фестині в сусідній колонії Редбери. Виступав у всіх святочних концертах разом з місцевими нац. організаціями, проводив збіркові акції на різні нац. цілі.

Річні Загальні Збори відбулися дня 22 грудня в домівці гр. Токарика, яку Гурток винаймав. Тут вибрано нову Старшину, до якої ввійшли: Д. Кульчик — голова, О. Сокіл —

містоголова, Д. Новосад — секретар, М. Циба — скарбник, М. Бордун — господар, Т. Гайдук — кореспондент. За рік відбулося 10 сходин.

На 7 Зізді Відпоручників УСГ в липні 1936 р. в Саскатуні репрезентував Гурток УСГ тов. Дзяман. Гурток викінчив власну домівку й фінансував висилку члена Гуртка Т. Гайдука на освітній курс в Саскатуні. В березні й квітні відвідував Гурток гр. І. Кішинський з Саскатуни й виголосив кілька публичних відчитів. Також відвідали Гурток: редактор М. Погорецький, д-р І. Гуляй та інж. В. Коссар. Драматичних вистав Гурток відіграв 5. Діяльність Гуртка була невелика, бо члени в більшості розіхалися на заробітки в околицю.

Річні Загальні Збори відбулися 13 грудня в домівці УСГ, на яких вибрано нову Старшину: О. Сокіл — голова, М. Дзяман — містоголова, Д. Новосад — секретар, М. Циба — скарбник, П. Лозовчук — господар, Т. Гайдук — кореспондент.

В Ювілейному році Гурток спільно з греко-католицькою парохією відсвяткував Свято Злук і провів рік на енергійній праці. Посиленні Гуртка багато сприяє власна домівка. Члени сходяться частіше, виготовляють власний прапор, що скоро буде готовий до посвячення.

ПЕРЕХІДНИЙ ГУРТОК

Секретан, Саскачеван

До оснування Гуртка УСГ в Секретан, Саск. причинилися члени Гуртка УСГ з Мус Джо. Започатковано згаданий Гурток 10-го липня, 1932 і від самого початку названо його "Переходовим". Правильні Загальні Збори Гуртка відбулися 23-го жовтня, того року в присутності 2 делегатів Гуртка в Мус Джо, а це тт. Я. Шпунярського і А. Петрівського. Гурток начислав у початках 12 членів, в більшості прихильників. Годиться згадати таких активних членів цього Гуртка, як В. Обуряник, М. Обуряник та І. Шопя. Члени переводили збірки на Інвалідів та на Визвольний Фонд і займалися кольпортажем болювої літератури та виконували всякі доручення Головної Управи. Вже 30 жовтня того року устроїв Гурток концерт-свято, на якому виступали з промовами делегати з Муж Джо: г-ка М. Золотуха та т. Іван Дробко. Головою Гуртка весь час на протязі його існування був тов. Іван Михайлюк, а секретарем Іван Ливчак.

Хоч члени жили далеко один від одного по фармах, все таки часто відбували сходи та виконували працю, а навіть того року перший раз в околиці відбули Листопадове свято.

Зараз з початком 1933 р. члени Гуртка відбули коляду на народні цілі, а пізніше пере-

ли в околиці збірку на Український Виставний Павільон в Шикаго. Цього року члени носились навіть з думкою будувати власну домівку, та до цього не прийшло. Літом праці організаційної було менше, бо члени були заняті на роботах. Та осінню приготували і пізніше відбули Листопадове Свято, а також Річні Загальні Збори 19 листопада. 1934 р. Старшина Гуртка переслала знова до Гол. Управи УСГ збірку з коляди на Інвалідів і на Визвольний Фонд. Гурток відсвяткував Свято Злуки, а пізніше Шевченківське. Більша частина членів вирівняла свої вкладки за 1834. В квітні того року переведено ще збірку на поміч Лемківщині.

Праця в Гуртку продовжувалась ще до літа того року. Та страшна посуха навістила околицю і населення стало опускати землю, а тим самим і Гурток мусів ліквідуватись. Сталось це 9 серпня. Решту майна за посередництва Гуртка УСГ в Мус Джо передано до Головної Управи УСГ.

Голова бувшого Гуртка т. І. Михайлюк живе тепер в околиці Шіго та дальше удержує звязки з Головною Управою і є активним членом УСГ. І з прочих членів б. Гуртка декотрі ще досі листуються з Гол. Управою.

Стр. ІВАН ГЕРБЕР
Вільна, Алта.
(вільний член)

Стр. М. ЛИТАВСЬКИЙ
Лемонт, Алта.
(вільний член)

ГРУПА СТАРШИН УГА В ЧЕСЬКОМУ ТАБОРІ В ЮЗЕФОВІ. — Перший зліва (лежить) хор. Василь Топольницький, тепер. управитель Центр. Канцелярії УНО й брат. організації у Саскатуні та відомий кооператор.

ГУРТОК Ч. 8

Флін-флон

Перші Збори Гуртка УСГ в Флін Флон відбулися 15 вересня 1935 року. До заложення Гуртка причинилися головні тт. І. Якимів і Д. Костинюк, що вже були членами УСГ від 1929 року, як також інж. Я. Нестеренко. На перших Зборах вибрано управу в такому складі: М. Хахула — голова, Д. Костинюк — місто голова, А. Корнійчук — скарбник, і П. Пелех — господар. Всіх членів в Гуртку було 9.

Члени УСГ як такі не проявляли багато діяльності в Гуртку, зате всі співпрацювали з Українською Національною Протибольшевицькою Організацією, яка також тільки в 1935 році розпочала свою діяльність. В лютті 1936 р. відвідав Флін Флон на запрошення вищезгаданої організації ген. М. Капустянський і його побут чимало причинився до скріплення національ-

ної свідомості між українцями. Впрочім нічого замітнішого в житті Гуртка за війняком того, що секретар занявся збіркою на Українських Інвалідів, Визвольний Фонд та Політичних Вязнів, як також Гурток причинився до успіху базару УСГ осінню 1936 занявшись розпродажжю базарових книжечок.

17 січня 1937 року Гурток відбув Перші Річні Заг. Збори та вибрано Старшину, в склад якої ввійшли: Михайло Хахура — голова, інж. Яків Нестеренко — секретар, Іван Якимів — скарбник, Андрій Корнійчук — контрольор. На протязі 1936 р. член Порфірій Пелех згинув в нещасливому випадку в копальні. Хоч Гурток і досі нечисленний — всього 8 членів та Старшина робить старання, щоб придбати більше членів і має на меті скріпити діяльність Гуртка

ЧЛЕНИ ГУРТКА У ФЛІН ФЛОН В ЮВІЛЕЙНОМУ РСЦІ. — Сидять зліва направо: Андрій Корнійчук, інж. Яків Нестеренко — писар, Михайло Хахура — голова, Іван Якимів — скарбник, Дмитро Костинюк; стоять зліва направо: Семен Гордій, Петро Сірий, Федір Бень, Яків Данильців, Василь Фаранюк, Максим Сидорик.

ГУРТОК Ч. 15

Форт Віліям, Онтаріо

Гурток зорганізований 24 II. 1932 р. Справою організування Гуртка зайнялись члени УСГ тт. М. Ірха (був. член Гуртка у Вінніпегу) і Ів. Стоколоса (був. член Гуртка УСГ в Саскатуні). До першої Старшини увійшли: Іван Стоколоса — голова, Роман Мельничин — містогорова, М. Ірха — секретар, Семен Ступницький — скарбник, Юрко Кузь — бібліотекар. Гурток примістився в залі Брацтва св. о. Николая. На 24 липня виголосив тов. Стоколоса відчит, після чого вписалось ще кілька членів так що Гурток начисляв всіх 20 членів, з того 7 дійсних, а 13 прихильників. В половині жовтня Старшина зголошує 46 членів, з того 30 чоловіків і 16 жінок (дівчат). Гурток вже в тій порі ставить успішно аматорські вистави, влаштовує Листопадове Свято спільно з другими нац. т-вами. Зимом багатьох членів виїхало на лісові праці та в Гуртку мимо того робота не припинялася.

28 лютого 1933 р. відбулись Загальні збори, на яких вибрано нову Старшину в такому складі: Йосафат Погрішук — голова, Мих. Павлюк — писар, Петро Герчак — фін. писар, Марія Заставна — скарбник. З кінцем травня прибув до В. Форт Віліям та обняв учительську посаду член УСГ Н. Запхляк, що опісля через пару літ також багато причинився до скріплення Гуртка. 8 липня відвідав Гурток тов. В. Гультай та дав потрібні вказівки, як також реферат на організаційні теми. Гурток що місяця відбував сходи для обговорення біжучих справ. 5 листопада були Загальні Річні Збори. До Старшини на 1934 вибрані: Ів. Сорочук — голова, В. Стодольний — містогорова, М. Павлюк — писар, П. Герчак — скарбник.

24 грудня спільно з УНЗТ-вом Гурток влаштував річницю в честь бойовиків Біласа й Данилишина.

В перших місяцях 1934 р. не було помітніших проявів в житті організації. З кінцем червня стан членів був 38, з того 12 дійсних й 26 прихильників. Більшість членів була поза місцевістю на роботах. За перший піврік відбуло 2 представлення, 2 концерти, 4 реферати та 4 інші підприємства. Протягом року Старшина Гуртка гарно кооперувала з церковною громадою, на чолі якої стояв парох о. Шумський.

На піврічних Зборах вибрано головою на місце уступившого Ів. Сорочука тов. Й. Погрішука. Під проводом нового голови праця

Гуртка збільшилась. Влаштовано кілька підприємств, а дохід призначено на Визвольний Фонд. Навязано тісніші звязки з місцевим відділом Канадського Легіону та спільно з ним брано участь в Дні Погибших Воїнів. Разом із УНЗТ-вом влаштовано Листопадове свято й дохід з нього призначено на Інвалідів УА.

На Заг. Зборах 24 листопада знов вибрано тов. Й. Погрішука головою Гуртка. В склад Старшини також увійшли: Ю. Кузь — містогорова, М. Павлюк — секретар, С. Боровець — скарбник. Цілий 1935 рік пройшов на енергійній праці. Особливу увагу прикладав Гурток справі допомоги часописові "Новий Шлях". Цією акцією провадив тов. С. Боровець. Крім національної праці в місті, Гурток поширив свій круг діяння також на околичні місцевості. Й так за старанням тов. Боровця заіснувала Філія Українського Національного Обеднання в Корент Ривер. Того року Гурток збільшився кількома новими членами.

В грудні відбулись Загальні Збори Гуртка, на яких вибрано таку Старшину на 1936 рік: Ю. Кузь — голова, Й. Погрішук — містогорова, М. Павлюк — писар, В. Микітко — скарбник, С. Боровець — звязковий Нового Шляху. Члени Гуртка часто виїжджали в сусідні околиці (Корент Ривер, Порт Артур) і помагали місцевим народним організаціям у їхній роботі.

Незабутньою подією 1936 року останеться в Гуртку візита Генерала Миколи Капустянского, що відвідав Форт Віліям у березні. Він своїм побутом і відчитами додав членству завзяття до дальшої народньої праці й зеднав стрілецькій ідеї багато нових прихильників серед місцевих українців. Передувсім йому завдячує Гурток те, що хоч невеликий числом, але працею своєю й успіхами дорівнює великим

Члени, що найкраще працювали в організації впродовж років, це: Ю. Кузь, Й. Погрішук, Н. Душко, М. Павлюк, Ф. Радовець, О. Турчин, С. Боровець, І. Ковальчук, О. Возьний, Н. Яворський, П. Яківчук, І. Голинський, А. Гуска, Г. Гаєвич, Г. Гнатів, П. Квасниця, В. Микітко, І. Габуда, Д. Періг, М. Періжок. Також енергійно працювали в Гуртку два вчителі, Н. Запхляк та В. Стодольний. З жінок-прихильниць годиться згадати найактивніших, а це г-ку К. Гладун та Е. Петранюк.

ЧЛЕНИ ГУРТКА В ФОРТ ВІЛІЯМІ В ЮБІЛЕЙНОМУ РОЦІ. — Сидять зліва до права: С. Погрішук, М. Павлюк, С. Боровець, Д. Періг, Г. Гаєвий, Г. Гнатів; 2 ряд (стоять): М. Періжок, І. Габуда, П. Яківчук, Ю. Кузь, О. Турчин, Ф. Радовець; 3 ряд: М. Брик, О. Возьний.

ГУРТОК Ч.16

Кіркленд Лейк, Онтаріо

Тоді, як в інших українських колоніях в роках 1930-31 проявлялося хоч якенебудь національне українське життя, містечко Кіркленд Лейк було одною з большевицьких твердинь на півночі. Не можна було стрінати тут навіть поодиноких членів національних організацій, що попровадили б бодай культурно-освітню працю. Большевизм бушував, розкладав звичною пропагандою уми українських поселенців та робітників-гірників. До цієї місцевості здавалось не мала приступу жадна національна організація, крім большевицької.

З весною 1931 року приїхав в цю місцевість тов. Вол. Несторовський, що був у безпосередньому звязку з Головною Управою УСГ в Виннипегу, а опісля належав до содбурського Гуртка, як член-прихильник. Тиждень пізніше приїхав сюди також М. Максимович, що належав попередньо до саскатунського Гуртка. Праця цих двох людей, що губилися немов капля в морі серед збольшевизованого робітництва, проявлялася в усній пропаганді націоналізму та кольпортуванні націоналістичної преси, як Сурма, Стрілецькі Вісті, а дещо пізніше Новий Шлях. Праця була тяжка: місцеві большевики проявляли навіть терор супроти них.

Зимом 1932 року приїхав сюди ще один член УСГ Ф. Кульчицький, що попередньо був одним з організаторів содбурського Гуртка. Сили націоналістів збільшилися... одним членом. Приєднавши ще кількох симпатиків так, що число всіх не перевищало може й шістьох, почато говорити й планувати зорганізування Гуртка УСГ в місці. В тій цілі в грудні 1932 р. тов. Несторовський веде переписку з ГУ УСГ.

Формально зорганізувався Гурток 22 січня, 1933. Того дня відбулися Установчі Збори та вибрано Старшину в складі: Фель Кульчицький — голова, Вол. Несторовський — писар, Іван Гуцул — член Управи. Старшину вибрано тимчасово і в неповному складі. По відчитанні та прийнятті Уставу УСГ, стверджено, що в місті є 9 членів: всі з содбурського Гуртка. На зборах зголосилося 8 нових членів.

На сходинах 12 лютого того року члени схвалили назвати Гурток дійсним та доповнили Старшину й вибрали Провірну Комісію. Головна Управа, затвердивши Гурток, надала йому порядкове число 16.

Протягом перших місяців Гурток скріплюється, переводить збірки на різні народні цілі, дає представлення. Вже 1-го листопада 1932 року, хоч Гурток ще офіційно не існував, відсвятковано Листопадове Свято перший раз у цій місцевості. Домівку Гурток винаймає. Літом знову якась часть членів виїхала назад до Содбурі у пошукуванні за працею, через що діяльність Гуртка слабне. Одначе 24 серпня, 1933, зорганізовано тут Філію УНО; члени УСГ віддаю працю в ній. В січні 1934 року почато будову Українського Нац. Дому.

1934 року і наступних років всі сили членів Гуртка були звернені на те, щоб скріпити Філію УНО. Гурток, як окрема одиниця, не проявляв майже жадної діяльності: не відбував сходин, не провадив переписки з Гол. Управою. Щойно, коли Філія стала досить сильна, з початком 1937 року, Гурток зреорганізовано. 28 лютого 1937, відбулися Загальні Збори, де вибрано нову Старшину в складі: Ілля Гриців — голова, Олекса Турус — писар, Іван Ільчишин — скарбник. В цей порі Гурток начисляє дійсних членів 19, членів-прихильників 5. Праця оживилась: Гурток відбуває регулярно сходини, члени працюють при Філії УНО, також в орхестрі, що начисляє 27 музикантів. Орхестра добре вивінувана: поза інструментами, справлено власним коштом членів гарні сині однострої з такими ж мазепинками, що презентується дійсно, як військова орхестра. Вартість одностроїв та інструментів обчислюється на \$2,000. З тим числяться чужинці й управителі копалень, бо побачили в нас організованість, самопошану й відданість справі. Там, де колись не можна було перейти, щоб не почути за собою визиваюче: "стрілець, фашистський служака, жовтоблакитник" і т. ., там зараз непереможньою силою проявляється могутня струя українського націоналізму. Замовкли собаки, що вили за нашим возом. Багато з поміж спантеличеного большевиками робітництва вдалося перетягнути в наші ряди та врятувати для Української Нації. На руїнах фразеологічного комунізму росте могутня націоналістична ідея. Були в нас різні перелони, недомагання, приходилося нераз вживати і кулака в обороні національної честі, або й власного здоровля від тровлених комуністичних собак, але сьогодні націоналізм тут переміг.

ЧЛЕНИ ГУРТКА УСГ В КІРКЛЕНД ЛЕЙК У ЮВІЛЕЙНОМУ РОЦІ. — I ряд, зліва направо (сидять): Михайло Мисевич, Юліан Мединський, Олекса Турус — писар, Ілля Гриців — голова, Іван Ільчишин, Федір Кульчицький, Павло Шульга, Микола Леськів; 2 ряд: Микола Дольченко, Петро Голод, Петро Мисак, Дмитро Балан, Василь Сусла Микола Луцишин, Йосип Лещук; 3 ряд: Роман Сверлик, Степан Богач, Михайло Максимович, Петро Танасів, Іван Шелестинський, Тадей Козак, Степан Козак.

ГУРТОК Ч. 5 Келгари, Алберта

Місцевий Гурток організував тов. Б. Зелений, що прибув туди в жовтні 1929 року. Основуючі Збори відбулись 16 листопада 1931 року. Гурток, хоч невеличкий, взявсь енергійно до праці й упродовж року досягнув гарний успіх. Членами-основниками були: Б. Зелений, А. Костів, С. Манзів, І. Чубко, В. Лака, Т. А. Непідсудний, М. Козицький, А. Пелех, І. Світик і В. Бісюк. Гурток співпрацював із товариствами при місцевому Нар. Домі, де й приміщувався. Однак по році тов. Зелений виїхав, також виїхали з міста на заробітки активніші члени й Гурток почав занепадати, а далі зовсім підупав. 30 квітня 1932 року відбулись Річні Збори, на яких Гурток зовсім зліквідовано.

Відновлено Гурток УСГ 27 серпня 1937 року. На Основуючі Збори прибуло 7 осіб між ними кількох, що були передше членами УСГ. На цих Зборах вибрано Старшину, до якої ввійшли: Антін Козак—голова, Іван Джеків—місто голова, Іван Купчик—писар, Микола Дорош—скарбник. Своім головним завданням поставив Гурток зміцнювати місцеву Філію УНО, що заіснувала тут по візиті Генерала Миколи Капустяньського та приєднати до УСГ всіх бувших вояків Української Армії, яких є немало в цьому місті. Досі спроби Гуртка в цьому напрямку були успішні й можна сподіватись, що Гурток своє завдання виконає.

Ст. Кетерінс Онтаріо

Основуючі Збори Гуртка відбулись тут 9 квітня 1933 року. Член торонтонського Гуртка тов. І. Проців виступив організаційний реферат та пояснив Устав УСГ. На початок вписалось дев'ять членів. До Старшини ввійшли: Степан Герасимчук—голова, Павло Радчук—місто голова, Василь Драган—писар, В. Чернописький—скарбник, С. Переймибіда—господар. Першим завданням поставив собі Гурток розповсюдження націоналістичної літератури та Нового Шляху й досить успішно виконав його. До кінця року Гурток влаштував кілька підприємств.

На Загальних Зборах Гуртка 24 грудня вибрано Старшину Гуртка на 1934 рік. Головою став тов. С. Піжицький, писарем тов. Г. Семироз. Чисельно Гурток не збільшився, однак досі функціонує правильно й виконує доручення Головної Управи.

На весні 1935 року створено в Ст. Кетерінс Філію УНО. З тієї пори члени Гуртка УСГ працюють виключно для зміцнення Філії й навіть не провадять власного діловодства. З огляду на малу кількість членства Гурткові прямо неможливо вести більшої самостійної акції.

ДЕКОРОВАНІ ПРОПАМ'ЯТНИМИ ВІДЗНАКАМИ ПІДЧАС ОКРУЖНОГО ЗІЗДУ В КІРКЛЕНД ЛЕЙК. — Декорацію перевів М. Шарик (сидить у середині). Декоровані, зліва направо: Доман Сверлик, Тадей Козак, Михайло Возьний, Ілля Гриців, Іван Новосад.

З КУРСУ РАХУНКОВИХ УГА В СТАНИСЛАВОВІ в 1919 РОЦІ. (Другий зліва дес. А. Соколюк, тепер в Чіпман, Алта., вільний член УСГ).

ЧЛЕНИ ГУРТКА В КЕЛГАРИ В ЮВІЛЕЙНОМУ РОЦІ. — Сидять зліва направо: Остап Шера, Федір Король, Іван Джек, Антін Колек, Іван Кучук, Микола Дорош, Іван Дробко (з Муз. Діаг. Секс.); стоять: Ростис Хомачук, Іван Макогоник, Микола Войцівський, Іван Костів, Степан Проць, Йосип Куликівський, Ягелі Сербій.

ГУРТОК Ч. 6

Норанда, Квебек

Гурток у Норанді zorganizували тов. М. Шарик із Содбурі та адв. Н. Романюк із Торонто. Основні Збори відбулись 10 жовтня ц. р. Вписалось 20 членів. В склад Старшини ввійшли: О. Боднар—голова, Ст. Корчовський—

містоголова, Е. Дудар—писар, Н. Саган—скарбник, І. Кривецький—фін. писар, І. Фалат—пресовий референт.

За короткий час свого існування Гурток своєю працею дає надію, що гарно розвиватимься.

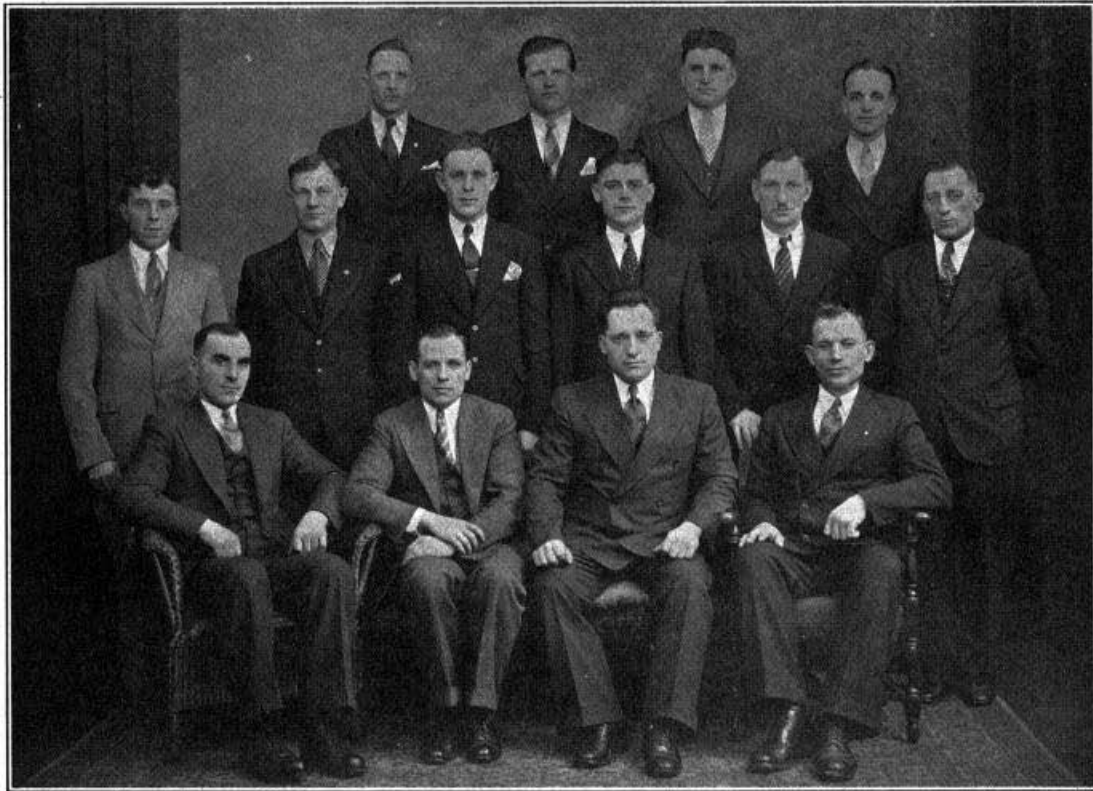
ЧЛЕНИ ГУРТКА В НОРАНДІ. — Сидять зліва доправа: І. Кривецький, С. Корчовський, П. Боднар — голова, Н. Саган, Д. С. Мегельський; стоять у 2 ряді: П. Ковалишин, М. Балан, І. Фалат, І. Криван, М. Боднар, П. Забінський; 3 ряд: М. Вовк, М. Мусій, Г. Ковалишин, В. Хоркавий, П. Гнатів.

ГУРТОК Ч.17 Тиминс, Онтаріо

Гурток УСГ в цій копальняній місцевості заіснував вже цього року. Основуючі Збори відбулись 16 січня, на яких вписалося 16 членів. Старшину вибрано в такому складі: Василь Масник—голова, Дмитро Подолян—містоглова, Василь Бей—писар, Іван Новосад—скарбник,

Степан Кучер—член. ГУ надала гурткові порядкове ч. 17, яке мав гурток у Ст. Кетерінс, Онт.

Гурток приміщується при домівці Т-ва Просвіти. Влаштовує відчити, проводить збірки на Визв. Фонд і дає надії, що задовільно виконуватиме свої завдання.

ЧЛЕНИ ГУРТКА УСГ В ТИМИНС. — Сидять зліва доправа: Василь Пласконіс, Василь Бей, Василь Масник, Дмитро Подолян; стоять зліва доправа: Іван Божик, Іван Новосад, Андр.Й Марціяш, Іван Гуляс, Іван Пилипів, Степан Кучера; 3 ряд (стоять): Василь Воркевич, Василь Арейчук, Йосип Слоцький, Іван Уличний.

ГРУПА СІЧОВИХ СТРІЛЬЦІВ У КИЇВІ. (Світлина тов. І. Барни з 1918 року. Тов. Барна є також на світліні; він член УСГ, живе тепер у Лимингтоні, Онт.)

ДО ХАРАКТЕРИСТИКИ ЧЛЕНІВ УСГ

Члени УСГ — це люде, що прибули до Канади переважно в літах в 1926 до 1929 (найбільше в р. 1928). Приїзджаючи вони звичайно без гроша: політичні скитальці з Європи, збіднілі селяне, робітники, інтелігенти, бувші стрільці, підстаршини, старшини Українських Армій. Коли зважити, що в 1929 р. почалась криза, то легко представити собі, що загал членів не мав можливості заробітків, а спора частина ще й до сьогодні працює тільки сезонно зимовою порою по лісах. І коли сьогодні підсуміємо діяльність нашої організації та її здобутки, треба це підкреслити, що власне та частина нашої еміграції, яка — сміло можна сказати — жила в найгірших умовах, старалася всіми силами і за тих найтяжчих життєвих умовин прийти з поміччю визвольній акції на Рідних Землях, як також нести поміч різним установам. А рівночасно закріплювати позиції УСГ в Канаді, будувати свою пресу, національні дома, бібліотеки і т. д.

Ті лісові робітники, удержують стало звязки з канцелярією Головної Управи зараз від самих початків організації, з останнього переводять збірки між собою і в своєму окруженні, виказують велику жертвенність, несуть поміч там, де її потрібно. Переглянути тільки річники Нового Шляху — скільки то збірок на різні цілі ті сезонні робітники, що працюють майже виключно за харчі, переслили на громадські цілі. Навчившись жити організовано,

вони й на кемпах вміють себе відшукати, ті члени УСГ та хто з них найбільше до того надається, веде збірну переписку іменем всіх.

Головна Управа зо своєї сторони старалась, як могла, помагати цим членам. Пересилала їм пошту, що приходила на адресу ГУ, різні брошури та часописи, головню нац. літературу до читаня. Через канцелярію ГУ члени одні про других довідувались та розпитували за працюю. В часі жнив через канцелярію ГУ перевідували члени, куди можна їхати на жнива, де урожай і т. п., а Гол. Управа в свою чергу збирала також такі відомості через членів УСГ, що розкинені по цілій Канаді.

Подібно як при пошукуванні за працюю при лісових роботах чи на жнивях і в майстерській роботі за посередництвом УСГ члени взаємно багато собі помагали, напр. в Содбори та околиці... А те саме і в багатьох інших випадках. І хоч безпосередню Гол. Управа не старається нікому за працю та в суті речі як організація дуже багато причинилась до помочі членам під цим оглядом. Бували випадки, де цьому чи іншому членові треба було дати рекомендацію чи то до Старшини Гуртка в якій місцевості чи до якогось члена або в справі учителів і диригентів до якогось товариства. Коли це сьогодні згадуємо це тільки для того, щоб підкреслити, яке це мало значення для членів УСГ, що зараз по прибутті в Канаду вміли себе зорганізувати. Бо й собі частино помогли й громадській справі користь принесли.

ЧЛЕНИ ГУРТКА УСГ В ФОРТ ВІЛЯМ — ЛІСОВІ РОБІТНИКИ. — Ці члени більшу частину року проводять на роботах в онтарійських лісах. Сидять ізл'ва на право: Д. Решітник, Н. Лога, Н. Дуда, Д. Стефанишин; стоять: Д. Стебечинський, Г. Прихідко, І. Рогатинський, Гр. Хімко, Н. Яворський, Микола Душко.

СТАН ЧЛЕНІВ УКРАЇНСЬКОЇ СТРІЛЕЦЬКОЇ ГРОМАДИ

За 10 літ існування УСГ в Канаді було зареєстровано в Головній Управі УСГ всіх 1,165 членів. Стан членів змінювався щороку, передусім внаслідок того, що багато вертались в Україну або виїжджали в інші краї.

1937 року, колито переведено було перевірку членів, він представлявся.

1) Осідний Гурток, Винніпег	56
2) Ч. 1. Торонто	27
3) Ч. 2. Едмонтон	57
4) Ч. 3. Монреал	46
5) Ч. 4. Саскатун	46
6) Ч. 5. Келгари	13
7) Ч. 6. Норада	19
8) Ч. 7. Реджайна	24
9) Ч. 8. Флін Флон	12

10) Ч. 9. Канора	7
11) Ч. 10. Содбури	42
12) Ч. 11. Бінфейт	(незголошено) —
13) Ч. 12. Віндсор	24
14) Ч. 13. Мус Джо	13
15) Ч. 14. Гефорд	21
16) Ч. 15. Форт Віліям	25
17) Ч. 16. Кіркленд Лейк	30

Разом організованих членів у 16 Гуртках УСГ	462
Вільних членів	150
Загально	612

Замітка: Цифра вільних членів подана тут округло. Пересічно таке число удержувало протягом 1937 року організаційні зв'язки.

ПОМЕРШІ ЧЛЕНИ І ПРИХИЛЬНИКИ УСГ

1) **ВОЛОДИМИР БОДНАР**, Винніпег, Ман., родж. 1900 р., Глусте, пов. Заліщики, служба в арміях: австрійській, українській та польській, підхорунжий Української Армії (II Кол. Бригада), абсолювент експортної академії в Відні, помер 29 жовтня, 1930.

2) **ДМИТРО ОЛЕКШИЙ**, Едмонтон, Алта., роджений 1902 року, Галичина, член прихильник, інженір, помер 10 березня, 1931.

3) **АНТІН КИСІЛЬ**, Віндсор, Онт., роджений 1902 р., в селі Гушанки, пов. Збараж, член-прихильник, робітник, помер 16 квітня, 1931.

4) **МИХАЙЛО СЕНЮТА**, Торонто, Онт., роджений в Комарні, Галичина. Служба в арміях: австрійській та українській. Хорунжий Української Армії (6-та Львівська Бригада, 2-ий полк). Студент прав. Помер 26 грудня 1931.

5) **АНДРІЙ ОРИЩАК**, Бінфейт, Саск., роджений 1907, Озимина, пов. Самбір, член-прихильник. Столяр. Помер 1 серпня, 1935.

6) **ІВАН САВЧУК**, Торонто, Онт., роджений 1889 в Довгів, пов. Теребовля. Служба в арміях: австрійській та українській, підхорунжий Української Армії (2-ий Галицький Корпус, телеграфічна сотня, канцелярійний урядник). Помер 12 листопада 1935.

7) **БОГУСЛАВ ШАШКЕВИЧ**, Едмонтон, Алта., родж. 1888 р. в Долині, пов. Долина; служба в арміях: австрійській, німецькій (перська повстанча група) та українській; Отаман Української Армії (командант IV Золочівської Бригади, ком. I Дивізії УГА та XXI Бригади УГА); помер 22 червня 1935 р.

8) **ВІКТОР КУЛЬЧИЦЬКИЙ**, Торонто, Онт., родж. 1900 р., у Самбірщині, помер 15 листопада

да 1935.

9) **МИХАЙЛО ПАСЛАВСЬКИЙ**, Содбури, Онт., уроджений 1897 р., Кульчиці, пов. Самбір. Служба в арміях: австрійській та українській. Вістун Української Армії (Гірська Бригада от. Черського, 2-ий Курінь, 2-га сотня). Шахтар. Помер 30 листопада, 1935.

10) **СТЕПАН МАЛАНЧУК**, Монреал, Квебек. Роджений 1896 в Тернополі. Служба в арміях: австрійській та українській. Військовий залізничний службовець УГА. Механік. Помер 21 січня, 1936.

11) **ПОРФІРІЙ ПЕЛЕХ**, Флін Флон, Ман. Роджений в Городищі, пов. Сокаль. Служба в арміях: українській та польській; скорострільник Української Армії (8. Бригада, 2-ий Курінь), шахтар. Помер 18 квітня, 1936.

12) **ЮРКО ТИХАН**, Монреал, Квебек. Роджений 1895 в Болохові, пов. Калуш. Служив в арміях австрійській та українській; гарматчик Самбірської Батерії. Робітник. Помер 3 червня, 1938.

13) **ДМИТРО ЯКИМІВ**, Содбури, Онт. Роджений 1895 р. в Прибичах, пов. Яворів. Служба в арміях: австрійській та українській. Стрелець Української Армії. Шахтар. Помер 25 червня, 1938.

14) **Василь Олійник**, Гефорд, Саск., роджений 1902 р., член-прихильник, кравець. Помер 1938 року.

15) **ТЕОДОР КОБИЛЮХ**, Тимінс, Онт. Роджений 1902 р. в Новій Греблі, пов. Ярослав. Служба в арміях: українській та польській. Стрелець Української Армії (Група от. Клея). Помер 6 жовтня, 1938.

ІНШІ ОРГАНІЗАЦІЇ БУВ. ВОЯКІВ УКРАЇНСЬКОЇ АРМІЇ

Українська Стрілецька Громада в Аргентині

В рсках 1922-23 українська політична еміграція шукаючи виходу з несприятливих економічних обставин у Європі, і поступово втрачаючи надію на скоре поновлення Визвольної Боротьби, дістається в невеликіх числі і до Аргентини. Ці свідоміші з національного боку емігранти і дають той перший товчок до пробудження українських поселенців в Аргентині зо сну байдужності і до заснування перших українських національних організацій, що датується приблизно роком 1924, хоч перше українське поселення в Аргентині має вже більше як півсотки років життя.

В році 1924 повстає Т-во "Просвіта", яке зо своїми філіями вело освітню працю серед української кольонії, та протягом майже 10 років було єдиним виявом її культурно-національного життя. Але завше перебуваюча до Аргентини українська еміграція, серед якої все частіше з'являються бувші активні борці з Української Армії, вже не задовольнялася лиш культурно-освітню працюю. Ці українці, переживши всякі пацифікації і різні затії польської (чи інших займанців) денационалізуючої акції,—вимагала чогось реального, більш доцільного. Вона вимагала боротьби проти окупантів українських земель, і то боротьби відтвертої; вимагала динамічності, якої якраз бракувало Просвіті. Через те, на наш погляд, велика кількість, це цілком освідомлених але інтуїтивно відчуваючих потребу більшої рухливости, наших емігрантів і опинилася під впливами зручних пропагаторів московської "рабоче-крестьянской власті". Ще й досі більшість української еміграції тримається тих добре плачених московських агітаторів;—в цьому відношенні для націоналістичних українських організацій в Аргентині є дуже широке поле діяльності.

Друга ж частина, ідучи за прикладом нашої еміграції в інших державах, побіч Просвіти творять окремі військові, чи напів військові організації. Так на початку 1931 року повстає руханкове товариство Сокіл, що мало бодай частинно виповнити порожнє місце і задовольнити все зростаючі прагнення нашої еміграції до відродження українського війська. Але цього вже було замало. Повстає ініціативна група, котра ставить собі завдання створити в Аргентині Українську військову організацію.

Ініціативу заснування УСГ в Аргентині піддав бувший редактор Українського Слова в Буенос-Айресі друг Іван Кривий, що прикінці 1932 року навязав звязки з Головною Управою УСГ в Канаді, звідкіля одержав статут і вказівки щодо заснування організації.

На початку 1933 року, опутивши редакцію Українського Слова і шукаючи заняття, був приневолений виїхати на провінцію, доручивши статут другові М. Примакові, котрий і перевів у життя намічений план.

Відбувши перше засідання 18 червня 1933 року і вибравши Управу: голова—Михайло Примак, писар—Василь Тодорів, скарбник—Василь Левицький, та Ст. Василів, Вол. Терешко і Мик. Цап—яко члени, ця група під назвою Ініціативного Комітету веде дальшу підготовку інформаційно-пропагандивну працю в Буенос Айресі і на провінціях. В місяці жовтні Ініціативний Комітет видав летючки-відоzwi до всього українського стрілецтва в Аргентині, а 26 листопада відбулися Установчі Збори, на яких створено Українську Стрілецьку Громаду в Аргентині і вписано 106 членів. До Головної Управи Громади ввійшли: голова—М. Примак, місто голова—М. Коритко, писар—В. Тодорів, літописар—С. Дзюбак, скарбник—П. Стахів, бібліотекар—М. Сосенко, господар—П. Хомик. Провірна Комісія: Н. Блаватний, В. Терешко,

і І. Кривий. УСГрогада вповні підпорядковувалася Проводові ОУН, навязала тісніший зв'язок з ідентичними організаціями в Канаді, і Північній Америці та розпочала ширшу працю для заснування своїх філій на провінції.

На цьому місці слід зазначити початкове незрозуміло-вороже ставлення до УСГ існуючого на терені Аргентини Т-ва Просвіти. Громаді було заборонено подавати свою адресу на дім, де міститься Просвіта, було відмовлено кімнати для УСГ в цьому домі, а також і тим членам Просвіти, що записалися членами УСГ. Орган Просвіти "Укр. Слово" рішучо відмовився містити будьякі оголошення УСГ в організаційних справах і взагалі ставив багато інших, часом дрібненьких, смішних перешкод. Та всі перешкоди ділали якраз в противному напрямку—вони ще більше об'єднували стрілецтво і гартували його відпорно-творчу силу. Енергія голови Громади друга М. Примака і взагалі цілої Управи вивели УСГ на ширший шлях, оминувши або відкинувши всі підставлявані колоди.

Крім значної кількості організаційно-пропагандивних летючок, УСГ в скорому часі видала журнал одноднівку "Відвойовник", де розміщено Статут і декілька статтів організаційно-націоналістичного характеру. А вже в місяці травні року 1934 УСГ починає видавати свій тижневик "Наш Клич", що видається вже 4-ий рік. Назву тижневика перебрано від націоналістичного час. "Наш Клич" у Львові, в той час саме закритого польською владою.

З нагоди першої річниці заснування УСГ в Аргентині влаштовано величаве свято з посвяченням стрілецького Прапору, перед яким усе членство склало урочисту присягу. Це свято як взагалі цілорічна діяльність Громади багато спричинилося до поширення ідеї Української Незалежності й Державності не тільки між українцями, але й чужинцями, як німцями, литовцями, хорватами і тд. І самі аргентинці з більшим зацікавленням почали приглядатися до праці українських організацій. УСГ приходить до тіснішого зв'язку з аргентинськими націоналістичними організаціями, а це з свою чергу дало можливість зискати певну прихильність і урядових аргентинських чинників. Лиш завдяки цим зв'язкам вдалося Громаді влаштувати протестаційне віче проти засудження дванадцятьох у варшавському процесі.—

Віче відбулося помимо всіх перешкод і заходів представника польської держави. Протестаційне віче зібрало тисячі українців, і винаймлений один з більших буеносайреських театральних сальонів не міг вмістити навіть половини присутних.

Національні свята як: Шевченківське, 22 січня, Листопадове, день Базару, Крутів, річниця смерті сотника Головінського, Біласа й Данилишина і т. ін. завжди старанно і з повним успіхом відмічала УСГ відповідними відчитами, академіями, концертами і т. под. Взагалі УСГ за активізувала українське питання між чужинцями і за так короткий час значно піднесла свідомість українських мас в напрямку революційного націоналізму.

Зараз Громада нараховує понад три сотки активних членів, між ними й декілька чужинців, як д-р Рожер — ген. секретар аргентинського т-ва боротьби з комунізмом, і ген. Даукантас — бувший литовський консуль в Аргентині.

Від самого початку заснування УСГ на терені Аргентини, ворожі стихії старалися знищити її в корені, але мусимо ствердити, що з під усіх ударів вона вийшла не тільки побідницею, а значно поширила свої впливи поміж українською колонією не лише на терені Аргентини, але також по сусідних країнах як у Парагваю та Уругваю. Також Т-во Сокіл, ідучи за приміром Стрілецької Громади, остаточно стає на однаковий з нею ідеологічний шлях, цілковито підпорядковуючись Проводові ОУН і пропагує ідею Українських Націоналістів. Ми певні, що і з Просвітою, яка значно змодифікувала своє початкове становище до УСГ, вдасться нарешті навязати найтіснішу співпрацю для спільного ширення націоналістичних ідей між українськими емігрантами в Аргентині. Легкою тоді буде і боротьба з байдужністю, чи з розкладовими інтернаціональними ідеями, та навернення решти (досить значної) української еміграції на єдиний шлях Української Національної Революції.

Рухливість, енергія, динамічність є запорукою повної перемоги Українського Націоналізму на терені Аргентини.

Українська Громада в Чехословаччині

Пор. МИКОЛА ГАЛАГАН

Д-р Микола Галаган, поручник Укр. Армії, народився 24. IX. 1882 на Чернигівщині в Україні. Учився в Київській 3-ій гімназії, Колегії Павла Галагана в Києві та абсолював там же на університеті св. Володимира. Ще за своїх студентських часів належав до Революційної партії, за що покараний був ув'язненням у царській тюрмі. За світової війни покликаний був до рос. армії, яко резервний офіцер. По революції 1917 р. був учасником 2-го і 3-го Всеукраїн. Військ. З'їздів. На початку червня того року був придлений до 1-о Україн. Богданівського полку, де був полковим ад'ютантом. З кінцем жовтня того ж року був обраний членом Укр. Центр. Ради в Києві. В грудні 1917 р. з доручення Центр. Ради їздив на Кубань і на Дін для переговорів щодо утворення федерального уряду. В квітні 1918 р. висланий був до Румунії в якості посла вже незалежної Укр. Нар. Республіки. Наступного року, за Директорії, в тій же якості висланий був у Мадяричину. Демісіонував з цієї посади в 1920 р., не погоджуючись із політикою уряду УНР. Від осені того року перебував на еміграції у Відні, а потім у Празі-чеській. Тут працював у українських організаціях та написав кілька наукових праць (із хемії) і 4 книжки своїх споминів. Від 1929 року є незмінно головою Української Громади в ЧСР, що стоїть на становищі Соборності Української Нації в Державі.

Українська еміграція в ЧСР складається з різних елементів як щодо часу, так і щодо причин і обставин її походження. Дуже невелике число українських політичних емігрантів перебувало в Празі-чеській ще з-перед світової війни. В часі війни до Чехії прибуло більше число українських родин із Галичини на працю, які потім уже не вернулись до краю й досі живуть у північно-західній частині Чехії, працюючи тут у копальнях вугілля. Порівнюючи невелику кількість є тут таких українських емігрантів, що як бувші вояки російської армії попались до австрійського полону в 1914-17 р. р. й також осіли на тутешньому терені. Значно більший відсоток серед українських емігрантів у ЧСР припадає на тих, що в якості колишніх вояків австрійської армії попали були свого часу до

італійського полону й вертаючись звідти по розвалі Австро-Угорщини, змушені були лишитися в Чехії, бо тимчасом Галичину окупували поляки. За українсько-польської війни під Хировом відтята була ціла Гірська Бригада, яка під натиском поляків перейшла в 1919 р. границі Чехословаччини й тут була інтернована. З цією бригадою прибула тоді сюди й певна кількість цивільного населення. Наступного 1920 р. під командою ген. Кравса перебився сюди через Карпати кількатисячний відділ українського війська, що тут також був обеззброєний та інтернований. Коли після закінчення збройної боротьби за нашу державну самостійність рештки Української Армії опинились у польських таборах, то вже від 1921 р. починають інтерновані вояки втікати звідти поодинокі й групами до Чехословаччини, рятуючись перед загрозою смерті від голоду й холоду в тих жахливих таборах під брутальною кормигою українсько-польських "союзників". Кількасот старшин і козаків прибули сюди з Польщі в 1922-23 рр. легально й "на зелену візу" через Карпати з метою вступити на українські чи чеські школи або знайти якусь працю. У зв'язку з заложенням українських шкіл у ЧСР і взагалі наслідком ведення тут широкої допомогової акції прибули сюди й кілька десятків бувших урядовців різних установ УНР, що були раніше конфіновані в Тарнові, як також і бувших членів закордонних місій, що припинили своє функціонування. Для повноти образу треба ще згадати й за тих українців, які ще за часів Австро-Угорської монархії опинились на території Чехії як урядовці державних і приватних установ і які по проголошенні її самостійності автоматично стали тутешніми громадянами. Останню категорію власне можна було б навіть і не зачисляти до еміграції в стислішому розумінні цього слова. Наслідком переслідувань з боку окупанських влад і до останнього часу появляються на території ЧСР збігці як із Західних так і Східних Українських Земель, шукаючи тут азилу. Однак це вже є тільки поодинокі люде, і явище новітньої нашої еміграції на тутешньому терені не носить тепер уже зовсім характеру, як то було перед 15-18 роками.

З повищого короткого й зовсім схематичного перегляду видно, що основну масу української еміграції в ЧСР творять бувші вояки Українських Армії. Тому самозрозумілим є, що

кожна тутешня українська організація, яка не має вузькогрунтового характеру й хоче базуватись на ширших еміграційних верствах, неминуче мусить мати в своєму складі значний відсоток нашого стрілецьтва. Такою власне організацією є й наша Українська Громада в ЧСР, що в числі своїх 450 членів має понад дві третини бувших українських вояків. Це число організованого в Українській Громаді старшинства й стрілецьтва далеко не покривається з загальним числом їх на тутешній території. Чисельний стан українських вояків, які перебували в ЧСР, з бігом часу значно змінився, бо ж певна частина їх в добі останніх кількох років вернулася до краю, а знову поважна частина виїхала звідси до різних держав європейських та американських. Скільки тепер на території ЧСР перебуває українських військових і цивільних емігрантів,—цього в точніших цифрах не дається визначити, бо нема, на жаль, статистичних даних про кількість і характер тутешньої нашої еміграції. В кожному разі можна сказати, що правдоподібно її тут ще й тепер знаходиться кілька тисяч. З того переважна більшість живе розпорошено по цілій території республіки аж до найдальших її закутин та не є ніде організована. Серед цієї частини еміграції є певний відсоток таких людей, які придбали вже тутешнє громадянство і, натуралізувавшись, зовсім втрапилися в чужо-національному середовищі. Кілька чисельно більших і менших українських організацій, які існують у ЧСР, об'єднують у своїх рядах, безсумніву, тільки меншість нашої еміграції на тутешньому терені. Об'єктивно можна ствердити, що Українська Громада в ЧСР як щодо абсолютного числа свого членства, так і щодо кількості об'єднаного в ній стрілецьтва є найбільшою організацією серед усіх тих українських організацій, які фактично існують тут.

Для з'ясування обставин, серед яких зародилася думка про заложення нашої Громади та як відбулося її зреалізування, дозволю собі на цьому місці навести уривок із дотичного розділу окремого видання Громади, що його я написав перед кількома роками як звіт з життя й чинності Громади за перше п'ятиліття її існування: "Українська еміграція в ЧСР в рр. 1926-27 була в стані найбільшої розпорошеності й неорганізованості. Урядово зареєстровано було, мабуть, кілька десятків українських організацій в ЧСР різного типу й значення, але фактично переважна їх більшість це були паперові й мертві організації. Невелике число

живих і діючих організацій числили в своїм складі порівнюючи малу кількість членів і не мали між собою ніякого зв'язку. Про існування, а тим більше про чинність українських організацій на провінції в той час (за винятком хіба Допомогового Комітету в Ужгороді) нічого не було відомо. Маємо на увазі організації громадські, бо фахові чи станові українські організації були в Подебрадах, Брні й Пшибрамі.

Треба зазначити, що в Подебрадах існувала Укр. Господ. Академія, а в Брні та Пшибрамі українські студенти вчилися учеських школах. Щодо Праги, то тут існували більше чи менше чинні організації різного характеру, але було тут тільки дві організації, що претендували на ролю й значення організацій загальногромадського типу. Це були: Український Республікансько-Демократичний Клуб і Український Комітет. Однак треба зазначити, що ані перший, ані другий не були в дійсності загальногромадськими українськими організаціями, бо Клуб був об'єднанням українських емігрантів полонофілів, прихильників та симпатиків варшавського "уряду" УНР, а Український Комітет тримала в своїх руках невеличка група осіб певного партійно-політичного напрямку (есери) разом із своїми прихильниками, яка не допускала до участі в Комітеті "сторонніх" людей. Спроба українських націоналістів поширити громадську базу Комітету шляхом вступу в члени Комітету як самих націоналістів, так і безпартійних людей взагалі не дала позитивних вислідів, бо тодішні господарі Укр. Комітету просто не прийняли нових членів, їм небажаних.

Таким чином широкі кола української еміграції в ЧСР не могли об'єднатись в якійсь уже існуючій тут організації, що мала право легального існування й публичної чинності. Тимчасом загальний настрій серед цих широких, переважно непартійних, кол української еміграції ясно свідчив про їх свідомість необхідності мати свою громадсько-національну організацію. Беручи цей настрій під увагу, Союз Організацій Українських Націоналістів своїм листом з дня 14 листопада 1927 року заініціював приватну нараду осіб різних національно-політичних поглядів та безпартійних, яка й відбулась 22 листопада 1927 р. в помешканні Центрального Союзу Українського Студентства (ЦЕСУС). Нарада визнала необхідність створення заступницького органу нашої еміграції в ЧСР, при чому одногослосно постановила, що цей орган має

творитись на основі неполітичності (власне непартійності); далі при одному голосі проти (Сірополко) прийнято було також засаду індивідуального членства в новій організації. Окрім того на увагу майбутнього Ініціативного Комітету передано було два порушені на нараді питання, а саме внесок (Савицького) про створення "великої ради", започаткування представницького органу та прийнятий як побажання внесок (Галагана) про узгодження в статуті цього органу права об'єднуватись із іншими організаціями з метою "створити верховний орган, що об'єднував би вже існуючі організації". У цьому останньому внеску містилась думка, яка два з половиною роки пізніше була реалізована через створення Союзу Українських Емігранських Організацій в ЧСР... Після того, як Ініціативний Комітет на кількох своїх засіданнях розглянув і схвалив пропозиції М. Галаганом проект статуту, а секретар Комітету (нині вже покійний) Ст. Нижанківський поставився про його переклад на чеську мову, рішено було скликати установчі збори. Нову організацію ухвалено було назвати: "Українська Громада в ЧСР". Згадані збори відбулися в Празі дня 22 грудня 1927 року за участі 70 осіб, і цей день треба вважати за початок існування нашої Громади, хоч її статут урядово був схвалений кілька місяців пізніше. На тих установчих зборах обрано було всі передбачувані статуту виконавчі органи Громади (Управа, Контрольна Комісія, Товариський Суд і Рада). На голову Громади обрано було старого кубанського козака професора Ф. Щербину, який був на цьому становищі до перших чергових Зборів (номер у Празі дня 28. X. 1936). На перших чергових зборах, що відбулись на початку 1929 р., на голову обрано було автора цих рядків, який незмінно залишається на тому становищі і досі (раніше був членом Ради Громади). З повищого ясно, що мені особисто довелося стояти дуже близько до нашої Громади від самого початку її існування й довгий час керувати її чинністю, тож і цілий перебіг її життя відомий мені до всіх найменших подробиць.

Характер чинності нашої Громади визначається двома головними прикметами: з одного боку Громада виконувала функції представницького органу, виступаючи перед урядовими й ін. установами в обороні правних і матеріальних інтересів українських емігрантів (право побуту, дозвіл на право праці, допомога і т. д.), а з другого боку вона провадила

організаційну й культурно-освідомляючу працю, удержуючи своє членство на високому рівні національно-державницької свідомості й належного розуміння своїх обов'язків супроти нашої поневоленої Батьківщини й визвольних змагань Українського Народу. Історичною правдою є те, що ініціатори закладення нашої Громади проектували створення під нею якнайширшої громадської бази і тому на вгорі згадану нараду запросили людей різних національно-політичних угруповань. Однак реальної дійсності скорегувала цей платонічний і трудний чи навіть неможливий до здійснення ініціативний проект у тому напрямі, що Українська Громада в ЧСР відразу стала на позиціях виразного державно-національного соборництва, рішуче відкидаючи всякі в цьому відношенні уступки й компроміси. З другої сторони вона не менше рішучо відкидає й внесення в її життя та чинність елементів партійності, угодовства та опортунізму в національній справі й орієнтації на чужі сили в питаннях тактики нашої визвольної боротьби. Ці основні засади принципового й тактичного характеру являються головним критерієм для визначення відношення нашої Громади до інших українських організацій, бо вона, послідовно й неухильно додержуючись тих засад, кооперує в своїй праці й організаційно об'єднується тільки з такими організаціями, які стоять на тих самих позиціях, що й вона сама. Отже й у склад вгорі згаданого Союзу Укр. Емігр. Організацій в ЧСР входять тільки чотири співзвучні тутешні організації, а то наша Громада, Укр. Академічна Громада в Празі, Укр. Академічне Т-во у Брні та Укр. Жіноча Громада в Чехах. (Треба відрізнити щойно зазначений Союз Укр. Емігр. Організацій від опортуністично-угодового т. зв. "Цент. Союзу Укр. Організацій в ЧСР", який собі заложили в 1936 році пропагатори утворення "Галицької партії", що облудно називають себе також соборниками.— Прим. ред.). У складі Громади числяться тепер 15 філій і 3 менші групи на терені Чех, Моравії й Словаччини (Прага, Ліберець, Усті н/Л., Мост, Мімень, Лібітат, Лазні Белоград, Броумов, Брно, Оломонець, Ліпник з Границями, Кошиці, Михайлівці, Требішов, Вранов, Тренчин, Стакчин і Жиліна). Окрім того ще коло 50 членів розпорощених по цілій республіці числяться, як поодинокі члени, прямо при центрі Громади. Як вище було зазначено, загальне число членства Громади виносить 450 осіб, не враховуючи в це число коло трьох де-

сятків жінок наших членів, що входять у жіночі секції при філіях нашої Громади у Брні й Празі.

Приглядаючись ближче до особистого складу нашої Громади, можна ствердити, що суспільне положення й характер заняття її членства, значить здебільшого положення й умови життя був. українських вояків, є дуже різноманітні. Серед членів Громади є люде вільних професій, урядовці, торгівельні заступники, власники торгівельних і промислових підприємств, кваліфіковані робітники, техніки, промислові й сільсько-господарські робітники й ін. Найбільший відсоток (коло 70%) припадає на цю останню категорію. Це значить, що переважна більшість членів Громади живе в умовах дуже малого матеріального забезпечення чи навіть і просто в умовах матеріальної скрути. Назагал можна сказати, що тільки незначна меншість української еміграції в ЧСР зуміла тут приноровитись до обставин та улаштувала своє особисте життя порівнюючи незле або й зовсім добре, при чому серед цієї частини нашої еміграції доволі значний відсоток є таких, що тримаються зовсім осторонь від тутешнього українського життя й не мають жадного звязку з існуючими тут організаціями нашої еміграції. Треба думати, що вже друге покоління по тих наших земляках буде цілковито зденаціоналізоване й пам'ятка про їхнє існування залишиться хіба тільки в прізвищах національно-українського походження, подібно до того, як перед трьома століттями мабуть наші ж такі емігранти залишили по собі слід такими прізвищами, як напр. Козак, Копитко й ін. А щодо більшості нашої еміграції, то вона тут не найшла для себе відповідних умов ані в матеріальному ані в моральному відношенні та не змогла заложити своє тут існування на солідних основах, як то мається річ з нашою українською еміграцією за океаном. Не входжу в аналіз причин подібного явища й обмежуюсь на ствердженні тільки самого факту, що це явище має місце в нашому реальному житті. Ото ж, ця незабезпеченість існування, відсутність певних суспільно-моральних і матеріальних основ існування, неустаткованість і необхідність постійно оглядатися за можливістю здобути засоби для життя бодай і найскромнішого, як також і низка інших надто несприятливих умов і обставин тутешнього існування нашої еміграції спричинилися до того, що її життя ще й тепер не набрало прикмет тривалої певності й стабільності.

Ці умови й обставини існування нашої еміграції в ЧСР відбилися також і на житті та чинності нашої Громади. Доводиться об'єктивно ствердити, що особистий склад членства її виказував за добу її майже 10-літнього існування доволі велику мінливість. Коли взяти під увагу факт, що за цей час видано було коло 900 членських легітимацій, то виходить з того що в організаційній системі нашої Громади за цю добу обернулося два рази більше людей, як вона тепер числить членів у своїм складі. Сталося це наслідком того, що частина членства зовсім виїхала поза межі ЧСР, інші знов у пошукуванні за працею постійно змінювали місце свого побуту й кінець кінців утратили зв'язок із організацією, далі певна кількість (правда не так уже значна) бувших членів Громади виступила з нашої Громади з мотивів особистого характеру або шукаючи можливості поліпшити своє положення в орієнтації на т. зв. "впливові чинники", а зрештою деякого приїшлося й просто видалити з Громади за спробу внести в її ряди розбрат і дезорганізацію, бо того вимагали від цих людей сторонні чинники, вороже настроєні супроти державно-й національно-соборницьких позицій нашої Громади та її некомпромісовості в цьому відношенні. Само собою розуміється, що переважна більшість тих, які самі виступили з Громади, не представляла собою якогось особливо цінного елементу з погляду загально-національних інтересів, а вже напевно можна сказати, що серед видалених з Громади такого дійсно цінного елементу не було зовсім.

Несприятливі умови життя й матеріальна скрута ще й інакше давали себе відчувати в нашій праці. Ми ніколи не мали достаточних коштів для того, щоб могли розгорнути на тутешньому терені свою працю в такому розмірі, як це було б бажаним для нас самих та в інтересі нашої загальної справи. Свою організаційну, національну й культурно-освідомлюючу працю провадили ми в межах наших скромних матеріальних можливостей, але невпинно й витревало. Відпоручники центральної управи нашої Громади в міру змоги відвідували провінціальні філії і при нагоді своїх відвідин виступали з рефератами на теми загального значення й актуального характеру. Крім того центр. управа висилала філіям писані реферати і періодичну пресу та літературу. Цій же цілі служить і наш скромний орган п. н. "Інформаційний Листок", що його видає наша Громада ось уже п'ятий рік. Наші філії свя-

точними академіями, урочистими зборами й товариськими сходинами вшановують річниці визначних актів і моментів нашої державності й національного життя та додержують традицій нашого народу, при чому всі ці свята й традиційні врочистості обходимо ми разом із нашими союзними організаціями, т. є вгорі згаданими студенськими й жіночою Громадами.

Так вкоротці представляється життя й чинність Української Громади в ЧСР. На закінчення цієї своєї статті дозволю собі навести уривок із мого репортажу з подорожі по філіях Громади, що її я відбув у літі 1936 року. Я там писав наступне: "Наше організоване в Громаді членство провадить позитивно-творчу працю, витривало виборює собі право на існування, гідно боронить своє національне ім'я й по силі своєї змоги пропагує нашу національну справу, твердо стоїть на нашому загальнонаціональному становищі, всюди дає належну відсіч різним напасникам наших позицій й є віддане нашій спільній родині — Громаді. Це все робиться без гучних маніфестацій, тихо, без бундючної реклами, але послідовно й витривало. Це все ті скромні робітники-каменярі, які знають, що їхні імена не будуть золотими бук-

вами записані на мармурових дошках. Вони роблять своє діло тому, що так хочуть прислужитись справі визволення своєї Батьківщини. Це є ті каменярі, яким уже не треба наказувати: "Лупайте ту скалу!", бо вони вже те роблять. Їм треба тільки вказати, куди й коли вони мають нанести удар, і вони його несуть, бо вірять в те, що так бути мусить".

І сьогодні я можу хіба лише повторити написане перед роком. Не зважаючи на всякі часто навіть просто такі провокаційного характеру виступи проти нашої Громади та її поодиноких чільних представників, членство Громади, т. зн. у переважній своїй більшості українське стрілецьтво, лишилось тим самим, що було й раніше. Воно зберегло в собі чи може ще й більше скріпило силу Національного Духу й внутрішню волю та беззастережну готовість виконати свій обов'язок супроти нашого поневоленого народу. Немає мабуть такої жертви, що її не принесло би членство нашої Громади для честі й слави Української Соборної Держави!

Д-р М. Галаган.

Прага, червень 1937 р.

СОЮЗ БУВШИХ УКРАЇНСЬКИХ СТАРШИН У ЧЕХАХ

В 1926 р. після вбивства Головного Отамана Симона Петлюри повстали товариства бувших вояків Армії УНР, яких чинність була об'єднана в Союзі Організацій був. Вояків Армії УНР, що пізніше перетворився в Союз б. Українських Старшин в Чехах. В 1926-28 рр., коли Союз мав до 300 членів, переважно в Подєбрадах і Празі, життя в ньому проходило досить бурхливо. В проявах того життя кристалізувалися погляди на справу українських визвольних змагань. Багато членів Союзу досить інтензивно плекали руханку і були в авангарді тогочасної національно-громадської чинності в Подєбрадах. Тепер члени Союзу розпорочені. Та проте зв'язок між активними високоосвіченими старшинами стало підтримується. Ще перед повстанням Союзу б. Вояків Армії УНР утворилася Спілка Українських Воєнних Інвалідів

в ЧСР, що в своїй діяльності також зазнали ліпших часів, але й тепер життя в ній не завмирає.

21 листопада 1936 р. Союз Старшин та Спілка Інвалідів, що разом з тим й відзначили свою 10-літню чинність, влаштували урочисту академію з нагоди 15-ої річниці Листопадового Походу і для вшанування 359 героїв Базару.

Були в Празі спроби до утворення інших воєнно-громадських організацій (Українська Воєнно-Наукове Т-во, Клуб Українських Старшин, Союз Українських Комбатантів і т. ін.), але чинність в них за відсутністю глибокого ґрунту для рації їх існування особливо не розвинулася і вони завмерли.

(В. Прохода: Українська Еміграція в Чехословаччині, Тризуб 1-2, 1937)

Т-во Бувших Українських Вояків у Бельгії

1934 — 1937

Гурток бувших українських вояків українських визвольних змагань в Брюсселі дав першу ініціативу до скликання на день 23. червня 1934 підготовчих організаційних сходів, на яких обрано Першу Управу на чолі з сотником Іваном Цапком і доручено їй перевести в життя організацію Т-ва. Зразу створено 3 Відділи: Брюссель, Лієж та Серенг.

Українські військові організації находилися на терені Бельгії вже значно давніше. Перебувала тут "Військова Місія" на чолі з Генералом Ол. Осецьким в рр. 1920-1921, в рр. 1926-1927 існувала при Лієзьській Громаді Старшинська Секція. Приїздили в Бельгію цілі партії вояків із "союзних" таборів на роботу на бельгійські фабрики.

Маючи цей досвід та зразково поставлені громадські організації в Бельгії створення комбатанських кадрів пішло скоро вперед. Завдяки прихильності та порад бельгійськими комбатантів зложено відповідні Статуту та навязано товариські зносини з бельгійськими комбатанськими організаціями, а також з комбатантами бувших союзних Армій 1914-1918. Наладнано звязок з українськими організаціями бувших українських вояків як в Парижі, Празі, Берліні, з "Табором" в Каліші, українськими інвалідами у Львові, Военно-Історичним Т-вом у Варшаві, Стрілецькими Громадами в Канаді та Аргентині й Вільним Козацтвом в Бельгії та Франції.

Головний Прапор Т-ва посвячено в день 4. лист., замість 1 листопада як було зразу проєктовано, на бажання бельгійських комбатантів, що мусіли тоді відбувати поминки на воєнних гробах. Акт інавгурації відбувся дуже урочисто, вперш Торжественна Служба Божа в українській церкві в Брюсселі після якої Впр. о. Боський, парох церкви, родом бельгієць, знаний в Канаді і Америці зо своєї місійної праці, довшив акту посвячення, виголосив по французьки високопатріотичну промову, яка зворушила присутні делегації бельгійських комбатантів. Акт передачі Прапору відпоручником Генерала-Поручника М. Омеляновича-Павленка Старшого відбувся в домівці Т-ва. Присутних бельгійських комбатантів угощено почесним вином, які промовами вітали українських комбатантів і заявляли свою приязнь для українських змагань, бо подібну долю переживали вони недавно.

Цілий ряд привітань від союзних організацій та українських військових і громадських організацій одержано в цей день.

В день перемиря 11 листопада на Західному Фронті взяли участь всі 3 Відділи Т-ва в загальному поході комбатантів на Могилу Невідомого Бельгійського Вояка, на якому зложено вінок з національною стрічкою, а також на Могилі Невідомого Французького Вояка на передмісті Брюсселі. Цього самого дня відбулися 11. Загальні Збори в присутності майже всіх членів Т-ва, на яких вибрано одноголосно Почесним Головою Т-ва Генерал-Поручника М. Омеляновича-Павленка, бувшого Команданта Українських Армій.

З того часу поодинокі бельгійські комбатанські організації запрошують наше Т-во на свої церемонії як Посвячення Прапору, роздачі Вогневого Хреста встановленого Королем Альбертом, дальше в поминках в річницю смерти Короля-Вояка Альберта, за упокій Його Душі відправлено в Українській Церкві Панахиду.

В день відкриття Світової Вистави в Брюсселі Дирекція Вистави запросила всі наші Відділи на церемонію інавгурації Королівською Родиною, всі Відділи Т-ва з недавновпоставшми Відділами в Шарлеруа прибули зо своїми секційними Прапорами. Крім цього всі члени Т-ва одержали поіменні запрошення звидіти Виставу, з чого в свій час скористано.

На пропозицію бельгійських комбатантів в Сен-Жілі (передмістя) майже всі члени Т-ва вписались до цієї організації, а щоб зміцнити ще більше звязь, Загальні Збори Т-ва обірають почесним членом Т-ва пана Ж. Ж. Мішеля, голову комбатанської організації в Сен-Жілі та президента найповажнішого Т-ва допомоги бельгійським комбатантам.

Всі Відділи Т-ва святкували всі національні річниці, як Свято Соборності й Незалежності і при цих нагодах збирано пожертви на українських інвалідів. Т-во вступило рівнож членом до "Українського Т-ва Допомоги Інвалідам у Львові". Одержавши право від компетентних чинників розділювати Пропамятну Відзнаку У. Г. А., Головна Управа встановила Провірочну Комісію для роздачі цих Відзнак.

Вдень відкриття Пам'ятника бельгійській піхоті делегація Т-ва взяла участь в церемонії з Прапором Т-ва.

На провінції мали нагоду наші Відділи в Лієжі та в Церенгу вітати разом з бельгійськими комбатантами Короля Леопольда III та Королеву Астріду, короткий час перед її трагічною смертю. Одна з найкращих фотографій була знята в моменті, як королівська пара переходила перед українськими прапорами, на яких ясно фігурують Тризуби. Незадовго пізніше наше Т-во брало сумну участь в похоронах Королевої Астріди і відслужило Панахиду в українській Церкві.

Щоб познакомити ширше українське громадянство про завдання та діяльність Т-ва, Головна Управа випустила в світ перше число свого журналу "ВОЯК" з датою 1 вересня 1935 р. На жаль, матеріальні труднощі не дали змоги Т-ву продовжувати видання свого органу мимо прихильної оцінки преси.

Одною з цілей Т-ва є зберегти традицію українських визвольних змагань, тому воно з пієтизмом опікується Українською Секцією при Королівському Військовому Музею в Брюсселі, в яким містяться пам'ятники Визвольної Боротьби, як манекіни в одностроях старшин та стрільців, мали, документи, портрети та фотографії генералів й оригінальна булава Полковника УГА Василя Вишиваного. Музей є офіційною установою, що підлягає прямо Міністерству Війни, тому всі пам'ятки є заховані в повній безпеці і речі зложені в депозит можуть бути повернені в хвилину звільнення українських земель від окупантів. Тому то Головна Управа робить апель до всіх українських комбатантів, які зберігають цінні пам'ятки Визвольної Боротьби, давати їх на сховок до цього Музею. Всі речі можна складати до Бельгійського Посольства, яке перевезе їх само до Музею.

В осені 1935 р. мало Т-во велику честь вітати у себе Почесного Голову Командарма М. Омеляновича-Павленка, який провів кілька тижнів між Відділами і відвідав всі осередки української колонії в Бельгії. Під його провідом Річні Загальні Збори Т-ва рішають приступити до створення ФЕДЕРАЦІЇ українських комбатантів, і уповноважують Гол. Управу ввійти в порозуміння з другими братніми організаціями.

Мимо тяжких внутрішніх обставин, які виникли у Т-ві через анархічні і некарні елементи, що стараються всіма несправдливими наклепами спаралізувати діяльність Т-ва, Головна Управа продовжує з великими зусиллями свою працю і підтримує свої давні зв'язки, опираючись на здисципліновані ряди простих стрільців та коза-

ків, які більше розуміють вагу своєї організації mimo тяжкої праці в копальнях вугілля та каторжних умовах праці на металургічних заводах. Карно беруть участь у всіх святах та маніфестаціях, громадно являються на зборах Відділів, не одмовляючись ніколи від складання пожертв на заклик своїх Управ і плачення вкладок. Своєю дисципліною поривають Вільних Козаків, які громадно вступають в склад нашого Т-ва покинувшись на приклад давніх запоріжців.

Черговим завданням Т-ва було переговорювати в справі створення Федерації Комбатантів України, до якого прийшло на Зізді "Т-ва Запорозців" в м. Омекур (Франція). В присутності Генералів Омеляновича-Павленка та Сварика, представники "Т-ва Запорозців", Спілки ім. Гетьмана Івана Мазепи у Празі та "Т-ва бувших Українських Вояків в Бельгії" виробили Статути Федерації і вибрали тимчасову Гол. Управу, якої агенди доручено Управі "Т-ва Запорозців". Почесним Головою Ф. К. У. вибрано Командарма Омеляновича-Павленка.

Сподіємось, що комбатанська ЦЕНТРАЛЯ зможе найти спільну мову з усіма українськими комбатанськими організаціями і створити сильний комбатанський центр для добра всієї військової корпорації і на добро нашої Батьківщини.

Одн. Дес. УГА Микола Граб,
Головний Секретар Т-ва Б. У.В.

ТОВАРИСТВО УКРАЇНСЬКИХ ВОЯКІВ У БРАЗИЛІЇ

В 1936 році бувші українські вояки, що наводяться на еміграції в Бразилії зорганізували своє товариство під назвою "Організація Українських Комбатантів". Головний осідок централі — Куритиба. Це товариство проявляє живу діяльність серед місцевої української еміграції. З провідних членів її годиться згадати Степана Вавринюка, В. Гайдюка, П. Моркотуна, які є в зв'язках із УСГ Канади.

Т-ВА БУВШИХ УКРАЇНСЬКИХ ВОЯКІВ У ФРАНЦІЇ

У Франції є кілька українських стрілецьких товариств. Найзамітніші з них: Т-во був. Вояків УНР, Корпорація Лицарів Залізного Хреста та Запорожець.

Українська Стріл. Громада в Зл. Дер. Америки

Українську Стрілецьку Громаду в Зл. Державах Америки створили бувші вояки Української Армії, що прибули по війні в Америку. Зорганізовано її 1924 року з центральним осідком у місті Філядельфія. Завдання організації: об'єднувати бувших членів армії для продовження праці, хоч і в зміненому виді та для плекання української військової традиції. У своїй праці УСГ прямує до того, щоб поширити та затвердити серед українського суспільства в Америці гасла національного-державного визволення українського народу.

Перші роки своєї діяльності присвятила УСГ тихій, але трудній праці для злагіднення партійної гризні серед місцевих українців, яка сильно ослаблювала нашу еміграцію. Осяги цієї праці хоч невеликі, однак замітні й безперечно мали великий вплив на покращання національної праці американської України. 1928 року УСГ проявила живу діяльність у кампанії збірки гроша на будову Дому Українського Інваліда у Львові. Того року потворено багато Стрілецьких Гуртків у різних більших українських осередках, навязано контакт із ветеранськими американськими організаціями та заініційовано створення УСГ на терені Канади.

Душею організації та її довголітнім головою був Володимир Галан, був. поручник Української Гал. Армії (10 Полк Артилерії, 11 батарея).

Організація стояла в тісних зв'язках із українськими націоналістичними організаціями в Європі та морально й матеріально спомагала їх. В пізніших роках свого існування намітила собі дуже широкий круг діяння. Однак через різні труднощі місцевого терену та обставин не могла виконати численних намічених завдань.

Для кращої характеристики УСГ та її завдань подаємо постанови III Зїзду УСГ Америки, що відбувся 29 січня, 1928 року в Нью Йорку. Ось ці постанови:

1.—Відношення Громади до політичних партій. — Вислухавши звіту Управи, збори УСГ Громади стверджують, що на всіх наших землях знова видвигається клич відбудови та затвердження суверенної держави як одинокого заходу до повного розвитку нашої нації. Твердо віримо, що десяти роковини створення Армії принесуть повну славу й співпрацю всіх національних, державотворчих елементів, для добра й могутності української суверенної держави.

Віримо, що теперішня ворожа навала стріне рішучий опір усього народу й вкаже нашому політичному проводу, що розбиття народних сил у теперішню пору рівне народній руїні.

Признаючи потребу політичних партій і членам Громади право належати й працювати влюбій їм партії, вва-

жаємо, що тільки ті партії заслуговують на назву державно-творчих, які ведуть конструктивну роботу та вміють підпорядкувати свої партійні інтереси інтересам української суверенної держави.

2.—Союз Українських Військових Організацій.—Стверджуємо, що у всіх краях, де живуть члени Армії, організаційний рух скріпився, всі стрілецькі організації ведуть майже однозгідну роботу.

Щоби цю роботу скріпити, поручаємо Управі: а) Продовжувати тісний контакт з іншими стрілецькими організаціями й поробити всі заходи для створення Союзу військових організацій. б) Спільно з іншими стрілецькими організаціями видати спільні відзнаки як знак стрілецького побратимства. в) Спільно з іншими стрілецькими організаціями та організаціями краю й іміграції проголосити один день в році (по змозі одну неділю в маю) днем Пам'яті Стрільця, в якому прикрашувано би гроби полеглих членів Армії й борців за суверенну державу. г) Вважаючи, що тільки оружною боротьбою нарід добуде свою суверенну державу, з признанням вигаємо видавництва, які своїми військово-технічними та історичними виданнями стараються поширити державну традицію Армії і військово-наукове знання. З признанням вигаємо почин Українського Робітничого Університету в Празі, який включив в програму своїх викладів військово-наукове знання, та визнаємо всі українські високі й середні школи, щоби вони завели у себе навчання військового вишколу та покликали до їх ведення фахових людей. г) Вважаємо конечністю видання Історії Армії та військового журналу й поручаємо Управі, поробити всі заходи в тому напрямі.

3.—Внутрішня організація.—Внутрішню організацію переведеться після дотеперішнього плану й дальших заряджень Управи. Члени Громади, що своїм знанням і працею можуть причинитися до виконання завдань Громади, Управа може запросити й прийняти їх своїм однозгідним рішенням як членів прихильників. Точні постанови про права й обов'язки тих членів подається у статуті. **Вибір Головної Управи.**—Щоби дати змогу всім членам виконувати своє активне й пасивне право вибору, змінюється вибір у той спосіб, що на місяць до загальних виборів Головна Управа, в порозумінні з гуртками, встановлює лісту кандидатів (по двох на кожний уряд) та висилає її всім членам Громади. По виповненні ліст члени пересилають їх на руки Стрілецького Суду, який виконує обов'язки виборчої комісії. Проголошення висліду виборів слідує на загальних зборах. **Референти.**—Референтів призначають загальні збори, або Управа Громади в міру потреби. Всі референти є повноправними членами Управи й ведуть свою працю самостійно.

4.—Допомога Інвалідам і будова Дому.
Вважаючи справу допомоги Інвалідам справою народньої честі, вкладаємо на Головну Управу обов'язок, повести як найенергічнішу акцію збірок на будову Дому й удержання Інвалідам.

Вповні поділяючи думку Краєвого Товариства Опіки над Інвалідами про потребу виплати сталих допомог Інвалідам, рішаємо вести далі працю над збіркою. Після порозуміння з іншими організаціями в Злучених Державах призначиться певну частку збірок на удержання Інвалідів, а частину на будову Дому так довго, поки не призбирається відповідної суми на будову Дому. Цей Дім має дати не тільки захист Інвалідам Армії й борцям за волю нації, але стане теж пам'ятником-музеем наших визвольних змагань.

5.—Поміч молоді.—Для допомоги українській молоді (пластові), а зокрема дітям полеглих та незаможних б. членів Армії, встановиться окремих фонд молоді, до якого вчислиться 5% всіх прибутків Громади.

Цього фонду вкисється в першу чергу на висилку дітей б. членів Армії до пластових вакаційних таборів, а далі на закупно пластового вишколу, та по змозі на висилку американських українських пластуїнів до вакаційних пластових осель в краю для зв'язку.

6.—Зв'язок із чужинецькими організаціями.—Поручаємо Управі продовжувати товариські зносини з чужинецькими ветеранами та військовими організаціями дорогою листів і відозв та комунікатів

7.—Господарські справи.—Поручаємо Управі скликати в найкоротшому часі господарську конференцію для обговорення справ господарських взаємин краю й іміграції, створення бюро праці та господарської пропаганди в Америці

8.—Справа українського відділу в американській бібліотеці й музею.—Поручаємо Управі ввійти негайно в порозуміння з іншими українськими організаціями в Злучених Державах в цілі спільного утворення окремого українського відділу в одному з американських музеїв та бібліотеці (по згоді в Філадельфії), де були б добре представлені життя й історія нашого народу.

9.—Санітарний відділ.—Круг діланья Санітарного Відділу: нести лікарську поміч членам Громади; санітарна допомога Інвалідам Армії; тісний зв'язок і співпраця з санітарними установами Злучених Держав, Канади і краю; поширення та пропаганда знання про народне здоров'я. Референта призначають лікарські збори, які вирішать і внутрішню його організацію.

Після створення в ЗДА українських націоналістичних організацій (політичних), УСГ обмежилась до виконання своїх первісних завдань (плекати традицію українського війська та об'єднувати був. вояків Української Армії). Ці завдання вона виконує й досі, хоч має до того трудніші умовини праці, як пр. УСГ в Канаді.

СОЮЗ УКРАЇНСЬКИХ СТАРШИН У НІМЕЧЧИНІ

Союз Українських Старшин існує в Берліні від 1921 р.. Членами Союзу є б. Старшини Наддніпрянської й Галицької Армії. Союз, як аполітична організація українських старшин, що стоять на засаді Незалежної Соборної Української Національної Держави, постановив собі за завдання: заховання й плекання традиції українського національного війська, як теж, у міру можності, ведення військово-організаційної праці закладанням філій, зорганізуванням стрільців та підстаршин, що перебувають у Німеччині, в "Стрілецьку Громаду при СУС".

Крім того метою Союзу є ведення військово-вишкільної праці серед своїх членів та пропагування військової думки серед українців взагалі для зміцнення переконання, що лише власними силами дається вибороти власну державність. Цю працю Союз Українських Старшин започаткував рефератами на військові теми, виданням військ.-наукових брошур і, покищо, неперіодичного військового органу "Військовий Вісник". Крім цього видано кілька інформативних комунікатів у чужих мовах. Для налагодження й піддержання зв'язків з чужинцями Союз уряджує в лютий кожного року репрезентаційний бал і дає ініціативу до відзначення всіх українських національних свят.

УКРАЇНСЬКІ Т-ВА БУВШИХ ВОЯКІВ НА ЗАХ. УКРАЇНІ ТА В ПОЛЬЩІ

За винятком Українського Товариства Допомоги Інвалідам Української Армії з осідком у Львові за Західних Українських Землях немає жадної організації був. вояків Української Галицької Армії. Польська влада не дозволяє на це. За це є на західноукраїнському терені та в Польщі кілька товариств був. вояків Армії УНР. Між ними помітніше Товариство бувших Вояків Української Народньої Республіки в Польщі, з осередком у Каліші, а також Спілка Воєнних Інвалідів у Польщі.

З ТРАПЕЗУНТУ

"Душу й тіло ми положим за нашу свободу!"

Так виписували на своїх прапорах українці, що будучи в російській армії підчас революції в 1917 р., яка несподівано впала на Москву, гуртувалися й творили Українську Армію. Так виписали її вояки-українці, що були на кавказькому фронті.

Світлина представляє українську частину, що створилася весною 1917 р. в Трапезунті. Видно прапор з знаменним написом.

Серцем українського національного руху на кавказькому фронті був старшина рос. армії і родом з України по професії учитель, а його правою рукою підстаршина воєнної маринарки — він же був організатором українського хору.

З лівого боку на світлині видно Кубанських козаків, що разом з українцями, які творили українські частини брали живу участь в українському військовому рухові.

Учасником там був і цю світлину зберіг теперішній член і бувший голова Відділу Укр. Нац. Громади в Литві Б. Юрій Товстенко.

Світлина є цінним доказом, як наші вояки будучи в заборчій армії хопили за зброю і високо піднесли прапори, навіть гень далеко поза межами України, "Хай живе Вільна Україна".

Іван Іванюк (Литва).

Ген. КАПУСТЯНСЬКИЙ.

Славетня Дія під Чорним Островом

(Спомини)

Ген. МИКОЛА КАПУСТЯНСЬКИЙ

Родився 1881 року в с. Чумаки. Середню школу кінчив в Катеринославі і в р. 1900 вступив однорічником на військову службу. Рік пізніше вступив до старшинської школи в Одесі, котру покінчив в 1904 р. по першому розряду з рангою підпоручника (з одним роком старшинства).

На російсько-ніпонській війні він зголосився добровільно та боровся за Владивосток на Зеленому Клину. Після війни повернув в Росію та витримав конкурсний іспит до військової академії в Петрограді, котру покінчив в 1912 р. по першому розрядку та став членом царського генерального штабу. (За успіхи в науках був декорований Анною 3. ступ).

В часі коли почалась Світова війна він в ранзі сотника, на посаді старшини генер. булави, з 5. дивізією "Стрільців" воював проти Німеччини аж до 1916 року. В тій порі одержав багато відзнак за свої геройські вчинки, до золотої зброї включно.

В 1915 р. іменовано його підполковником, а в р. 1916 став він шефом 174 дивізії та полковником.

Революція захопила його в м. Річича на посаді шефа штабу 174 див. В березні, коли счинився бунт (вибух) проти команданта 648 полку, що входив в склад цієї дивізії. М. Капустянський по власному почину обняв команду цього полку, навів лад та керував успішно полком 2½ місяця. Рішившись вступити до Української Армії вкінці липня 1917 року і скріпити здобутки Укр. Народу, полк. Капустянський віддав себе в розпорядження Центральної Ради та був іменований начальником штабу Першої Дивізії Українського Корпусу.

Зимою 1917 року стояв він на чолі двох полків Першої Дивізії. Він воював і боронив території довкола Києва та захопив кілька російських військових станиць wraz з їх штабами, з генералом включно, та м. Старо-Константинів і штаб XI армії і його іменовано Начальником Штабу цієї себто XI. армії.

В січні 1918 р. на пропозицію Укр. Фронтвої Ради призначено його шефом штабу південно-західнього фронту в Бердичеві. В березні т.р. він зрезигнував зо становища команданта Українських Військ, тому, що не по-

годився з запрошенням німців на Україну. Пізніше щойно перебрав він команду Шефа Штабу Другої Української Дивізії, не жалячи працювати при штабі в Києві з тої причини, що не міг погодитись з Гетьманським Урядом. В осені 1918 року присвятився військово-науковій праці у Воєнно-Науковому Комітеті. Після повалення Гетьманату був запрошений С. Петлюрою на пост помішника 1-го генер. квартирмейстра Дієвої Армії і на тім становищу прийшов в контакт з Диктатором Петрушевичем, що був рівночасно верховним вождем УГА. Тоді то він присвятив свій час на те, щоб злучити Армії УНР і УГА.

Після злуки армій УНР і УГА, він заняв становище ген. квартирмейстра Армії УНР та боровся проти ворогів аж до зими 1919 року.

Після відвороту Армії за Збруч, перебуваючи в Ланьцуті як польський полонений, написав він книжку "Похід Української Армії на Київ-Одесу" та вскорі опісля був іменований генералом. Дальше він займався відчистками на тему визвольної боротьби на академічних курсах в таборі в Каліші, як також написав III том вище згаданої книжки.

Не погоджуючись з польсько-московським рижським договором, ген. Капустянський виїхав до Парижа в 1923 році і там замешкав настало. В 1924 році вибрано його в Парижі головою Української Громади у Франції. В цім же році організував він військові курси та надрукував шість шитків (лекцій) "Військове Знання".

В 1931-32 р. за його поміччю сформувався "Український Національний Союз у Франції", в яким зорганізована більшість українців у Франції. В 1935 р. відвідав він Зл. Держави Америки, де був присутнім також на Конгресі Націоналістів та на державницькій маніфестації у вересні т. р., а звідси в листопаді прибув до Канади. Тут на протязі одного півроку дав цілий ряд лекцій по цілій Канаді, а також написав книжку "Українська Збройна Сила". В квітні 1936 р. вернувся назад до Парижа, де й до тепер присвячує весь свій час організаційним справам українських емігрантів, та керуванні Укр. Нар. Союзом у Франції, котрого головою він до сьогодні.

В 1913 р. після скінчення академії ген. булави у м. Вільно, був ген. Капустянський викладачем військових дисциплін в старшинській школі та дописував до військових журналів.

В 1921 р. відбув дуже важливу подорож до Букарешту, де мав пертракції з міністром закордонних справ Румунії Тако-Йонеску та воєнним міністром, шефом генер. булави румунської армії, на тему спільних операцій проти червоної Москви. Пертракції проходили успішно та в останній мент поляки справу загальмували.

В 1922 р. в таборі в Каліші був Генерал Капустянський викладачем на академічних курсах для старшин по історії визвольної боротьби. Там же працював як один з редакторів воєнного журналу "Табір". Писав у різній українській пресі на військові теми.

I. СТРАТЕГІЧНА СИТУАЦІЯ ВЕСНОЮ 1920 Р.

Впочатку 1920 р. совітська Москва майже на всіх фронтах віднесла рішучу перемогу. Білі армії були погромлені, всі козацькі землі знов опинилися під червоною владою. Українська Надніпрянська Армія з Головним Отаманом С. Петлюрою під підступним ударом ген. Денікіна змушена була відійти за Збруч, де її "гостинно" розмістили поляки в таборах "енцуф". УГАрмія знайшлась на Правобережжі в критичних обставинах і підпорядковувалась червоним. Одначе ця перемога дуже знесилила й

червону Москву. Крім цього в Україні, в заплілі, мандрувала нечисленна (3—5 тисяч людей) повстанча армія ген. Омеляновича-Павленка та Юрка Тютюнника. Також і ген. Врангеля пощастило зачепитися на Кримському півострові. На Східних Землях України гинялися повстанчі відділи, селянські маси вороже ставилися до займанців, чекаючи нагоди, щоб вдарити на комуністів. Отже "гідра контр-революції" ще не була остаточно знищена...

Найліпше почувалася тоді Польща. Вона, при допомозі Антанти, за другу половину 1919 р. спромоглася проковтнути Зах. Українські Землі, та посісти значні простори Литви, Білорусії й Волині. Маршал Пілсудські влучно використовує ситуацію, швидко реорганізує своє військо й цілком пасивно тримається на большевицькому фронті. Він не бажав спричинитися до перемоги білих та українських армій над червоною Москвою. Бож руйнуюча й деструктивна комуністична влада в Росії значно сприяли зміцненні молоді Польщі держави. Всякий же інший національний уряд на Московщині та відновлення самостійної України унеможлилювали б Польщі досягнення історичних кордонів, до яких вона змагала.

II. ПОРОЗУМІННЯ ПОЛЬЩІ З УРЯДОМ УНР В 1920 РОЦІ

Вліті 1920 року, маршал Пілсудські вирішує вдарити на ослаблену довготривалою громадянською боротьбою совітську Росію, щоб переможним миром настало закріпити всі землі, які опинилися під Польщею, а коли можливо, то їх і поширити. Московська коаліція та українська армія перестали бути рішачим чинником, яким вони були в 1919 р. Польща зросла в поважну силу, вона то, по думці Пілсудського, головню, й мала скористати з наслідків переможної війни. Однак для певності в вислідах майбутньої війни проти большевиків, необхідно було знайти собі спільника і Пілсудські пропонує військовий союз Гол. Отаманові С. Петлюрі (конвенція 1920 року). Розпочалася війна.

Маршал Пілсудські несподівано для червоних скеровує перший удар на Східну Україну. Він сподіється, що українські повстанчі маси енергійно підірнуть ці операції, а галицькі бригади перейдуть до військ С. Петлюри. За що допомогу Пілсудські обіцяє С. Петлюрі визволити Правобережжя від большевиків та дати зброю для 50-тисячного українського війська. Ця офензива одразу дала блискучий успіх. На київському напрямкові, галицькі бригади, бажачучи злучитися з військом УНР, раптом залишають фронт. Розуміється, це спричинює дезорганізацію большевицької оборони, і поляки легко захоплюють м. Козятин та поруч із 6-ю українською дивізією переможно вступають до Києва. Водночас на Поділля вдерлася VI польська армія, разом із дивізією ген. Удовиченка; армія ген. Омеляновича-Павленка натискає на запліла червоних і коло міста Могилева-Подільського подає руку дивізії ген. Удовиченка.

Українські збройні сили об'єднуються та утворюють свій фронт на правому крилі з VI польською армією. Так переможно розгорнулися акції польсько-українських військ на Східних Землях.

III. ВІДВОРОТ ПОЛЯКІВ

Самопевні в своїх успіхах, поляки недопустили українській команді перевести мобілізацію в опанованих ними повітах Волині, не забезпечили українську армію обіцяною зброєю й замкнули в таборах інтернованих ті галицькі бригади, що своїм переходом так багато спричинилися до поразки большевиків під Козятином.

Польські війська брутально поводитися з українськими селянами і настроїли їх ворожо до себе. Червоні швидко використали ситуацію, перейшли в протинаступ на півночі, а на Східні Землі спрямували кінно-козацьку армію Буденного. Ця армія проломилась польський фронт між Фастовом і Козятином. Поляки в паніці одразу почали котитися назад! Буденний енергійно переслідує їх та скеровує удар на Рівно-Львів. Польське військо залишило Київ і всі простори Сх. України на північ від залізничної Жмеринка-Проскурів, поставивши в критичне положення українську армію, що успішно змагалася на південь від цієї залізничної. Таким чином наші війська були залишені поляками позаду на два добових марші (30-40 кілометрів).

IV. БІЙ ПІД ЧОРНИМ ОСТРОВИМ

Впочатку липня 1920 р. штаб польської армії розтошувався в м. Проскурів. Разом із ним управління 1-го генерал-квартирмейстра українського ген. штабу. Сюди ж наспів і Гол. Отаман Петлюра в окремому потязі. В штабі були одержані відомості, що ліве крило кінноти Буденного погрожує залізничному сполученню Проскурова з Волочиськами. Для штабу VI польської армії та всіх установ її запліла виникла небезпека бути відрізаними червоними.

1-ий генерал-квартирмістр пол. Мешківський дає зарядження евакувати в першу чергу до Волочиськ потяг Головного Отамана, якому й пощастило проскочити через найбільш загрожений Чорний Острів. Вніч з 5 на 6 липня вирушила з Проскурова перша валка з управою генерала-квартирмейстра й частинами запліла VI польської армії. Ввесь персональний склад був озброєний карабінами, додано було також два кулемети. Бойових частинах не приділено.

Валка швидко рухалася, щоб проскочити Чорний Острів. Раптом у 3 год. вночі потяг зупинився! Почулася стрілянина та зойки ранених в передніх вагонах. Большевицька кіннота зірвала місток перед Чорним Островом. Паротяг і вальє перших вагонів розбилися в тріски... Здавалося, що буденновці досягнули свою мету: штабовий потяг серед темної ночі міг легко впасти їм до рук. Але славний вояк, полковник української генеральної булавки Мешківський не загубився. Він вискочив із вагону і своїм характерним могутнім голосом гукнув: "До зброї!"

Поспішайте всі до мене!" Його поведінка, грізний наказ та мудрі зарядження врятували ситуацію. Він вишикував у сотні всіх, хто був: поляків, наших штабових старшин, козаків, пісарів, навіть цивільних урядовців. Правда, бійців було небагато, але на чолі їх станув хоробрий командант і він змінив обставини на краще. Одну сотню полк. Мешківський відряжає на південь від залізниці, самий же на чолі з другою (70-80 людей) з рушницею в руках кидається в атаку просто на Чорний Острів, здовж залізниці.

Червона кінна бригада, що була розташована в Чорному Острові та в околицях, скупчує по вальці й атакуючи шалений вогонь з гармат, кулеметів та рушниць. Дарма!... Ніщо не може стримати рішучої атаки полк. Мешківського! Ніч сприяла бойовому розгортанні його відділу, а в дальшому швидкий рух, вміння застосуватися до місцевості та влучний вогонь допомагають акції.

В 9 год. вранці Чорний Острів був в наших руках. Ворожа кіннота цофнула на південний захід, за болото. Перемогу одержано. Полк. Мешківський прямує далі... Він бажає захопити останню переправу й цим забезпечити Чорний Острів та валку від ворога. Але не повелося йому здійснити цей останній намір. Розривна ворожа куля вицілила полк. Мешківського в ногу, вище коліна, роздробивши кістку й вирвавши шматок тіла. Тяжко поранений полк. Мешківський впав... Одначе в нього ще вистачило сил для дальшої керми боєм і щоб відповзти на бік обстрілу. Раптом друга куля прошила його руку.

Ледве пощастило вірним козакам і підполк. Чистосердову винести полк. Мешківського з бою. Майже дві години перебував він, тяжко ранений, під обстрілом і страшною спекою. Полк. Мешківського донесли до вагону, де його чекала вірна дружина Лизавета Олександрівна.

Вже 12 година... Бій шаліє далі! Червоні енергійно наступають: наші люде захиталися. Полк. Мешківський передав команду отаманові Юркові Тютюнникові, що також був при вальці. Цей останній дає наказ поволі відходити від Чорного Острову.

Червоні побільшили вогонь, але не відважувалися кинутися на багнети відважних оборонців. Наші люде, збентежені втратою свого вождя, нетерпляче чекали на допомогу з Проскурова. Але вона не наспівала. Червоні окремою колоною також заатакували Проскурів, але були відбиті. Нарешті, десь біля 3-4 год. прибув паротяг, що зупинився на три кілометри від вальки, побоюючись обстрілу ворожих гармат.

Пані Мешківська, немовби та чайка, бється коло чоловіка, з ран якого безупинно лилася кров. Вона робить йому першу перевязку, але не може зупинити кровоточення. Полковника посадили на залізничну дрезину і пані Мешківська при допомозі двох козаків потягла її по шпалах. Залізничний шлях видно, як на долоні, обстріл продовжується. Козаки лишають дре-

зину та ховаються від куль за залізничним насіпом. Бідолашна пані Мешківська, своїми слабкими жіночими руками, перетомлена, в тяжкій розпуці продовжує тягнути дрезину. Нероз і не два вона зупинилася, її серце ось ось розірветься від напруження, але треба рятувати чоловіка, бо буде запізно! На лихо зустрінувся на насипу якийсь польський ксьондз і він, замість допомогти Пані Мешківській, самий сів на дрезину й вона змушена була везти свого пораненого чоловіка й цього "широго" божого служителя...

Вже на останньому кілометрі з насипу вискочив наш козак і він то вже всіх трьох довів до паротягу. На паротязі швидко дісталися до Проскурова. Тут полк. Мешковському була вказана перша медична поміч, але як потім показалося, невдала. Лише через три доби полковника довели до Тернополя, бо ж мости були зірвані. 9-го липня ампутовано йому ногу, бо під гіпсовими бандажами утворилася газова флегмона. Але було вже запізно. Полк. Мешковського не стало. До останньої хвилини він не губив свідомості, ввесь час потішав свою дружину й вмер так же гідно, спокійно й мужньо, як жив, працював та боровся за Рідний Край. Його передсмертні слова хай будуть нам дороговказом: "Все життя моє на першому місці завжди був обов'язок!"

V. ВИСНОВКИ

Яку ж науку нам дають славний бій коло Чорного Острову, лицарська поведінка полк. Мешковського та його героїчна смерть від тяжких ран?

З боку військового, це є мовчачий приклад перемоги **якості** над **кількістю**, побіди сильного духа над матерією, блискучий зразок накинненья своєї волі ворогові та, нарешті, роля та вага команданта на висліді бойових чинів. Для доказу цього, коротенько розглянемо перебіг цього бою.

1. В ніч з 5—6 липня, полк. Мешківський перебуває за своїм управлінням в Проскурові. До речі, треба зазначити, що він не керував операціями української армії, бо ця функція належала до командарма та його штабу. Його лише приділено для ширших інформацій та зв'язку з VI польською армією. Тому полковникові не було оперативної потреби залишатися так довго в Проскурові при загроженому запіллі. Але до Проскурова наспів Головний Отаман і полк. Мешківський дбає не про себе та своє управління, ні—він в першу чергу виражає потяг Головного Отамана й лише довідавшись, що він проскочив Чорний Острів, рушає в дорогу й собі. Це була свідомо пожертва, щоб схоронити вождя, бо загинув С. Петлюри в той час була б тяжкою втратою для української справи.

Під Чорним Островом, як ми зазначили, скоїлася катастрофальна ситуація. Ворог обстрілює з гармат, кулеметів і рушниць, **цебто** значна ворожа частина вчинила **організовані** напад. Для охорони потягу не приділено жадної бойової частини, в вагонах якась людська міша

нина. Команданта не призначено. І при цих обставинах полк. Мешківський перебірає керування та авторитетно організує спротив. Всіх примушує виконувати свої накази. Одразу виробляє план бою, розподілює сили та відповідно їх скерує. Характерно пригадати, що тут же перебував відомий зо своєї відваги повстанчий отаман Юрко Тютюнник, що пізніше був командантом цілої групи українських військ. Але не він перебрав керму. Сильніша постать полк. Мешківського опановує ситуацію. Всі одразу повірили в бойовий хист та здібності полк. Мешківського та без надуми пішли на його наказ.

Нарешті зібралася мала кількість бійців із двома кулеметами. Їм треба було змагатися з цілою бригадою славнозвісної кінноти Буденного. Це ж вона прорядла фронт регулярних польських частин, це ж кіннота Буденного розторощила майже дві польські армії й змусила їх до панічного відвороту! В який же спосіб боротися з нею? Для більшості могло здаватися, що треба або, забравши з собою жінок і скарбницю, відходити під прикриттям ночі на Проскурів, або боронити валку, розташувавшись по обох сторонах залізниці. Полк. Мешківський, маючи малу кількість бійців і техніки, проті переважав ворога духом та відвагою. Він наказує рішучо заатакувати ворога та вибити його з Чорного Острову. Самий він не лишається позаду для керування боем, навпаки — з рушницею в руках він самий веде ударну частину в наступ. Він добре розумів, що тільки його персональний приклад та безпосереднє керування можуть в цих важких обставинах виповнити людей відвагою й волею перемоги переважаючих ворожих сил.

Полк. Мешківський здійснив свій намір. Він відніс перемогу над досі непереможною грізною кіннотою Буденного. Цим він зокрема довів:

1. що хоробру піхоту не може перемогти кіннота, коли на чолі її стоїть відповідний командант.
2. що в скрутних ментах, найліпший спосіб для слабшого перемогти ворога це є атака, а не оборона,
3. що більш активний та підприємчивий майже всюди вириває почин із ворожих рук та накидає йому свою волю (як бачимо, полк. Мешківський змусив червоних перейти від наступу до оборони).
4. що ця перемога над бригадою досі завжди побідної буденнівської кінноти, свідчила не про її силу, а про малу бойоздатність польської піхоти та недосвідченість її керівників, які не відважувалися в полі бою протиставитися цій кінноті, а майже завжди рятувалися від неї втечею. Цікаво пригадати, що в дальшому знов таки українські частини (6-а дивізія полк. Безручка) дали знану відсіч кінній армії Буденного

під Замостем, де вона заломилася в трьохденних кривавих атаках та втративши віру в свою непереможність, в скорому часі цофнулася назад. Це було головною причиною поразки червоної армії та нових успіхів польсько-українських військ.

5. що роля вождя та бойового команданта в бойових акціях має першорядне значення. Під Чорним Островом перемогу відніс полк. Мешківський, він зорганізував людей, він запалив їх відвагою і він же наніс поразку червоній кінноті.

Ми певні, що без полк. Мешківського вся валка була б захоплена, люде порубані, а жінки згвалтовані більшовиками. Твердо опанувавши Чорний Острів, червоні, можливо допустити, не дали б теж змоги штабові VI польської армії прорядитися до Тернополя. Отже, скажемо ми, це був командант з ласки Божої, відважний старшина української генеральної булави й справжній син Українського Народу. Цим то він так і імпонував своєму військовому оточенню.

Неможливо не відмітити, що його дружина була гідна свого відважного лицаря-чоловіка. Лизавета Олександрівна не загубилася, не злякалася ворожого вогню, якого не могли витримати навіть козаки, а допровадила свого улюбленого чоловіка до потяга. Треба також зазначити, що пані Мешківська водночас тягла на залізничній дрезині скарбницю й важні оперативні документи. Поведінка цієї жінки мусить служити прикладом вірності своєму національному й ріднинному обов'язкові.

Вічна Слава генералові Євгенієві Мешківському й наше признання Його вірній Дружині!

По смерті, полк. Мешківський був наказом Військової Офіції підвищений до ранги генерал-хорунжого.

ВОЯКИ-МАТУРИСТИ. — Гурток українських вояків на гімназійному матуральному курсі в Німецькому Яблінному в ЧСР 1919 року. (Світлина тов. С. Куропаса, члена УСГ в ЗДА. Куропась зазначений хрестиком на світліні.)

ГЕН. МЕШКІВСЬКИЙ, ЩО ГЕРОЇЧНО ЗАГИНУВ У БОЮ ПІД ЧОРНИМ ОСТРОВОМ У 1920 Р.

Генерал-хорунжий Євген Мешківський народився 12 лютого 1882 року в старій шляхетській родині на Полтавщині.

Свою військову кар'єру розпочав однорічником у Роменському полку російської армії. Скінчив старшинську військову школу в Чугуєві. Служив в м. Петербурзі, як старшина Олександрівського полку. В 1909 році по конкурсовому іспиті вступив до академії генерального штабу, яку скінчив у 1912 році.

В часі Світової війни ген. Мешківський перебував на різних постах генерального штабу на фронті, керуючи бойовими операціями та даючи приклад своїми чинами. Мав багато бойових відзначень.

В Українську Армію вступив в лютому 1918 року, займаючи в Києві відповідальну посаду в оперативному відділі генштабу. При Директорії його призначено шефом Галицької Армії, потім Начальником Штабу Східної Групи Дієвої Армії, Начальником Штабу Волинської Групи, нарешті короткий час при відвороті в 1919 р. за Збруч-Начальником Штабу Дієвої Армії.

В 1920 р. ген. Мешківського призначено 1-им Генерал-Квартирмістром Головного Управління Генерального Штабу. За успішний бій під Чорним Островом в 1920 році його по смерті підвищено до ранги генерал-хорунжого.

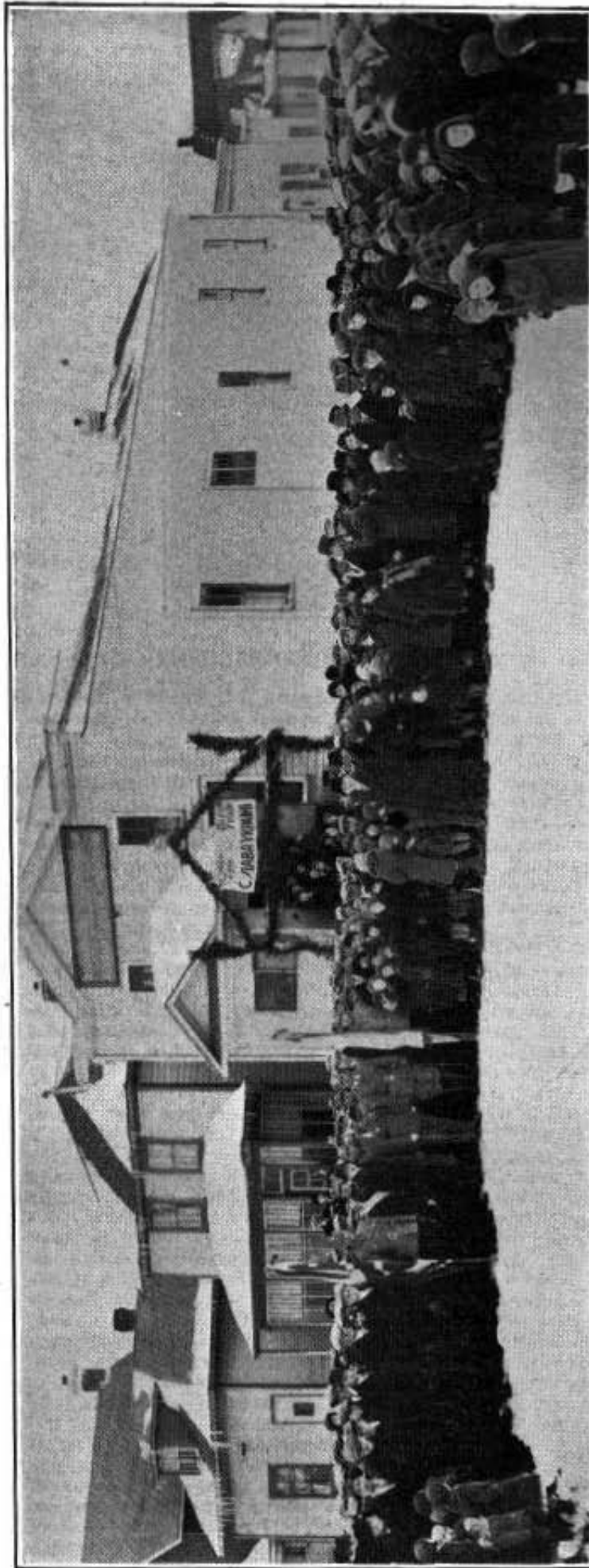
Ген. Мешківський був великою на зріст, кремезно збудованою людиною. Визначався надзвичайною працездатністю. В штабі він швидко кінчав свою працю й допомагав своїм же поміщикам. Мав великий організаційний хист і цим значно спричинився до утворення тактичних одиниць Галицької Армії, зручних для маневру та бою. Це він встановив організаційний розподіл частин Галицької Армії на бригади, куріні і т.д.

Мав ген. Мешківський веселу, ширю вдачу, могутній голос, що лунав в штабі, наганяючи "холоду" на тих, хто з ним ще добре не запізнався. Його надзвичайна хоробрість імпонувала персональному складові. Підлеглі його поважали, любили й мали перед ним респект.

На нашу думку, хоч ген. Мешківський мав вищу військову освіту, організаційний хист і великий штабовий досвід, все ж найбільш він надавався на команданта окремої бойової частини. Він напевно спромігся б захопити людей, підпорядкувати їх та безпосередньо керувати ними в боях. На свою владу — це був справжній козарлюга!... Нащадок славетних полководців війська Запорізького часів Великого Гетьмана Богдана...

Вічна Йому Пам'ять!

Ген. Капустянський.

З ПОБУТУ ГЕНЕРАЛА М. КАПУСТЯНСЬКОГО В КАНАДІ.
— На весні 1936 р. Генерал Микола Капустянський відвідав українську колонію в Форт Віліямі. Світлина представляє маніфестацію перед місцевим Домом Українського Нац. Запомогового Т-ва з приводу приїзду Генерала.

ЧИ СТРАЧЕНИЙ ДЛЯ НАРОДУ?

Генерал ВІКТОР КУРМАНОВИЧ

По скінченні 5 класи гімназії вступив Ген. Курманович до Кадетської Школи, що її скінчив з спеціальним відзначенням. Опісля служив у 84 полку пхоти у Кремсі над Днаєм. У 1902 році покинув ген. В. Курманович у Відні Воєнну Академію та був приділений до генерального штабу, де за три роки став сотником при 30 п. п. у Львові. Світова війна застала ген. Курмановича на службі при 13 п. п. в Більську. З хвилию вповідження війни дістав він наказ, як шеф розвідчої служби, вийти на російську територію. В Льві арештували його москалі та поставили в Варшаві під военний царський суд як шпига. І так просидів Курманович до 1915 року в московському полоні, поки не виміняли його за одного з царських адютантів. Після того він аж до розвалу Австрії був на фронті зпершу в Буковині, а далі в Італії, як командир 37 стр. дальмат. полку й командир бригади на відомому з тяжких боїв Крні, "Зараз по розвалі Австрії — оповідає сам п. генерал — я зголосився у д-ра Смоль-Стоцького у Відні. Та, на жаль, з огляду на недугу, я негайно на наш фронт відіхати не міг. Аж 24 грудня 1918 р. через Будапешт дістався я до Стрия, а далі до Тернополя, звідсіля до Начальної Команди в Бібрці, а далі на наш фронт під Жовкву. Тут моє завдання було: переорганізувати наш фронт. Я перейняв команду групи "Жовква" і зміг по двох днях сформувати зо збігців та розбитків п'ять сотень, з якими та при допомозі збереженої нами артилерії нам удалось відбити полякам Жовкву. Ще того самого дня призначено мене командантом Півночі, відтинку Сокаль-Рава Руська-Яворів. Опісля виделегували мене з секретарем Бубелою до Львова у справі переговорів з англійським полковником, делегатом антанті щодо демаркаційної лінії чи там завішення зброї. Це момент облоги Львова. А несповна по двох-трьох тижнях я був призначений начальником штабу УГА, аж до звільнення мене диктатором. Це було 7 або 8 червня. По Чорткові й по переході УГА за Збруч покликано мене як генерал-квартирмейстра до Штабу Головного Отамана. Та незгідність щодо оперативних планів походу армій у глиб України і важка ревматична недуга приневольили мене згодом залишити Україну і вернутись до Бадену, після чого я від 1921-22 року був ще покликаний на команданта бригади в Німецькому Яблонному".

Від 1922 року аж по сьогоднішній день живе наш Генерал на еміграції в Німеччині (давніше в Австрії). Має під цю пору 62 роки життя. Одним з найвидатніших подвигів ген. Курмановича було випрацювання плану Чортківського наступу. Дня 5 червня 1919

року, коли польські війська добре озброєні і підсилені Галлером гнали без перерви УГАрмію, що була без зброї і мундирів, пролунав сильний наказ ген. В. Курмановича: "Наказую негайно всякий дальший відворот заставити, натомість приказую готуватись до рішального наступу-удару. Це мій останній приказ і вимагаю його виконання, доки хоч один український вояк буде при житті..." Це слова, з яких вичувається гарячий подих епохи чину та залізну волю вождя, для якого необхідність визвольного чину найвищий закон!

Чортківський наступ приніс українській зброї безсмертну славу! У своєму житті ген. Курманович все признавав і признає за найголовніші основи всякої праці для Батьківщини характер, дисципліну, послух та лояльність до своїх провідників і співтоваришів. Він вважає, що найнебезпечнішою хворобою нашого національного життя є непослух, зарозумілість, отаманія, анархія і самолюбство, що нанесли вже стільки шкоди українській визвольній справі й які могли б в майбутньому повторити ці самі промахи в часі Всенародного Зриву.

Через с. Вільшаницю коло м. Золочева, місце мойого уродження, веде головний державний гостинець, що—попри залізничий шлях—лучить осідки військових залог міст Тернополя, Зборова, Золочева й других із центром західних-українських земель зо городом Львовом. Либонь рік річно під осінь, переходили колись та й іншим шляхом різні війська зо своїх постоїв на більші вправи то в сторону Львова, то вертались звідтам домів. Мав я отже нагоду, бачити військо вже в наймолодших літах. І вже перша стріча з ним зробила на мене незвичайно глибоке враження. Тай не диво, бо поява війська в ті часи на селі була небуденним явищем, що викликувало у всіх і вся загальне зворушення.

Може ще тоді вирішила, судьба мою майбутність, бо— підсвідомо—відчував я від тієї хвили, що стану вояком. Поза школою, всі мої думки обертались довкола війська. Я забавлявся тільки паперовими жовнірами, яких мені наставчати не вспівали родичі й браття з Золочева. З року на рік очідавав я з нетерплячкою осінньої пори, а з нею війська, гонив кілометрами на зустріч і товаришив йому цілими кілометрами в дальшому поході, щоб остаточно знеможений маршом, голодом, і спрагою, пригноблений, що мушу розставатись з моїми любими вояками, вертатись домів, де мене нераз привітав суворою наганою батько.

На восьмому році життя, 1884. р. прийшов я до народньої школи в Золочеві й оставсь тут до покінчення 5 кл. гімназії. Поза шкільними заняттями, міг я тепер вихіснувати кожную вільну хвилю, щоб стежити за всім військовим. Щораз то більш скріплювалися мої почування, що для мене не має іншого звання, як тільки вояка.

Не памятаю точно, але десь у перших класах гімназії, збудилась в мене сильна ворожнеча супроти москалів, як наслідок тяжких переживань нашої родини під їх чоботом; від того часу опановував мої молодечі думки якийсь неокреслений гін відплатитись їм, відмостити; за всі ті переслідування, які витерпіли на Холмщині мої батьки; за уніятську віру, та з приводу чого вони мусли втікати до Галичини.

В тому самому часі, ставив поміж українською гімназійною молоддю народовецький рух свої перші кроки, він і захоплював нас всеціло своїми антирусскими, чи пак антимосковськими кличами. Став я щойно тоді свідомим того, що москаль переслідує не тільки уніятську віру, але що він силоміць гнобить й винищує наш український народ. Та обставина посилила в великій мірі щораз то більше зростаюче вороже наставлення супроти гнобителя моїх родичів і мого народу. Мої мрії відплати стали широкими, вони обхопили весь мій народ.

Не було тайною для моєї рідні, що я поза школою уганяюсь за військом. Колиж прийшов рік 1890, рік рішальний, щоб по скінченні 4-ої кл. гімназії вступити до військової школи, намагалися вплинути на мене родичі й вся рідня різними сильно відемними аргументами про старшинський стан, щоб відтягнути мене від наміру посвятитись військовому званню. Що правда, військо, а головно старшини не тішилися в тих часах ніякими симпатіями серед цивільного населення. Звичайно чуже військо! І так мене примусили батьки на пробу записатись ще до 5-ої кл. гімназії, але як я дальше невідступно настоював на своєму намірі стати вояком і прирік родичам свято, що буду праведним і чесним чоловіком, згодились вони на цей мій крок. Незабутнім остав мені вислів мого шурина бл. п. о. декана Кулицького, який на вістку про це сказав: **"Страчений для народу"**! Не звирився я йому з моїми юнацькими мріями-фантазіями, що то теж сильно вплинуло на вибір мого життєвого звання, попри моє велике замилування до війська.

Не стану тут начеркувати тих великих труднощів, які треба було побороти славянинові, так у австрійській військової школі, як і пізніше при полку, щоб вибитись на перші місця, а вкінці, щоб досягнути прийняття до Академії Генерального Штабу. Досить того, що мою намічену військову ціль осягнув я в цілості; я можу сказати з чистим сумлінням, що в тодішній моїй вітчизні сповняв я записані обов'язки з точ-

ністю найлояльнішого громадянина; але при тім змагав я, **почуваючи себе українцем**, хочби в найвузшому засягові моєї військової діяльності найти спосіб на те, щоб нанести шкоду відвічному ворогові мого народу. Ці мої намагання не противорічили моїм записаним обов'язкам, навпаки вони були в інтересі держави. Послідовно з тим, виучив я ще в академії Генерального Штабу доволі добре російську мову, а через те вдалось мені дістати приділ до російського відділу ген-штабу, а тут віддатись розвідчій службі на території самої царської імперії. Ані теж не завагавсь я в дні мобілізації в 1914 р., виїхати в тій самій цілі до Росії, де—якби не було мені пощастило—міг зависнути на гіляці.

В світовій війні сповняв я свої обов'язки до послідку, зразу на російському, а опісля на італійському фронті в переконанні, що перемога центральних держав принесе й українському народові так в межах австрійської як і російської держави зреалізування відвічних мрій: власну Українську Державу. Договір у Бересті литовському сповнив був наразі наші мрії.

Колиж австрійська держава розпалась і я став вільним, поспішив я віддати всеціло свої скромні сили на послуги виключно мого народу; зпершу, що правда, не проти відвічного ворога з моїх хлоп'ячих мрій—москаля,—лише проти другого не менше грізного й лютого—поляка,—який ставши вільним з волі переможеної антант простягав заборчу, грабіжну руку на наші прадідні землі галицько-волинські.

Судьба моя була ласкава до мене, і я щасливий, що дала вона мені—колись то "страченому для народу"—спромогу зі зброєю в руці боротися за нашу Святу Справу. **Боровсь я, борюся й боротись-му аж до загиби.**

Українські Стрільці, учасники й свідки наших недавніх, бравурних визвольних змагань, Ви, теперішні носії тієї світлої минувшини, Ви, що радо були готові віддати все Вам найдорожче за Батьківщину-Вітчизну, на Вас лежить святий обов'язок бути будителями й двигунами тих щиро правдивих патріотичних почувань, бути основниками непроглядних **нових** лав, Вам вірних борців і гідних спадкоємців **невміручої Стрільцької Слави**, щоб у майбутньому не було нікого "страченого для народу"!

До великого моменту
Будь готовий кожний з вас,
Кожний може стать Богданом,
Як настане слушний час!

(“Великі Роковини”, Ів. Франко)

Генерал ВОЛОДИМИР СІКЕВИЧ

Сторінка з Записної Книжки

ГЕНЕРАЛ ВОЛОДИМИР СІКЕВИЧ

Генерал Володимир Сікевич народився 5 вересня 1870 року в родині предсідника мирових суддів таращанського повіту, Василя Мілетевича Сікевича, в містечку Таращі на Київщині. На сімнадцятому році життя скінчив класичну гімназію в Києві та вступив до Київської Військової Школи, яку по двох роках скінчив із відзначенням та як підпоручник був приділений в 131 Тираспільський полк у Києві. 1892 року він як поручник був перенесений в 16 Ладозський полк піхоти у місті Пултуск. 1901 року став штабс-капітаном і тогож року одружився із дочкою полковника В. Космінського з 15 Шлісельбурського полку.

Майже цілу Світову війну Генерал Сікевич провів на бойових лініях. За бойові заслуги його скоро піднесено до ступня сотника, опісля підполковника, опісля полковника. В 1917 році він був командантом 36 Армійської Бригади, яку на самому початку українського визвольного руху зукраїнізував, виділивши українців в 2-ий Український полк. Тогож року Генерал Сікевич був членом Першого, Другого та Третього Військових З'їздів у Києві. Наступного року в березні він із 3 Гайдамацьким полком виступив до боротьби з московськими більшовицькими військами Єгорова та Лазарева. Опісля Ген. Сікевич, в ранзі полковника, став командантом Славянської Групи, яку пізніше перетворено в Запорізький Корпус. Ця група весь час була в боротьбі з червоними москалями. 1919 року Український Уряд вислав Генерала В. Сікевича в Мадярщину, як Голову Військово-Санітарної Місії, а відтак призначено його Головою Української Дипломатичної Місії в Будапешті. Тут він причинився до того, що Мадярщина фактично й правно визнала Українську Державу. Під натиском західно-європейських державних потуг 15 травня 1924 року ту Місію розв'язано й 5 червня тогож року Генерал Сікевич із дружиною, сином Леонідом та дочкою Наталією (дружиною підполк. Морей де Моран) прибув у Канаду. Тут поселився на короткий час у Винніпегу, опісля перебрався на малу ферму поблизу Торонта, де живе й досі.

За весь час свого побуту в Канаді Генерал Сікевич безупинно працює на народньому полі й особливо тішиться великою пошаною серед бувших вояків Української Армії, що під цю пору живуть у Канаді.

Це було літом 1917 року. Я тільки що закінчив перегрупировку в своїх частинах—в 6-ім, 10-ім, 15-ім і 54-ім полках, де відділив українців від росіян і звів їх в окремі курні.

Українці дуже були задоволені цьому "новшество" і жваво організувались на всіх

участках.

В короткий час в усіх українських курнях запанував лад і порядок і вони були прикладом для всіх полків армії своєю карністю, послухом й організованістю.

Курні мали свій жовто-блакитний прапор, до якого ставились з великою пошаною і охороняли його окремою вартою.

Кожен день сурмачі збирали свої частини на муштру, обід, вечеру і молитву.

З муштри курні йшли з українськими піснями бадьоро, весело. Населення, а особливо жінки і дівчата любили своє військо і з цікавістю на них дивились.

Кожний козак, щоб відрізнити себе від московських салдатів уніформою, нашив собі на правому рукаві "тризуб".

Москалі з призирством дивились на ці "іграшки"—як вони називали—"хохлів" і зі злістю питались: "А деж та свобода, що дала революція, коли знова треба слухати старшин і виконувати службові обов'язки?"

"Дивись каже, на рукавах понашивали собі по тризубі, і на що це? А наш козак почув це і відповів: "Це для того, що як ви будете нас чіпати, то ми тим тризубом вас проткнемо, краще залишіть нас в спокою і йдіть собі в свою кацапію".

Одного разу я робив перегляд українських курнів і в цей час подали мені телеграму від штабу XI. армії. Читаю: "Лейб-Гвардії Гренадирський полк, що стояв на позиції, кинув свої шанці і під керуванням штабс-капітана Дзевальтовського відійшов в запілля. Німці довідались про це і роблять армії великі шкоди".—Для цього наказано негайно з моїх частин вислати до Тернополя на переправу через Збруч, вісім курнів піхоти, чотири гармати і кінну сотню і не перепускати нікого, ні в один бік ні в другий.

Прочитав цю телеграму, глянув на своїх козаків, а всі вони як один дивляться на мене і чекають, яку новину я їм скажу.

"Хлопці, кажу до них, зараз підемо до Тернополя, щоб не допустити ворога в запілля, ми підемо і виконаємо наше завдання, як честь наша козацька нам накаже".

Тут залунало таке "слава", що можна було бути певним, що з цим військом я виконаю своє завдання як слід. Очі у всіх козаків горіли огнем задоволення, що вони в перший раз підуть в бій в своїй українській частині.

Наскоро пообідавши вже всі сотні й гармати стояли на поготовці в похід.

Дав наказ сотникові кінної сотні негайно вислати вперед себе стежі, іти на рисах, щоб якнайскорше зайняти переправи через Збруч коло Тернополя.

Вмент кінночки рушили і счезли з очей. За ними пішла, прикрита дозорцями кінними і

пішими, вся колона маючи по середині гармати.

Перед вечером сотник кінної сотні прислав донесення, що він вже заняв доручене йому місце переправи та що з боку Великого Голубічка і Ігравичь чути стрілянину і в далечині видно велику куряву піску, очевидно йде кіннота або гармати.

Я зараз наказав зібрати всю решту кінноти і посадив до кожного кіннотчика по одному піхотинцеві на сідло коня і наказав якнайскорше відвести їх до Збруча на переправу і заразже виставити варту з кулеметами.

Кіннотчики встигли два рази повернутися від моста до нас, доки ми прийшли на місце і кожен раз відвозили піших козаків і кулемета.

Коли ми підійшли до Тернополя, була вже ніч. Я виставив заслони; решті наказав відпочивати біля мостів по стодолам.

Ще не встигло сонце добре освітити землю, як я вже пішов до своїх вартових; а за кілька кроків чую, як хтось на мості свариться з нашими козаками, а ті аж падають на землю, так регочуть.

Підходжу ближче і питаю: "Що тут в вас цікавого?"

"А от каже задравши пяти, тікав з поля отцей матрос; ми його не перепустили на мості і він лається і кричить, що він належить до Центрального Комітету Салдатських і Рабочих Депутатів у Петрограді і що його прислали сюди поширювати революцію; а козачня сміється, аж за живіт тримається і кажуть йому: "Як ти матрос, то чого по землі ходиш? Он там під мостом вода, лизь туди і поширюй серед жаб і раків свою революцію, може знайдеш там дурних, а самі регочуть".

Робста за ніч поширилась, кругом повиростали шанці, скрізь стояли кулемети. Час від часу стежі приводять затриманих дезертирів, яких зараз же ставили на роботу копати шанців.

В цей час наші стежі дали знати, що німецька кіннота вже недалеко.

Тут приглядалось мені, як в початку війни російська армія в перший раз стрінулась недалеко Замостя з великими частинами ворожої кінноти, за якими на два переходи йшла друга австрійська дивізія піхоти з Відня.

Росіяни закопали свої частини в шанці, виставили кулемети, гармати, приготувалися до бою.

Всі були певні, що ворожа кіннота дійде до них на яких 3-4 верстві, прожене наші стежі, прикриє свою піхоту, щоб ми не бачили їх маневру і тоді відійде на якенебудь крило, щоб при офензиві допомогти своїм частинам розвинутися.

Але бачимо: наша кіннота подає сигнал, що ворожа кіннота збирається за лісом і готується до бою.

Цьому ніхто не повірив, бо де було чути, щоб при теперішній техніці кіннота могла напасти на піхоту.

Всі знаємо, що завдання кінноти—розвідка, бій з кіннотою ворога, переслідування тікаючої

піхоти, несподіваний наступ на запілля, обози або крило колони. Але щоб кіннота пішла в наступ на піхоту, яка її чекає це "абсурд"—дурниця.

А все таки даємо наказ піхоті бути готовою до бою, не стріляти, аж доки не дійде кіннота на яких 800 кроків.

Стоїмо і чекаємо; надиво бачимо крізь далекозір, що ізза ліску виїжджають ескадрон за ескадроном мадярські гусари; здалека видно їх червоні штани і шапки, впереді на гарних конях старшина; ще мент і ось почалась несподіванка; мадярський генерал, не чекаючи на піхотну дивізію, захотів першу бойову славу добути собі і кинув на смерть своїх гусарів.

Виїхав поперед своїх частин, високо підняв шаблю, повернув у наш бік і пустив ескадрон за ескадроном на нашу піхоту.

Ескадрони як на параді, один за другим тримаючи шаблі до салюту, ідуть в наш бік з початку "на рихлах", після "гальоп" і нарешті "корсер".

Чудовий образ, але тут всі гармати обсипали їх картачами, а кулемети засипали кулями.

Все поле покрилось порохом, почалось пекло; передні коні, в яких влучили кулі, упали, під ними лежать забиті гусари. Деякі гусари, а то впрост коні без гусарів, перескочили через наші шанці й дістались в полон.

За пів години все скінчилось. Поле успане трупами гусарів і коней.

Санітари вже підбирають покалічених; кіннотчики ловлять коней.

Трупи гусарів зносять до одної братської могили.

І згнула тут одна із найкращих частин австрійської армії, дякуючи хворобливій амбіції начальника дивізії.

Прийшло це мені на думку й думаю собі; може ще раз прийдеться бачити таку дурницю і тому краще бути напоготові.

Зробивши всі розпорядження, слідкую за ворогом.

За яку хвилину вже в наш бік полетіли гранати і перелетіли через наші голови ці гостинці та вдарили десь на майдані Тернополя. Наші гармати на салют відповіли салютом і пішов поєдинок.

Підчас цієї стрілянини чути, як матрос що його затримала наша друга сотня, почав кричати: "Товариші, тікайте, хто куди може і мене пустить, бо німці зараз почнуть офензиву і від вас не залишиться нічого".

А сам трясеться, якби його трясло сто чертів.

Погано стало слухати цього ледаря-непотріба, якого сила лише в запілля, де він терором може наробити багато лиха. Тут четар гаркнув на нього і пригрозив "наганом". Матрос з початку не хотів його слухати, але як почув залізо коло потилиці, замовк.

Німці троха ще постріляли, очевидно і їм дісталось від наших гармат, замовкли і почали пересовувати свої гармати на другі місця та лиш час від часу посилали свої "чемодани" (ве-

ликі кулі) в наш бік.

Нам було небезпечно мати перед собою ворога, бо хто знає, хто там ще йде за ним. Тому я вирішив збити його з цих позицій і наказав трьом сотням стягнути на себе вогонь ворога, а в той час вислав 2 сотні і 4 кулемети зі сотником Демянком за бугри, ліворуч від наших позицій, з яких дуже добре було видко в долину, де стояли німецькі гармати і коні і можна було взяти їх під фланковий огонь. Сот. Демяненко дуже скоро виконав своє завдання і доносить, що він вже готовий до бою.

В цей час німці почали знова обстрілювати наші позиції й видно хотіли перейти до офензи. Але тут затаракотіли наші кулемети з такою силою і так добре попадали в ціль, що німці на хвилину запинились на бургах і це їх згубило. Кулі змели їх начисто з їх позицій і вони залишили сотки забитих і покалічених та почали відходити на Озерню; наші кіннотчики погнались за ними і відбили частину їх обозу.

Негайно вислав я лікаря і санітарів перевязати покалічених німців і відправив їх до лікарниці в Тернополі, та наказав сот. Демянкові зібрати своїх людей і вернутись в резерву на відпочинок.

Обидві сотні з піснями вернулись назад, маючи в своїх рядах того самого матроса, який хотів втікати. Тепер це був зовсім інший чоловік: веселий, жвавий, який всім оповідав, як

він цих "ковбасників" німців розбив і прогнав. А коли йому дозволили йти в запліддя, не пішов: "Ні, каже, я ще побуду з вами; уже дуже добрі ви салдати, з вами приємно воювати".

Під цей час по дорозі на Тернопіль сунулась велика сила дезертирів—дезорганізованою масою. Недопустивши їх до міста яких тисячу кроків наші дозорці виставили проти них кулемети і запитали, хто вони і куди йдуть.

На це вони вислали до мене депутацію, яка домагалась негайно їх перепустити, бо інакше вони силою зроблять те, що хотять. Я через адютанта передав їм, що за військо їх не рахую і в ніякі переговори з ними не буду вступати.

І дав наказ, що через міст їх не пушу, нехай йдуть боковою дорогою на Збараж, а не послухають, зроблю з ними те, що треба буде.

Депутація незадоволена вернулась назад і передала мою відповідь тій юрбі. З початку вони всі закричали, а коли побачили дула кулеметів, які так ласкаво на них дивились і почули голос матроса, який закричав що було сили: "Я представник салдатських депутатів, не раджу вам чіпати цих хахлів, дивіться на ті бугри, що вони зробили з німцями, те зроблять із вами. Краще йдіть якнайскорше туди, куди йшли". І ця вся юрба дезертирів побігла в різні кінці.

Так охрестили себе славетно в першому бою Українські Куріні і через тиждень повернулись до Ізяслава на відпочинок.

Пресова Вистава націоналістичної орг. "Далеко-східня Січ" у Харбіні, яка в більшості складається з військової еміграції.

Партизанський Отряд "30 Квітня"

Підполковник МОРЕЙ ДЕ МОРАН

Народився 9 червня 1895 р. 1 лютого 1916 р. скінчив "Виленское Военное Училище" і вийшов хорунжим в 3-ій Гренадирській Перновській Короля Юр'дріха Вльгельма IV, полк російської армії.

21 серпня 1917 р. укінчив "Офіцерскую Воздухоплавательную Школу" в Петрограді і дістав призначення в 27 Корпусний Повітроплавательний Отряд на Північному Фронті рос. армії на посаду "Старшого Офіцера Отряду". Пізніше зівстав командуючим тим же отрядом. В останнє був у російській армії в ступні штабс-капітана.

Згідно з телеграмою С. В. Петлюри здав отряд і прибув у розпорядження Генерального Військового Секретаріату. По наказу Начальника Української Авіації зівстав придлений летуном-дозорцем до 1-го Українського Авіаційного Отряду й обняв посаду адютанта отряду.

По захопленні Києва червоною армією Муравйова був придлений до Польового Похідного Штабу Військового Міністра.

Був Начальником Відділу по формуванні Осідної Армії Головного Управління Генерального Штабу.

При гетьмані був другим секретарем комісії по утворенні постійних військових шкіл та Академії України.

Підчас повстання проти гетьмана був Начальником Відділу Служби Зв'язку Штабу Головної Команди Українських Народніх Республіканських Військ.

З 1-го січня 1919 р. був Начальником Відділу Служби Зв'язку ГУГШ, а по сформуванні Штабу Дієвої Армії був Поміш. Начальника Відділу Служби Зв'язку Штабу Дієвої Армії. Згідно з постановою Директорії від 9 січня 1919 р. підвищено його до ступня Осаула (підполковника).

Від 23 травня до 13 червня 1919 р. був штабовим старшиною для доручень і виконував обов'язки Начальника Штабу Командуючого Військами Зеднаних Груп.

Від серпня 1919 р. аж до розформування міністерств був урядовцем особливих доручень при Міністрі Закордонніх Справ.

Від 1923 р. до 1935 перебував у Парижі (Франція), а відтоді перебував в Торонті.

Присвячую Стрільцям УГА. — героям збройної боротьби Українського Народу за Незалежність.

Кажуть, що немає нічого більш болючого, як в годину журбу згадувати про минуле щастя. Чи було щастям пережити нашу героїчну визвольну боротьбу 1917—1920 років — відповісти не можу. Але після катастрофи, перебуваючи на вигнанні, згадую пережите не без болю.

Пригадується мені як 1-го травня 1919 року я звільнився від виконання обов'язків Начальника Відділу Служби Зв'язку Штабу Дієвої Армії і діставши призначення до Українського Посольства в Відні, тимчасово до від'їзду, мешкав у свого старого приятеля Помішника Начальника Штабу Дієвої Армії Отамана (генерала) Василя Тютюнника, з яким ми були знайомі ще з російської армії. Справа мого виїзду гальмувалася "візою" й мені приходилося нудитись без діла. Але 2 чи 3 травня мое безділля перервав Наказний Отаман Генерального Штабу Генерал-хорунжий О. Осецький, який викликав мене до себе й оповів, що Рада Міністрів постановила вислати в заплілля большевиків певних політичних діячів, які мають організувати повстанчий рух в Україні, скоординувавши, насамперед, діяльність вже існуючих повстанчих загонів.

"Буде вислано представників політичних партій, які займуться політично-пропагандовим і організаційним боксом справи а для справ суто військових (організація, загальне керування та оперативна діяльність) Рада Міністрів просить мене призначити здібного й досвідченого старшиною. Мій вибір впав на Вас, пане полковнику. Я не вимагаю від Вас негайної відповіді, поїдьте до Рівня, вясніть всю справу, а потім дайте мені відповідь" — заявив він.

Справа мене зацікавила. Я подякував генералові за комплімент "здібного й досвідченого" і згодився поїхати до Рівня, щоб ближче обзаякомитися зо справою. За пів години я вже мав лист до Голови Ради Міністрів і з першим же потягом виїхав до Рівня.

В секретаріаті Голови Ради Міністрів мені сказали, що вже склалася спеціальна комісія й що краще всього удатися мені в цій справі до неї. Під указаною мені адресою я застаю Комісію в повному складі. Ціла комісія складалася з 3 людей. Головою був пан Ліхницький (а може Литвиненко, добре не пригадую зараз), соціал-демократ, якого я не раз зустрічав підчас наших численних евакуацій. З другим членом комісії зустрівся вперше й сьогодні ніяк не можу пригадати ані його ймення, ані його партійної приналежності. Третім членом Комісії оказався мій старий знайомий ще з часів Центральної Ради, який при Директорії був Головою Пресового Бюро. Це був визначний діяч партії соціал-революціонерів (есерів) А. Пашук, родом з Луцька, який після нашої катастрофи був вибраний послом до польського сейму.

Після п'ятигодинної розмови з членами Комісії я вернувся до Здолбунова і дав свій звіт Наказному Отаману, в присутності отамана Василя Тютюнника і отамана А. Мельника. Ціла справа уявлялася так: до Ради Міністрів був внесений під розгляд проект (імені автора не прига-

дую) об'єднання і координації діланья всіх оперуючих в запллі большевиків повстанчих загонів, а одночасно й планове утворення нових повстанчих відділів. Всі повстанчі відділи по думці проекту, мають бути об'єднані і підпорядковані керуючому центральному органу, який має вислати в заплля уряд. Центральний керуючий орган, згідно проекту, має заступити на окупованих землях Український Уряд. Проект прийнято та призначено представників Уряду, які створили з себе "Комісію по Організації Постаць на Україні". Для переведення цієї справи асигновано досить поважну суму грошей, які Комісія має забрати з собою в заплля. Для охорони цих грошей і цього напів-уряду, твориться партизанський відділ, який буде мати назву "Партизанський Отряд '30 Квітня'" (на превеликий жаль я не памятаю, чому власне він називався "30 квітня").

Коли вже було створено Комісію, то виникло питання, як і хто переводитиме чисто військову частину цього проекту. Вирішено звернутися до Наказного Отамана з проханням призначити відповідного старшину. Цей старшина має підлягати (це мені спеціально підкреслювано) Комісії і бути начальником штабу цієї Комісії по справах військових, цебто радником. До переходу Комісії в заплля і до налагодження праці Комісії, командувати Партизанським Отрядом "30 квітня" буде "Комісія по організації повстаць на Україні" (цебто 3 особи), а помішником команданта отряду має бути Начальник Штабу Комісії, якого визначить Наказний Отаман.

Як тільки я закінчив свій звіт, слово забрав отаман Василь Тютюнник і страшенно розкритикував цілий проект, почавши з того, що Комісія, яка має організувати повстання, складається з людей невійськових, а що найгірше — з партійних, які будуть завжди розходитися в своїх партійних поглядах і внеможливають працю свого начальника штабу. "Цю справу навпаки треба доручити військовому, а Комісію додати йому як радників".

— "Але ж Комісія являється представником Уряду, пане отамане", — зауважив генерал Осецький.

— "А чому наш старшина не може бути представником Уряду?"

Отаман Тютюнник був цілковито проти "фантастичного" проекту. Що торкається Наказного Отамана, то він тримався того погляду, що як Уряд вже проект прийняв, то нічого не залишається, як виконати наказ Уряду.

"А, кого ж ми призначимо?" — запитав генерал В. Тютюнник.

"Я запропонував полковникові Морей де Моранові".

"А як же ти дивишся на цю справу, згоджуєшся?" — звернувся до мене генерал Тютюнник.

Я відповів, що засадничо погоджуюся з отаманом Тютюнником, але в практичному житті я думаю, що справа виглядатиме не так уже чорно. Одно те, що Комісія складається з невійськових, являється запорукою, що вона в військовій справі свого начальника штабу вмішуватися не буде. Що ж торкається політики, то я гадаю, що члени комісії на цьому знаються і для справи будуть корисними. Щоденна небезпека в ворожому запллі на мій погляд, згладить різниці в поглядах і об'єднає нас.

На другий день вранці, маючи при собі припис від Наказного Отамана я виїхав до Рівня. В той же день, остаточно порозумівшись у всіх справах з Комісією, я був включений в склад Комісії і приступив до організації Партизанського Отряду "30 Квітня". 9 травня отряд уже був сформований. Він складався приблизно з 200 вояків,

які з 1917 року, від самого початку визвольної боротьби, були в рядах української армії. Люде були певні, багатьох я знав особисто. Отряд дістав 3 кулемети, набоїв, гранат, новий одяг і все потрібне для далекої експедиції. 9-го я виїхав до Штабу Дієвої Армії, де дістав від Генерального Штабу Полковника (сьогодні генерал) М. Капустянського, помішника 1-го Генерал-Кватирмайстра, вказівки, де найкраще перейти фронт, куди скерувати свій рух по переході фронту, з якими партизанськими відділами маю насамперед звязатися, як використовувати партизанський рух і т. і. Одержавши останній наказ щоденно, повідомляти Штаб Дієвої Армії про свій рух аж до самого переходу фронту, я виїхав до свого отряду.

11-го вранці Комісія й Партизанський Отряд "30 Квітня" погрузилися на потяг і вирушили в напрямку Рівно-Сарни. На другий день 12 травня в годині 9—10 вранці наш ешалон прибув на ст. Олевськ, останній залізничний пункт на цій лінії, що був в нашому посіданні. Інформую про це Комісію й пропоную комунебудь з них піти зо мною до штабу командування цього відтинку фронту, щоб довідатися про становище й поінформуватися, як нам найкраще перейти фронт. Але члени не виявляють бажання йти зо мною. Давши розпорядження, щоб партизани не відходили далеко від ешалону, йду до будинку стації. Вхожу до телеграфу. Біля вікна стоїть поручник і дивиться на мій ешалон. Зауваживши мене представляється: "вартоний старшина полку" (нажаль, не можу пригадати назви полку). Біля протилежного вікна при апараті "Морзе" сидить молоденька панночка й читає книжку. На телеграфному бланку "Юго-Западних Железних Дорог" пишу телеграму до Штабу Дієвої Армії і прошу панночку негайно передати її до Здолбунова. Від поручника довідуюсь, як знайти штаб полку. Штаб міститься в самому Олевську, в кілометрі від стації. Від стації до Олевська йду досить широким шляхом по відкритому полі, переходжу греблею через невеличку річку спускаюся за греблею в долину і вхожу не то в велике село, не то в містечко. В штабі застаю двох старшин, які щось пишуть. Побачивши мене, встають і з зацікавленням дивляться на мене. Кажу, що хочу бачити командира полку. Один з них веде мене через сіни до другої кімнати й по дорозі запитує, чи я залишаюся на цьому відтинку. Пригадую вартового старшину на стації і не дивуюся його запитові, але на нього не відповідаю. Входимо до полковника, який уже чекав на мене. Полковник старшого віку чоловік, фаховий офіцер ще з російської армії. Представляюся, показую свій припис від Штабу Дієвої Армії і прошу ознайомити мене з положенням на його відтинку. Полковник підводить мене до мапи й пояснює: — Прямо по залізниці в напрямку Сарни в одному-двох кілометрах від стації Олевськ залізницю перетинає річка Случ, залізничний міст над цією річкою зірваний. На нашому березі річки біля зруйнованого мосту сторожова охорона, яка сполучена телефоном зо стацією, де вартує старшина полку, що в свою чергу получений з полком і батерією стоїть ззаду ст. Олевськ під лісом. Між стаціями Немієвичі-Ості-Олевськ курсує бронепотяг з двома гарматами й 4 кулеметами. На ст. Олевськ приходить 2-3 рази на день. Бронепотяг "домового виробу" перероблений з двох відкритих вагонів (льор) обложених мішками з піску і з паротягом по середині. Вліво на відлеглості кількох сот кроків від залізниці і вздовж

неї тягнеться ліс, який починається від ст. Немієвичі й доходить аж до річки. Лівіше, за лісом — багно. Вправо від залізниці поле яке перерізує притока річки Случ. За цією річкою в невеликій долині м. Олевськ. Перед м. Олевськ вправо й вліво вздовж р. Случ — сторожова охорона, яка пильнує підступи до міста з боку Сарн. Полк розташований в місті, має приблизно 200 багнетів, складається переважно з полонених большевиків, елемент мало дисциплінований і непевний. Старшинський склад добрий, але в обмеженій кількості. Командир полку прийняв полк недавно і в боях з цією частиною ще не був. На цьому відтинку від довшого часу спокійно. Щодо того, де мені краще перейти на той бік фронту, полковник нічого певного сказати не може, а радить мені побути кілька днів тут і самому вибрати місце й час.

Як завжди свіжий чоловік помічає речі які для чоловіка вже при звичаєного непомітні власне тому, що ці речі вже звиклі. Так само й я звернув увагу на те, що полковник не має охорони з лівого боку від залізниці. Полковник відповів, що за лісом знаходиться багно й звідти він не сподіється нападу, як не сподіється нападу й з правого боку міста, бо большевики завжди ведуть свої операції тримаючись залізниці. Прошу полковника показати мені розвідчі звіти. В одному читаю, що селянин, який був два тижні тому в лісі за залізницею, бачив на большевицькому боці біля річки 5 вершників, а сусід цього чоловіка два дні перед тим там же бачив 3 піших. Показую звіт полковникові й кажу, що я не є певний за той бік і прошу дозволу, поки стоятиме мій отряд, виставити охорону за лісом. Полковник каже, що це моя справа.

Покінчивши службові справи полковник запросив мене на обід. По обіді повернувши на стацію, я наказав пересунути ешалон на запасовий тор і виставити варту за лісом вліво від залізниці. З двома старшинами свого отряду пішли оглянути зірваний міст. Біля мосту знайшли козака. В далековид оглядаємо ворожий бік, але там все як вимерло. Вертаємось до ешалону.

Між 3 й 4 по полудні проходжуємося з членами комісії й кількома старшинами вздовж стації, тут же багато й партизанів, яким наприкрило сидіти в вагонах. Несподівано ззаду чуємо стріли. Повертаємо голови й бачимо на горбку біля батареї метушню, похожу на бійку. Одночасно чуємо кілька стрілів з лісу вліво від залізниці. Кажу старшинам приготувати отряд до бою й вислати кількох партизанів до лісу довідатися, що то за стрілянина. Разом з членами комісії йду до телеграфу. Кажу вартовому старшині запитати батарею, що сталося. Батерія не відповідає. Посилаю козака до командира 1-ої сотні з наказом негайно вислати чоту на батарею. Дзвонить телефон: — Вартовий біля мосту повідомляє, що з боку Сарн наближається потяг. Майже одночасно чуємо вибухи гарматних набоїв. Зо штабу повідомляють, що ворог обстрілює м. Олевськ.

Виходжу на перон стації й бачу вздовж лісу напроти стації димки рушничних стрілів. Починаю розуміти ворожий маневр: несподіваний напад піхоти з лісу на батарею й на стацію одночасно ворожий бронепотяг обстрілює м. Олевськ. Наш потяг стоїть на запасовому торі в кроках 300 від стації в напрямку зірваного мосту. По ньому скеровано густий рушничний і кулеметний вогонь ворога з лісу. Але потяг уже пустий. Партизани сидять в ровах по обидвох боках залізничного шляху. Кличу командирів сотень і пояснюю ситуацію. Наказую 2-ій сотні розтягнутися в рові вздовж залізниці на цілу

ширину стації і боронити стацію. До неї додаю начальника кулеметної команди з двома кулеметами. І кулемет і дві чоти 1-ої сотні, разом з командиром сотні, висилаю до мосту з наказом боронити міст і наше праве крило. 4-ій чоті 1-ої сотні наказую боронити наш пустий потяг, а в разі потреби підсилити своїм огнем 2-гу сотню. 3-ю сотню наказую підтягнути ближче до стації й залишаю в резерві.

Загомонали наші скоростріли. Батерія на телефон не відповідає. Командир 2-ої сотні повідомляє, що ворог почав наступ. Дзвоню до штабу, пояснюю полковникові свою ситуацію й прошу дозволу викликати бронепотяг. Запитую, що діється у нього. Відповідає коротким словом: "паніка", але сподіється, що скоро прийде до порядку. Ворог продовжує обстріл Олевська. Горять хати... Члени комісії з зацікавленням й домішкою страху, прислухуються до моїх розпоряджень і розмов по телефону. Біда, але зовнішньо спокійна, панночка сидить при апараті. Кажу їй телеграфувати на ст. Ості, а як там немає, на ст. Немієвичі й передати наказ командирі бронепотягу негайно йти на Олевськ. Нагло задзвеніли шибки вікна... посипається зо стін вапно... й кілька сталевих шмелів врізались у стіну.. Кажу всім стати ближче до стіни біля розбитого вікна, щоб не вицїлила куля. Але панночка продовжує вистукувати телеграму. Жалую, що наступні несприятливі для нас політичні й воєнні події, через які ми втратили нашу Державу, позбавили мене можливості представити телеграфістку Александру Новачинську до нагороди за хоробру й корисну працю під час бою за ст. Олевськ.

Друга сотня своїм кулеметним й рушничним огнем відбила першу большевицьку атаку, але в сотні майже половинараних і дев'ять забитих. Прийшов, висланий мені на підмогу полковником, курінь, багнетів в дев'ятьдесят. Вислано його на праве крило моєї порідівшої другої сотні. Посилаю двох партизанів довідатися, що діється на батареї й чому немає повідомлення від висланої мною чоти.

Большевики збільшують свій кулеметний й рушничний огонь. Кулі дзенькають й підіймають куряву над ровом, який ледве-ледве закриває лежачих в ньому партизанів. Кулі б'ють по залізничному тору, по стації. Новоприбувший курінь не витримує цього вогню й відступає. Цим користується перша наступаюча большевицька лава й бігом кидається на рів. Партизани другої сотні зустрічають її гранатами й з криком "Слава!" вискакують їй на зустріч. Розпочинається рукопашний бій. Кричу до третьої сотні, "Вперед!"—й біжу на поміч. Навколо, зпереду й ззаду, крики "Слава..ва...а..а!" Ще яких кроків п'ять...Але большевики вже втікають, залишаючи на місціраних й забитих. Стараюсь перекидати невимовний галас й наказую партизанам вернутись назад. Начальник кулеметної команди хватає за ручки кулемету й очікуючи дивиться на мене. Зрозумів мій замір... Хвилинка... й застрочив наш партизанський "максим"... Партизани відкривають рясний огонь по відступаючих. Клекочуть обидва наші кулемети... Задні наступаючі лави большевиків з розгону налітають на відступаючих. Серед большевиків твориться каша. Нагло над головами вне пролітаючий набій й з галасом вибухає перед лісом. Ще кілька стрілів й шрапнель рветься в натовпі відступаючих. Це нарешті загомонила наша батарея. Другий й останній наступ відбито. Перші бойові хрестини Партизанського Отряду "30 Квітня" коштують йому дорого: 17 забитих, 49раних.

Пів години пізніше, окутаний димом і паром, повним

ходом влітає на ст. Олевськ наш бронепотяг. Коротка розмова з командиром й бронепотяг йде в напрямку зірваного мосту, зза якого, продовжує обстріл Олевська ворожий бронепотяг.

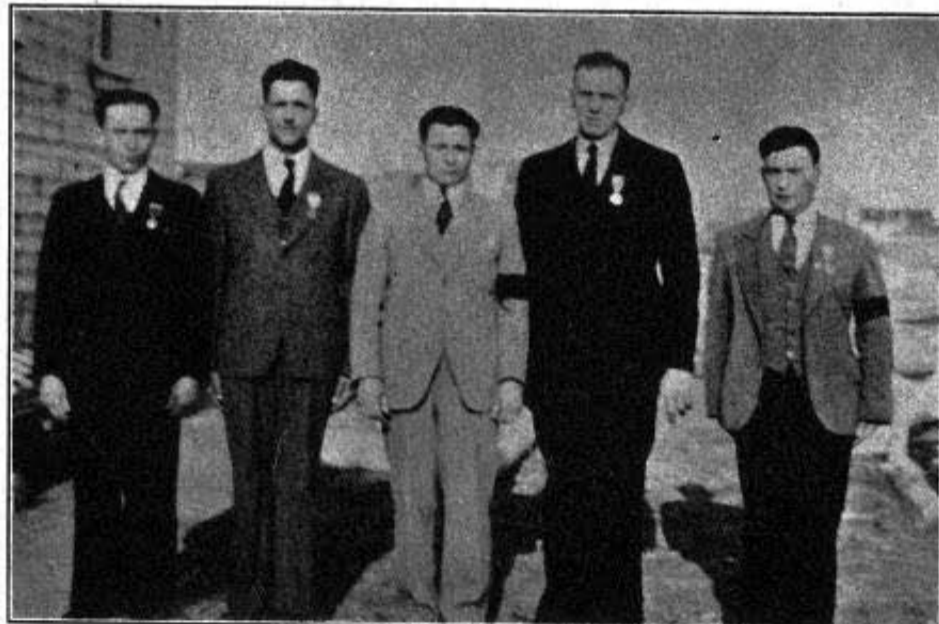
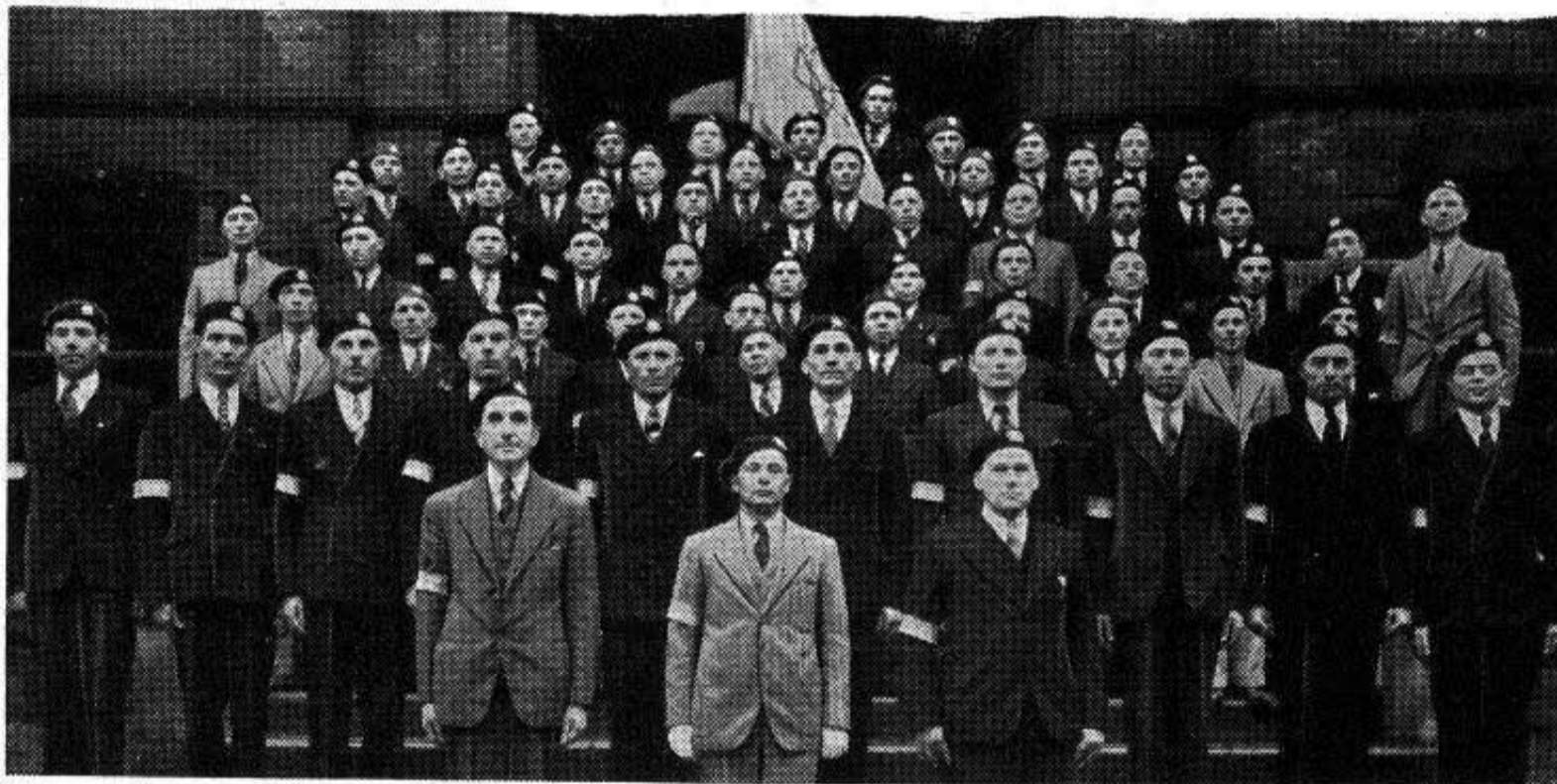
Зближається вечір. Стихає стрілянина.

Пропоную Комісії лишити ранених тут, а з рештою переходити фронт сьогодні ж вночі, поки большевики знаходяться ще під враженням поразки. Комісія не погоджується, а хоче зачекати з тиждень-два й поповнити отряд.

Ніч проходить спокійно.

На другий день ми поховали своїх забитих партизанів й відправили до Рівня ранених. Партизанський отряд тимчасово залишився на ст. Олевськ. Члени Комісії щоденно висилають телеграми з проханням вислати поповнення, але загальна ситуація за цей короткий час погіршилася. Поляки перейшли в наступ на Галицькому й Холеському фронтах, захопили м. Луцьк. Війська Хол-

ського фронту відступили на Дубно. Большевики повели наступ на Кременець. Уряд збирається евакуюватися до Тернополя. 16 й 17 травня я дістав наказ з Штабу Дієвої Армії негайно виїхати до Штабу. В Штабі отаман В. Тютюнник сказав мені, що з огляду на сучасне становище Комісія анулюється, а партизанський отряд включається в склад Української армії. мені ж отаман Тютюнник пропонує виконання обов'язків начальника штабу Військ Зєднаних Груп, командувати якими доручено йому. 28 травня Отаман В. Тютюнник, я й сотник Е. Маланюк (відомий український поет) на самоході перескочили ворожу смугу й прибули до Кременця, звідки почався загальний наступ Військ Зєднаних Груп в напрямку Проскурова. Підчас цього наступу я зустрів свій Партизанський Отряд "30 Квітня" в складі 6-ої Запоріжської дивізії. Командував отрядом полковник Кушнір. Що сталося з членами "Комісії по організації повстань на Україні", мені невідомо.

Підполк. І. Морей де Моран між бувшими українськими вояками.

На горішній світлині підполк. Морей де Моран (в середині напереді) серед членів УСГ в Торонті.

На образці зліва: Пполк. Морей де Моран серед був. українських вояків, живучих у п.внічно-квебекській місцевості Вал д'Ор.

З Історії Синіх Дивізій

Підполк. ТИМШ ОМЕЛЬЧЕНКО

Народився 21 лютого 1893 р. в селянській родині села Вербок (по старинному Кагамлик), Хорольського повіту на Полтавщині. По скінченні сільської школи у рідному селі й по потрібній підготовці вступив до 1-ої Тіфліської (Кавказ) гімназії і скінчив її абітурієнтом у 1913 році. В вересні 1913 р. вступив юнаком до Київської Военної Школи, яку скінчив старшим юнаком і чотовим, у жовтні 1914 р. випущений хорунжим (надпоручником) у кадрі царсько-московського війська. Потім командуєчи на фронті 4-ою сотнею (рота) 331-го Орського полку, дістався наприкінці 1915 року з простріленими грудьми до німецького полону. Тут, по вилікуванні, взяв жваву участь в організації полонених старшин українців. Пізніше взяв таку ж жваву участь в організації й формуванні з перебуваючих у німецькому полоні українців Синіх Дивізій, увійшовши адютантом організаційно-муштрової справи до штабу командуючого цими дивізіями Генерала Зелінського.

По розформуванні руйніками й зрадниками Української Держави прибувших в Україну Синіх Дивізій вступив до 32-го стр. Сумського Полку у Полтаві; тут брав участь у повстанні проти зрадливої України скоропадщини. З опануванням України Директорією, перебував з призначення на таких посадах в військовій УНР: Помішником Начальника Штабу VI Полтавського Корпусу, Начальником Штабу цього корпусу, Начальником Штабу Південно-Східної Групи Української Дієвої Армії, Помішником Начальника Розвідного Відділу Штабу Запорізького Корпусу й Старшиною до доручень при Закордонному Відділі Головної Управи Генерального Штабу.

Прикомандирований Головною Управою Генерального Штабу з дорученнями до Українського Посольства у Берліні, по окупації ворогами України залишився емігрантом у Німеччині. З того часу з емігрантськими труднощами й злиднями тяжко тут борючися, залишився досі борцем за відродження Соборної Української Держави, послугуючися тимчасом у цій боротьбі пером замість шаблі.

Велике значення в історії України витворення Українського Війська у роках 1918-1920 примушує наших істориків перевести досконалий дослід цього витворення. Та поки історики наші на це спроможуться, постарайся з власних спогадів освітити дещо один з відтінків витворення Українського Війська, а саме — витворення "Синіх Дивізій". Само собою зрозуміле, що час і пережитки немало дечого зо спогадів моїх стерли.

Назва "Сині Дивізії" походить з однострою цих Дивізій, що складався з синіх козацьких штанів з синіх жупанів і з сивих шапок з синіми шліками. Тому Дивізії ці звалися часто й синьожупанниками. Утворилися Сині Дивізії з попавших до німецького полону вояків-українців з московсько-царського війська. З німецького боку уможливилось їхнє утворення завдяки заходам Союзу Визволення України. Ці заходи потягали за собою скупчення полонених Німеччиною українців-вояків, за винятком старшин, у трьох таборах полонених: Раштат, Вецляр і Зальцведель. Організаційна й національно-освідомлююча праця у названих таборах провадилася Союзом Визволення України, з допомогою культурних сил з Західно-Українських Земель, як і з допомогою невеличкого гуртка полонених старшин-українців, що походили зо Східних Українських Земель.

Тими ж заходами прийшло, в 1917 році, до скупчення полонених Німеччиною старшин-українців у старшинському таборі при місті Ганверський Мюнден. Тут організаційна й національно-освідомлююча праця провадилася самими старшинськими силами. При цьому треба ствердити, що з боку німецької команди табору на боці українців був тільки її адютант, тоді як решта старшин цієї команди ставилася до нас байдуже чи й ворожо.

В усіх названих таборах українське національне життя скупчувалося в Таборних Українських Громадах, очолюваних вибірними Радами. Поруч Українських Громад існували по згаданих таборах ще різні культурні й фахові гуртки. До них належав у старшинському таборі Український Военний Гурток, створений з мого почину. На чолі Президії цього гуртка став командант табору українець Генерал Зелінський. Цей гурток працював над справами організації Українського Війська, як і над справою воєнно-організованого повороту з полону в Україну полонених у Німеччині українців. У цій справі потрібний був тісний зв'язок з іншими українськими таборами полонених у Німеччині й це через посередництво Рад Таборних Громад і за німецькою згодою.

Заки у цій справі сюди й туди писалося та обговорювалося, стався німецько-український мир, підписаний 9 лютого 1918 р. у Бересті Литовському. З одержанням цієї вістки, вираджено було Українською Громадою старшинського табору негайно до німецького воєнного міністерства у Берліні старшину Сиротенка (пізніше був деякий час воєнним міністром УНР), щоб засувати новоутворені Берестською угодою обставини щодо полонених у Німеччині українців. Другого дня по своїм від'їзді, вернувся наш післанець назад з вісткою про потребу негайного формування з полонених українців української стрілецької дивізії.

Така несподіванка висунула відразу нагору наш военний гурток. Його президія перетворилася негайно в

штаб творчої української стрілецької дивізії, на якій чолі став Генерал Зелінський. Я увійшов у склад штабу цієї дивізії, як адютант організаційно-муштрових справ.

Негайно взявся штаб дивізії до гарячкової праці. Протягом 1—2 днів переведена була реєстрація старшин охочих вступити до дивізії. Вибравши з поміж них командантів полків, куринів і сотень, решту розподілено у потрібній кількості по полках. Ще день-другий проминув і команданти полків відїжджали зо своїми старшинами до таборів Раштат, Вецляр і Зальцведель. Тут пішло формування дивізії далі. Наслідком такого формування повстали 4 полки стрілецьких і, трохи згодом, артилерійський полк. Табор Раштат дав 1 стріл. полк, під командою полковника Миколи Шаповала й 3-ій стріл. полк, під командою полковника Малохатки. Табор Зальцведель дав 2-ий стрілецький полк, під командою полковника Блохина. Табор Вецляр дав 4-ий стріл. полк, під командою полковника Миколи Чехівського. Гарматний полк складався з гарматчиків з усіх 4-ох українських таборів і стояв під командою полковника Чижевського.

Почавши формування в середині лютого 1918 р., 1-ша Синя Дивізія, наприкінці того місяця, стояла вже розташована коло Ковля. Її штаб стояв спочатку в Ковелі, а потім перенесений був на пару десятків кілометрів на схід від Ковеля. У полках провадив старанно й з захопленням військовий вишкіл і лєрції для піднесення національної свідомості серед їхнього складу. Штаб дивізії, у співпраці з німцями, дбав про задоволення полків усім потрібним. А що все переходило через німецькі руки, то в 1-ої Синьої Дивізії був і невеликий німецький штаб, на якого чолі стояв генштабу гавптман (сотник) граф фон Альвенслебен. Поруч цього німецького штабу з'явився незабаром ще один такий штаб, під керуванням генштабу гавптмана Замера. Цей штаб діяв в 2-ій Синій Дивізії, що формувалася поруч 1-ої Синьої Дивізії, одержавши від цієї свої кадри. На чолі 2-ої дивізії поставлено було полковника Пухтаевича, а заступником ген. Зелінського з 1-ої дивізії.

Поставивши кадри 2-ій Синій Дивізії, 1-ша Синя Дивізія потребувала негайного поповнення. Це поповнення взято було почасти зо згаданих вище українських таборів, а почасти з табору полонених українців-старшин, підстаршин і рядовиків поблизу Ковеля, які були полонені німцями підчас офензиви Керенського. По наказу ген. Зелінського я провідав цей табор. По цім побував там, у мойому супроводі й ген. Зелінський, при чому відбуто вибір і реєстрацію для поповнення Синіх Дивізій старшинами, підстаршинами й рядовиками. Зареєстровані влилися до складу наших дивізій.

Закінчивши своє формування, 1-ша Синя Дивізія вдалася до чинної участі у боротьбі за Українську Державу. 2-га Синя Дивізія продовжувала своє формування. Нарешті генерал Зелінський дістав наказ перенестися зо штабом до Київа. Мені наказав він прибути туди на чолі першого ешолону синьожупанників — кулеметної сотні 2-го Синього Стріл. Полку. На чолі цього ешолону, по дуже повільній та з затримками подорожі залізницею, я прибув до Київа.

На наше зливування й досаду, ні командант київської вантажної ні командантура міста, з якою я телефонічно зв'язався, не знали нічого про наше прибуття й про те, що має статися з нами далі. Аж на другий день вранці, коли я побував уночі в командантурі міста, поговоривши звідти у справі ешолону з вартовим старшиною военного міністерства, прибув до нас старшина від ко-

манди міста, щоб провадити нас до Луцьких Касарень (коли не помиляюся).

Улаштувавши так-сяк сотню у забрудженій касарні та подбавши про годівлю коней, як і про теплу страву перемерзлим і переголодованим людям, я передав команду сотнею її сотенному, а сам дістався, по довгих пошуках, до штабу своєї Дивізії й зголосив тут моє прибуття з ешолоном. На моє звітлення про недбайливість команди м'ста щодо приведеного мною ешолону, довідався я від ген. Зелінського про якесь недовіря уряду нашого есера Голубовича до його самого й до Синіх Дивізій. Як потім виявилось, наш есерівський уряд, затроений партійною короткозорістю, вбачав у Синіх Дивізіях і ген. Зелінському "контрреволюцію" на послугах у німців. Тому тільки під тисненням з німецького боку український уряд погодився на розташування в Київі 1-ої Синьої Дивізії, що була добре організована, вишколена дисциплінована, національно-свідома й стояла на ґрунті самостійної державності України. Як же могли німці по цьому поважати такий український уряд та його урядування?!

Прибуваючі Сині полки робили собою на киян дуже добре враження й їх стрічено зо захопленням у Київі. Таке ж добре враження зробила й парада на Софійському майдані цілої Синьої Дивізії. Взагалі поводження синьожупанників було все взірцеве; вони добули собі повне довіря українського населення. Не довіряв їм проте й далі есерівський уряд, якому зовсім бракувало державно-політичного думання. Він творив на кожному кроці перешкоди синьожупанникам. Цим гальмувалося прибуття 2-ої Синьої Дивізії, яка мала вже розташуватися в Одесі.

Наладнання розташування доручено мені. Я виїхав в Одесу, на чолі старшин і підстаршин-квартирмейстрів 2-ої Дивізії. У тісній співпраці з командантом і комісарем Одещини усе потрібне до розташування синьожупанників у Одесі було наладнане. За цей час ми тісно зв'язалися й з усім, що виявляло собою українське національне життя в Одесі та Одещині.

Виконавши наказ про наладнання прийняття Одесою 2ої Синьої Дивізії, вернувся я до Київа з докладом про це ген. Зелінському. Він мені зо смутком з'ясував, що мій доклад йому вже не належить, бо 2-гу Синю Дивізію згідно його команди забрано. Йому наказано навіть передати й 1-шу Синю Дивізію зовсім невідомому нам отаманові Мартинюкові та перебрати інспектуру артилерії Українських Військ. Далі довідався я від ген. Зелінського, що уряд старається позбутися 1-ої Синьої Дивізії у Київі, розставивши її окремими полками по фронті. 3-ій Синій полк вже був на фронті, 2-ий Синій полк мав наказ теж вирушати на фронт. Полки 1-ий та 4-ий мусіли бути готові до близького вирушення на фронт.

Мені не залишилося нічого іншого, як звернутися у дорученій мені справі 2-ої Синьої Дивізії до военного міністерства. Приняв мене тут 1-ий заступник военного міністра генерал Греків. Вислухавши мій доклад, він заявив, що справа ця вже відпала, бо 2-га Дивізія до складу Українського Війська не ввійде. З його з'ясувань виявилось, що з непорозумінь між урядом Голубовича й німцями, останні відмовилися дати в руки уряду Голубовича 2-гу Синю Дивізію. При цьому німці заявили, що незгода уряду Голубовича 2-гу Синю Дивізію розформувати й склад її демобілізувати, потягне за собою повернення складу цієї дивізії знов до німецьких таборів полонених. Запитаний ген. Грековим про мою думку у

цій справі, а й присутній зо мною старшина 2-ої Синьої Дивізії були за згоду на розформування й демобілізацію Дивізії, цебто дістати в Україну принаймні національно-свідомих, державницько-твердих і активних людей. По цьому ген. Греків зауважив, що так воно й буде, бо й він є тієї ж думки.

Мій доклад 1-му заступникові воєнного міністра закінчився дорученням ним мені, з допомогою синьожупанників в Одесі, перевести в Одещині пропагандивну підготовку наміченого там набору до війська. Прилічений зо згаданими синьожупанниками до складу воєнного міністерства, подався я знов до Одеси. Одначе взятися до нової праці мені не довелось, бо не надіслали нам потрібних грошових засобів і матеріалу. Це примусило мене їхати знов до Київа.

Вже не доїжджаючи до Київа, почув я від якогось жида, що наших, тобто синьожупанників, у Київі роззброєно. Хоч я й відповів жидаві, що це є дурниці, сам таку можливість припускав, знаючи про конфлікт між урядом Голубовича й німцями. Тому, прибувши в Київ, постаравсь я непомітно проскочити двіресь й звідти зникнути бічними вулицями до "Батьківщини", українського старшинського притулку в Київі. Тут дістав я ствердження почутої вістки від жида. Сумно було й досадно, бо ж завинив у цьому насамперед український уряд Голубовича.

Опинившись без збройної сили, уряд Голубовича був незабаром скинений ген. Скоропадським, з допомогою німців та московської офіцерні. Творений у Київі Корпус Січових Стрільців на чолі з Полковником Коновальцем, старався збройно рятувати українську справу. Одначе він сам був на це ослабий.

По перевороті Скоропадського, я залишив Київ і поїхав до рідного села на Полтавщині. Пізніше вступив до

32-го Сумського полку в Полтавщині, щоб тут взяти участь у повстанні проти Скоропадщини. Покликаний, з переходом Полтави під владу Директорії, виконувати обовязки Помічника Начальника Штабу VI Полтавського Корпусу, я вже не міг вернутися до твореної Синьої Дивізії з колишніх синьожупанників. Знаю проте, що Дивізія ця виявила себе усебічно достойним оборонцем волі, честі й слави української нації у боротьбі за Соборну Українську Державу. Дуже багато колишніх синьожупанників служили, як і я, по різних інших військових частинах Українській Батьківщині. Скрізь виявили вони себе добрими українськими вояками.

Таким чином доказали синьожупанники й тут, що вони могли б бути добрими кадрами новоствореного Українського Війська. З двох Синіх Дивізій, шляхом їхнього розгорнення, легко було б зробити два добрі українські корпуси. У корпус могла б легко розгорнутися й Сіра Дивізія, сформована при таких же умовах з полонених Австро-Мадярщиною українців з царсько-московського війська. Додавши сюди можливе тоді формування ще 2-3 корпусів на Східно-Українських Землях та 3 корпуси УГА, доходимо, що забезпечення відродженої Соборної Української Держави було р'шучо можливе. На лихо України, на її чолі стояли у той вирішальний час не державні мужі, а безглузді й короткозорі партійці.

Минулого не вернути. За зроблені в роках 1918-1920 помилки, карається зараз тяжко Україна та українська нація. Проте ж розвиток подій дає нам змогу лиха цього назавжди позбутися. Зовсім недалекий вже той час, коли українська нація опиниться знов у обставинах 1918-1920 років. Цим разом мусимо вже тепер бути добре готові до швидкого утворення могутньої української збройної сили, добре вистачаючої на забезпечення відбудови й існування Соборної Української Держави.

Український Гарматний Дивізіон . Синьої Дивізії біля Ковля в 1918 році.

Мій День Першого Листопада

Сотник ВОЛОДИМИР КОССАР

Народився 1890 року в селі Русилові, радехівського повіту. Батько був народним учителем. До середньої школи ходив у Львові й там скінчив реальну гімназію. Опісля студював агрономію в рільничій школі в Дублянах.

Ще перед війною (в рр. 1912-3) відбув австрійську військову старшинську школу для однорічних охотників. З вибухом світової війни змобілізований перебув весь час на фронті. З проголошенням Української Держави зголосився до української армії. Брав участь в боях під Дублянами, опісля на Сокальському фронті. Пізніше обняв команду Пятої Сокальської Бригади та з нею був у всіх боях аж до кінця української війни.

По роззброєнні Української Армії вдалось йому дістатися на Чехословаччину, де перебував зразу в Німецькій Яблінні, потім в Ліберці. Як агрономові вдалось йому дістатися згодом заняття в місті Ужгороді в Карпатській Україні. В тім часі він викладав як учитель учительської семінарії в Ужгороді про господарські справи. Також працював багато над створенням відповідної літератури на агрономічні теми для карпатських українців, чи то перекладаючи відповідні книжки з інших мов пристосовуючи їх до вимог Карпатської України, чи даючи оригінальні праці в тій ділянці.

Однак життя в Карпатській Україні шораз більше ставало невиносимим. Чеські апетити створити з Карпатської України свою колонію ставали безоглядні. Настала явна нагірка на всіх українців, що в початках знайшли там заняття. Нерви не могли тих відносин знести довше. Це примусило його покинути Карпатську Україну та виїхати до Канади в 1927 році.

В Канаді перші 3 роки працював він на фермі, до чого був зобов'язаний згідно з дозволом на візд. За ті роки пізнав він також практично спосіб господарювання в тій країні. По трьох роках осів в Саскатуні, де опісля дістав заняття на Саскачеванському університеті, на якому працює до сьогодні як асистент професора в дослідному департаменті бурянів.

Інж. В. Коссар був одним із основників Української Стрілецької Громади та свого часу її головою.

Десь у половині 1918 року мене узнано неспосібним до дальшої служби на фронті при австрійським війську і як фахівця-агронома приділено до заряджування військового господарства в Каринтії. Довідавшись про потребу агрономічних фахівців у Галичині я постановив робити відповідні кроки для перенесення мене в рідні сторони.

В половині жовтня одержав повідомлення з вижчої команди запліля, що мене перенесено в східну Галичину й що маю зголоситися 1-го листопада у команданта господарської групи генерала Лямазона у Львові. Я попросив, щоб мені дали на два тижні відпустку, і сейчас виїхав поїздом через Брук над рікою Муром в сторону Відня. Не проїхавши кількадесять кілометрів — знайшовся я в залізничній катастрофі. Поспішний поїзд, який їхав з Відня в сторону італійського фронту, зударився з тягаровим. В хвилині удару, наш поїзд, ідучий другим тором в противнім напрямку, вскочив у ту катастрофу. Результат подвійної катастрофи був страшний: десятки вбитих, головно старшин австрійських, а сотки ранених. В моім возі майже половина тяжко ранених, але мені не сталося нічого.

Маючи два вільні тижні, я рішив відвідати моїх стареньких родичів і сестри в Стоянові, радехівського повіту. Ідучи до родичів, я вступив до канцелярії будучого могого команданта і стрінувся там з М. Галушинським, який був мабуть адютантом генерала. Розвідавши від нього дещо про біжучі українські справи і справи могого майбутнього приділу, я виїхав до родичів.

Вранці першого листопада, не знаючи нічого про нічні події у Львові, виїхався я поїздом до Львова, щоб зголоситися в австрійській команді. Минув Радехів-Холоїв. Приїхали до Камінки струм. В часі їзди присів до мене якийсь молодий, незнайомий чоловік в уніформі австрійського хорунжого, як я пізніше довідався, був це Макітра, сьогодні знаний українському громадянству з несправедливого польського засуду на 15 років, за те, що виконував накази української команди в часі боїв з поляками. Рушив поїзд з Камінки струмлової. Я з хор. Макітрою розмовляв по українськи. Якимсь способом з'явився в нашому возі молодий, по студентськи убраний чоловік. По якійсь хвилі, він попросив мене на "слово." Я здивувався, що той незнакомий хоче від мене.

Він мені сказав в великій довірчності, що у Львові в ночі українці мали перебрати владу в свої руки, та що він привіз до Камінки струм, наказ від Української Національної Ради, щоб там військові українці перебрали владу в свої руки. Сам вертався назад до Львова, Радив мені мені вертатись на північ і там те саме зробити. Я був прямо заскочений тією вісткою. Мені, якому в часі війни не приходилось бути з українськими військовими чи політичними колами, ця вістка передана незнакомим чоловіком видалась неймовірною. До того всього будучи у Львові в переїзді до Стоянова та говорячи з М. Галушинським, також нічого такого не чув, хоч не було лише тиждень тому. Я рішив отже про ту справу переговорити з хор. Макітрою. По обговоренні, ми обоє рішили їхати до Львова і переконатися, чи студент говорить правду. Бо покищо так в Камінці струм, як і на других стаціях, якими переїзджали, йшло нормальне жит-

тя. Кондуктори, як звичайно, говорять по польськи — лише до нас старшини говорять ломаною німецькою мовою.

Мабуть в 11 год. перед полуднем мали приїхати до Львова на головний двірець.

Зближаємось до Львова. Минаємо послідну стачію Дубляни-Ляшки, а ще немає ніяких познач, що у Львові вночі наступив переворот. Невжеж ніхто в околичних селах або на стачії не знає, що у Львові українці захопили владу? Перестаємо вірити вістці студента. В міжчасі приїжджаємо на Підзамче — першу стачію Львова. Тут ми побачили масу війська. Вояцтво різної зброї і полків в великому не порядку метушиться. Якісь підстаршини зривають собі з шапок відзнаки Карла, австрійського цисаря і кидають ними об землю. Крик — замішання... Отже, справді щось сталося у Львові.

Поїзд рушає дальше в сторону Львів-головний двірець. Десь недалеко даються чути стріли. Крісові і машинних крісів. В потязі наступає великий неспокій. Австрійські старшини питаються мене що то є. Кажу що українці перебрали владу. Питаються, що їм робити. Сидіти і їхати — а на стачії, куди вже доїжджаємо, побачимо, що дальше буде. Радіємо з хор. Макітрою цілим серцем, що Львів наш. Не знаємо ще цього напевно, але всі події вказують, що студент говорив правду. Приїхали й висідаємо. При входових дверях на стачію стоять вояки, їхні шапки заквітчані жовто-блакитними кокардами.

Хочеться крикнути: Слава!

Від всіх військових відбирають зброю. Надходжу я. Кажу до них: "Я українець" — і залишаю револьвер при собі. Молодий вістун каже мені: "Тепер кожний може казати, що він українець! Приказано відбирати зброю від всіх!"

Признаю йому повну рацію. Так, сьогодні, коли Львів в українських руках, кожний може казати, що він українець. — Віддаю револьвер з яким перебув цілу світову війну і який нераз ставав в пригоді. Прошу його, щоб задержав цю мою памятку, а я одержавши посвідчення від Української Головної Команди — зголошуся по нього.

Виходжу на вулицю. Рух і дивне положення. Відчуваю, що щось велике сталося. Надїжджає тягарове авто. На ньому якісь цивільні молоді люде з крісами, направлені до стрілу... Подумав собі: так виглядає революція. Так виглядає початок визволення. Авто минає нас. — Спішусь, щоб чим скорше дістатись до Народного Дому, де приміщується українська Команда.

Бігання — рух. Дістаюся до кімнат Команди. Питаюся, хто є командантом. Вказують мені якогось старшого чоловіка, в уніформі австрійського підполковника. Голошуся в нього. Полковник запитав що діється там, звідкіля я приїхав (повіти Радехів і Камінка струм.). Відповідаю, що там все по старому, цебто що там австрійсько-польська влада. Не довго треває і я дістаю кусник паперу: наказ їхати в камінецький і радехівський повіти і перебрати владу в свої руки. Дають мені в наплечник відозви Української Національної Ради. — Також на мою просьбу, дають мені наказ до вістуну, щоб віддав мені револьвер...

Говорять мені, щоб я виїхав з головного двірця. Перед відїздом зголосивши тут на Команду, бо зі мною поїде ще один австрійський старшина інжинірного відділу, який зголосився добровільно до служби в українській армії.

Я приїхав до Львова зі своєю сестрою, яка мала поладнати свої справи. Знаходжу її й кажу, що сейчас відїжджаю. Відвідую наскору своїх кривних, які мешкали недалеко костела Єлисавети біля головного двірця. Також находжу вістуну й він віддає мені мій револьвер.

Надходить час йти на стачію. Забираю добровольця-інжиніра. До партії долучується о. Петрушевич з Холоєва і ще якісь цивілісти та моя сестра, яка хоче відпровадити мене на стачію. Разом нас є кілька осіб.

Не пригадую собі, яка це могла бути година. Можливо, що була б ввечері, можливо що пізніше. Пригадую собі однак, що коли йшли, то газові ліхтарні вже світилися. Не так вони світили, як блимали, бо багато з них були повибивані. Моя група йшла безпечно, несподіваючися ніякого лиха, бо перед моїм відходом з Народного Дому мені сказано, що все в порядку і я безпечно можу йти на головний двірець.

Минули Костел Єлисавети і доходили до рогу Гродзіцької вулиці, звідки мали ввійти на широку вулицю, яка веде прямо на головний двірець. Не доходячи до рогу вулиці — побачили групу люде і я зауважив там військових. Я подумав, що й мабуть українська "патруля." Сказав своєму товариству остановитися, а сам зо словами: "Не стріляти — йдуть українці" — підійшов до них.

Те що сталося, сталося в одній хвилині. Мене обскочено зо всіх сторін, намірено кріси і в одній хвилі я остався без зброї і з моєї шапки здерто жовто-блакитну відзнаку. Я знайшовся в руках польської "патрулі." Мое товариство побачивши нещастя, яке мене спіткало, втекло, лише сестра осталася недалеко... По обеззброєнні мене поставили під мур каменіці — і два поляки націлили свої кріси мені в голову... Це сталося так скоро, що я навіть не міг ясно здати собі справи з критичного положення. Однак побачивши дула крісів перед очима, я зрозумів, що йде про мое життя. В тій хвилині чомусь блискавично згадав всі скрутні хвилі мого життя, коли я був на фронтах Світової війни, коли смерть чигада кожної хвилі й коли чоловік був приготований на неї. Думка щибнула по голові — що я все те щасливо перебув, будучи в пеклі італійсько-австрійського фронту, бачучи сотки смертей і тисячі каліцтв. І що ось тут у Львові — на брудній вулиці львівське шумовиння хоче мені кулю в голову пустити. Якась досада взяла мене. Подивився я на своїх противників... Було їх може 10-15. Молоді хлопці в цивільному, кілька в військовій уніформі з "рогативками." Я преспокійно витягнув папіроску, закурив і дивлячися на їх намірені кріси запитав: "Чи ви військо, чи банда?"

Всі вони зверещали: "Польське войско!"

"Як так", — кажу я, — "то хто з вас є командантом?"

Виступив один в військовій уніформі.

В тій хвилині моя сестра, про яку я й забув, прибігла і почала плакати і просити, щоб мене не стріляли. Не д пустити її до мене. Рівночасно я зауважив, що дула крісів, які були намірені в мою голову, почали йти поволи в долину... Думка стрілила мені: "Ви вже мене другий раз стріляти не будете тут під муром." І я зачав дальші переговори. Питаю команданта, хто — яка польська команда, дала йому право мене ось тут стріляти і чому. На той запит ціла патруля закричала, що, мовляв, я є "український офіцер" і що українці в часі дня застрілили десь там на якійсь улиці поляків чи якусь польку — що українці це бандити р'зуни, і т. д. При тому вживали найнепрстойніших слів, на які лише львівська

вулиця може спромогтися. Такий крик триває досить довго і в часі того, кріси моїх "екзекуторів" знайшлися на їх плечах. Кричали даліше. Я їх переконував, що за те, що хтось щось зробив, я не можу відповісти. Я їм також грозив, що за мене заплатять поляки вдесятеро. Я їм казав, що ті люде, які зо мною йшли, дадуть знати до української команди й українці упінуться за мною...

Годиться не забувати, що та подія сталася кілька годин по захопленні українцями Львова й що фактично, я був перший український старшина чи вояк, який попав у польські руки. Коли б цей випадок був зайшов день пізніше, мене правдоподібно не було б сьогодні між живими...

Нараз "польське войско" затревожилося, що даліше робити зо мною і по довшій, крикливій нараді, рішило: "Ведемо єньца (полоненого) до кошар (касарень)." З тим зачалася даліша небезпека для мене. Випхали мене наперед. Один звів шаблю мені над головою, два сперли свої штики об мої боки і гайда до "кошар". Кажу їм: "Панове вояки, полонених не ведеться на чолі патрулі, а ззаду. Ви ж військо, а я безборонний". На той мій протест вони пояснюють мені: "Ми тому так вас напереді ведемо, що як на нас нападе українська "боюфка", то нехай вас першого вбє!"

Думаю собі: добра мені потіха! Але мовчу — і йду, бо нова язва з'явилася... Ведуть мене "лицарі" і кричать на всі вулиці: "Ведемо українського офіцера." Ціла вулиця знялася! З вікон починають кричати "патріотичні" мешканці Львова: "Куди ведете того... застріляйте як пса!" Різні крики й "поради", що то зо мною повинні зробити. Найбільше чути було жіночі голоси, що домагалися найгіршої смерті для мене... Серед криків огидних назв під адресою українців — вели мене через темні вулиці, яких я не знав, хоч студентом мешкав у Львові кілька років... Це була — як потім я довідався — часть Львова "на Пясках", а вели мене до якої школи, здається М'цкевича. Остаточно зблизилися до "кошар" — що мало означати осідок головної польської команди.

На дворі повно галастри. Хлопці, дівчата, муштини і жінки. Моя "охорона" — як герої — вмаршовує в товпу і кричить: "Пляц — ведемо українського офіцера." З великим заінтересуванням оглядали мене і так дістався я до одної з кімнат будинку.

По дорозі я виробив собі план, як боронити себе. Я рішив доказати, що я до Львова приїхав з наказу австрійської команди, а на доказ того показати наказ, який був при мені. На всякий випадок знищив по дорозі приказ українського генерального штабу, який був дістав в Народньому Домі. Але відозв, які я ніс в наплечнику, не міг позбутися. А було їх там багато, на цілу північну часть краю від Львова.

Заведено мене перед якийсь стіл і я зачув, що зараз відбудеться "суд."

Недовго тривало, як на залю ввійшли два офіцери польського Лег'ону. Один з них капітан з сивими вусами (це як я пізніше довідався був капітан Мончиньскі, який організував першу польську боївку у Львові), другий молодший — мабуть його адютант.

Почався суд. Питання ставив мені цей старший офіцер. А були вони приблизно такі: Чи я брав участь в роззброюванні війська послідної ночі? Чи я чинно виступав проти поляків? іт.д., іт.д. Я сказав те, на що

приготовився. Не повірили, зажадали доказів. Я показав "австрійський наказ" і це врятувало мене... Пішли на наради. По якійсь хвилі вийшли і сказали мені: "Ви є вільні, можете відійти."

На таку заяву я попросив, щоб мені звернено мій револьвер. Це я зробив тому, що "увільнення" мене — видалося мені підозрілим. Я думав, що вони мене тут в школі, серед людеЙ, не хочуть стріляти, а тому кажуть, щоб я йшов собі на вулицю, а по дорозі серед темної ночі (вже могло бути даліше поза північ) легко стрілити чоловікові в голову. Капітан відповів — "Не віддамо, бо польська армія потребує зброї." Те саме відповів, коли я жадав звороту мого штилету. Остаточно рішучим тоном наказав мені вийти. Я виходив непевний свого життя. В хвилі коли я опускав будинок, підбіг до мене якийсь хлопчина. Мабуть він слухав суду й знав, що я маю відійти. Підбіг до мене і по польськи сказав, що він мені покаже дорогу. Я зрадив цим і сказав місце, куди хочу йти й заявив, що заплачу йому за ту прислугу. І він почав мене вести. По дорозі оповідав мені, як то польські панове хочуть українського "хлопа" знищити й що він любить українців, бо вони є прості люде і нема в них панів іт.д. Вів мене, як заявив, такими вулицями, де не стоять польські "пляцуфкі": бо каже, що вони легко могли б застрілити мене. Довго вів і балакав. Я час від часу лише потакував. Завів на знане мені місце...

Вже тієї ночі говорили гармати і район, в якому я знаходився, був вже в польських руках. Недалеко мене десь тріскали гранати... Одначе я не міг йти в сторону Нар. Дому. Мої кривні мешкали тут недалеко і я сподівався, що може там сестру застану. Почав обережно йти сам. Кожньої хвилі міг сподіватися повторення тієї самої історії. Щасливо дійшов до каменниці. Отворені двері. По сходах зайшов до помешкання кривняків... Отворив двері. Був плач в хаті, а як я показався, всі остовпіли... Гляділи на мене і не могли слова промовити. Я не знав, що сталося... Чому це так є... Коли прийшли до себе, я довідався, що моя сестра, яка в великій розпуці прибігла до них, оповіла їм, як то поляки звели кріси й націлили в мою голову... Що даліше зо мною сталося, вона не знала... бо її побито і відігнано з місця "екзекуції"....

Такий був мій перший день служби в українській армії.

* * *

Щоб образ був повний — мушу додати: Вранці дістався я до Народнього Дому. Сказав, що сталося. Сказав, де поляки організуються. Просив щоб мені дали вояків, які знають Львів і я поїду до тієї "боюфкі".

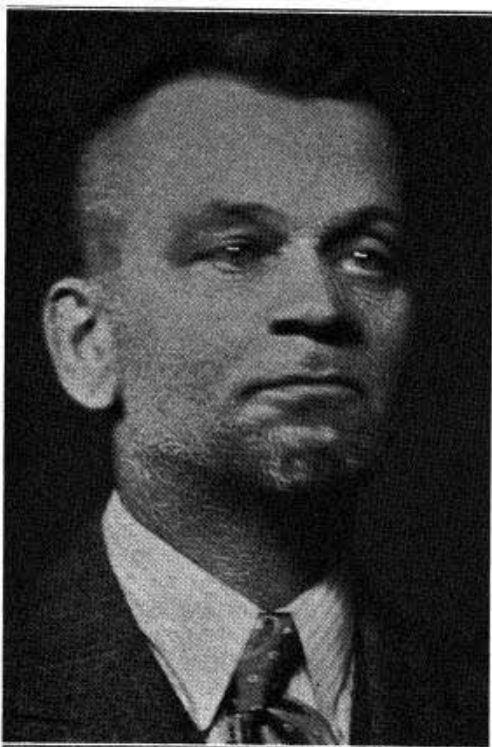
Недозволено. Сказано: Ми собі дамо з ними раду самі... Приказано мені виконати доручення на провінції.

Я вїхав з Підзамча залізницею до Красного. З Красного через Буськ-Холоїв-Радехів до Стоянова фірою, де прибув 4-го листопада вранці.

В 5-тій годині дістав кілька крісів, а в 6-тій жандармерія була в наших руках. Мій брат Евген їхав спішно до Дибкова "поговорити" з паном старостою і перебрати староство. В 8-ій годині вранці я та один 14-літній студент (назвище забув) перебрали військову владу від австрійського підполковника та його штабу.

Під вечір маяли українські прапори по сусідних селах.

УРИВОК З ДНЕВНИКА

Проф. ІВАН БОБЕРСЬКИЙ

Родився в 1870 р. в Галичині. По укінченні університету в Грац. Сирія став професором Укр. Акад. гімназії у Львові. Поставив собі за ціль виховати здорові й карні кадри молоді для українців. Тому так в гімназії як й поза нею ширив руханку і змаг. Виховав учителів, творив фахову літературу в тій ділянці.

В 1910 р. проф. Боберський дав почин до закупна майдану Сокола Батька у Львові, розуміючи найкраще, що без його цілий рух руханки й змагу не тільки у Львові, але також в цілому краю буде дуже в невідгоді не маючи змоги виявити своїх осягів на зверх. Завдяки закупна того майдану вже 1912 року відбувся успішний здвиг Січей і Соколів на ній, а в 1914 р. другий. Оба виказали велику силу і організованість того руху.

З вибухом світової війни проф. Боберський бере участь в організованні Українського Легіону — Українських Січових Стрільців. Опісля так за весь час світової війни, як також за української визвольної війни він працює в різних ділянках, що тісно звязані так чи інакше з українською бойовою силою.

В 1922 р. він виїхав до Канади, щоб тут організувати матеріальну поміч для ведення дальшої акції в справі Української Держави. Він постарався про видачу всіх збірок на ту ціль з Канади окремою книжечкою, поміщуючи також звіти контрольної комісії. Коли ж опісля українська справа була усунена з порядку дня, він залишається в Канаді заробляючи на прожиток працюю в корабельній лінії. Рівночасно веде він даліше громадську працю на канадському терені збираючи передусім цінні матеріали про українську еміграцію Канади. Ті, матеріали поміщував він зразу в Українському Голосі, а опісля в календарях організації для опіки над переселенцями св. Рафаїла. Він також видав мапку Канади зо зазначенням розміщення української еміграції.

В 1932 р. виїхав проф. Боберський з Канади до Югославії, де осів в Тржіч та де живе до сьогодні.

З могого дневника виймаю записки з дня 18-го листопада 1918, писані у Львові, коли я працював в воєнним міністерстві під проводом Д. Вітовського.

“Дня 18. XI. 1918, година около 10-тої вечером. Сиджу в кімнатці з телефонічною шафою і печатками Львівського магістрату. Огонь горить в печі. Хлопець Іван Фліщак запалив на приказ магазинера Дзеровича. Прецінь раз. Вже обіцював кілька разів, а в останніх днях я перестудився, кашляю і в гортанці коле. Вчера положився я спати перший раз в цій кімнатці з телефоном на підлозі. Підстелив комисьний плащ, а вкрився своїм власним плащем і хідником, але лишився в одінні, хоч стягнув черевики. Боявся перестудитись, бо не можна порядно вкритися. Рано встав я десь у 7-ій, випив дві шклянки чаю в кімнатці, де мешкав портієр на долині, й пішов до друкарні обговорити та замовити великий афіш і виказку для вояків. Сказали мені, що коректу можна зробити в 11.30. Я пішов до бюро в намісництві. Лотоцький мучився над рубриками для інтендантури.

“Лембергер-Цайтунг” коштує 50 сотиків у підростків, що його приносять з вулиці Сапіги, це є “з Польщі”, як звуть терен, обсаджений поляками. Дивачні вістки: Цісар Карло інтернований в Шенбруні, не вспів переїхати до Геделле на Мадярщині. Цісар Вільгельм десь утік, не знати куди, зник може на котрийсь з його замків. Подані новинки про мнине вбивство Клеманса і німецького наслідника престолу. Тепер всякі вісті є можливі.

На коректу в друкарні мусів я чекати. Виказку зложив якийсь недолугий складач зле. Цілий текст казав я змінити.

На обід був росіл з макаронном, мясо з бульбою і капустою, без смаку, бо без ніякої заправи. До того горнятко кави. Я був ситий і не боявся зимна і перестуди.

З Яцурою пішов я до шпиталю, щоб улекшити йому і сказати, що має зробити. Він відсвітив приладом інжиніра Гушалевича, сочком Фойгтлендера, убитого нашого вояка, на котрого картці прочитав я записку: “І укр. полк. князя Льва, Машталір Михайло, батько Стах Машталір, село Черепень, Львів, згинув 18. XI. 1918”. Мав лице закривавлене. Я просив трупара, розумного в розмові чоловіка, щоби йому обтер вогкою шматою лице. Він це зробив. Мене здивував шляхотний, орлиний профіль цього вояка-селянина. Назва дивна: Машталір. Бог зна відки його предки заблукали між українських селян. А ось тепер згинув за українську сорочку, що мав її з вишиваним ковніром на собі... Поруч нього лежала жінка, що вмерла в гарнізоновому шпиталі, а побіч жінки майже нагий хлопця, що помер при рабуванні, пробитий нашим вартівим. Я виліз на поміст, де лежав труп і глянув йому в лице і отверті губи. Звичайне, просте, мазуровате лице. Поражаючо зухвалій, малий ніс.

З військового шпиталю пішов я назад до бюро в намісництві, вислав Лотоцького до коректи афіша, а сам писав платні вояцтву в рубрики. Перед тим зайшов я в 3.30 до Вітовського, щоб йому предложити цілий афіш до одобрення і зголосити прийом Лотоцького до служби у моїм відділі. Предложив я йому до затвердження слова присяги для української жандармерії і поправку вступних слів вояцької присяги.

Відав я привіт по військовому і глянув в цій самій хвилі на його ковнір. Нині мав вже пришиті три золоті звіздки на срібнім ковнірі... Полковник! Так само як Стефанів. Гриць Коссак має також три золоті звіздки на срібнім полі. Гриць Коссак мав впрост зажадати цього ступня від Національної Ради. Виділи, що мусять пристати на його домагання.

Вітовський ввічливий в поведенні. Спокійно говорять, до речі, має мягкий голос і дуже гарні очі. А з вічми стрічається кожний.

Викінчив я тоті обридливі рубрики з платнею. Нудно писати, але кожний цікавий на них, що дістане за свою роботу. Платня для бойовиків у Львові є більша, як звичайно в полі, щоб тримати тут людей в небезпечному бою.

Десь коло 7-ої години прийшов широкоплечий, круглий військовий духовник в кімнату і питав цю панночку, що пише у відділі Панчака, за братом і женою. Я просив його сідати. Оповідав, що вертає власне з 36-тим полком знад ріки Пяви в Італії. Мали бій ще 30-го жовтня, потім відступали. В Країні розоружили їх власти, відобрано їм також коні. За Будапештом роздягнули їх мадяри до штанів і блюзи,—без пощади під загрозою застрілу. Мадяри мали зброю, а вони не мали в руках нічого. В Мункачеві много вояків лишилося, бо не стало місця в поїзді, в Стрию розбрилися рештки. Много вояків вимерло в Італії на малярію. Так вмирає велика держава.

Я пішов до ратуша, де є моя квартира. На вечерю клюски з якоюсь мармолядою. Вояки від харчування роздобули десь трохи меду. Хто служить при харчуванні, вміє шукати і находити. Але мід без смаку.

Прийшов Кринжаловський до ратуша. Питався за Мартинцем. Я його запровадив. Кринжаловський держиться з гори. Старається мене ігнорувати. Колиб він знав, як мені байдужні такі міни! Це що найбільше забавне і викликає гумор. Лекше потім думати. Хвороблива амбіція дразнить непотрібно других людей, коли беруть собі її до серця.

В передпокою до бюро Вітовського спіткав я мойого давного ученика з Академічної гімназії Вассіяна. Його письменні завдання мусів я кілька разів читати, щоб їх розуміти. Вбився мені в память. Приїхав з Бродів і оповів мені на мої запити, що там в Бродах є старшини, але всі неенергійні. Я сказав йому на це: "Ідять і їли лише бульбу і капусту. Це відбилося на них". Він усміхнувся: "Це правда, бульбяна енергія". Коли виходив, сказав я до нього: "Остерігайте українців перед бульбою".

До Мартинця прийшли інші старшини, між ними якийсь в жупані з червоним поясом, видно знад Дніпра. Він сказав: "Нема тут мос-

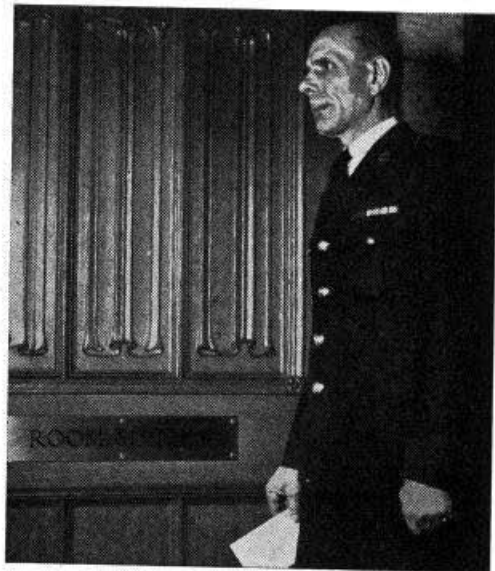
калів. Тут було б ще багато що порабувати"— і показав рукою по стінах, де висіли портрети в золотистих рямах, занавіси, в кімнатах лежали хідники, стояли гарні крісла. Бюра львівського магістрату добре виглядають.

Савюк нишпорив в гарній шафі з паперами і найшов рукописи якогось лйтаннта Бенеш-Бенау з міста Райхенберг, Штрасавер-Штрассе 18. Натрапив на його драму, написану на писальній машині, дневник, записник із стихами, якусь жіночу рукавичку, хустинку, обшиту коронкою, від якої заносило ще пахощами, багату видівок та листів. Кажу до Савюка: "Спакуйте, обвяжіть і напишіть наверху його адресу, щоб вернулось до нього. Рукопис це цінна річ. Хто знищить чужий рукопис, то так неначе б спалив його хату." Вкінці я сам позбирав витягнений рукопис, письма, хусточку і рукавичку, звязав і положив назад до шафи бурмістра Львова. Колись дістануться ці спомини до рук, для котрих вони є скарбом.

Треба кластися спати, а це штука. Вправді в кімнаті дещо напалено, але підлога тверда, нема чим вкритися, а груди дальше хрипають.

Завішення зброї почалось сьогодні в 6-ій рані. Четар, що дає провід воякам на вулиці Казимірівській, в будинку, де уряде поліція, оповідав багато про батярів, які б'ються по стороні поляків і все заганяються рабувати жидів. Розбивають для розривки жидівські склепи.

В шпиталі говорив я зо стрільцем, раненим коло Кадетської школи. Казав, що поляків було там до 200, та що удалося їм пхнути українців взад. До ратуша приходив сьогодні ввечері стрілець від артилерії. З замку стріляла наша артилерія на Кадетську школу і на двірець, не раз 150 стрілів денно."

ВОЯК-ГЕРОЙ. — І. Коновал, українець-воjak канад. армії, що за геройство на французькому фронті в часі Світової війни дістав найвище відзначення, Хрест Вікторії. Живе тепер в Отаві та працює в федеральному парламенті.

ОСТАННІЙ БІЙ

Д-р ІВАН ГУЛЯЯ

Уроджений 1890 року в Гологорах, пов. Золочів. Як ученик Української Академічної Гімназії у Львові належав до руханкових і змагових дружин. Правничі студії почав на університеті у Львові, а скінчив їх у Празі по війні, де також осягнув ступінь доктора прав. Рівночасно в Празі студював Високу Торгівельну Школу, де дістав ступінь інженіра.

В 1912-13 рр. як однорічний охотник служив при австрійській кріпосній артилерії. Світову війну перебув на італійським фронті. Розвал Австрії та проголошення Української Держави застали його на відпустці. По роззброєнні австрійської жандармерії та зорганізуванні української міліції в рідному містечку зголосився до Української Армії. Брав участь в боях під Львовом, Судовою Вишнею та Підволочисками. По реорганізації Української Галицької Армії приділений до 10 полку артилерії (4 батарея) був у всіх боях та походах полку.

По розоруженні Української Армії 1920 р. пощастило йому дістатися в Карпатську Україну, а потім до табору в Німецькім Яблінні і Ліберці. В 1924 р. виїхав знову в Карпатську Україну, де дістав заняття при фінансовій дирекції в Мукачеві. В 1926 р. виїхав до Канади. Тут познакомився з друзями по зброї і став членом-основателем Української Стрілецької Громади 1928, а опісля був кількратним головою ГУ УСГ.

Наказ до виступу проти совітської армії, в склад якої входили частини УГА, що уникнули тифозної смерті в 1919-20 рр., застав відтинок, яким командував сот. В. Коссар, на Летичівському фронті проти поляків. Частина сот. Коссаря складалась із решток був V Сокальської Бригади та деяких інших груп. До частини була приділена батарея, що давніше входила в склад 10 Полку (галицького) Артилерії.

Положення було незавидне. З заходу наступала польська армія, добре узброєна, одягнена, сита, а її воляки здорові, молоді. Польський фронт був, як ствердила розвідка, добре обсаджений й з великими резервами. Проти нього стояли галичане, що перехворіли плямисті й

поворотні тифи, які заледве тягнули ноги за собою. Крім того совітська команда приділила галицьким частинам так великий фронт, що обсадити його й боронити, чи успішно наступати—було неможливо. Позаді галицьких частин держали большевики свою армію. Команда совітської армії планувала зробити наступ на поляків галицькими частинами. Не було й мови, щоб малі числом, розкинені галицькі частини могли проломити польський фронт і піти вперед. Зате була всяка правдоподібність, що невдачний наступ був би потягнув за собою протинаступ поляків і відступ галицьких частин. Тоді також можна було сподіватися, що совітські частини, які стояли на задах галицьких груп, були б вистріляли галичан як дезертирів, боягузів та "зрадників революції". Все те свідчило, що команда совітської армії, яка не довіряла галичанам, мала певні плани, щоб з ними так чи інакше покінчити.

В тій невідрадній хвилині якраз дійшли вісті, що українські повстанці, яких ядро становили частини армії УНР, що не перейшли були з Головним Отаманом С. Петлюрою на сторону поляків, готувлять виступ проти совітів. Команда повстанців вимагала від галицьких частин також такого виступу.

До того відношення галицьких вояків до большевиків було дуже неприязне. Причин на те зложилось дуже багато. Большевики наслали до галицьких частин комісарів, военкомів, політруків, які тільки дбали про те, щоб завести шпигунську систему, де один повинен доносити на другого. Це відчував кожний дуже боляче й давніші щиро-приятельські розмови майже зовсім зникли.

Галицький вояк був свідомий тієї великої ідеї, за яку він взяв у руки кріс, зрошував українську землю своєю кров'ю під Львовом, Києвом та Одесою. Коли ж большевицькі комісарі і політруки почали опльовувати все, що в галицького вояка було святим, а пропагувати свою "пролетарську революцію", тоді настало загрознаве положення. Наразі кожний мовчав, але кожний вгадував думки другого.

Такий стан був уже в дорозі на польський фронт. Виявилось це при передачі червоного прапору нашій частині, коли приділений політрук, бувший жандарм, виголошував свою промову, в якій він накинувся на все, що кожний вояк уважав за свою найвищу національну святість. Та промова була б за малу хвилю спровокувала гарматчиків, з якими я також стояв в лаві на тій параді. Вже один зробив був кілька кроків проти політрука стискаючи кріс в руках, але мені вдалось його ще в час спинити без жадного замішання.

Також пригадую собі другий багатомовний випадок, що стався вже на польським фронті день перед виступом проти большевиків. Коли военком, якого всі ненавиділи, вертався з позицій до села позаді, де мав свою квартиру, обслуга машинного крісу обернула свій кріс на нього та на пострах заграла йому понад головою.

Серед таких настроїв прийшов наказ до виступу проти большевиків. Кожний прийняв його з лекшим віддихом, безогляду на те, що далі може статися, бо майже не можливо було знести далі того стану, я-

кий був заіснував.

В день самого виступу пор. В. Галан, командант батареї, був з двома гарматами на позиції кілька верств напереді, коли сот. В. Коссар, командант частини, покликав мене до себе. Від нього довідався я, в чім діло та про найближчі зарядження. За дві години, як тільки наспіли сотні й гармати з позицій, ми відмаршували в південному напрямку з ціллю роззброїти большевицькі частини, які там були. Першу стрічну частину ми роззброїли без бою, але з другими, які в міжчасі довідались про наш виступ, треба було зводити завзяті бої.

Настали дні безнастанних боїв і маршів. Большевики переважали нас вдесятеро та стягали проти нас все нові сили, щоб нас зовсім знищити. Ми знова не могли дати їм пізнати, що в нас тільки кілька сотень піхоти та чотири гармати. Тому сот. В. Коссар уживав умілої тактики, яка дійсно впровадила в блуд большевицьку команду мимо того, що вона мала точні звіти про чисельний стан частини. Ця тактика полягала в тім, що раз ми наступали на большевиків з півночі, а коли вони скупчили свої сили проти нас, ми були вже ослабі їх відкинути, тому під закриттям ночі окружними дорогами обходили їх, щоб уранці вдарити на них з заходу. Відступати не було куди, бо ми опинились поміж двома ворогами, большевиками й поляками. Нам треба було перебитись крізь большевицький фронт на їх зади, щоб злучитись з повстанцями, які мали бути недалеко. Але і в тім прикрім положенні ми мали одну розраду, а то тоді, коли довідались від наших телефоністів, які долучившись на телефонічну лінію большевиків, переказали розмови большевицьких командантів. В них большевики ляли нас за те, що ми мали подавати їм фальшиві звіти про стан наших частин, бо вони думали очевидно, що нас є значно більше, коли кожного дня якась наша, на їх думку, нова частина наступає з іншого напрямку. Очевидно їм й не впало на думку, що кожного дня наступає на них одна й та сама частина хоч і з різних сторін. За те безнастанні бої та марші виснажували людей до краю. Зближався кінець нашої гри, бо людина може видержати безсонність і умучення тільки до певних границь. Зближався також наш останній бій.

Цілу ніч ми маршували поганими польовими дорогами, щоби зчерги замінити наш фронт. Увечері стояли ми проти большевиків з заходу, а над ранком стали з півночі. Стрільці клались спати, де попало, з крісом у руці, щоб не гаяти часу та бути готовими на кожний алярм. В селі довідались, що недалеко є большевицькі кіннотчики Катовського, а це збільшувало небезпеку. На щастя, ніхто не закаламутив спокою аж до девятої години ранку, коли почувлись перші стріли на півдні, які пустили наші і большевицькі стежі. Заметушилось в селі, а за хвилину виступили наші сотні проти большевиків.

Почався бій. Наша піхота заняла позиції на горбку перед селом. Праве й ліве крило фронту стояло напроти двох лісків, які крили незнане, а тим самим були небезпекою для нас. Большевики розгорнули свій фронт на противнім горбку дотикаючи ліска з заходу. Вони мали найменше три польові батареї укріті за горбком та

одну тяжку батарею. Наші дві гармати уставились так на краю села з пор. В. Галаном, а дві другі з мною під горбком зараз за піхотою. Така уставка гармат була принята в нас за правило, щоб вразі конечности відвороту дві гармати, що стояли позаді, могли спиняти ворога. Перестрілка йшла декілька годин, в якій наша команда старалась пізнати сили ворога. Наше праве крило відкинуло большевиків на тім крилі в лісок. Рівночасно також на ліве крило сот. В. Коссар вислав сотню, що становила одиноку резерву, щоб вона обходом з західної сторони вдарила на большевиків та звинула їх фронт завдаючи рішучу поразку.

Та сталось несподіване. На ту сотню в часі її наступу налетіла большевицька кіннота, а сотня мусіла нагло відступити. Тоді заохочені большевики також на західнім крилі почали протинаступ, змушуючи нас до відступу з ліску. На цілім большевицьким фронті слідно було рух, який вказував на підготовку до загального наступу. Машинні кріси большевиків не давали спокою. В наших рядах відчувалась нервовість, що свідчила не добре. В деяких місцях наші розстрільні вже подавались взад. Треба було негайно щось зробити, що змінило б настрій в наших рядах. Той настрій в даних обставинах могла змінити тільки артилерія, хоч би це мало статись навіть за ціну знищення гармат і їх обслуги.

Прийшла черга на гармати, яких вогнем я кермував. Впевнившись про загрозливе положення в розмові з сот. В. Коссарем, що не зважаючи на обстріл большевицьких розстрільних та машинних крісів обїздив конем свої розстрільні на самім горбку, я видав наказ двом гарматам заїхати майже на висоту піхотної розстрільної. Це на мою думку мусіло піддержати на дусі наші розстрільні, а також заощадити нам муніції, яка вже кінчилася. Крім того треба було знищити машинні кріси большевиків, які допекли всім, а це лекше було зробити при прямім стрілянні гармат. Була можливість, що большевицькі батареї могли перешкодити тому планові, але роздумувати не було часу. За пять хвилин обі гармати відкрили вогонь вже з горбка, а за десять дальших хвилин вмовкли всі машинні кріси большевиків. Залишилось тільки небагато шрапнелів, якими почали гармати частувати большевицьку розстрільну. Ще кілька хвилин й вона не видержала та в паніці подалась у відворот. Заграли також наші машинні кріси їм на здогін.

Щоб рятувати своє положення большевики наслідуючи наш приклад виїхали своєю одною гарматою також на відверте поле. Але як тільки вони показалися, наше гарматне стрільно привітало їх, падаючи перед їх кіньми. Вони завернули ще скорше, як показалися. Так бій закінчився перед заходом сонця. Наша піхота пішла наздогін та до пізної ночі годі було дїгнати скорих большевиків. Пізно увечері піхотні сотні, ціла батарея й обози дійшли до найближчого села на відпочинок. Піхотинці були так помучені, що по вмарші до села на дозвіл на відпочинок падали там, де стояли. Годі було переїхати гарматам, треба було будити їх, щоб переїхати на відповідне місце для уставки гармат.

Козацька Шапка

(Образок з української визвольної боротьби)

В селі Малому Чернятині, київської губернії, заночував відділ Галайди. Помучені стрільці розбрилися по хатах. Командант відділу Галайда повечеряв і своїм звичаєм потанцював гопака в хаті дядька Михайла й собі потяг в стебло.

Як пристало старшині, Галайда дістав квартиру в попаді. Не подумайте нічого злого — попада вже була старша вдова. Перед сном Галайда ще випив "стакан" чаю. Як лише ліг спати, то заснув сном хлопця, що набігався цілий день на вулиці. Біля нього заснув сном блаженних його чура, Павло Шаварчовський. Галайда і Павло були з одного села з Галичини. Павлова мати навіть була тіткою Галайди.

Стрільці виставивши стійку коло машинного крісу також пішли спати по своїх квартирах.

Галайди щось дуже гарне почало снитися... Аж тут хтось сильно почав стукати в вікно. Галайда скоренько розплющив очі, а Павло спитав: Хто там?

— Ето ми, нам нужно квартири для офіцера.

— Квартира занята офіцером, немає місця — відповів обурено Павло.

— Хх, што ти там будеш розгаваривать... (московська лайка), одчиняй, а то стрелять будем.

Рознюхавши, чим це пахне, Галайда скоренько зірвався на ноги, револьвер в руку і почав дуже скоро одягатися.

Так здавалося, що Галайда на вигляд був дуже спокійний. Він сяк-так одягнувся, але взутися ніяк не міг. Що возьме чобіт, то все не на ту ногу. З тяжкою бідою взувся, але як потім показалося, то на правій нозі був лівий чобіт, а на лівій правий.

Галайда дуже ясно здавав собі справу з того, що з ним може статися. Він знав, що його хочуть зловити й застрілити. Але здається, що це його так не пригнобляло, як пригода з непаристими чобітьми. Як то могло статися, щоб він став такий нервовий, що аж не міг взутися як слід. Це було пониженням його козацької вдачі.

— І чого вони від тебе хочуть? — з длачем запитав Павло.

— Вони мене хочуть, Павле. Здається, що аж тут буде мені кінець.

Положення гіршало. Москалі знадвору почали стріляти з "втинків" у вікно і в кухонні двері. Галайду й Павла відділяли від бандитів маленькі двері заціплені на малий гачок.

Попівський будинок був досить великий. Кухня з присінком була перед тією кімнатою, де Галайда й Павло спали. За їхньою кімнатою була ще одна кімната, а на право їдальня.

Волосся на голові Галайди почало таки добре випростовуватися. З двох боків стріляють шей грозять бомбу кинути. А їх тільки двох. В Павла кріс і 10 набоїв, а в Галайди револьвер і 6 набоїв. Галайда рішив, що пять вистріляє, а шосту собі лишить, бо не хотів живим попасти у руки бандитів.

— Бросай бомбу, сукни син — закричав якийсь відважний. Тут і Галайди зібралось на відвагу. Він громовим голосом почав наказувати, якби їх було зо сто: Хлопці,

стійте коло вікон і як тільки хтонебудь покажется, стріляй без пощади.

Галайда сказав, вікна послушали, але бандити зтихли.

За якусь хвилю знова відзивається один, але вже просьбою: — Хазяйка одчині, ми нечаво тебя не зделаем, нам только нужно етаво петлюровскаво офіцера Пожалуста одчині.

Тут знова Галайда підібрав охоти: — Як тільки хто з вас переступить поріг цієї кімнати зараз труном ляже.

— Он как! Пажді братец, ми тебя достанем.

Ота немила забава тревала може яку годину без жадного висліду. З хати вийти немає куди, а тут Галайди заніщо в світі не хочеться вмірати.

Представте собі таку сцену: Галайда в хаті сам. Павло пішов на вивідки по других кімнатах. Хазяйка десь залізла під шафу. Зо всіх боків стріляють. Шкло летить на всі сторони. Від вистрілів повна хата диму. Серед хати стоїть Галайда мов окаяний.

На те все вертається Павло і голосить по військовому: — Пане четар, піддаймося!

— Кому ж будемо піддаватися, бандитам? Вони не варті того. Вперід їх кількох згине, заки вони нас дістануть в руки, — холодно відповів Галайда. — Попроцаємось!

Галайда з Павлом поцілувались. Павлові сльози поставали в очах, а Галайди хоч і поставали, та він крипивсь. По хвилі сказав: — Як вернеш, Павле, додому, до нашого села, скажи моїй маті і всім нашим людям, що я згинув в боротьбі за кращу долю українського народу.

Павло вже відходив до другої кімнати, а Галайда вже мав руку на гачкові, щоб відщипити двері, як блиснула в нього думка.

— Павле, а що з вікнами? Чи нема якої можливости вискочити через вікно з їдальні?

— Є, тільки під вікнами стійки стоять.

— Чи можна легко отворити вікно?

— Можна, бо попадая хотіла вже вискочити, та я її затримав.

— То добре зробив. Вона могла сказати бандитам, що нас лише двох тут. Давай, попробуем щастя.

Підійшовши до вікна, Галайда енергічно отворив його — і хоч бандит кричав "стой, бо стрелять буду" — жваво вискочив з кімнати і щосили почав кричати "алярм." В Галайди голос був сильний і грімкий і ним він так перестрашив вартового під вікном, що той почав тікати.

Галайда також не тратив часу. Він рванув через отворену фіртку і лискавкою побіг на село в ту сторону, де сподівався знайти своїх хлопців. Не дуже то вигідно було тікати Галайди в непаристих чоботях. Перевернувся він по дорозі не один раз, бо дорога була дуже слизька.

Якраз впав перший сніг і потиснув такий мороз, що аж в носі замерзало. В степовім селі України мороз таки добре пришкулює. Але мороз не мороз, Галайда щасливо добіг до хати дядька Михайла, де звечора танцював, бо думав застати там своїх підхорунжиків. На жаль, в дядька Михайла їх не було. Галайда розказав дядькові, що з ним трапилось і зараз же ліг на ліжку

як стояв і вже почав дрімати.

Ще Галайда не встиг примкнути очей, як бандити з вереском і криком обступили хату і почали вистрілювати як скажені. В хаті дядько з жінкою почали плакати і нарікати на Галайду, чого він до них вернувся. Чи не міг деінде піти? Аж Галайді надійшло

— Забірайтеся, дядьку, з родиною з хати, а мене лишіть самого! Також лишіть двері відчинені.

Дядько слухняно все зробив. Галайда лишився сам у хаті. Про втечу не було що думати, бо хата була невеличка; вікна старанно забиті на зиму; дах був блишаний і бандити окружили хату перстеном.

— На спічки, зажегай світло — заревів один з бандитів.

— Не треба — рішучо відказав Галайда — я й так вийду до вас.

На дворі було досить темно. Тримаючи револьвер у спущеній в долину руці, вийшов на поріг хати і сердито запитав: — Чого вам треба?

— Это ти стрелял наших?

— Я — відповів твердо Галайда, — я стріляв їх на підставі військових законів.

— Пайдьом с нами, сукин син.

Не чекаючи відповіді, бандити кинулися на Галайду і почали бити прикладами по голові, по плечах, куди попало. Галайда впав приголомшений на землю, але завдяки снігові він скоренько відзискав притомність. Він відчував, як його били прикладами, але в той же час думав: Не знати, Галайдо, чи ти ще живий чи вже мертвий? А ну попробуй встати, наказувала притомність Галайди.

Галайда поволі підвівся зпід прикладів і тут ужив свого револьвера, якого досі щірко тримав в руці. Бандити жажнулися і відскочили від нього. Галайда здобув кілька кроків території.

Стріляти, думав Галайда, вбю когось, але й мене вбють. А було їх навколо нього як псів, до шістьдесять чоловіка. В той же самий час Галайді ніяк не віриться, що він повинен отут згинуть. Як то, думає Галайда, я перебув стільки боїв з ляхами, з москалями й всякою іншою гололою, а тут приходить згинуть ні за ципову душу. Ні, Галайда хоче жити. Я мушу жити, рішив Галайда.

З постановою "мушу жити" Галайда кинув револьвер між гурму бандитів. А револьвер в такі часи лакома річ. Бандити збилися в купу, бо кожний хотів дістати револьвера для себе. З такого замішання скористав Галайда. Він ще здобув кілька кроків території.

— А в тебе куль нету?

— Немає — відповів Галайда і моментально скрутив у вуличку, що вела до церкви. Заки бундити отямилися, Галайда вже був відбіг яких двадцять кроків. Відкрили скажену стрілянину. Галайда одначе був певний, що своїми "втинками" бандити на таку віддаль його не попадуть.

Втікав Галайда що в нього було сили. На щастя Галайди фіртка коло церкви також стояла отвором.

Вбігши на церковне подвір'я не знав Галайда, куди дальше тікати. Оббігавши навколо церкви без ніякої мети рішив тікати через церковний пліт дальше в село. І де тоді тієї сили взялося в Галайди? Він перескакував такі плоти, що трудно їх було перелізти.

Так добіг Галайда аж до крайньої хати в селі. Що дальше робити? Куди йти зимової ночі у степ?

Треба було щось конечно з собою робити. Треба

було десь сховатися. Вернувся Галайда кілька хат назад і сховався в якогось дядька між стійком і хлівом. Як вже "вигідно" сховався і втихомирився, почув, що в нього за плечима щось мокре. Повівши рукою по голові Галайда дізнався, що має розбиту голову. Зле, подумав він. Мороз сильний. Можна голову простудити. Та не було коли Галайді няньчитися з розбитою головою, бо могло так статися, що тієї не стане.

Мав Галайда на своїм плащі біленький баранячий ковнір, що ним любив дуже чванитися. Стільки маєтку було в нього, що сива шапка й сивий ковнір. А що шапку відпас спасаючи голову, то відчипив ковнір і закутав ним розбиту голову. На сильнім молоді ковнір зразу прилип до закривавленого волосся і вповні заступив шапку.

З закритою головою міг Галайда дальше рушати. А рушати треба було конечно. Бандити не дали за програну. Вони почали перешукувати хата від хати і їх крики вже можна було чути виразно.

Виліз Галайда зо своєї схованки. А тут: "ніч яка Господи, місячна зоряна, видно хоч голки збирай..." Забув Галайда на всі небезпеки любуючися зимовою українською ніччю. Став собі сердега на розі стодоли зараз біля саду й поетизує. Може і доранку поетизував би, як би не крики бандитів, що вже були зовсім недалеко.

— Ходи, Галайдо, не поетизуй, бо відпасеш розбиту голову так, як відпас шапку.

Нагадав собі Галайда шапку. Нараз представилося йому, що він без шапки нікуди не може піти, ні показатися ніде. Аж тепер Галайда знав, куди йти. Він піде по шапку. В своїй сивій шапці Галайда бачив своє спасіння. І хоч як воно вам може немудрим видаватися, Галайда рушив по шапку як по який дорогий скарб.

Надбавши втоптану стежку в садку пішов нею вперед. Стежка вивела його в чистий степ. Роздивившись навкруги Галайда вибрав противну сторону села за мету, бо там була старої попаді хата, а в її хаті дорогий шапка.

Йде Галайда і надслухує, чи не женеться хто за ним, бо мороз дуже голосно скрипів під ногами, а місяць дуже ясно світив.

Вкінці надійшло Галайді шохвилі надслухувати й обертається назад себе. Він подумав: як ще раз його зловлять отут на чистім степу, то чи сяк чи так йому буде амінь й обережність не допоможе. Галайда бігти вже не міг і револьвера вже не мав.

Йде Галайда степом. Місяць ясно світить. Мороз голосно скрипить. Жаль серце стискає. Галайда починає напів притомно співати: "За Україну, за її долю, за честь і волю, за народ..."

Голова закутана в ковнір. Лице все в крові. Плащ розщиплений. Чоботи непаристі... а він співає "За Україну." Цього ніхто не бачив. Але як співав цю пісню, що її співав нераз підчас наступу на ляхів чи москалів, то сльози як горох котилися по його лиці.

Оттак іде собі Галайда степом співаючи... Погоні не чути. Вже здавалося Галайді, що йому аж тепер повезе. Та ні, йшов, йшов і провалився. Смішно — а плакати хотілося.

За селом була річка, що плила маленьким ярком. Сніг засипав ярк і річку.

Куда оком не кинув Галайда, було рівно. Аж тут нараз провалився під ним сніг. Галайда впав у річку і

набрал повнісенські чоботи води.

З тяжкою бідою видобувся Галайда з річки і ярку. Був до пояса мокрий. Брат мороз зараз став йому в пригоді і висушив його. Все шмаття на нім задеревіло.

А що думка перебігала, то по кількох хвилях Галайда забув за пригоду, навіть на річку не нарікав. В голові йому роїлося — шапка і хлопці.

Кілька кроків ходу за річкою Галайда надібав цвинтар чи кладовище, як називають в Україні.

Ввійшов Галайда у цвинтар, сів на гробі і почав розмову з покійниками.

— Ех, хлопче, діду, бабуню, дівчино, чи хто б ти там не був, завидно мені. Я радо замінявся б з тобою своєю долею.

Ще багато дечого говорив покійникові Галайда, аж доки замерзла вода в чоботях знова не привела його до притомності.

Годі сказати, як довго сидів Галайда на гробі. Свідомість того, що вже замерзає, лхнула його до нової активності. Вийшов за цвинтар на горбок і почав прямувати до попадиної хати, що вже недалеко зарисовувалася в мряці. Йшов дуже обережно, бо кожного разу як наступив на якунебудь галузку, то вона робила великий відголос.

Йшов так Галайда і нараз привиділося йому, що на тій самій фіртці, якою втікав, хтось стоїть. Як став, так і задеревів біля груші чи яблуні, що зараз від пенька роздвоювалася на дві великі галузи. Простояв яку добру хвилю, бо вже робилося йому приємно й тепло на морозі. Це був лихий знак і Галайда був свідомий того. Він знав, що як скоро не піде до теплої хати, то замерзне. Свідомість того лхнула його іти далше. Одначе рішив не йти просто до попадиної хати, але до сусідної, в якій якраз засвітили. Вже був досвіток.

Поволі пішов Галайда в напрямі хати, де світилося. Вже прийшов під поріг, як з хати вийшла дівчина за своєю орудкою. Але побачивши скривавленого Галайду чим скорше чкурнула до хати. Галайда і собі побоявся йти за нею.

Не знаючи що робити пішов Галайда в глибину подвіря і став біля стодольних дверей. Тільки що Галайда став біля стодоли, як з хати вийшов хазяїн (господар). Хазяїн як звичайно вперед пішов до стайні подивитися, чи коні мають що їсти. (Галайда ще до нині пам'ятає слова і голос дядька: гетьтя, кара.)

Зо стайні дядько йде просто до стодоли коням їсти принести. Прийшов до дверей, круть ключем і... побачив Галайду. Галайда, як знаєте, був окривавлений з ковнірем на голові. Навіть в день страшно було на нього подивитися.

...Во ім'я отця і сина... нечиста сила, нечиста сила... тай скоро повертає до хати.

— Чекайте дядьку; це я, живий чоловік, тільки окривавлений, — заспокоював Галайда. Він скоренько розказав дядькові, що з ним сталося й дядько пустив його до хати.

В хаті Галайда скинув з себе замерзлу одіж і почав бігати по долівці, щоб розмерзнутись. Недовго він там бігав, як попід хату щось задудніло. Не довго думаючи Галайда шурнув на піч і сховався під комином. Здається, в місячу дірку був би сховався.

До хати ввійшла жінка. Ввійшовши зараз підбігла до печі й каже: — У вас сховався петлюровець?

— Та де там, нема нікого — відказав хазяїн.

Жінка скоро подрібно розказала, що майже всіх стрільців бандити через ніч виловили, одного офіцера застрілили, другого зранили; чи хто втік, не знала.

Галайду огорнула страшна злоба. Як виявилось, бандити склалися з військових дезертирів і противилися тому, що українська влада забирала їх до військової служби. З такою власне метою прийшов до села відділ Галайди з припоручення команди Десятої Бригади, Першого Корпусу Української Галицької Армії. Галайді перед очима станула ціла трагедія українського народу й невимовний жаль стиснув йому серце. Все так бувало, що свої найбільше стояли на перешкоді закріплення української державності на своїх землях. Все так бувало, що свої свої найбільш і найгірше нищили.

По відході жінки дядько почав Галайду заспокоювати і обіцяв, що як буде їхати до млина, то відвезе його перебраного до Вінниці. Галайда подякував йому за це, але відмовився від такої помочі. Він обіцяв вернутися в село з сотнею кавалерії для нової стрічі з бандитами.

Незадовго ввійшов до хати адютант Галайди. Адютант спав у жидівській хаті й там його ніхто не чіпав. Стріча адютанта зо своїм зверхником була дуже комічною. Адютант зза рогу печі жартівливо почав: — Ану, полковнику, злізай з тієї фортеці!

Галайду у відділі для поваги величали полковником, хоч Галайда був собі звичайним четарем.

Галайда скоро зліз з печі, вбрався і з адютантом пішов до попаді по шапку. Побачивши живого Галайду попада так само перестрашилася як і дядько. Вона була певна, що Галайди вже немає між живими.

Галайда найшов свою шапку, надів її на голову і закрив її "шашликом". Віднайшов Павлового кріса і пішов на село збирати решту хлопців.

Як Галайда втік через вікно з попадиної хати, зараз там ввійшли бандити і хотіли Павла вбити. Павло викрутився тим, що сказав їм, що його також насилу взяли, до війська й примусили його бути чурою Галайди. Цьому бандити повірили і над ранком Павло вже був у команді Корпусу. В Корпусі Павло розказав трагедію нашого відділу і всі повірили, що тим разом Галайда вже напевно не вернеться назад до Корпусу. Нераз вже пропадав Галайда, але все якось вертався. Лише один адютант корпусу Олесницький не вірив. Він твердив, що ще до вечора Галайда буде в Корпусі живий і здоровий.

Так і сталося.

Пішовши на село Галайда скоренько зібрав рештки хлопців. З хлопцями пішов до волосного "правління" і наказав волосному зараз доставити підводи. Посадивши на підводи ранених і всіх інших рушив до Вінниці до місця постою Корпусу. В Калинці зайшов до станції першої помочі. Там йому оголили голову, вимли й забандажували. По дорозі таки добре розхворувався. Не так з побиття, як з того, що ідея визволення українського народу дістала такий болючий удар від того ж самого народу, якого Галайда так завзято визволяв від москалів, поляків і своїх несвідомих...

МИХАЙЛО ШАРИК, був. підстаршина I Бойової Летунської Сотні УГА (Содбурі.)

Перша Бойова Летунська Сотня УГА

Михайло Шарик

Ще в початках грудня 1918 року Команда УГА взялася за організацію летунського полку. Першими організаторами були пор. П. Франко і пор. Слезак. Тоді прибула з Шатави (подільська губ.) мала летунська ескадра, зложена з 6 літаків, 6 старшин, 6 підстаршин і 9 стрільців; до того всі окружні військові команди дістали наказ вибрати й переслати до Красного фахових людей. Коли ж зібрана кількість показала невистарчальною, припоручено тернопільській військовій окрузі доповнити ряди летунського полку вибраним людським матеріалом із загального складу, чого dokonав пор. Гордиський.

Таким чином Тернопіль дав 60 стрільців, з яких сформовано додатковий летунський відділ та заквартировано в тернопільській Промисловій Школі. Там же під командою енергійного пор. Томенка проваджено вишкіл та збірано різне летунське знаряддя, яке напливало з різних закутні краю.

Вранці 20 грудня 1918 р. цей відділ виїхав до Красного, де з нього сформовано 1-шу Бойову Летунську Сотню на чолі з поручником Томенком. Відгомін підльвівських боїв запалював серця нашої молоді, в повному розгарі йшла праця в летунському відділі. Це ж рішалася доля нашої Батьківщини. Наука, вправи — як блискавка минали дні і за пару тижнів ми мали дещо вправних до призначених функцій людей, а старшинський склад визначався більшістю летунських фахівців. Як же незмірно раділа душа, коли пропелери бойових літаків України з шумом перетинали спокій піднебесних просторів. Літаки! Наші українські літаки летять до бою! Старшинський склад летунського полку був такий: Полковники: Кануків і Губер; сотники: Евський, Фостаківський, Шустакевич, Булатів, Алелюхін; поручники: Томенко, Огар, Слезак, Хрущ, Земик, Франко, Кость і Ляліч (хорват); четарі: Мовчук, Жарський, Кубш (австрійський німець), Коцко (брат убитого Адама в боротьбі за український університет) і Шепарович; хорунжі: Міхенко, Зеленьак, Кануків, Соневицький, Нестор, Шремецький, Басан, Кунке (жид) і Яворський.

Загальна кількість літаків виносила від 36 до 40 апа-

ратів різної конструкції та якості. Розвиток летунських сил могутнів з кожним днем, коли нечаяно дня 5 лютого 1918 року на вечірньому викладі бомбознавства в руках пок. полковника Губера вибухла при складанні велика бомба, що вирвала з наших рядів вісім найкращих старшин, а між ними й команданта I. сотні пор. Томенка якого тіло перевезено і похоронено в Коломиї.

У Великодню п'ятницю, 9 квітня 1919 року I-ша Сотня під командою пор. Івана Хруща зложена з 6 бойових літаків переїздить до села Дуліб (коло Стрия), як обслуга III Корпусу УГА, де застає залишену австрійцями гангару, в якій примістила свої літаки. Настрій сотні більше як бадьорий. Вночі з суботи на неділю (Великдень) нагло підійшла з гір вода і положену в долині гангару з літаками знесла на верх свого пінистого хребта. Стрілами вартові залярмували сотню і водночас Начальна Команда УГА з Ходорова телефонічно дала наказ, що в 6.30 год. вранці літаки повинні почати бойову акцію на терені ворога, відлетівши в двох напрямках, перший на Щирець, а другий на Самбір. Це я передав командантові сотні.

Залярмувана сотня зірвавшись зо сну збила порони і по годині зусиль та холодної "купелі" літаки стояли на площі злету. Цілий місяць сотня проявляла велику діяльність і в тому часі в повітряному бою знищила кілька ворожих літаків без жадних страт з нашої сторони. Летун і герой нашої сотні був сотник Евський. Його апарат "Нюпорт" з грізною трупячою головою був пострахом ляцьких авіаторів. Він не раз шасливо і побідно виходив із зударів з ляцькими літаками, яких відважно атакував на їхніх власних летунських майданах та ширив паніку з висоти сто метрів над їхніми окопами.

Травневий пролом нашого фронту заставляє сотню до ще більших зусиль. Без жадного відпочинку, від до світку до пізної ночі літаки ведуть розвідку та в різних відтинках бомбардують колони ворогів. Приходить час і сотня дістає наказ до відступу. Перед гангару заїздить довга валка залізничних вагонів і сотня під особистою командою пор. Хруща вантажиться з майном до вагонів. Це був час коли ляцькі відділи доходили до села Дулібів. Падав густий дощ. Ми кінчили свій вантаж, коли нагло показала й перебігла наш майдан послідна розстріляна курія Коломийського Полку. Нам грозив полон. Командант дає наказ. На локомотиві показався скоростріл, жбухнула пара застогнали під тягарем рейки і летунський транспорт під крісовим обстрілом з Дуліб заїхав на стачію Стрий. В місті стрілянина. Цокали кулі по мурах стачійних будинків. Побачивши залишені харчові магазини командант сотні дає наказ заладувати їх до наших вагонів.

З великою натугою сил, під свист куль сотня автоматично опорожнило залишені магазини, складаючи їх у свій транспорт. 4 година пополудні застає сотню при гарячковій праці. Дперва, коли показала ляцька кіннота, летунський транспорт рушає зо Стрия в сторону Долини, де на четвертому кілометрі проїздить крізь нашу розстрільну, що окопавшись готова прийняти з ворогом бій у лозоватих долинах над річкою Стрием.

Нарешті сотня опинилася на станиславівському двірці. Там же залишився наш довший ешалон, а летунський

майдан приготовано на полю за станиславівською тюрмою.

Фронт лонився даліше й одної травневої неділі ворожі орди почали зближатися до Станиславова. Наші три літаки виїзять до Відня. Ляцькі студенти займають залізничні магазини, звідки проганяє їх наша сотня, яка знова рятує залишене майно. Зложивши ешалон з вісімдесяти вагонів і трьох звичайних паровозів, прилучивши панцерник, сотня з боем відступає крізь хриплівські низини в сторону Нижнів-Монастирська, послідна переїздить міст у Нижневі.

Цілий цей переїзд виснажує фізичну спроможність сотні. Треба ж було кормити чотири паротяги. Коли в лісах різано й ношено до паротягів дрова, то знова при кожній річці збірано ведра з цілого села, при помочі селян розставляювано два довжезні ряди від паротягів до річки і так одні передавали ведра повні до паротягів, інші подавали порожні до річки. Так день і ніч, ніч і день, аж остаточно ми станули в Заліщиках, а відтак в Звинячу, де перебрано апарати на спеціальні летунські так звані "румфвози", а майно на звичайні вози і сотня перейшла спершу до Медьниці, а відтак до Скали, опинившись на послідній межі Галичини.

Після чортківської офензиви, сотня переходить до Тереховлі, де дучиться з 2-гою Летунською Сотнею і від того часу разом ділмо долю і недолю цілої УГАрмії. 16-го липня в 2.30 пополудні Летунський Полк проходить річку Збруч в Гусятині під обстрілом нашої артилерії, що до східного берега Збруча посилала свої послідні гранати диким ляцьким нащадкам.

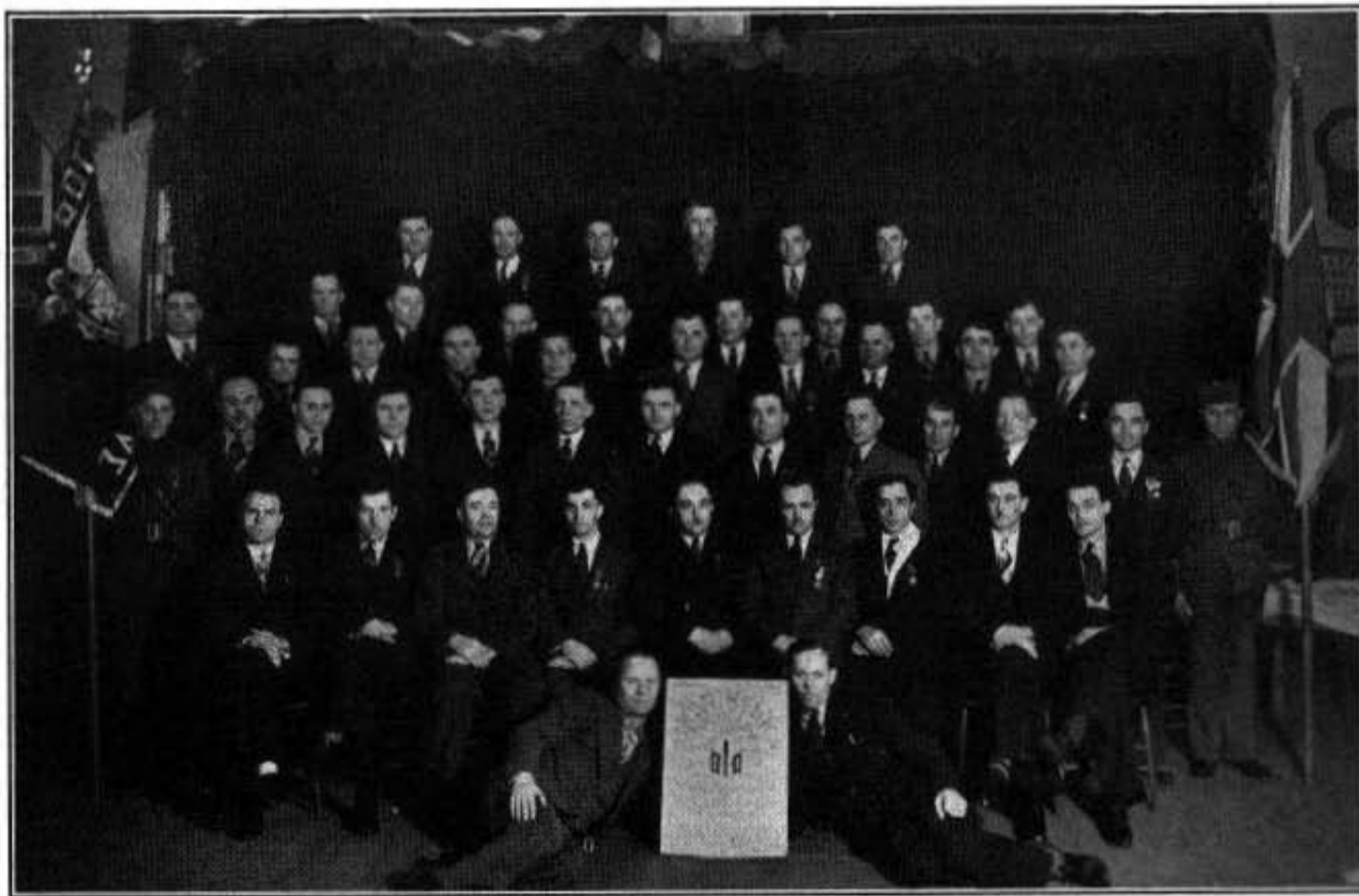
І коли довжезна летунська валка опинилася на забручанських горбах Поділля, з яких ледве майоріла синява горизонту Західної України, коли в послідне прашалося з нами заходяче сонце Волі, на одному з возів

обернений лицем до рідної землі клякнувши на коліна біля літака молився незабутній товариш Іван Самбора, родом з села Прошова, тернопільського повіту, прочувачючи мабуть, що якраз він буде першою жертвою жахливого тифу з рядів нашого полку.

Я старався потішити його, хоч і в самого боліла душа. Як дорогоцінним скарбом ми поділилися грудкою рідної землі, яку я захватив в хусточку в Гусятині з правого берега Збруча і ми поцілувавшись в сльозах горя й безмежної туги поїхали даліше тернистим шляхом на Голгофту України. І куди лише глянуло око того незабутнього вечора, усіми дорогами й шляхами йшли та йшли з важким болем на душі сто тисяч таких як ми.

Йшли з безмежноту болоту в серцях по втраті України. Йшла молодь Землі Осьмомисла, щоб виповнити чашу терпіння і горя за будучу Українську Імперію.

Зеднавшись зо славною Східно-Українською Армією, ми дружньо здарили на білу й червону Москву, прямуючи через Київ на Львів. Летунський полк виказав ше багато бойових і розвідчих зусиль. Почавши з Шатави через Нову Ушицю, Бар, Жмеринку, Вінницю, Козятин, знова Вінниця, Вапнярка, Одеса, через Київ до Бердичева в обслугу 1-шої Бригади УСС, аж остаточно 2 травня 1920 року на стації в Козятині опинився в ляцькому полоні. Звідти перебірає виснажену і змалілу числоту сотню уряд УНР, виповнює її людські і технічні браки та на чолі з новим командантом 1-ої сотні, сотні Березинським, з наказу полковника Павленка сотня відходить на фронт до Гусятини в жовтні 1920 року. Годі було зжитися летунам з "союзниками"-ляхами. Бурилася в жилах кров. Стрілецька душа протестувала. Повіяв новий дух нової Армії—УВО. В Домлю і Ланцуті за колючими дротами ляцьких таборів, в серцях наших спартанців родилася нова переможна Ідея Українського Націоналізму...

Повний стан (члени й прихильники) Гуртка УСГ в Содбурах.

Бій в Селі Стара Гута

(Зо спогадів про 1921 рік)

Листопад 1921 року. Південна група полковника Палія-Сидорянського, що перейшла Збруч коло Гусятини, швидким маршем переходить Поділля, прямуючи на Київщину, де в Житомирських лісах має зеднатися з головними силами Отамана Юрка Тютюнника...

Холодний ясний день. Раненько після 4—5-годинного відпочинку рушаємо в напрямку м. Літина. Ідемо швидким маршем цілий день. Вминаємо села, переходячи польовими дорогами. Над вечір наближаємося до містечка (на жаль, в пам'яті не заховалась його назва). Дорога веде довгою греблею через став. Вислана вперед наша кіннота несподівано насакає на розташований по квартирах 7-ий червоний козачий полк. Зчиняється бій, але червоні заскочені несподівано не приймають бою й швидко покидають містечко, відходячи на схід. У наші руки дісталися кілька коней, трохи зброї, поклали трупом до 20 червоних, з нашого боку — один забитий, двоє ранених.

Але це є неприємна несподіванка для нас самих. У наші плани не входило викривати себе ворогові; стає ясно, що ми з ними так легко не розв'яжемося.

Дається наказ негайно вирушати далі, щоб відірватися від ворога, й замести свої сліди. Ідемо цілу ніч, приймаємо всі передостороги, навіть курити заборонено. Вхідимо в лісову місцевість, перетомлені майже 30-годинним переходом, який був перерваний коротким боєм, зрештою входимо в десятій годині ранку в село Стара Гута. Невелике село оточене зо всіх сторін лісом. Вузенькі вулички розходяться в боки від майдану. За селом з північно-західного боку вигін з розкорчованого лісу. Червоних у селі немає. Штаб вирішує спинитися й дати так потрібний 4-годинний відпочинок. Швидко розходимося по хатах виставляючи застави з кулеметами на всіх підходах до села.

Нас шостеро примістилося в хаті. Господарі бідні. Село взагалі бідне, люде займаються трохи ганчарством та женуть деготь. Злагодили трохи поїсти — хліб, картопля, огірки. Господар виіс трохи околоту, притрусив підлогу. Зразу ж лягаємо — з рушничними пасами через руку. Засипляю мертвим сном...

Нагло прокидаюся від стрілів і крику. (Довідався пізніше, що не спав й повної години). Кулею вилітаємо з хати й женемося до майдану—збірному пункту. Але звідтам натовпом вперемішку з возами й кіннями біжать козакі. Неможливо розвинутися в рострільну.

Червона кіннота наскочила на село — підїхала непомічено аж до самого села, кинулася на заставу, порубала й вдерлася в село женучи вуличками. Зчинилася стрілянина. Козакі почали відстрілюватися зпоза хат. Нагло застрочив кулемет, за хвилину другий. Дві наші тачанки з кулеметами встигли вивернутися з натовпу за майданом і почали обстрілювати майдан, що трохи спиняло червоних. Але розвинутися в лаву все ж не має можливості. Кіннота бічними вуличками заскакує знов... Кидаємося в бік вигону, щоб там дати опір.

Купами перебігаємо городами. У вуличці зачепилося кілька возів. Коні з переплутаними посторанками. Під натиском червоних всі починають тікати на вигін.

Досягаємо вигону натовпом, щоб тільки в цей мент зауважити червоних, які було залягли у рові попід лісом,

що оточує вигін. Але, видко, не маючи витримки кидаються до коней, щоб у кіннім ладі, з голими шаблями кинутися на нас.

Момент трагічний. Здається, що все пропало. Ніхто з нас живим не виїде з цієї людської каші. Нараз з натовпу виривається полковник Палій-Сидорянський верхи з шаблею в руці й кидається один у бік червоних. Момент... і з нелюдським криком "Слава!" натовп, що завмер було на хвилю, кидається за ним розгортаючись у лаву. Червоні згубили кілька дорогоцінних для них хвилин. Здається, лаву вмиль досягла краю вигону. Червоні збиті... Частина їх, що була вже на конях, тікає лісовою просікою, якою вони підїбралися до вигону; решта тікає просто лісом. Кидають списи, рушничі, шапки. Відкриваємо вбивчий рушничний вогонь. Ворог швидко зникає. Ззаду наші тачанки з кулеметами б'ють по селу. Здається, що пройшла тільки коротенька хвилинка — хвилинка, що могла бути для всіх нас останньою.

Ворога відбито. Нараз стає тихо, як у півсні — пережили страшне напруження, хотїлося б сісти або просто лягти на землю. Втома...

Нагло постріл гармати, другий. Стрільна перелїтають через голови, рвуться у лісі — нешкідливо. Не смїємо гаяти й хвилини — мусимо відходити. Ідемо на захід просто в ліс.

Майже весь наш обоз залишився в руках червоних. В селі стратили 4 кулемети. Дуже дошкульна втрата. Не дораховуємося до 50 люда. Ранені й забиті в селі теж у руках большевиків...

...Швидко зникаємо. В лісі ще чути вибухи гармати, але скоро йдемо у саму гушавину...

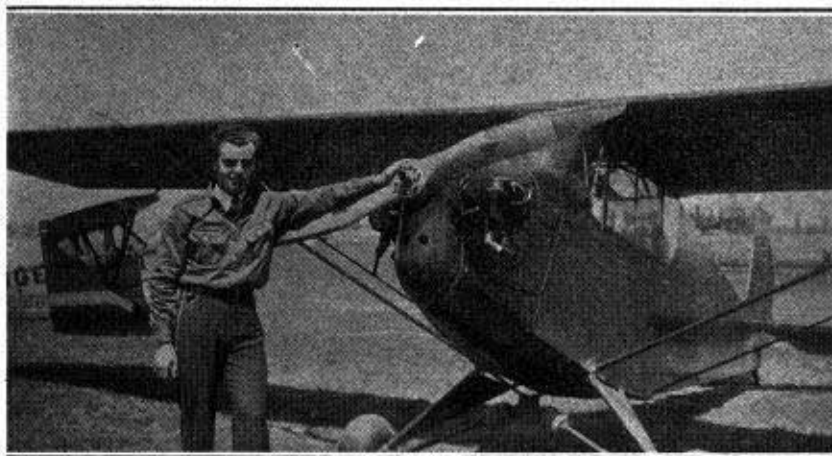
Врятувала нас присутність духа та очайдушність команданта групи полковника Палія, який у критичний момент жертвуючи собою, дав приклад особистої хоробрости, що магнетом потягла розгублений натовп й перетворила його в залізну незломну лаву та перекинула вагу долі на наш бік. Цей момент так яскраво врїзався у мою пам'ять, що не дивлячись на 17 років, що пройшло з того часу, я ясно бачу його перед собою.

Як довідались пізніше — 7 червоний козачий полк підсилений 2 ескадронами 8-го червоного полку та зо школою червоних курсантів що були в складі карного большевицького відділу — йшов слідом за нами не виявляючи себе й коли ми спинилися на відпочинок у Старій Гуті, оточив село, маючи намір вигнати нас на вигін, де якраз на нас чекали ці курсанти, щоб взяти нас на шаблі. Але не так сталося, як вони чекали.

Між іншим один з наших старшин з револьверу поклав трупом комісаря в шкурянци. З паперів, що були при йому довідались, що це був уповноважений Всеросійської Чрезвычайної Комісії по боротьбі з контрреволюцією товарищ Попов, який був на чолі цілої цієї групи, що хотїла нас зліквідувати.

Крім 7-го червоного козачього полку, частини 8-го полку та школи червоних курсантів була кінногірна батарея. На наше щастя, вони не мали зовсім піхоти на той час.

Склад червоних обчислювався до 900 шабель в той час, коли нас було неповних чотири сотки, з них 50 люда кінноти з 8 кулеметів...

Літак "Евген"—Братня організація УСГ, Молоді Українські Націоналісти (МУН) в Канаді, організувала 1937 року Українську Летунську Школу в місті Ошаві й набула вишкільний літак, якому на Кр. Конференції МУН в Торонті 1938 р. надано ім'я "Евген," в честь погібшого Вождя ОУН, Полк. Євгена Коновальця. Школа має багато учнів і видала вже здібних летунів, які вразі потреби готові ввійти в склад українських бойових летунських формацій. Повижчі образці представляють різні моменти вчасі посвячення й хрещення літака на летунському майдані в Торонті. Згорн, всередині учень летун. школи Заліщук, що вперше скавав тоді з парашутом із літака, зправа хресні батьки літака; в середині (2 ряд) зправа гр. кат. о. П. Камінецький, що хрестив літак; вдовлі зліва: президент Лет. Школи в Ошаві лет. Ладика.

Листопадові Дні в Гусятині

День першого листопада 1918 року застав мене в Кракові як мобілізованого вояка 95 п. артилерії. Нас більша частина українців подалась на схід на свої землі. Ми йшли зо зброєю, але поляки роззброїли та обдерли нас, даючи нам добрий приклад, як треба їм віддячитись.

Дня 7 листопада 1918 р. я вже зголосився в Повітовій Команді в Копичинцях. Зомною прибули мої односельчане: Михайло Сохацький, Михайло Чірка Іван Воробець, Микола Гриців, Данило Гриців, Петро Марків. З поданих моїх односельчан згинули у визвольній війні: Данило Гриців, Михайло Чірка, Михайло Сохацький.

Начальником Повітової Команди був тоді пор. Микола Пинчак. Тоді саме вертались цілі узброєні відділи мадярів з Великої України, ми несли охорону міста Копичинець та військових складів. Десь в половині листопада наша Команда одержала повідомлення, що два поїзди узброєних мадярських вояків з награвленим майном пробиваються через нашу територію до Мадярщини. Після телефонічного донесення вони наближались в бойовому порядку до Гусятини. На наказ нашого повітового команданта пор. М. Пинчака в неділю ввечері ми вирушили на доколичні села з повідомленням і зазивом до збірки всіх здібних мужчин від 18 до 42 років життя негайно вирушити до Копичинець, та взяти з собою зброю, яку хто має. Вже в понеділок в шостій годині почали напливати наші сили. Через цілу ніч я обїхав села: Яблонів, Сухостав, містечко Хоростків, Хлопівку і Вислу. В 4 год. вранці я вже вернувся до Пов. Команди в Копичинцях. Пор. Пинчак порядкував людьми назначуючи сотенних, чотових та ройових командантів. За пару годин був сформований відділ силою 400 людей. Зброї найшлось доволі в Копичинцях на двірці. Крім пор. Пинчака були чет. Мигалович, чет. Мушелюк, хор. Ст. Кучер, булавний Солонинка, дес. Кушнерик. Наш відділ вирушив негайно на стрічу мадярам до Гусятини.

Мадярські відділи в поїздах вже були в Гусятині. Наші старшини вели з ними переговори, щоб зискати на часі й зібрати свої сили. Перед полуднем наш відділ вже заняв позицію, наша розстрільна залягла в ліску "Трабник" на південний схід від Гусятини. Ми мали 6 скорострільів "Шварцльоза," другі окружили вінцем залізничний двірець. На наказ пол. Пинчака ми дали кілька стрільів "на пострах" стріляючи понад вагони. Побачили мадяри, що то не жарти й післали знов своїх парламентарів. Наша команда дала їм наказ вивести без зброї все військо з вагонів на площу віддалену яких 600 кроків від потягів.

Потяги зо зброєю залишені мадярами відвезено до міста, а обеззброєним мадярам дано другі вагони й виславо до Окружної Команди в Чорткові.

Коли наші розстрільні прийшли на стацію, тоді мадяри побачили, що дались нашим старшинам "вивести під дурного хату", бо їхня сила була може понад 5 разів більша. Вони могли поставити нам опір, бо мали велику кількість муніції та скорострільів, ручних гранат та мінометів. По нашій стороні рішила хитрість наших старшин, бо коли 6 мадяри були поставили опір, хто знає, який був би вислід бою, бо вони мали чисельну перевагу.

Між забраним від мадярів майном та зброєю були три авта, одно особове й два тягарові. Я, маючи шо-

ферський вишкіл з російської армії, був приділений до обслуги особового авта. Ще того самого дня я виїхав автом зо старшинами, пор. Пинчаком і хор. Степаном Кучером, до Пов. Команди в Копичинцях. По дорозі ми були весело настроєні. Співаючи пісень приїхали ми до міста. Весь збройний та харчовий запас відібраний від мадярів виславо до Чорткова до Окружної Команди.

Я. Бубнюк.

НА СПОМИН ЛИСТОПАДУ 1918 РОКУ

Гей, дайте сурми, бийте в дзвони,
хай грають звучну серенаду!
Нехай згадають мільйони
величні хвилі Листопаду!...

Двадцять літ... Здається вчора...
Двадцять літ пройшло, мов сон...

А над нами вража сила
свої кігті розпустила,
мов гетера... Мов дракон...

Двадцять літ, як ми стояли
на сторожі своїх меж...

Люта повінь нас залила,
але духа не зломил,—
він зміцнів серед пожеж...

Хоч і було в нас завзяття,
та порожний в руках кріс...

Схід і захід тис кліщами,
ми ж без куль поміж огнями,—
і знесилений мур тріс...

Двадцять літ вже, як палала
Україна вся в огні...

Впало борців гекатомби,
живі пішли в катакомби
ростить духа до борні...

Двадцять літ... І нові втрати...
Та не плакати нам по них!

Із їх крові нові сили
виростають! Бо не вбили,
і не вбють нас всіх живих!...

Двадцять літ... Та всі терпіння
не схитнули нас ні раз...

Ми присягу раз зложили:
"Для України наші сили!
Україна нам приказ!"

А вам, Стрільці, вірні друзі,
хай згадаються ще раз
всі криваві бої в полі,
й свідки слави по роздоллі,
й Вождя нашого наказ:

"Ми не сміємо спочати,
док Батьківщина в ярмі!

Бій за Волю ми почали,—
стій на пості, де застали
нас листопадові дні!"

Бийте в дзвони! Хай лунає
гомін з низів до вершин!

Хай голосить те подзвіння
з покоління в покоління
Листопадовий наш чин!...

Саскатун, Саск., 18 вересня, 1938.

З Басарабії до Льва Города

З початком жовтня 1918 р. переїхали УСС з Вел. України на Буковину і зосередились у Чернівцях і Вижниці.

Бойові частини т. з. "Легіону" під командою тодішнього сотника, пізнішого генерала УГА Микитки, обсадили ґрянці Басарабії і там повнили службу ґрянничної сторожі проти румунів.

Осінь зближалась. Листя на деревах жовкло і спало. Денеде по полях стояли купки зжатої кукурудзя, одинокого і найважливішого рільного продукту в тій околиці. Відтинок 1-ої Сотні пор. Б. обнимав кілька кілометровий простір, здовж колишніх австро-німецьких окопів, цебто окопів бойової лінії, де закінчилась війна між осередними державами й румунами.

3-тя чота підхор. Починка, в якій я знаходився, дістала наказ обсадити відтинок на південь від стації Молодія-Дерелуй. Дійшовши крутими гірськими стежками до будинку бувшого ґрянничного відділу, молоденькі УСС таки добре помучились і поголоділи. Сонце вже от-от ховалось на спочинок, а вони, як вечорами на стації Чернівці, так і тоді розпращались із своєю "фаркіхою" (польовою кухнею), бо вона не могла "оперувати" по гірських стежках і мусіла піти на "склад".

Безвусі УСС (всі 18-літні), з винятком дес. Гречаника і стрілецького "вуйка" Дякова, що носили вуси на взір пор. Цяпки, набрали сьогодні бойового вигляду. Ніхто з них "голосно" не каже, що змучений, або що не було чорної кави, а кожний задоволений, що побачить румунів в личаках. Кожний заїдав з великим апетитом консерву "гаше" і чорний хліб — попиваючи чистою як криштал гірською водою.

По такій "перекусці" призначені на першу зміну, відійшли з чекаючими провідниками (з мадярського полку стрільцями) на призначені застави ("фельдвах"). Ті застави, містились по другій стороні (австрійській) окопів і в певній віддалі були розміщені "землянки", вкопані в якомусь горбкові, або прямо збудовані з дерева і прикриті землею. Землянки були охороною для УСС перед вітром, дощем, а також місцем відпочинку для тих, що були вільні від служби.

Оставші, чекаючи чергової служби на другий день, почали розглядати будинок, де мала бути їх центральна 3-ої чоти. Ніодної шибки, ніодних "правдивих" дверей а все воєнне... Вікна позабавані дошками, лише в середині, як око — блищав кусок шкла, вставлений певно якимсь нашим попередником "шклярем" мадяром. Двері позбавані з позриваної підлоги, з майстерно зробленими завісами з цвяхів і дротів. В середині поуставлювані рядом ліжка пороблені з дерева, деякі "люксусово" пороблені з дротяними перегородками півперек і вздовж. От і вся обстановка нашого мешкання. Деякі порозкладали свої "рукзаки" (наплечники) й розміщувались до відпочинку, інші милися, декілька нас вийшли в ліс, щоб його оглянути.

Зараз на південь була гарна поляна, де мадяри зробили гарну гойданку. Стрілець (пізніший вістун) Сойка (згинув під Львовом) майже бігцем підбіг до неї і за хвилику вже був нарівні з вершками високих буків... Правдива сойка.

"Вуйко" Дяків, якого ми завжди поважали задля його

го козацьких чорних вусів, порадив нам залишити гойданку сьогодні та йти далі. Трохи далі на тій поляні на захід від нашої стації, яких 100 кроків, побачили ми цілий ліс деревляних хрестів з чорними бляшками з написами... Мимоволі жаль стискав серце, що стільки їх полягло в Світовій війні за чужу справу — за царя... А ліс шумить і розносить позовкле листя, присипаючи їх зарослі буряном гроби, немов своїми листками хоче надгородити їх за сповнення своїх обов'язків. Неодна мати сподівається повороту любого сина, жінка мужа, а любя дівчина милого. Надармо...

Вже смерком вернулись ми до своєї стації й пішли на спочинок.

На другий день наша черга служби. Точно в 12 год. в полудне ми вийшли й за пів години ходу дійшли до найвишого горбу, звідкіля видно було поля з кукурудзою, як забирали на вози румунські селяне. Ген на ліво простягалось якесь літнице. Ще далі на ліво ліс. Перед нами землянка, вкопана яма в збіч гори, охоронена залізними бляхами, з прічами з дошок — вистелені мохом і пахучим лісовим сіном. Навіть дістали наші попередники звідкись великого розміру шкла і вставили його в двері, зроблені з дошок. Наша "застава" мала дійсно якийсь надприродно гарний вигляд. Немов ластів'яче гніздо причіплене до якогось будинку.

Долі від нас і перед нами тягнулись вириті окопи зигзакуватого вигляду і губились в густому лісі... Ми перебрали службові обов'язки від своїх попередників, вислали своїх патрулюючих стійкових і розпращавшись з ними, порозміщувалися в заставі, а вони відійшли на спочинок. Зжившись на новому місці — життя прибрало буденний вигляд і здавалось, що ми щасливі. Але десь в половині жовтня приніс "ординанс" від сотенної команди наказ, щоб вільні від служби стрільці прийшли до села на сходинах. Всі зраділи цією вісткою, а стрільці 3-ої чоти найбільше, бо кільканадцять днів сиділи в лісах і не бачили "цивільних"... Зійшлись до школи села Н. (назви не памятаю). Там довідались від чет. І, що Австрія хитається, а радше гине... Ми, УСС, вкортці мусимо боротись за освободження своєї землі від всяких нахабів, що чигають на нашу багатствами вкриту землю. Цю вістку держати строго в тайні, сказав чет. І, і бистро слідив за враженням стрільців. Вони ж виглядали серйозні й бадьорі; розуміли своє завдання супроти України і виконували його всюди, де могли.

І знову розійшлись на свої давні місця. Знову вічне блукання по крутих стежках лісових петрів і сидження в землянках — вічне змінювання служби. Прийшов день 31-го жовтня. Я йду на зміну і мимоволі згадав про своє прохання вислане ще під час побуту в Грузькому, Херсонської Губернії, до філії ц. і к. акад. гімн. у Львові, щоб отримати одномісячну наукову відпустку. Думаючи дорогою про відпустку дійшов до нашої застави. З противної сторони лісовою стежкою якраз доходив до нас сотенний "ординанс", що приносив пошту і накази. Кожний з нас аж зрадів побачивши його, бо все сподівався чогось нового а може і листа від милої... Ми зрівнялись з ним. Почалась перебірка листів. Кожному, що отримав листа, блєстїли сльози радощів в очах. І я дістав його. Не забула... тужить — "приїзди" і серце

тгохнуло з жалю... Вже зібравсь до відходу "ординанс", але затримавсь і каже: "Пане вістун, одержались відпустку. Я маю службовий листок до дес. Гречаника, щобсьте сейчас явились в команді сотні." (Це сказав йому мій товариш Ю. Л., який був рахунковим сотні).

Я написав від себе мельдункову картку до дес. Гречаника, що передаю "заставу" "вуйкові" Дяковому, а самий не вертаючись до касарні, чекаю на "ординанса," заки вернеться від дес. Гречаника. По пращанні з товаришами — майже тягну "ординанса", щоб скорше йшов; йдемо до команди сотні. Дійшли ввечері.

Дістаю документ, гроші на цілий місяць пережиття у Львові і подвійні документи, щоб у дорозі не злапали поляки, бо вже непевний час... Одні від УСС, другі підроблені з австр. полку. Ввечері відходжу до станції з карабіном і набоями. По блуканні ніччю дійшов на станцію, де довідався, що потяг відходить рано в 6 год. Я рішивсь переспати, а радше пересидіти в почекальні до ранку, бо мешканці цього села були переважно румуни й не дуже любили "окупантів", як нас називали.

Ледве дочекавсь 6 год., такою довгою була мені та ніч. Точно в означений час надіхав поїзд з Чернівців і я всів... Яка радість опанувала мене, коли я стрів оди. ст. стр. Кравса, що також їхав на наукову відпустку до Тернополя. В поїзді повно війська. Ми доїхали до Коломиї. Доїжджаючи до станції ми завважили якийсь рух, а навіть гавкання "шварцльозів". Потяг станув... Очам своїм не йняли віри, що на станції повіває синьо-жовтий прапор. З жовто-блакитними кокардами обслуга машинних крісів виставлених з вікон станції і направлених зловіщими цівками на залізничний шлях. Сповнились слова чет. І. Коломия наша...

Вибігаємо на станцію і питаємось якогось старшини, вже українського, про ситуацію. "Коломия, Галич і другі міста вже в наших руках, у Львові бої... розброюйте чужих вояків по дорозі", — сказав він і побіг на станцію. Гарячка... На пероні вештається повно різноманітного вже роззброєного війська, чекаючи на свою чергу відїзду.

Гудок... Ми всідаємо і зараз зачинаємо роззброювати. "Наказ! Амуніції треба!" Я конечно хотів "штуца" (короткого кріса), бо з великим "невігідно". І вже в другому вагоні "дістав" його від якогось мадяра. З ним перебув я цілий час аж до розпаду УГА в 1920 р.

Доїжджаючи до Галича ми передали тамошній залозі двірця купу крісів і муніції.

Над вечір я доїхав до станції Старе село. Від Львова доходив глухий відгомін стрілів і таракотіння машинних крісів. Я рішаюсь бодай на короткий час відвідати дім.

Прашаюсь з тов. Кравсом і всідаю. Темна ніч. Виїшовши на дорогу побачив якусь фіру.

— Звідки? — питаюсь.

— Зі Звенигорода.

— От і добре.

Це фіра бл. п. о. Роздольського, що привезла його брата, гімназійного професора, який мав відїхати до Львова, але зогляду на непевність ситуації вертається домів.

Йдемо. По дорозі темно, хоч око виколи. Дорога болотниста. Доїжджаємо до свого села...

Нараз: — Стій! Хто їде?

— Свої! — відказую.

— Можете їхати.

Очам не хочеться вірити... Знакомий хлопець, мо-

же 17-літній, з крісом на варті...

В селі мимо пізної пори люде не сплять... Снуються і чогось чекають...

По дорозі стрічаю варту, зложеноу з кількох людей, і багато других, що прислухуються до стрілів у Львові. Чути їх досить добре.

На другий день над вечір приїхав до села УСС І. С., що був в польовій жандармерії УСС і приділений до відділу жандармерії пор. Сенюти. Ним я дуже втішився, бо довідався від нього, що стрільці вже під Львовом, а він вертається таки сейчас до Давидова, а звідам до Львова.

Я впробив його, щоб ми разом поїхали завтра вранці до Львова.

Другого дня я взяв коні з дому і враз з товаришем поїхали через Личаківську рогачку у Львів. Ідучи вулицями ми мали враження, що місто пусте — лише де-неде стрічаємо стежі нашого війська. Від сторони ринку доходив до нас відгомін стрілів, на Театинській вулиці стоїть наша гармата і час від часу посилає стрільна на польські позиції, на розі вул. Куркової забарикадовані два машинні кріси як поготівля.

Йдемо через вул. Руську в ринок... І диво! На ратуші розкішно повіває синьо-жовтий прапор. Аж слюзи радощів виступають, а губи мимоволі шепочуть: Львів наш!..

Не затримуючись йдемо через вул. Краківську і звертаємо на Вірменську до будинку Народнього Дому, де міститься наша Начальна Команда.

М. ЛИТАВСЬКИЙ

КРІПШАЙТЕ ДУХОМ

Чогож Ти, друже, зажурився?
Скажиж бо правду Ти мені!
Невжеж не прийдуть—Ти думаєш—
Прекрасні, теплі весні дні?
Чогож Ти, друже зажурився?
Невжеж життя в Тебе нема?
Ось-ось пригріє сонце ясне
Буде гаразд й пройде зима.
Кинь об землю Ти лютим горем
Не повертайсь назад ні крок,
Йди вперед, не сумнівайся
Та тям що наш сказав пророк:
"Кріпайте духом, милі браття,
Бо хто упав, той жить не варт,
Усякі злидні, тюрми й муки
То те, що для заліза гарт.
Карались вічно і страдали
В святинях вражих—по тюрмам
Та шей тепер ми у неволі
На втіху й радість ворогам.
Карались вічно ми по тюрмам,
Терпіли злидні в таборі,
Та прийде хвиля, що опадуть
Катів окуви сталеві.
Тоді всміхнеться бідна Мати
Моргне Дніпр батько аж за Сян,
І волі пісня вознесеться
Зпід Кавказу на Дністра лан.

Лемонт, Алберта, 7 лютого, 1930

ПОРУЧНИК РОГУЦЬКИЙ

(Уривок із оповідання "Я вернусь")

Лютневий день був теплий, хоч сонця не було видно. Була відлига. Мряка сповивала місто і брудні, сірі мури замарстинівської тюрми.

На домах топився сніг і брудними каплями спадав на хідники.

Третя година пополудні.

Вязничні ключники повідчинювали двері келій, а з них, як з темних нор, почали виходити на тюремне подвіря сірі, бліді постаті.

Проходжувалися.

Це арештовані українські громадяне, що нидіють в брудних, вонючих келіях, чекаючи на польський суд.

Між ними можна зараз завважити молодого чоловіка в однострої Української Армії. Це Кость Яструб, полонений український старшина. Польська команда поставила його під свій польовий суд за мнимі надужиття на фронті.

Хорунжий Яструб проходжується по подвірю та у важно розглядається. Його зір спинився на дверях, що були вирубані в мурі й вели прямо з тюремного подвіря до великої келії. Ця келія заглядала на подвіря двома брудними, запорошеними вікнами.

На дверях напис: "Кімната хворих".

Яструб підійшов до ключника і спитав, чи можна йому зайти до середини. Ключник згодився.

Увійшовши Яструб побачив досить велику келію, заповнену ліжками. На них лежали хворі. Чоловіки і жінки. Ніодне ліжко не було порожне.

В одному куті дався чути тяжкий стогін.

Яструб підійшов туди і побачив на ліжку чоловіка, але той чоловік був так змасакрований, що годі було розпізнати черти його лица. Яструб ніколи ще не бачив так тяжко побитої людини. Все обличчя було фіолетно-синє, аж чорне. Чоло обліплене клаптями закреплої крови. Очні білки цілі червоні, а з цих червоних галочок гляділи страшні, розширені зіниці.

— Хто ви? — питає Яструб скатованого чоловіка.

— Я... поручник Рогуцький — почув тиху відповідь.

— Де вас так тяжко побили?

— На жандармерії. Били так... дуже, що я... мало не... здурів. Бив кожний... хто хотів. Били кайданами поголові, револьверами... по лиці.

Побитий дуже мучився розмовою, а й Яструб не міг вже довше задержуватися, бо прохід кінчився і він мусів йти до своєї келії.

*

Поручник УГА Рогуцький приходив до здоровля. Через тиждень перевели його з кімнати хворих до келії, де сидів Яструб.

Рогуцький був молодий двадцятисьоми-літній чоловік. Кремезний, сильної будови. І лише завдяки своєму сильному організмові він не помер від побоїв ляхських жандармів.

По розвалі Австрії Рогуцький зголосився до служби в УГА.

Був учасником вуличних боїв за Львів, а коли українське військо вийшло з міста, він лишився, як розвідник, незамітно висліджував польські становища і не раз перекрадався через бойову лінію до своїх частин із звітами.

Ляхи попали на його слід й арештували.

Рогуцький не довго сидів разом з Яструбом. Всього кілька днів.

Одного дня вранці покликано Рогуцького на переслухання. Пішов.

Яструб сподівався, що Рогуцький скоро вернеться. Одначе минула година, минула друга, а Рогуцького немає. Доперва в осьмій годині ввечері припровадив його ключник.

— Якже ж там було не переслухання? — питає Яструб.

— Це не було переслухання. Я був під наглим судом.

Так, товаришу, завтра рано попрощаємось на віки.

— Засудили?

— Так.

Рогуцький спокійний, лише обличчя поблідло.

Сів Рогуцький на ліжко. Бере в руки дзеркало й дивиться в його.

— От таке воно. Сьогодні чоловік ще живий. Рухається, говорить, думає, а завтра?!

Яструб хотів би його потішити.

— Що ж?! Така вже вояцька доля. Не вбила куля на фронті, то уба на цитаделі.

— Ой ні, товаришу! Це не однаково. На фронті краще. От ідеш до наступу, кулі брєнчать, а тут тебе ведуть, як скотину на заріз.

— Так воно лише здається.

— О ні, це таки правда — каже Рогуцький. — На італійському фронті бував я в багатьох наступах. Я бачив гори трупів і бродив у крови. Одначе ніколи не було мені страшно. А тепер, признаюся, мені якось ніяково.

— Треба кріпитися.

— Я не боюся смерти. Будьте певні, що завтра не задрожу, коли побачу дула ляхських крісів, спрямовані в мою грудь і голову. Я зумію вмєрти, як годиться українському старшині. А вас прошу, як що вам удасться в живих остатись, то зайдіть до Купнович і поклоніться моїй матері. Скажіть їй, що я їй дуже любив.

На таких розмовах зійшла ніч.

Вранці увійшов до келії ключник:

— Пане Рогуцький, прошу збиратися!

Рогуцький підійшов до Яструба. Мовчки обнялися та поцілувалися.

За хвилину не було вже Рогуцького в келії.

Схилив голову Яструб. Тяжкі думи давили мозок.

Внедовзі на коритарі відзивається брязкіт ключів.

Отвіраються двері і до келії входить... Рогуцький.

Радісно прискочив до його Яструб. — Ви живий? Значить вас вже не розстріляють?!

— Вже ні — відповів Рогуцький. — Генерал Єндржеївскі змінив засуд смерти на вічну тюрму. Я почував себе щасливим. Я чоловік засуджений на вічну тюрму, але з надією в серці.

— Як це сталося, що Єндржеївскі змінив присуд?

— Голова громадського комітету, д-р Степан Федак був вчєра в ночі в генерала Єндржеївского. З Федаким було ще кілька наших визначних громадян. І от добилися у Єндржеївского того, що він змінив присуд.

* * *

Яструб недовго тішився товаришем. Рогуцького таки того самого дня вивезено до тюрми у Вєснїчу.

Наступ на Підкамінь

(Один фрагмент)

Чортківська офензива...

XI-та Галицька Бригада оперуючи в офензивній акції по лівім крилі нашого фронту дня 25 червня зайняла Рогатин. Висилені бойові частини по тяжких офензивних боях, ще того дня по полудні розвинули свої чоти за містом в розстрільну, продовжуючи дальший наступ на Черче-Підкамінь.

Останні фази офензивних операцій — наступ на Підкамінь був одним з найтяжчих боїв, які пережила XI-та Гал. Бригада за цілий час Чортківської офензивы.

Противник, бачучи грізну ситуацію своїх частин на фронті, протягом двох тижнів змобілізував на своїм запіллі поважне число запасних фронтових сил і кинув їх на свої загрожені позиції. До цього мав в розпорядимости багачько военного матеріалу та різних найновіших военно-технічних приладів. Наші наступаючі частини не мали навіть крісових набоїв і ручних гранат, з порожніми крісами різних систем йшли лавами в рукопашний бій з ворогом добре озброєним і втричі сильнішим.

Коли б наші наступаючі бойові частини мали потрібну кількість крісових набоїв, а принайменше таку кількість военного матеріалу, яким розпоряджався ворог, напевно ніколи не було б прийшло до катастрофи Чортківської офензивы.

Чортківська офензива була б закінчилася успішно і славно, хоч в її успіх сумнівались ті, що її планували.

Правда, бойові частини були фізично зморені, без відпочинку йшли з наступу в наступ, просто падаючи з ніг від перевтоми.

Але бойовий дух, моральна сила тих вояків була незломна.

Отже в наступі на Черче-Підкамінь, брали участь три куріні 1-ий Пробойовий Гуцульський Курінь (поручника Гриня Голинського) 1-ий Самбірський Курінь та 4-ий Коломийський урїнь ім. І. Мазепи. Оці три куріні випробовані в зимових боях на Галицькїм фронті, підчас травневого відвороту крили успішно зади проломаного фронту і без великих страт на людях перейшли в цілості на Поділля, де були їх сотні доповнені мужвою з інших розбитих частин.

Перед наступом на Черче командант нашої Бригады, молодий німець майор Сліссер, уділив курінним командантам останній наказ, а сам зо своїм адютантом слідкував зблизька за перебігом наступу. Дві сотні Проб. Гуцульського Куріня заняли позиції на стратегічній точці: шлях Черче-Підкамінь. Сотні 4-го Коломийського Куріня та 1-го Самбірського заняли позиції на наших крилах. З кожного куріня одна сотня осталась у запасі.

Бій почався...

Противник на початку добре тримався на вигідному терені.

Ворожий броневик маневруючи по залізничних рейках сильним гарматним вогнем острілював наше лівє крило, де противник навіть пробував йти в протинаступ.

Наше лівє крило загрожене... Дві сотні, які в прудкому бою пробіли шлях на Черче, несподівано парализовані з лівого крила були змушені уступити

дещо взад. Противник використав наше критичне положення і градом кулеметних ос сипнув по наших чотах.

Перша сотня із своїм командантом гнала вперед не дивлячись на лівє ні на право, ось-ось прихордив момент рукопашного бою...

Та ворог побачивши майже під носом гуцульські штани, які перли лявіною вперед... в панічному безладі дав "ногам знати".

В цьому бою з 1-ої сотні поляг один десятник та кількох стрільців було тяжко ранєних.

Поляглий десятник, старий вояка світової війни (на жаль, забув його прізвище), носив довгі закручені вуси, стрільці називали його "Тарасом Бульбою". В тяжких хвилях він знав своїм гумором й веселими анекдотами розвеселити цілу сотню, але ми не бачили ніколи, щоб цей наш славний друг сміявся.

Входимо до Черча...

Черче, одно з краших наших свідомих сіл. Я вже колись про його згадував: "Ми ніколи на Черче не збудемо, тут нас вітали славно й щиро, дорогу квітами встеляли".

Не забуду ніколи на горячий поцілунок молодої дівчини, який мені біля студні втиснула на мое спочене лице. Цей дорогий подарунок, молодої черчанки я й досі носу схований в добрій памяті. Морально й фізично підсилені бойовики славним привітанням, заняли в розстрільній бойову лінію на Підкамінь...

За Черчем ворог сильно відстрілювався й планово відступав взад. Над нами спокійно кружляли два ворожі літаки, слідкуючи за нашими рухами.

Під ліском недалеко Підкаміня, прийшло знова до тугого бою. Ворог в ліску добре критий сипав крісовим і скорострільним вогнем по наших чотах. 1-ша сотня чет. Ковча дістала наказ: "Наступ на лїс з правого крила." 2-га сотня пор. Богачевського з лівого крила від битого гостинця мала завдання перетяти ворогові шлях на Підкамінь.

Бойовики першої чети підбігають, лягають в хачі і знова зриваючись, швидко біжать в напрямі ліса, де окупаний ворог. Серії ворожих скорострільів немов рої сталевих ос зариваючись в суху землю, зносять над нашими головами хмари пороху-куряви. Але немає часу на такі дрібниці звертати уваги. Інстинктивними рухами-скоками скорочуємо, не зважаючи на стріли, нашу віддаль до ворожих позицій. Ось вже на краю ліса бачимо ворожі рухи, наші два скорострільи зблизька завзято острілюють ворожі становища. Біля мене лежить ранений булавний Гримак, із груді сильною струйкою тече кров. Відтягаємо обережно раненого в рив. Не маємо бандажу ані чистого платка. Стягаємо з його блюзу, наш герой зпід Городка не мав на собі сорочки. Умиваємо рану водою і наказую двом стрільцям негайно раненого віднести назад і передати сотенним санітетам. Відтоді не бачив я більше бул. Гримака — не знаю, живе чи уляг рані.

Ворог горячково сіє вогнем по наших чотах.

Повзаючи на черевах зісуваємось в ярк, хвилька відпочинку і знова підлізаємо під лїс. Останні чоти з

лівого крила вже вирівнялись з нашою чотою. Несподівано з'явилась наша легка артилерія і засипала лісок з ворожими окопами, шрапнелями. Це додає нам відваги, командант чоти дає руками наказ: "Бігом в ліс."

Зриваємося й біжимо що сили в ліс. Галас... Крик... "Гурра"... "Слава"... "Хай живе"... заглушує стріли. Противник в паніці втікає і криється за узгір'ям Підкамін'я.

Друга сотня пор. Богачевського не могла сповнити свого завдання. Біля гостинця ворог сильно тримався, так що прийшлося "трошки гарячо". На краю ліска 1-ша сотня захопила три важкі кулемети і доволі скриньок зо стріливом. На те прийшов наказ покинути лісок. За цей час ворог укріпився за узгір'ям Підкамін'я і почав відстрілюватися. 1-ий Проб. Гуц. Курінь заняв свіжі позиції. Наш фронт значно розширився, сягаючи правим крилом аж до села Яглуш. Не маючи свіжих сил, ми мусіли знищити ворога. Треба негайно наступати...

Вечоріло... На узгір'ю Підкамін'я, розгорівся короткий рішучий бій... Наші частини рештками фізичних сил завзято атакували ворога... Вистрілявши набої хватили за гарячі цівки крісів і... прикладами здобули перемогу.

Смеркалося. Стріли вмовкли. Добре визброений лях втікав від... порожніх крісів. Тишиною погідного червеного вечора полилася Пісня Перемоги:

"Теї отамане, батьку і пане!
Пляму неволі час стерти!
Підем з тобою, станем до бою,
горді погордою смерти..."

І згідно наказу Команди Бдигади 1-ий Пробойовий Гуцульський Курінь переможно увійшов до Підкамін'я.

НА СТОРОЖІ ПІДО ЛЬВОВОМ...

(Стрелець, що під цю пору перебуває в Повелл Рівер, Б.К., надіслав нам цей вірш, писаний на фронті в Козельниках під Львовом, у грудні, 1919)

На сторожі підо Львовом
Сумно мені було

Бо від Тебе, моя мила,
Вісти ще не було.

Отримав я нині листок
Писаний дрібненько,
Довідався, щось здорова,
Ти мое серденько.

Товаришам може трудно
Який лист дістати,
Тому кожний є цікавий
Що дома чувати.

Хоч стрільцеві, й дім не в думці
Тільки один плян,
Щоб прогнати поляченьків
Аж за ріку Сян.

І ми думки еще тої,
Що цього добудем,
Виборемо собі волю
І свобідні будем.

Як свобідні ми будемо
Домів повертати,
Тоді своїх товаришів
Будемо питати:

Де ви були? що робили?
Як ми воювали,
Ви удома веселились,
А ми бідували,

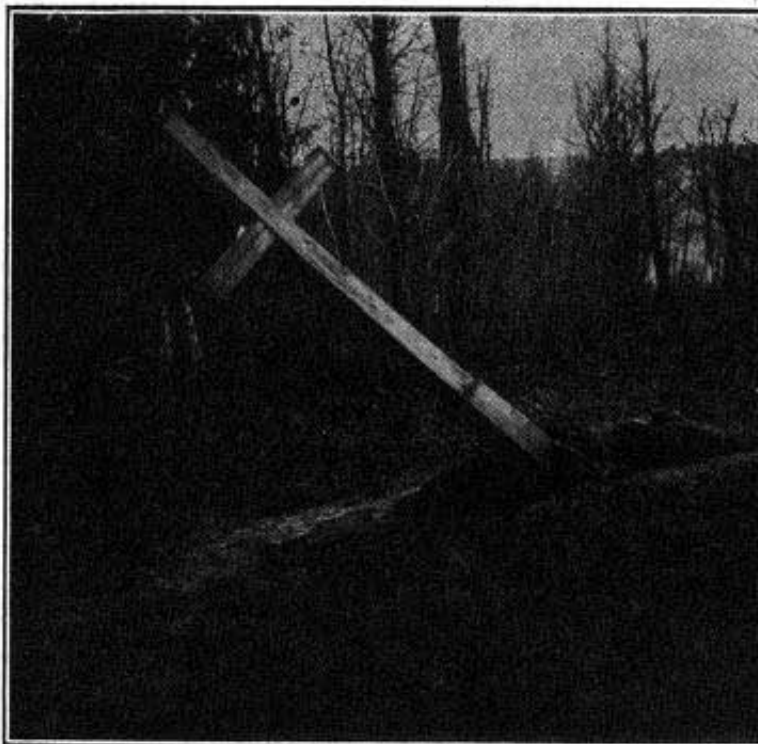
Без помочі ми бідуем,
Щоб лучше нам жити,
А ви в дома веселились
Й гуляли й женились.

Тож ви, славні маркіранти,
На нас не чекайте,
Збирайтеся і завчасу
Із села втікайте.

Як ми кожний повернемо
До свої родини,
Тоді кожний піде славно
До свої дівчини,

До дівчини, на музики,
Красно погуляти,
Оженитись, подружитись, —
Тоді газдувати.

І будемо тішитися
Українов - Неньков
І бойові, славні часи
Споминать тихенько.

РОЗРИТА СТРЕЛЕЦЬКА МОГИЛА. — Зліва розрита польськими дикунами Стрелецька Могила (1936 р.) в Помор'ях, зборівського повіту. Зправа — українське громадянство Помор'я пару днів пізніше відновило Могилу та посвятило її.

А. СОКОЛЮК, бувший рах. ст. десятник 3-ої Батерії, 6-го Гарм. Полку, 6-ої Равської Бригади (Чіпмен).

Бій Під Романовим Хутором

(Спомин)

(Присвячую мійому бригадирові бл. п. сотникові Юліянові Головінському, в двадцяту річницю зриву УГА за Вільну Соборну Українську Державу)

Сумне, понуре стрілецьтво 6 Равської Бригади і 6 гарм. полку верталось зпід Київа, в перших днях після так велично заповідаючої Київської паради з кінцем серпня 1919 року.

Здавалось, дивлячись на хмарні, майже заплакані обличчя стрільців, що в Київі поховали щось найдорожче та вертаються в невідоме, пригноблені, без виглядів і надій на будуче.

Цим похоронено тоді гасло, яке гнало з великим розмахом голодні, босі й обдерті, та з сяючими обличчями, галицькі частини на ворога, на червоних вандалів з Московщини — гасло: "Через Київ дорога на Львів".

Всі надії галицького стрілецьтва несподіваною, та так пригноблюючою сутичкою Злучених Українських Армій з денікінськими бандами підчас паради в Київі, здавалось, пропали тоді безповоротно десь.

Дивлячись, чи то на старшину, чи на стрільця, здавалось, хо в кожному щось обірвалось. Кожний опустил голову, та не реагував би навіть на надходячу смерть. Защо й навіщо пішли всі подвиги над большевиками? Защо згнуло стільки в боях? Підчас походу на Київ навіть коні артилерійські, не від куль або з голоду, але з надмірного виснаження маршами, падали по дорозі. Не було часу бавитися з ними; випрягали їх і лишали, заступаючи їх обозними або верховими кінями та гнали дальше червоних вандалів.

В мій 3-ій батерії 6-го гарм. полку, в трьох гарматах потріскали дула з надмірного стріляння. З одною гарматою гнав пор. А. Проців, командант батерії, а за ним штаб полку, та бригади, навіть навипередки піхоти та кропив "картачами" по втікаючих москалях. Підчас цих геройських боїв, 6 Равська Бригада і 6 Гарм. Полк, зістали іменовані корпусним наказом гарди-бригадою і гарди-полком. В цім була, головно, заслуга нашого бригадира бл. п. сот. Юліяна Головінського. Він своїм вмільним проводом, завдавав ворогові як найтяжчі поразки, при найменшій втраті людей зо свого боку.

Гордість розпирала стрільцям груди.

А тут, після стільки подвигів, таке розчарування. Ми не знаємо навіть, хто наші вороги, а хто ні. Накази вищої влади, як Нач. Команди чи корпусні, були тоді якісь неясні та вичікуючі й викликали тимбільше пригноблююче враження.

Не було виразного наказу чи денікінці наші вороги, чи треба з ними розправлятися, як недавно з червоними розправились.

Одиноке щастя було, що східно-українське населення дивилось на нас тепер, як на своїх братів-визволителів. В противнім разі багато стрільців були б заподіяли собі смерть з пригноблення...

Та таке неясне наше положення було недовго. Десь по двох тижнях, знов наша ситуація вяснена. Денікінські частини підсуваються правим боком Дніпра від Одеси через Умань, щоби знищити Українські Злучені Армії. В Київі, Українські Зл. Армії прийшли до сутички з де-

нікінцями, які при допомозі українських повстанчих загонів прогнали большевиків з Лівобережжя та разом з Українськими Зл. Арміями прийшли під Київ за Дніпром, очікуючи на частини, які Правобережжям посувались і думали разом знищити нас.

Около половини вересня 1919 р. 6 Равська Бригада та 6 Гарм. Полк дістали наказ вимаршувати на стацію до Хвастова. Маємо завагонуватися та їхати на фронт.

Якби за кивненням магічної палочки, стрілецьтво знов віджило; вже десь перечули, що їдемо на Денікіна. До бою! Знов появилася усмішка в старшин і стрільців. Буде заплата за парад у Київі. Залунала бадьора стрілецька пісня "Ой зацвила червона калина".

Около 10-ої години вранці ми вже були в Хвастові. Тут з вояцькою справністю позатягали гармати та муніційні вози, коні до грузових критих возів, стрілецьтво, де хто міг, одні в критих возах, другі на льорах. Знов весела гут'рка, жарти, пісні. І не счулися, як опинилися в Козятині. Там виладувались і до вечора перемаршували через Липовець до сусіднього села на південь від Липівця (назви не пригадую собі) в напрямі на славно-знану з часів Гонти Умань. Тут заночували. Команда Бригади, вислала розвідку до другого села на південь, до Романового Хутора, бо тут вже сподівались ворога.

Розвідка вернулася і здала звіт, що денікінців ні в Романовім Хуторі ні в сусідньому селі на південь ще немає. На всякий випадок наказ острого поготівля. Стрілецьтво спить уброне, в обуві й з крісами в руках. Ніч спокійна. Раненько, як лише розвиднілось, чорна кава (зо спаленого жита). Але яку годину перед вимаршем з місця постою, знов вислано кінну розвідку до Романового Хутора щоб прослідити, чи ворог не підсунувся за ніч. Годину пізніше вирушає 6 Бригада в маршовому порядку. Напереді сотня кінноти, за нею сотнями піхота, за піхотою телефонічна чота, штаб Бригади, а прикінці батеріями Гарм. Полк і харчовий бригадний обоз.

Моя 3 батерія була послідна. В поході щоденно батерії змінювали порядок. (Прим.: сьогодні 1 батерія першою, завтра друга першою, а перша послідною і т. д. почерзі.) Так посувались наші частини на південь, широкою українською дорогою в напрямі на Умань.

Були ми в половині дороги до Романового Хутора, на прегарній рівнині, яких 12 квадрат. кілометрів, яка легко зносила до півдня так, що село Романів Хутір було якби в ярку і нам його не було видно. Нараз перед нами страшна клетіня скорострільів, а рівночасно оглушаючий гуркіт тяжких 24см. гармат. Перед нами і по боках величезні чорні стовпи диму, яких сто стіп зависокі. Це розриви гранат. На українському чорноземі ями, що їздець з конем може в них заховатись.

Моментальне схвилювання наших частин. Та вмить ясні накази бригадира сотника Ю. Головінського. Кіннота стрілою жене на південний схід; піхота, якби хто розкинув ленту по землі машинально розсипалась у розстрільну та часово окопується. Про батерії 1-шу і 5-ту, я не знаю, як з ними було. Добре тямлю, що 2-га кінна батерія бл. п. четаря Івана Яросевича жене за кіннотою

на південний схід, де за яких 6 кілометрів було видно якби якийсь лісок. Третя батарея пор. А. Проціва жене що сили на південний захід, де також за яких 3 км. видно байрачок. Я будучи рахунковим 3 бат. був рівночасно командантом батарейного обозу.

Висилаю після наказу 4 муніципні вози, які женуть гальпом через поля за батарею, а з рештою обозу вертаюсь назад, як було в наказі. Маємо вертатись аж до містечка Липовець і чекати там дальших наказів.

Все це відбувається моментально, в прекраснім військовім порядку.

Я сам іду пішки коло возів. Наглий наскок ворога викликав і в мене хвиливе подразнення. В таких випадках я не міг їхати в своїм критім канцелярійнім возі. Здавалось мені тоді, що кожний гуркіт принесе на мою буду гранату. Ідучи коло возів дивлюсь на густоту стрілен денікінських гармат. Нараз завважую коло себе справника батареї, ст. дес. Федорака (з Косівщини в Галичині). Іздив він завжди на гарній каштанці, лисій, а з ногами білими до колін. Він старий австрійський артилерист, перебув італійський фронт. Та цей нечаяний удар ворога і на нього поділав. Я побачивши його, без надуми показую йому рукою батарею та кажу: "Федорак ти чого тут? Твоє місце там! При батареї!" Він старий вояк ніяковіє, та вже звернув каштанку і жене що-сили за батарею, а я стою та дивлюсь за ним. Не відіхав він від мене ще й 200 кроків, як перед ним паде граната. Каштанка з ним перекидається догори ногами, неначе рукою зметена муха. Над ним височезний чорний стовп диму. Я затерп зо свідомости, що вислав товариша зброї на смерть. Не чую над своєю головою фуркоту черепків розірваного гранату. Пускаюсь бігти до нього. Те все діється кілька секунд. Аж тут Федорак зривається на ноги, каштанка також рівночасно. Він одним махом вскакує на каштанку та вже жене повним гальпом за своєю батарею. Моя душа вилазить знов ізза халяви. Радію та в душі дякую Богу, що ст. дес. Федорак живий і здоров. Він опісля перебув тиф і в квітні 1920 року ми розійшлися. Щастя хотіло, що граната впала заблизько їздця. При зриві гранати тиснення повітря перевернуло його з конем на землю, а черепки розірваної гранати перелетіли тоді понад ним.

Ще заки ми відіхали кілометр з поля бою, то вже наші батареї були окопані й послали поздоровлення своїми гранатами денікінцям у Романів Хутір.

Коло другої години пополудні ми ще не доїхали з обозами до Липівця, як приїздить вершник з наказом, що ідемо вперед, за своїми частинами.

В Романовім Хуторі вже наші частини. Денікінці розгромлені. Розпитуємо, як це сталося, що так несподівано перед нами взяли денікінці та в який спосіб бій та й здобуття Романового Хутора відбулись так скоро. Довідуємось, що справа малася так: Звечора справді ворога ані в Ром. Хуторі, ні в сусідньому селі (яких 10 верств на південь) ще не було. Та через ніч надтянула їх ціла дивізія. В цій дивізії командантами хот були старі полковники. Половина мужви в сотнях, царські офіцери. Раненько перед боем, коли надіхала наша розвідка, вони — сховані в садах — нечаяно наскочили на розвідку та зловили всіх, так що й одному вершникові не вдалось вирватись, щоб повідомити свою команду про небезпеку. Та за це сотник Ю. Головінський їм відплатився. Коли два куріні в розстрільній помало підступали під Романів Хутір від чола, тоді самий

бригадир Головінський з одним Курінем (3 сотнями) оббіг в протягу кількох годин довкола та вже в 11-ій год. був на задах денікінців. Тоді щойно 6 бригада справила білим напасникам пекольний тан... Вони ж оманувши антанту, що підуть на большевиків, дістали повне воєнне випосаження, та тоді пішли на українську армію і тим помогли червоним порости в піря.

Ми переїжджаючи поле бою, побачили страшну картину. Широке поле, пооране гарматними стрільнями, яма коло ями. З наших було кількох ранених та 3 коні забиті. В моїй батареї здорові всі. За те на полях під Романовим Хутором, де була позиція білих, було встелено трупом як снопами. Ще й тепер на саму згадку того побойовища робиться моторошно. З цікавості ми подивились в легітимації кількох забитих. Між ними пару молодих хлопців з українськими назвищами, з околиці Умані. Виходить, що не тільки червоні, але й білі баламутили наших братів і заставляли класти буйні голови за "матушку Расею" — одні за білу, другі за червону. Та цьому годі було тоді зарадити.

Так то бл. п. сотник Ю. Головінський платив наїзникам за їх нахабство. Та це не одинокий випадок. Я вірю, що хтось списав історію 6 Равської Бригади і там будуть славні моменти зпід Рави Руської, Белзу, Кристинополя, Красного, Зборова, Тернополя, Грималова та на Східних Землях України, зпід Бару, Вінниці, Бердичева і т. д. аж до Києва, де 6 Бригада стало брала участь у боях та визначалась під проводом свого любого бригадира і за що зістала іменована гарди-бригадою...

Спи спокійно, дорогий наш бригадире. Ти поляг в борні за Україну. Ворог не міг убити тебе навіть закутого в кайдани, дивлячись в твої геройські очі. Він тремтів перед тобою і твоїми ділами.

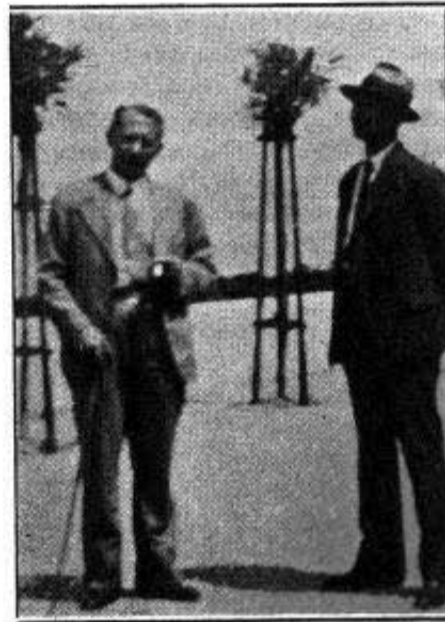
І тому вбив тебе підло, іззаду, як послідний трус.

Та духа твого геройського він не вбив!

Твій дух живе в українському народі!

Ми, твої вояки, живемо й розкажемо твою славу грядучим поколінням.

І дух твій, поведе сотки тисяч нових героїв до перемог за Україну за її волю, за честь і славу!

Ген. Віктор Курманович (зправа) в місці постю звітує Вождєві ОУН, полк. Е. Коновальцеві про свою поїздку по Канаді.

3 Повстанчої Боротьби

Весною в квітні 1920 р. 2-ий Кінний Полк 3-ої Бригади ЧУСГ стояв у Херсонщині, в колонії Коссель. Весна болгарна. Стрілецькі виснажені, збіднілі постаті втікаючи з брудних лічиць переходили з колонії в колонію в доповнення частин, які були розташовані в цих околицях.

Вечері 5 квітня, старшини та стрільці снувалися по широких вулицях колонії Коссель: одні на конях, інші піхотою. Гурток старшин, що стояв недалеко дому, де містилася команда полку, завзято розмовляв до пізньої ночі. Кожний відсвіжився тим прекрасним даром весни, якої так нетерпляче дождався. Особливо ми галичане, що були так омотані в сіті хвороби, брудоти та всякими переходами від одного ворога до другого, підсилювалися тілесно й душевно, бо надходив час, що скоро треба стати на розправу з ворогами до рішення судьби нашого народу.

Тієї самої ночі команда Полку вирішила виступити повстанням проти большевиків. Наказ за наказом приходив, що полк має піти в складі большевицької армії на фронт проти поляків. Але команда все зволікала, що не готові до відходу. Треба було розуму й душевної боротьби, щоб не дати себе на цілковите знищення й наших частин, що вже були на фронті з большевиками. Вирішено повстання й ранком вже повіяв синьо-жовтий прапор на будинку команди на місце червоного. Перший удар на большевиків був на місто Тираспіль. Там захоплено кілька сот большевиків, різного військового матеріалу й нових крісів вироблених в Тульську вже 1920 р. і з тим подалися до колонії Бергдорф, де стояла команда 3 Бригади УГА. Загальна думка була, що команда Бригади долучиться до повстання, бо ген. О. Павленко вже був заняв досить широкі терени своїми військами. Але воно не так сталося. По довгій гарячій дискусії команди повстанчого полку. (сот. Н. Ярій, Шепарович і др.) з командою Бригади, не дійшло до жадного порозуміння, бо команда Бригади не могла рішитися на цей крок, тому що не мала конкретних даних про вибух ширшого повстання, а ще й ген. Кравс був хворий. Перед від'їздом повстанці розстріляли двох чекістів-комісарів: Дідуника й Ноя (оба галичане), що большевики прислали їх як наглядачів за рухами команди Бригади а також проводити комуністичну пропаганду між стрільцями. Розстріл виконав пор. Гаврилюк.

Сонце клонилося до заходу, пращалося зо всіми тими, що ще живі, бо вранці може вже багатьох не буде в живих. Пращалися й ми з товаришами, що оставалися. Сотня за сотнею посувалася в зелені степи України. Покотилася луною пісня-заповіт: "Як умру, то поховайте мене на могилі..." Ця пісня виривалася з глибини душі кожного вояка й неслася з легеньким весняним вітром по широких степах України і всмоктувалася в душу кожного українця, що кликала "порвати кайдани і вражою злою кров'ю" окропити волю нації. Цього не може відчувати той, що не переживав таких моментів.

Та недовго прийшлося на ворога чекати. Тільки що зблизилися недалеко стації Затиша, як уже на нас вичікував большевицький паровик (броневик), що по-

чав угощати нас гарматними кулями. Командант вислав послів, що мали переговорити з большевицьким командантом паровика, щоб перепустив нас без бою через залізницю, а в той самий час вислано кількох людей, щоб розірвати залізну дорогу. Послів вислано, щоб відвернути увагу большевиків від нашого наміру. Залізниця була розірвана, а послів прийшли з великими погрозами від большевиків. Большевики заявили послам, що всіх галичан-зрадників вистріляють як собак. Посипалися гарматні й скорострільні стрільна, але в кількох хвилинах вже не було по кім стріляти—ми були на другім боці залізниці, а паровик чхав що сили, втікаючи, коли побачив, що залізничний шлях розбитий.

Але большевицька піхота захопила наш обоз, що був висланий наперед іншою дорогою. Довго не прийшлося тішитись большевикам "галичанами", бо вмить кіннота наскочила на них й з втратами для большевиків відібрано від них наш обоз. Наші частини подалися даліше в напрямі околиць, де провадили бої повстанчі війська ген. О. Павленка.

Так майже кожного дня ми мали зудар з московською навадою поверх два місяці. Коли ж нераз заняли ми в полон большевиків, що бували старі, криві і т. д. й питали їх, чого прийшли в Україну, то була одна відповідь: "Немає що їсти в Московщині, а в Україні є хліб". Хоч фальшива була ця відповідь, але для простого москвина не треба було кращої ідеї, як наповнення шлунку. Та інша справа малася з провідними верствами. Їм видано з Москви "інструкції," як завоювати Україну; ці інструкції попадались нам нераз у руки при зловленні якогось комісарчука. І в 8 точці так говорилося:

"Через те, що правління Росії примушене вивозити хліб з України, то вашим обов'язком, товариші, є — вияснити селянам, що хліб візьмуть у кулаків, і не для Росії, а для найбідніших українських селян, для робітників і червоної армії, яка вигнала Денікіна з України".

Не завадить навести тут виривок з інструкції, щоб показати, як Ленін розумів нашу слабкість:

"...Цей страшний дух, який кипить і бушує, як сам грізний Дніпро на своїх порогах, велить українцям творити чуда хоробрости. Це той самий дух вільности, який давав українцям надлюдську силу протягом соток літ воювати проти своїх гнобителів: поляків, руських, татарів і турків, і мати над ними блискучі перемоги. Тільки безмежна довірчивість і уступчивість, а також брак розуміння необхідности постійної міцної спайки всіх членів держави не тільки на час війни — кожний раз нівечили всі завоювання українців. Тому то вони скоро втратили свою "самостійність" і живуть то під Литвою, то під Польщею, то під Австрією і Росією, будучи найбільш цінною частиною цих держав".

Тож ця наша "безмежна недовірчивість" і уступчивість виявилася навіть у цій загрозливій хвилині нашого повстання, коли ми все були побідниками над кожною частиною большевицьких військ протягом цілого часу повстанчої боротьби, як були самі. Коли ж злучилися з військами ген. О. Павленка й Тютюнника, щоб

над одним фронтом прорвати таку фронтову навалу большевицьких військ щоб проломатися на сторону армії Петлюри, то козаки поставилися до нас галичан з недовірям, що аж треба було мішати — один козак, а один галичанин, й то в ту хвилину, коли ми були окружені большевицькою Таращанською дивізією, що перлася по кілька розстрільних ліній і кіннотою на нас.

Бій почався з самого ранку з міста Вапнярки, де Тютюникові частини були в одну хвилю викинені з міста так, що навіть Тютюник не встиг вирвати своєї жінки з хлопцем, що була на возі в бічній вулиці. Тютюник наробив крику й всі кинулися на місто й жінку врятували, що навіть ще большевики неспіли зайняти її. Боротьба почалася страшна, бо був один вихід: життя або смерть. Наша кіннота до пізньої ночі рубала больше-

вицьку піхоту. Гармати й скоростріли розкидали ворожих трупів по українським чорноземі. Під вечір зірвалася страшна буря, що запорошувала нашим очі. Наш фронт заломивсь, а ряди рідшали. Почався повільний відступ. Большевики напірали з усіх сторін. Ми входили в село. На нас посипалися сальви крісових куль, що загородили нам дорогу. Наша кіннота кинулася на противника з цілою енергією. Одних побито, а других зловлено. Від полонених ми довідалися, що вони два дні чекали на нас укопані. На другий день ми вже були за большевицьким фронтом і зачислені до Армії УНР в склад 5 Херсонської Дивізії.

Помимо деяких непорозуміннь нас лучила ідея соборності України.

НИКИТА СЛЮЗАР, б. десятник-гарматчик УГА. (Едмонтон)

НА ПЕРЕЛОМІ

В березні 1918 р. австрійський 11 полк польових гавбиців був висланий в Херсонщину воювати проти большевиків. 1-ша батарея 11 полку, в якій було около 75 відсотків українців під командою сот. Роберта Роше, оперувала в районах: Одеса, Миколаїв, Херсон.

Саме тоді були на постою в Херсоні УСС. Наші підстаршини й гарматчики стрічалися дуже часто з своїми братами УСС й вели дискусії на національні теми. В міжчасі нашу 1 батарею перенесено до Нового Буга (була підозріла в нелояльності до Австрії) і кількох підстаршин (між якими був і я) дано під слідство. В польовому військовому суді, що був на Цитаделі Катерини в Херсоні, кількох засуджено, решту оправдано. Але сот. Роберта Роше перенесено, а на його місце командантом батареї став українець, пор. Воевідка.

Було це десь в кінці серпня 1918 р. Пор. Воевідка старався держати строгу дисципліну. Але не дуже йому йшло, бо армія була вже здеморалізована. Українці в нашій батареї держались разом і майже все рішалось по їхньому бажанні. Після кількарязового перекидування нашої батареї по менших і більших містах та містечках Херсонщини, перевезено нас до Рибниці, а пізніше знова в Одесу.

Побувши мабуть дві доби в Одесі, дізнались ми, що Австрія розпалась, а поневолені народи творять свої власні держави. Ми українці хотіли зберегти артилерійське майно й в цілості передати українському урядові. В тім часі заряджено перегляд зброї. Службовий пор. Бялковскі (поляк) зробив перегляд і дав наказ зложити кріси в піраміди. — Розійтись! — почувся заклик зпоміж українців. Всі з зброєю вернулись до вагонів.

Ще того самого вечора під напором українців, одержано паровик і наш транспорт виїхав з Одеси через Вознесенськ, Жмеринку до Волочиськ. На ст. Вознесенськ наш транспорт запасався в харчі і проче з військового австрійського магазину, бо вояки й коні не мали подостатком поживи. На ст. Жмеринка стрінули ми транспорт УСС. Вони нам сказали, що в Галичині є вже український уряд і просили, щоб ми наш транспорт в цілості перевезли до своїх.

До ст. Волочиськ наш транспорт прибув 7 листопада около 5 год. вранці. Тут зайшло непорозуміння. Саме як пор. Воевідка пішов до команди двірця, нас роз-

зброено і це було причиною, що майже всі гарматчики розійшлись, лише нас кількох підстаршин осталося. За якийсь час вернувся пор. Воевідка, а з ним і от. Лев, командант двірця в Волочиськах. От. Лев жалів, що зайшло непорозуміння й припоручив нам не оставляти транспорту аж до дальшого зарядження. За два або три дні приїхало кількох старшин з Великої України і забрали трохи коней та дещо майна. Решту майна, коней і гармат перегружено на вузко-торову залізницю й транспорт відїхав до Золочева, до розпорядимости УГА.

* * *

Тут я закінчив гарматну службу, бо мене як фахового мідяного котляра покликано до Станиславова, де я працював у 1 відділі направи льокомотив під управою веркмайстра Радзиковича. У всіх відділах так зв. ремонтного депо, йшла гарячкова праця, бо майже всі льокомотиви були поцопані. Запасових частин майже не було і треба було одні льокомотиви розбирати, щоб другі направляти. Також відчувався сильний брак фахівців і тому ті, що були, працювали безпереривно днями і ночами і дуже часто в голоді. Міністр залізниць Мирон дуже часто відвідував варстати з своїми урядниками, Дудкою і Лисим, а бачучи брак фахівців започаткував вечірню фахову ремісничу школу, де викладано такі предмети як: технологію, рисунки, начеркову геометрію, стилістику, математику й др.

Не від речі буде згадати тут покійного Міського. Це був около 70-літній старець, спенсіонований за Австрії, одинокий спеціаліст у відділі так зв. арматури при направи манометрів, любрикаторів, інжекторів та інших частин, які дуже конечні для паровиків. Він хоч був старий віком, але молодий духом та гарячий патріот. Працював щиро й нас молодих заохочував до праці. Коли почався відступ УГА на схід, міністр залізниць Мирон дав всьому залізничному персоналові наказ о-статись на своїх становищах, бо армія підсилиться й скоро відібе ворожий наступ, а тоді треба буде продовжати працю.

Та недовелось нам дальше працювати в українських варстатах. Доля розкинула нас по всіх закутках земської кулі. Але віримо, що прийде час і ми ще раз станемо до послуг своїй вільній українській державі.

Большевицький Шпигун

Саме коли галицькі війська почали в липні 1919 р. другий відступ зпід Бережан, наша частина, Кіш Охорони Республіканського Ладу*), пробилася по тяжких труднощах по через большевицький фронт з Волині до Кам'янця на Поділлі.

В Кам'янці стає гамірно, галицькі частини відступають з Галичини, а придніпрянські з тяжким трудом притримують фронт в районі Ярмолинець.

Відступ УГА з Галичини... Відступають полки за полками, батареї та різні другі формації. Більша частина Галицької Армії переходить через Кам'янець.

На південно-східному боці від Кам'янця є велике, просторе оболоння. Туди справлено майже всі галицькі обози.

Немаючи служби цього дня вранці пішов я з братом Юрком на те оболоння, щоб стрінути кого з односельчан і розпитати в них дечого нового. Цікавий був, бо вже більш як півроку немав жадної вістки з дому.

Довго ходив поміж возами, та нікого зо своїх не стрічав. Аж нараз зауважив більший гурт наших селян, як слухали якогось чоловіка, що щось голосно розказував. Пристав і я та прислухуюсь його ораторству.

Говорить: — "Ваші провідники вас селян та робітників зрадили. Галичину запродали антанті й ви всі краще зробіть, коли вернетесь додів, бо всеодно нічого не виборете — все пропало."

Я викликав цього чоловіка на бік і розпитую, хто він та де живе. Ідучи розговорюємо. Оглядаю його: кремезний дядько в селянській сорочці, в чумарці, на голові висока, чорна кримська шапка. Самий я хоч середнього росту, то йому тільки по пахву. Розказує дядько, що живе ось тут недалеко й сейчас покаже мені свою хату, а прізвище його мені і так нінащо не прідасться. Посвідки, про яку я його питав, каже, йому ось тут недалеко живучому не треба.

— Хату тобі сейчас покажу — каже мені.

Зайшли ми в балку. Там густий високий луг. От, думаю собі, як мене дядько вхопить за шию, то й голосу не пушу. Кажу: — Рідіть собі, дядьку, та більше мені під руки не попадайте й не говоріть дурниць!

Так ми розійшлись.

Вернувся я до гурту. Застав ще декого зо слухачів.

*) Це була перша школа галицької жандармерії. Командантом був от. Федитник. Ця школа відправлена була в січні 1919 до міста Київ, щоб нести охорону міста. По відступі з Київ ми стаціонували якийсь час у Вінниці, а звідси пріділено нас до корпусу СС, як особну групу. Ми виїхали до Житомира, а звідтіля почався наш відступ як бойової формації два рази з Житомира, по через Новгород волінський, Рівне, Дубно, Крем'янець, Вишнівчик, Проскурів до Кам'янця. До Київ пріїхала була нас повна сотня, по верх 200 людей. Там пріділено до нас ще одну повну сотню, так що частина з технічним вирядженням мала до 500 люда. Командантом частини був отаман Богацький, придніпрянець, ком. нашої сотні був сот. Василь Лаврів-Равлюк, галичанин. В Кам'янці формовано полки охорони. Був сформований Полк Подільський та почав формуватися Полк Київський. Відступ об'єднаних армій зпід Київ 1919 р. стримав дальше формування сотень та полків.—Н.Б.

Дехто почав дорікати мені, чому я його не заарештував. Я перед ними боронився тим, що таке міг хтонебудь з них зробити, а коли на мене вину звалюють, то я дядька ще знайду й заарештую.

Кажу братові (він був залишився в гурті, як я пішов з дядьком): — Іди, аж перейдеш на східний бік залізниці. Там звернеш на північ, а я піду дорогою також в той самий напрямок з західного боку. Зійдемося на двірці.

За якої півгодини стрінувся я з Юрком, ще недоходя двірця, і він каже, що дядько недалеко в баштані щось робить. (Баштан був засаджений соняшниками, динями, кукурудзою, та ще дечим.)

Пішли ми. Вже недалеко нього я наказав братові йти зпоза плечей дядькові. Брат при собі мав тільки австрійський багнет, а я револьвер. Витягаю з кобура револьвер і йду просто до дядька.

За яких двадцятьпять кроків дядько спостеріг мене.

— Руки в гору! — кричу.

Дядько випрямився на весь ріст.

— Руки в гору! — кричу шерз і направляю дуло револьверу в його груди. Він випустив коноплі з рук, що саме микав і підніс руки в гору.

— Перешукай його — кричу Юркові.

В кишенях нічого не мав.

— Наперед ходом руш.

— Куди? — питає він.

— Діло мое! Іди!

Думка в мене була завести його до нашої команди. За яких десять мінут ходу наздигнав нас козак і каже, щоб ми його завели недалеко до потягу, а там є Штаб Дійової Армії. (Арештування якраз було напроти потягу і це з вагону хтось замітив). Завели ми його до якогось класного вагону. Там його від нас взяли під арешт, а з мене та Юрка списали протокол й казали пріпроводити ще два свідки. Прівели ми ще якогось слюсаря, інші не хотіли йти. Тимчасом з дядька стягнуто протокол. Прізнався, що є полковником тарашанської дивізії, комуніст, поляк з роду, походить з містечко Копайгород на Поділлі, на імя йому Теофіль (прізвище я забув.)

Цього дня ми спізнались до служби й дістали від команданта догану за опізнення.

Того самого дня були вже оголошення, розліплені по місті, щоб підозрілих людей затримувати, бо наводяться большевицькі шпигуни й одного вже з них розстріляно.

За два дні в нашому полковому приказі прочитано для Юрка і для мене похвалу від полковника. Ми дістали нагороди по 200 карбованців й були назначені на удекорування хрестом третьої класи.

Отак позірно з нічого вишло велике діло. Арештований "товариш" полковник не був без оружжя. Мав при собі два автоматичні револьвери добре заховані. Тільки моя рішуча постава до нього при арештуванні так його приголомшила, що добровільно дався арештувати.

ОСТАННІ ДНІ ГАЛ. АРМІЇ

(Витяги з дневника)

Під датою 15-го лютого 1920, ось така нотатка:

—Ну—вже є офіційне повідомлення, що УГА получилась з большевиками, тобто ми зістали "червоні ми." — Кілька днів перед тим вже уся наша кавалерія вибралась була в дорогу до Румунії... та все таки далеко не заїхали. Відїхали були всего не більше яких 20 верств, як приходить наказ, щоб повертати на старе місце постою до Кравецького. Мали наспіти потїшаючи вістки офіційного запевнення від большевиків з Київа, що не будуть нас розоружувати, що більше, всі галицькі частини військові не будуть порозділювані, а будуть стаціонувати разом близько себе. До цього поширилися відомости, що румуни абсолютно нікого не пропускають до себе через гряницю і таке інше. — Раді одні, другі не раді, вернулись ми всі військовим порядком на старі місця. Большевиків досі ще не бачили.

Накази одержуємо від нашого українського "червоного ревкому." Мене ці накази страшно разять! Недавно ще воювали з большевиками, виговорювали на большевиків терпку і грубу лайку за їхне большевицьке божевілля на українських землях, а тепер хїба на правду приходить все забути і вихвалювати їх?...

25-го у Вінниці має відбутися велике большевицьке збіговище... (совет). На його має зіхатися від кожної сотки стрільців по одному старшині і одному стрільцеві з українських большевицьких частин. Маю величезну цікавість поїхати туди.

В Чечельнику на військовому нашому зібранні делегатами на той совет вибрано чет. Цимборського і мене. Та вже в кілька днів пізніше, нові нестримні відомості про наступ поляків на Україну принесли зміну у газеті "Червоний Стрїлець" ч. 6, що "...український червоний галицький військовий перший зїзд, ізза труднощів у комунікації, відбудеться в Балті, а не у Вінниці."

"Червоний Стрїлець" одинокий часопис, що почав курсувати між нашим козацтвом, приносив самі воєнні успіхи "непобідимої большевицької армії, а слухи заперечували це все й повідомляли, що Бердичів і Вінниця вже заняті польськими військами. Вслід за тим повідомлено нас, що в скорому часі відходимо на польський фронт. Заохоту наших кавалерійських частин на польський фронт розпочали большевики негайним виконанням наказу з дня 5-го лютого, щоб всі галицькі військові частини покидали українські відзнаки й попричіпляли негайно зірки і червоні кокардки... Вчинився бунт між козаками, що цього не зроблять.

З трьох корпусів УГА мають зробити три бригади, а саме: 1-ший корпус—2-га бригада; 2-гий корпус—7-ма бригада; 3-тий корпус—3-та бригада.

Нашу 5-ту бригаду (був. Сокальська) замінено на 2-гий кавалерський полк, під командою полков. Аркаса (син автора Історії України.)

Знова усі наші "червоні" бригади приділені до 12-тої большев. дивізії, яка тепер знаходиться на польському фронті.

8-го березня вечером відїхав 2-ий кавалерійський полк з села Кравецьке по большевицьким директивам на повстанчий фронт проти Тютюнника, в сторону Бершаді. — Заночували ми у Киїївці Великій; кілька днів тому були у тому селі загопи Тютюнника і забрали тут українську батарею. Дві гармати, що не могли забрати з собою, оставили без замків, а дві забрали з собою. Тепер — говорять люде — знаходяться по тамтїй стороні ріки Буга, яких 5 верств звідси. Ці самі люде говорили, що Тютюнник зовсім не здобував тих гармат, але що наші частини самі йому видали.

Згідно з інформаціями поселенців, в тих сторонах недалеко знаходяться також повстанчі загопи Волинця — та хоча ніхто про це не говорить — воно наглядне було, що повстанці з нами, а ми з ними старалися не зустрічатися.

31-го березня полишаючи містечко Бершадь, дістали ми "червоний наказ," щоб всі галицькі частини приспїшено зближались до польського фронту, якого бойова лінія швидко посувалася від Вінниці в сторону Літин-Багринівці.

Насолоджуючись красою українських степів, які мінялися прегарними кольорами у купелі весняного сонця, наш полк, по черзі, оставляв за собою села Богданівку, Тростянець, Маянів, Браїлів, Месаки, Горбівці і Новоселиці. В Новоселицях на площі під ліском зібрались наш і другі полки, щоб вислухати Великодної Служби Божої, під голим небом, яку відправляв капелян о. Лебедович...

Мимоволі напевно думки кожного, а з окрема мої понеслися у рідні галицькі сторони, де осталась старенька моя мати з маленькими двома сестрами і ще меншим братом... Який їх Великдень під ляхами? Чи не знушаються ляхи, що вигодувала нас трьох братів для українського війська?

12-го квітня прибув наш полк до села Багринівки, місця нашого призначення. Розтаборились ми 5 верств від села. Правильна, а не доривочно гарматня стрїлянина, казали нам додумуватись, що хтось стрїлен не шадить, бо мусить їх мати подостатком...

Французькі, та американські кулі (Галер) прогнали були нас з Галичини, а не польські.

Такими самими кулями ляшня загарбує тепер і східні українські землі... А може це не поляки — може поляків і на пальцях перерахувати... може це українська армія Петлюри так без рахунку позбувається польських куль? Щоб чим скорше очистили забольшевичені українські землі?... Якщо там українці, а не поляки, б'ються з большевиками, то невже змогла московська комуна придумати такий діявольський злочин, щоб українські війська Петлюри вирізувалися з українськими військами з Галичини?!

Такі й подібні думки та здогади були на устах майже в кожного козака. Правдивої відомости не мож було нізвідки роздобути. В цей другий день Великодних Свят

недалеко від фронтової лінії, ми чимраз то більше здавали собі справу, що цю т. зв. польську фронтову лінію не творять самі поляки, але можливо на переїзді з українськими частинами Петлюри — тому що робити?... Недосказувані пояснення наших командантів зводились до слів: "... слухати наших приказів!"

Першим полком, що відійшов до бойової лінії був 6-ий піхотний полк сот. Волод. Коссара (бувш. VI бригада сот. Головінського.)

Через дальших 5 днів заряджено щодня полкові вправи, щоби віджити наш майже приспаний бойовий інстинкт... Після вправ, різні мітинги агітації, щоби поробити з нас самих найчервоніших..."

Ось записка під датою 17-го квітня:

"Дістали ми до сотні нового політичного комісара тов. Петрашука, колишній австрійський жандарм. Цей хрунь був на якомусь комуністичному курсі у Києві — чим стало хвалиться — і тепер заводять московські порядки у нашій стороні... Головою політкому при бригаді призначено тов. Залізняка.

Цивільне населення дуже ворожо ставиться до тієї большевицької сволочи... Я досі не належу до жадного комуністичного гуртка, і не буду належати! Не бачу у тому ніякого хісна у нашу сторону — навпаки — саму шкоду. Говорять, що я контрреволюціонер... Так це правда, якщо брати московський большевизм під розвагу, але я їм говорю, що я революціонер національний! Вже здійняв мені цей комісар українську відзнаку з шапки... тепер ношу її на грудях — може вже звідси не здійме.

Сьогодні на великому масовому вічі всіх наших сотень, за вказівками політкома Петрашука, вибрано по одному чоловікові від кожної сотні як делегатів до Києва на "Всеукраїнські Комуністичні Збори" в справі Галичини і Буковини. Щастя, чи нещастя захотіло, що більшістю голосів черга припала також і мені бути делегатом до Києва.

У тій же хвилині, коли пишу ніччю ці рядки, у мене є якісь такі дивні роздвоєні душевні почування... Я сам не знаю, чи я радію тим, що завтра їду до Києва, чи сумую... хіба "радість зі сумом обнялась" буде найкращим очеркненням на сплетену мою і цікавість і жаль покидати військову братію!

—Я їду! — мимо цього що мій брат гаряче віраджує мені їхати. Радить зробитися хворим, бо каже: "Чи ти не відчуваєш, що може статися за тиждень — за день — за годину?... Чи ти не пам'ятаєш говореного, що на переворот проти большевиків чекається тільки найбільше сприяючого моменту?... Чи ти не здаєш собі справи, що тебе там чекає?..."

Другими делегатами від сотень, що їдуть разом зі мною є: чет. Павло Мельник, гор. Ганіткевич, пор. Ващук, пор Горбай, хор. Хрущ та інші.

Довірочні старшинські наради поінформували нас бути дуже обережними, понавязувати точні звязки зо всіма стаціонованими галицькими частинами у Києві як найскорше, бо переворот проти большевиків напевно наступить до двох тижнів.

Записник свій з завтрішнім днем віддаю під опіку свого брата."

* * *

І добре зробив, що записник свій передав я братові, бо напевно, якщоб взяв був з собою до Києва, не був би

у спроможності писати того спомину після дат. Був би він пропав як все моє, а може і ще більше був би причинився до ускладнення моєї тодішньої ситуації. Що більше, брат мій, робив дальші точні записки у ньому, так, що заховались у мене також замітки про кавалерійський полк до кінця його існування.

У Києві приміщено нас в Бендерських касарнях, видано нам делегатські мандати на зїзд, так, що мали ми уможливлений вступ усюди. Ми старалися запізнатися з Києвом по можності як найкраще. Старалися скомунікуватися з галицькими частинами, після директив, та воно показалося значно труднішим, як ми це укладали. Найголовніше для таких справ треба було мати значно більше часу, що більше — переворот на фронті наступив скорше, як того навіть самі аранжери сподівалися.

Відносно самого зїзду у справі поневолення Галичини і Буковини, то це не було що інше, як це, що і сьогодні знаємо про большевиків. У той час у Києві відкрилися нам усім українцям широко очі, що означає московсько-большевицька брехня, що значить пролетарська рівність і свобода.

Зїзд розпочався дня 21-го квітня у Михайлівському Соборі. Присутніх усіх делегатів біля 1000. Зїздом провдить президія з трьох, а саме—Порайко, Кон і Затонський. Порайко і Кон рівночасно головні бесідники.

Коло мене на кріслах присілись з одної сторони нерозлучний чет. Павло Мельник, з другої сторони сот. Петрик.

Порайко, українською мовою, а потім Кон (жид) польською мовою через кілька годин захвалювали комуністичний рай зокрема на Україні. Відносно Галичини й Буковини то головно зупинялись на полах і таких буржуях, як адвокати Ганкевичі й Бачинські... Першою річчю, говорив Порайко (галицький учитель), що коли переможна большевицька армія вступить у Галичину, то мусимо перерізати навіть своїх рідних, якщо вони підозрілий елемент для комуністичних цілей... Відносно нашого священства та інтелігенції висказувався з такою наглядною неімовірною брехнею, що я нетерпеливо почав крутитися на кріслі... Це вперше у моєму житті я зустрівся був з таким безличним плюгавленням всього українського, а славословленням інтернаціоналу. У моїй тодішній політичній наївності я не міг повздержати своїх перлів, які піднесли мене з крісла і я опрокидуючи почав домагатися реальних доказів, а не фантазійних! Сот. Петрик почав був сіпати мене за рукав приказуючи сидати, та вже було запізно... Я опритомнів зо свого обурення і побачив наглядну свою помилку, коли зрадник Порайко заверещав, як божевільний: "... "Хто говорить, хто сміє опрокидувати, як називається?..."

На залі повстало замішання... Порайків сторож, чекіст, вже наставився був у мою сторону... Треба було рятуватися...

Я постарався перекричати замішання на залі і до Порайкових вух донести своє "оправдання", що я особисто знаю названі ним особи у Львові і хочу тільки всесторонно порозуміти їхню зраду, щоби, коли вернемося у Галичину, бути тою першою караючою рукою...

Мабудь, це подобалося було Порайкові, бо після лагідної "лекції" він оставив мене в спокою.

Наступного дня, 22-го квітня, допудневу програму зїзду перервано вісткою про переворот на фронті, що УГА "зрадила" большевиків. Ніхто з делегатів нашого

полку також не був приготований на ту передчасну відомість.

Зараз після обіду у Бендерських касарнях, де щойно пробували ми застановлятися над ситуацією, що повстала, донесено нам, що до касарень зближається большевицька розстрільна. В той час у тих касарнях стаціонували якісь запасні галицькі частини, між ними трохи Січових Стрільців. Всяка спроба якогонебудь опору була рішучо виключена. В порівнянні до сили большевиків усіх галичан у Києві була горстка а найголовніше, що переворот заскочив нас самих більше, чим може навіть самих большевиків.

Ряди большевицької розстрільної "до стрілу готов", з відділом машинних крісів, тощо. оточили касарні, щоби не просмикнувся ніхто з охочих утікати й розпочалось розозброювання, а далі формування нас у чвірки до походу... у невідоме. Старшини і підстаршини окремо, а рядовиків окремо.

Всіх рядовиків перепроводжували на лівий бік Дніпра, а з старшинами і підстаршинами розправлялися в чревичайці на Подолі над Дніпром. Зі сумерку почавши, через цілу ніч, на протягу кількох днів, ми чули салви большевицької чревичайки, від яких сотнями гинули наші українські старшини і підстаршини.

Чет. Павлові Мельникові і мені, що завжди трималися разом, щасливо удалося вирватися з рук большевицьких катів, а далі ми переховувалися на Бульварно-Кудраївській вулиці, у родині одного залізничника. Там застали ми вже ст. дес. Дуба, що також чудом спасся.

Маючи на приміті переворот на фронті, з хвилиною приїзду до Києва, кожний підшукував собі місце сховку. Проте у монотонних наших днях на Бульварно-Кудраївській, ми з Павлом придумували, якимби то способом дістатися на Татарську вулицю, де переховувалися сот. Петрик, пор. Ващук і пор. Горбай. Вкінці зробили ми раз небезпечний маневр: попри Кримські касарні й добилися на Татарську. Привітав нас великий пес своїм гавканням, що залярмував цілу каменицю... На однім балконі, між листями дикого винограду запримітили ми обличчя відважного пор. Ващука, а вслід за ним якусь гарну струнку дівчину, що показавши нам скриті сходи на гору сама пішла в протилу сторону...

Даліші наші небезпечні просмики крізь большевицькі стійки до цього дому на Татарській вулиці ми з Павлом робили зовсім не тому, щоби бачитись з нашими військово-ними товаришами, але тому, щоби бачитись з двома прегарними дівчатами... Ці дві українські студентки — Катя і Натя — приїхали були з Лівоберіжжя відвідати дім своїх рідних, і хоч не застали у ньому вже нікого, не могли назад вернутися ізза воєнної ситуації.

Вони стали нашими "розвідниками" й ходили до міста довідуватись, що там діється.

З таких виправ вони приносили нам відомості, що армія Петлюрівська вже недалеко Волинського Посту під Києвом, що большевиків у Києві вже майже немає, існує т. зв. "право трьох чекістів", що по вулицях стріляють кожне підозріле їм лице.

Може у два тижні пізніше (точно дня не пригадую), колито вже від якогось часу йшли бої коло Волинського мосту, під лісом ніччю счинилась була сильна стрілянина у самому Києві. Цієї ночі заночували ми були з Павлом на Татарській, бо всі вірадили нам таки прократатись спеціально тієї ночі на Бульварно-Кудраївську. Пізно по

півночі, наступила глуха тиша і годі було дочекатись до ранку, щоби розвідати про причину. Ще усі ми спали, коли вбгг задиханий наш "розвідчик" Натя і з неприродною, здавалось, радістю сповістила нас, що в Києві немає вже ніодного большевика, а всі люде очікують скорого приходу українських військ Петлюри. Минулої ночі прогнали їх з міста повстанці, погуляли трохи по зачинених склепах, заосмотрились у харчі... і слід за ними пропав.

Ми пересторог наших товаришів ми з Мелюньом (чет. Павло Мельник, загально Мелюньом званий), що задумали, це й зробили! Понашивали свої військової відзнаки, перепоясались придбаними револьверами і пішли зустрічати прихід українських військ до Києва. Подаючись в сторону площі Жидівського Базару — від довшого часу перший раз днем — жаль стискав серце, сльози перлились до очей, зуби конвульсійно стискались. на вид тих українських трупів що тут то там, непозапрятувані лежали по вулицях міста...

В той час у Києві не було жадного суду — безкарно большевики стріляли на вулицях, кого захотіли і не трудилися навіть прятати трупів ба навіть не казали комусь спрятувати.

Людей, що гуртами ми зустрічали то тут то там, ми старались обминати, бо бачучи нас озброєних, думали що це ми є та перша українська патруля, а за нами зараз надійде регулярне українське військо.

Щоби рятувати настрій і загадочне вичікування населення, що Київ від ночі вільний від большевиків, а українського війська так довго не має. ми не заперечували, що ми є такими, за яких нас декотрі уважали, бо не тільки населення, але й ми обидва були свято переконані, що лянша бодай зі самої приличності дозволить українському військові увійти в столицю України...

По довгій ожиданні на площі Жидівського Базару, десь від 5-ої ранку, спора юрба українського громадянства почала дуже нетерпелитись... Туди провадив головний тракт з "вокзалу" і Волинського Посту, тому й тут збиралось що раз то більше людей.

Десь щойно по 10-ій годині зранку запримітили ми першу польську патрулю, 12 ляцьких жовнірів, що з поручником на чолі дуже обережно зближалися до нас... Побачивши нас двох українських вояків, узброєних у револьвери, розбіглись, наготовились до стрілу і казали нам з піднесеними руками до гори підступити наперед... чим здемаскували нас в очах присутніх глядачів, що ми не є перша українська патруля...

Поляки хотіли нас розброїти, та ми виказуючись документами і пояснивши справу почули вкінці дозвіл польського поручника йти напереді з ним й показувати дорогу до Думи, з тим, що коли большевики нападуть на них у місті, нас обоє чекає насамперед куля...

Ми два українські вояки у першому ряді, з ляцьким жовніром у середині, йшли гордо, щоби бодай трохи притупити той терпкий смак у "Слава!", яке несміло, повдержливо лунало по обидвох сторонах хідника...

У першому своєму враженні населення таки уважало нас двох за ймовірних речників української армії, що скоро прийде за першою патрулею, тому і доказ своєї радості наладовувало на наші руки... Дівчата наладувавши наші руки цвітами, почали даліше кидати їх під наші ноги, а поляків таки не хотіли квітчати...

Розпочався вмарш польського війська, як дефіляда, перед Думою. Добрих чотири години промаршувала

піхота, кіннота, гармати, понтони, човги, тощо, — все одягнене у прекрасні французькі та американські мундури й залізни шоломи на головах. Коні ситі, воєнне приладдя і все проче найкращого чужинецького виробу. Розносились самі "охи" та "ахи", що такій армії жадна сила не може протиставитись. Тільки тут і там, можна було почути ляконічну заувагу нашого українського дядька: "...побачимо, німці не такі були, а де вони і чому вивтікали з України?!" Прислухуючись ближче, не трудно було дошукатись причини такої ворожби на самому вступі польської армії до Київа, столиці.

Ні одного українського жовніра у польському парадному марші, ні одного свого українського союзника з петлюрівської армії... Поляки здобули українські землі для своєї користи та наживи — поляки прогнали большевиків а не Петлюра, тому й пошляхоцьки треба це продемонструвати..

Вояки УГА почали виростати, як гриби по дощі, на вулицях золотоговерхого Київа. Тогож таки дня вийшло розпорядження розліплене по місті, щоби всі члени УГА негайно реєструвалися у польській Військовій Команді. Охочих не багато находилося, щоби йшли реєструватися, як констатували ми по різних провізоричних харчівнях, які творили ми для себе.

Три дні чекали ми на триумфальний візд петлюрівської армії до Київа. Похід через близько три години презентувався добре і гучне "Слава" лунало безперервно. Всі одягнені у такі самі строї як польська армія, тільки тут, або там командант у козацькій шапці, чи козацькому жупані... Військо назагал відпочате, незбідоване, відживлене.

Населення відразу поставилось з резервою до польського війська, а воно значно поглибилося, коли скінчилась парада української армії. Рідне заговорило так голосно в українських душах, що для чужого не стало місця!

Після знехтованого польського розпорядження реєструватися у польській команді вийшло друге розпорядження, а за ним летітимування кожного підозрілого ляншині вояка УГА, і якщо хтось не мав паперів від їхнього українського союзника Петлюри такого арештували і — як пізніше розвідали ми — прямо відсилали до таборів інтернованих у Польщі.

Багато галичан почало зголошуватися в ряди Петлюрівських частин. Та діставши відомості, що у багатьох випадках ті частини у Київі є контрольовані польською шпигунською розвідкою наші "делегати" постановили пробиватись до свого кавалерійського полку.

Щасливо пробились до Могилева над Дністром, щоби поступити до повстанчих частин ген. Омеляновича Павленка. Поїхали ми туди тому, що по дорозі розвідали, що усі галицькі частини поляки роззброїли і ліквідуючи УГА перевозять усіх до концентр. таборів у Польщі.

Мій брат по моему виїзді до Київа поробив такі записки про дальшу судьбу нашого кавалерійського полку:
Багринівці 22-го квітня

"Нині по обіді прийшов червоний наказ відослати нашого духовного о. Лебедовича "на склад до Київа" (на розстріл) без жадного пояснення або подання причин. Страшне враження зробила ця вістка на всіх сотнях. Кожний питається: Чому це так, за що?

По обіді мітинг. Зібраний цілий полк. Вибірають ще

одного кандидата на Всеукраїнські Комуністичні Збори у Київі. Найбільше голосів дістав політком Петрашук. На мітингу був рівнож голова політкому Залізник. Цей гарячо балакав про радянську владу, нарікав на наших старшин і упереджував, щоби на того посліднього делегата вибрати такого, котрий дійсно обстоював би комуністичну справу Галичини й Буковини. Не відважувався виразно сказати, що ті делегати, що поїхали на цей зїзд до Київа, це не є жадні делегати, бо настроїв би був зараз проти себе усіх тих, що вибірали їх.

Кінець кінців вибрано Петрашука, найбільшу комуністичну сволоч. Збори закінчені. Почались тепер приватні балачки за о. Лебедовича, у справі його відсилки до Київа. До рішення цієї справи завернено ще політком бригади Залізника. Цей виразно сказав, що наказ мусить бути сповнений і "я скінчив говорити!" Наш козак Збишко однак рішучо виступив проти цього і сказав, щоби насамперед жидів повисилати, рабінів скасувати, а спісля наших священників. Буря оплесків! Залізник розлючений втік з гурту, сів на бричку та й поїхав.

Передтим ще вернувся полковник Аркас з бригади, скликав всіх командантів сотень і сказав, що "нині є переворот". Все розійшлося домів. Про це сказав мені чет. Цимбалістий.

В Погорілії незадоволення стрільців цілої бригади почало прибірати серйозних розмірів. Ляншин роззброївши нас, безпардонно і грубо поводитись з нами на кожному кроці. Можливо, що тому почали вперше поширяться відомості, що поляки хочуть віддати нам оружжя й післати нас на фронт. Інші знова говорять, що маємо перейти до отамана Петлюри — однак наразі йдемо кудись дальше...

1-го травня—"Вже недалеко до Проскурова. Говорять, що в проскурівських бараках сидить вже замкнена ціла 2-га і 3-та бригади (400 старшин і 8.000 стрільців). Різні невеселі вістки поширюють про відносини і життя у тих бараках..."

3-го травня—"Нині йдемо вже на бараки. Через Проскурів маршували ми в порядку. Дивувались поляки, що ще таке військо було в нас. В бараках життя страшне. Є тут більше 8 тисяч народу. Бараки оточені докруги дротами і обставлені гострою сторожкою. Їсти дають, але дуже мало. Один у другого просить кавалка хліба. До міста пускати не хсчуть, хіба що якийсь прокрадеться крізь дроти. Дорожнеча страшна, до того ніхто не має польських грошей.

Є чутка, що приїдуть петлюрівська комісія й буде переасентеровувати нас усіх до війська отамана Петлюри. — Невже досі не служили ми при українському війську... не вже були злі жовнірі, що треба нас наново переасентеровувати?...

7-го травня—забрали вже всіх наших старшин, що мають бути інтерновані.

8-го травня—забрали всіх хорунжих і підхорунжих. Сумно чимраз більше в бараках. Поки ще були наші старшини, ще було весело. Редакція нового часопису, що виходив в отаманському бараківі 2-го кавал. полку, додавала трохи гумору наперекір незавидній судьбі...

15-го травня—в 8-ій годині ввечері — у день пам'ятної річниці відступу УГА з Галичини за Збруч — виїхав поїзд з цілим транспортом інтернованого українського війська — і я з ними — в сторону Підволочиск, а так у напрямі Тухолі на Помор'ю."

Адв. Н. РОМАНЮК, ТОРОНТО.

УСГ КАНАДИ Й ВИЗВОЛЬНІ ЗМАГАННЯ УКРАЇНИ

Адв. НИКИТА РОМАНЮК
Прихильник УСГ

Українська еміграція в Канаді обходить річницю праці Української Стрілецької Громади в Канаді. З цієї нагоди є доцільним і в інтересі так УСГ, як і в інтересі українського громадянства в Канаді взагалі, знати оцінку праці Стр. Гром. так зі сторони провідних її членів, як рівнож і зо сторони загалу українського громадянства в Канаді, що хоч не є членами УСГ, але интересується визвольною боротьбою та духовим і фізичним перевихованням української нації на її корінних землях. Українська еміграція є важною для української визвольної боротьби на корінних землях остільки, оскільки вона розуміє, співпрацює і посилює ту визвольну боротьбу.

Говорити про УСГ в Канаді як про відрубну організацію є недоцільним, бо вона такою не буде і не є. Є вона лише зорганізованою частиною з того великого числа українців і українців на корінних землях, як і на різних еміграціях, що за останніх двадцять літ зуміли себе перевиховати та зрозуміли, що лише боротьбою, вірою в себе самих, вірою в свої власні сили, можна здобути і задержати Українську Соборну і Самостійну Державу.

Подібно як ті бувші вояки Української Армії, що полишилися на корінних землях, ці, що

поселились в Канаді й залишилися вірними ідеї боротьби за вільний розвій української нації у своїй власній державі, зорганізувались в цілі співпраці і посилювання української визвольної боротьби на корінних землях, в цілі підготовки українського запілля в Канаді.

Працю УСГ в Канаді можна б поділити на дві галузи; одна з них це переховання українського громадянства в Канаді по лінії підпорядкування всієї української роботи в Канаді ідеї визвольної боротьби на корінних землях, а в тій цілі єдності між українськими громадянами Канади, що є порозбивані між собою на різні церковні й політичні чи інші групи, що вічно між собою ворогують навіть в загально українських справах,—та підготовки його і вишколу до організованого несення помочі час вирішування української справи на українських корінних землях. Друга галузь праці Укр. Стр. Громади в Канаді займає моральне й матеріальне посилювання тепер української визвольної боротьби на корінних землях. УСГ вірить, що поміч еміграції для своїх братів і сестер у теперішніх стадіях визвольної боротьби на українських корінних землях є конечна. У цьому УСГ робить те саме, що все робили і нині роблять еміграції інших поневолених народів в часі визвольних змагань на їх корінних землях.

На першій ділянці своєї праці, за останніх десятих літ, УСГ в Канаді зробила недовзначний, рішучий і далеко йдучий поступ. У довоєнне українське громадянство в Канаді вона вщепила нову досі для цього громадянства ідею, ідею боротьби, боротьби активної, боротьби фізичної, боротьби безпощадної за здобуття своєї вільної і соборної держави, ідею боротьби з посвятою власного життя. Ця ідея поширилась та охоплює шораз то більші круги свідомого українського громадянства Канади. Вправді ще і нині тут і там по Канаді існують гуртки й групи передвоєнної марки, однак ті з них, що не змінили своєї передвоєнної ідеології й не прийняли ідеї визвольної боротьби, а даліше кладуть інтереси своєї групи вище інтересів цілої української нації, вони так чисельно щодо свого членства, як рівнож щодо якості його, є в дорозі до скорого занепаду. Його здорово думаюче членство шораз численіше приймає ідеологію українського національного борця на його корінних землях.

УСГ в Канаді дала гідний примір підпорядкування себе одному прововоду у визвольній боротьбі на українських корінних землях, коли підпорядкувала себе одному спільному прововоду українських націоналістичних організацій в Канаді, що прийняли ідею активної боротьби за визволення України.

Неменшу працю зробила УСГ. в Канаді і на полі другої ділянки своєї праці, на полі негайного посилення теперішньої визвольної боротьби на українських корінних землях. Поміч моральна для теперішніх українських героїв і поміч матеріальна для уможливлення їх праці на корінних землях гідно свідчать про працю УСГ. на цьому полі. За її почином жертви українського громадянства на цю ціль шораз то обильніше впливають та вможливають теперішню боротьбу й підготовку до рішучої боротьби за вільну й соборну українську державу на горінних землях.

У своїй праці УСГ. в Канаді не бажає для себе почесей ані нагороди. Вона свідомо, що вона сповняє лише свій обов'язок, обов'язок свідомого та організованого українця—ніщо біль-

ше. Вона вірить, що безкорисна та ідейна праця для цілості української нації, для ідеї спільної всім українцям, ідеї боротьби за вільний розвій української нації у своїй вільній і соборній українській державі, ідеї боротьби безпощадно з посвятою свого власного життя, вже охопила широкі круги українського громадянства в Канаді та що дальша праця ще більше перевищує й підготує українське запілля в Канаді.

З нагоди обходження річниці діяльності УСГ. в Канаді на місці є побажати їй та її братнім організаціям дальшої витривалости, дальшої успішної праці аж до створення і скріплення Української Держави на українських корінних землях.

П. ОГОРОДНИЙ, УСС (Гобард).

Перший Бій УСС у Львові

Було це 30 жовтня 1918. Нас (УСС), що сторожили на Буковині границю проти румунів, змінили австрійські війська. Ми дістали наказ йти до Черновець. По дорозі близько Черновець чет. Голинський сказав нам: — Хлопці, війна скінчена! Австрія розпалася! Галичина вільна! Маємо тепер свою державу, а у Львові вже наші б'ються з ляхами! На Львів йдемо, хлопці!

В тій самій хвилі хорунжий Бужар затягнув "Вже воскресла Україна" — а стрільці хором за ним підтягнули.

Весело співаючи зайшли ми вечором до Черновець, а в 6 год. рано ми рушили поїздом до Львова.

Другого дня около 6 год. попол. ми вже були на підльвівській станції Перзенківка. Ми висіли з вагонів. В місті вже йшла гаряча перестрілка. Тарахкотіли скоростріли, подекули було чути вибух ручних гранат.

Того самого вечора пор. Бужар дав наказ, що в 4 год. вранці цілий Курінь має наступати на Львів. Не знаю, чому сот. Микитка не брав ніякої участі в тому наступі. Чи він сам не хотів, чи може його було видалено.

Нарешті надійшла ожидаана хвиля. Була 3 год. по півночі, як ми стали в збірку і чекали дальших наказів. Стрільці були в дуже веселому настрої. Неодин вже й рота розявив, щоб заспівати, але прийшов наказ, щоб якнайтихше бути. Одначе жарти не переводились. Недалеко від мене котрийсь стрілець заложив на кріс багнет. Підіймив з землі камінь, пошурював по багнеті, гейби косу заправляв і відтак здіймив шапку, перехрестився гейби косар в ячмені і сказав: "Допоможи. Боже, перший покіс без пригоди!" А стрільці як підіймуть регіт, що хор. Верховому ледве вдалось втихомирити.

Через яких п'ятнадцять хвилин ми вже стояли в розстрільній. Перша і друга сотня пішли направо в наступ на Кадецьку Школу. Наша 3 сотня мала напрям попри залізну дорогу просто на Головний Двірєць. Четверта сотня була в резерві, але разом тримала охорону лі-

вого крила. Зачався наступ. Ми підійшли яких п'ятьсот кроків, як з противної сторони дався чути голос: "Стуй!" — і разом впало на нас яких п'ятнадцять стрілів. В тій хвилі з домів далися чути густі стріли. Заразом з тисячі молодих стрілецьких грудей залунав на перемісті могутній голос "Гурра" — аж на Високий Замок луна пішла. Між нами вже було кількох ранених. Ми дійшли до мосту вже недалеко Головного Двірця. Тут на хвилю припинились. В тій хвилі на нас впало кілька стрілів ззаду. Зараз вислано туди стежу, що по кількох хвилях вернулася і привела з собою якогось смільчака з передертим лицем. При ньому найшли крісові набой і малу ручну бомбу. Один стрілець попровадив його до команди Куріня. На знаю, чи дійсно завів до команди, чи ні, але мені здається, що він скорше пішов — як москалі називали — в "земельний отряд", бо стрілець чогось заскоро вернувся.

Ми рушили дальше вперед не вспіли перейти залізної дороги, як біля мене впав один стрілець поцілений кулею під око. Я взявся завязати йому рану, але він таки на руках умер.

Нараз зачалась сильна стрілянина з обох сторін. Я приліг за маленький горбок, а біля мене хорунжий Бужар. Він піднявся — хотів дати наказ, але зістав поцілений кулею в руку. Я хотів йому перевязати рану, але він відмовився. Другою рукою стиснув рану і побіг взад. Відтоді я його більше не бачив. Скоро до десятника Цюпака прибіг стрілець іншої сотні з наказом відступати. Перша і друга сотня вже відступили. Ми мусіли одинцем відступати, бо разом було неможливо. Поляки почали нас обстрілювати з трьох сторін. Одинокий вихід для нас був — залізні дороги. За першими хатами ми зібралися в збірку і відійшли на Перзенківку. На станції ми застали вже всі сотні, які годину передтим вернулись. Около 8 год. ввечері ми відіхали поїздом до Старого Села. Так закінчився наш перший бій за Львів.

В "СОЮЗНИКІВ"

Весна 1920 року. Українська Галицька Армія після переходу до большевиків, переїхала до міста Балти й околиці, щоб знова після понесених страт зорганізуватись. В тому часі вона дістала офіційну назву ЧУГА (Червона Українська Галицька Армія.) Зорганізована в три бригади і розташована поблизько м. Балти дожидала наказу виступати на фронт проти поляків і братів з УНР. На такий наказ не прийшлося довго ждати, бо перед Великодними святами фронтові частини повнізджали на фронт, а тиллові також вагонувались і поспішно виступали, щоб бути близько своїх частин.

Моя частина, Артилерійський Склад Начальної Команди, примістила обоз в місті коло парку, а склад муніції, гармат і скорострільів находився в вагонах на стації Балта. Командантом тієї частини був поручник Нагорняк. В четвер перед Великодними святами прийшов наказ, щоб наша частина завагонувалась і виїхала, що й виконано в п'ятницю. В той час разом з нами завагонувався революційний суд, який відїхав до Київа.

В суботу рано ми відїхали до ст. Бірзула, яка віддалена від м. Балти 27 верств. По прибутті на ст. Бірзула хлопці набрали муки і поїхали до поблизького села Соболівка, добре знаомого нам, бо наша частина стояла в йому майже цілу зиму аж до виїзду до м. Балти.

На самий Великдень була Служба Божа в стаційному магазині, яку відправив священник УГА. На Богослуженні було повно старшин і стрільців та місцевої людности. По Богослуженні священник мав знамениту промову, яка зворушила всіх до сліз.

У Світлий понеділок наша частина виїхала дальше до ст. Вапнярка. В кілька днів по прибутті до Вапнярки, де ми останувились, кружляли різні чутки, а найбільше напруження було в суботу перед Провідною неділею. Кружляли чутки, наче галицькі частини перейшли на сторону військ УНР і що тиллові частини захватили Жмеринку й Вінницю та другі міста. Також були суперечні чутки, наче в Жмеринку відобрали знова большевики і вирізали багато галичан.

На стацію Вапнярка почали надтягати большевицькі частини 45 і 60 дивізії з Тульчина. Тут ми довідались, що вони йдуть нас роззброювати. Крім нашої частини на ст. Вапнярка з галичан був Тяжкий Гарматний Дивізіон і др. Тому в галицьких частинах йшли розмови, чи оборонятись чи здати зброю. Ніч з суботи на неділю пройшла на гострому поготівлі.

В неділю покликано нашого команданта около 11 год. передполуднем до команди 45 большев. дивізії, як також окружного команданта (імені не памятаю) і команданта Гармат. Дивізіону на нараду.

Після наради доти їх не випущено, доки вони не написали письмо до частин, щоб здали зброю без спротиву.

Около 4 год. попол. почали окружувати нас большевики (політичний вишкіл) з наладованими крісами і жадати зложення зброї. Ми заскочені мусіли віддати зброю.

Наступного дня, в понеділок, відобрано в нас обоз, коні, припаси живности, а нас запроваджено перед вагони, де ще раз зроблено особисту ревізію і позабірано

накривала, черевики, білля і др. річи.

В вівторок рано нас вивезено в напрямі до Одеси. Як ми опісля довідались, большевики боялись, щоб от. Тютюнник нас не відобрав, а він якраз був поблизько ст. Вапнярки. І вправді в ніч з вівторка на середу от. Тютюнник нас не відобрав, а він якраз був поблизько турбував большевиків і подався в напрямі фронту.

По дорозі до Одеси мали ми на ст. Бірзула більший відпочинок. Наш транспорт задержався два дні. За той час много з наших старшин і підстаршин та стрільців поутікали, де хто мав знаомих.

До Соболівки, яка віддалена 5 верств від Бірзули, пішов наш командант пор. Нагорняк, його брат Гриць, ст. десятник Шумський і другі, щоб там схоронитися. Оставші старшини і стрільці післали делегацію до команданта большевицької Інжінірної Частини 45 Дивізії (бо вагони тієї частини були прилучені до нашого потягу), щоби прийняв нас до своєї частини на роботу, бо у нас уже вийшли харчі і грошей не було. А до того в тій Інжінірній Частині були наші галичане, які прилучились у Вінниці. Між ними був Михайло Білий (здається той самий, що його суд в Тернополі судив).

Інжінір і командант частини прийняли нас і ми зараз перенеслись до їхніх вагонів. По перечисленні лишилось нас 35 осіб. Тут хотія не знали, що нас чекає, але перестали страхатись тим, що нас повезуть до Одеси в тюрму або до "шахтів" у Донецькому Басейні.

При відїзді нашого поїзду на стацію Одеса (товарна) кинувся під наш поїзд сотник УГА (десь зпід Золочева), який з другими арештованими старшинами був у вагоні біля нашого поїзду.

Після того перебули ми з Інжінірною Частиною довгу дорогу через Миколаїв, Знаменку, Білу Церкву, Бердичів, Шепетівку, Дубно до Бродів, направляючи залізну дорогу і мости, які поляки позривали, відступаючи з Київа перед большевиками.

З побудованих мостів згадаю в Білій Церкві (тут у нас був пор. Саевич з комісією з Харкова) на 18 сажнів довжини, а другий в Чудно Волинському коло села Подолянців також на 18 сажнів довжини і 18 сажнів височини на ріці Тетерев.

По відступі большевиків зпід Львова і Варшави наша частина виїхала через Шепетівку до Бердичева. В Бердичеві вивагонувались і підводами переїхали через Вінницю до Уманя. Тут ми зимували. В Умані в той час проявлялося українське життя: грали два театри, міський і театр Леся Курбаса, який, здається, перший раз поставив в Умані знамениту інсценізацію "Гайдамаки".

Весною 1921 року, в місяці травні, звільнено галичан з тієї частини, як і взагалі зо всіх большевицьких частин.

Тоді приїхав був комісар Затонський до Умані і мав промову до галичан, в якій заохочував дальше остатися в службі в червоній армії. Розуміється, ніхто не хотів остатись, хоч і до дому не міг піти.

З Умані я поїхав до Соболівки, де мав знаомих з часу перебування там. Тут я довідався про страшну смерть моїх товаришів по зброї: Гриця Нагорняка і Шум-

ського, а з ними ще трьох, а то пор. Вербовецького, його односельчанина стрільця (імені не памятаю) і стрільця Гулка, який ще зимою лишився в тому селі служити в одного господаря.

А було це наслідком доносу одного таки з наших стрільців, який нанявся за юдин гріш в чека за донощика. Він то часто заходив у Соболівку з Бірзули до вищезгаданих підстаршин і старшин. Відтак доніс до чека, що вони там мешкають і хто вони. А треба знати, що в той час була велика нагінка на галичан, а головню старшин загально називано нас "ізмєнніками."

На саме Вознесення, тобто кілька неділей по їхньому схороненні в тому селі, прийшла чека в 12 годині ніччю до села, найшла згаданих галичан, постягала їх з ліжка спячих, забираючи всьо, що вони мали на собі і коло себе, лишаючи їх в біллі. В третій годині рано виведено їх під залізничну посадку та всіх п'ятох розстріляно.

Гриць Нагорняк пробував утікати. Куля поцілила його ззаду і він упав. Чекісти в звірський спосіб так били прикладами по голові, що мозок вискочив. Місцеві селяне просили, щоб не вбивати, одначе то не помагало. Також не позволив командант хоронити побитих на місцевому кладовищу. Аж по трьох днях на домагання селян позволив командант чеки похоронити тіла побитих там, де лежали тобто під тією посадкою.

Будучи на їхній спільній могилі бачив я поставлений дубовий хрест і насаджені гарні цвіти, які насадили місцеві дівчата. А я поставив табличку на хресті з написаними іменами побитих.

Треба згадати що поручник Нагорняк на повідомлення селян схоронився у полі вночі і тим йшов смерти червоних чекістів.

Друзі мої дорогі! Нехай та земля українська зміряна Вашими ногами і зрошена Вашою кровю буде Вам пером у тій Братській Могилі.

о. П. Камянецький святить прапор содбурської УСГ в Торонті.

ПОВСТАНЧИЙ ЗАГІН ЯМПІЛЬЩИНИ

Була пропам'ятна весна 1920 р. УГА, яка була у військовому союзі з більшовиками (черв. арм.), дістала наказ виїхати на північ із Херсонщини, де була на відпочинку і переформовувалась. Бойоздатні частини мали зайняти протипольський фронт, починаючи від Жмеринки на північний схід, етапні й технічні мали виїхати до Києва, а там дістати далі директиви. Перевіз армії поступав черепашиною ходою задля браку вагонів і паровиків. Майже всі залізничні стації були забиті військовими транспортами.

ЗВУ (Залізнодорожна Військова Управа), яка мала за завдання висилати всі транспорти, а сама їхати послідною, доїхала до залізничної стації Крижопіль (на Поділлі). Тут були вже дві технічні сотні УГА (мабуть 2-га і 4-та), перехідний відділ і стаційна команда сот. Капусти, а також більшовицький "карательний і ревізійний отряди" (все у вагонах). По кількох днях транспорт (ешалон) сот. Капусти виїхав в сторону Києва. Але як далеко заїхав, не знаю, бо залізничні стації були забиті транспортами. ЗВУ дістала наказ ждати дальших заряджень.

Весна, з якою кожний галичанин старшина, чи стрілець, звязував свій поворот (побідний) до рідних сторін, не приносила бажаних надій, бо червоні союзники не спішилися з наступом, а закріпили свої позиції на здобутих вже українських землях.

Найбільше мучило нас бездільне сидіння у вагонах і та непевність, що далі?.. Дні.. гарні весняні дні тягнулись в безконечність. Здавалось, що сидимо вже довгі роки... Одиною нашою розривкою було устроювання т.зв. вечірних концертів (під голим небом на бульварі). Скоро населення українське (бо було і жидівське, що ворожо ставилося до нас) полюбило своїх братів галичан і масово виходило на бульвар, чи з балконів і вікон слухало наших стрілецьких, серцем і душею співаних, пісень. — Дні плывуть ліниво, мов подільська болотниста річка... Мало чути жартів і сміху, навіть мало голосних розмов між стрільцями... Кожний заховає в глибині душі свої почування і лише коли не коли поглядає на захід... Там оставили ми все!... Батьків, матерей... той жінку-діти, а хто дівчину, над якими тепер знушається ворог-займанець...

Дійшла до нас вістка, що головний отаман С. Петлюра заключив з поляками угоду, які за признання їм Галичини обіцяють допомогти здобути східню Україну від більшовиків. Наші "союзники" (більшовики) почали нам дорікати, що й ми такі самі й відносини між нами, й так не дуже дружні, почали чимраз більш заострюватись.

Почались між нами (галичанами) дискусії на тему Варшавської угоди — живі, гарячі, навіть острі дискусії, однак результат був все один: "Не боротись проти братів придніпрянців, бо ми вже досить проляли братньої крові."

Було вже над вечір в суботу (дати не тямлю, бо мабуть ніхто із нас не знав тоді дат). Старшини ЗВУ почали скликатись на партію "преференса" до вагону.

Коли я із хор. Придибою ввійшов до вагону, там

вже сиділо кілька старшин ЗВУ і техн. сотен. За кілька хвилин у вагоні було вже кількадесять старшин, всі говорили про буденні справи, деякі держали карти до гри в руках... Встає один старшина (імени не знаю, бо то був звязковий, що нам привіз наказ і зараз вночі відїхав до Вапнярки) і заявляє: — Панове! Ми не зійшлись тут для гри, а для наради над важним почином. Однак щоб сусіди (більшовики) не підозрівали нічого, всі, що сидите при столах, держіть карти і колиб з'явився непрошений гість, грайте "преференса". — Всі присутні запрягли виконати все, що тут буде заряджено... — Старшина продовжав: — наше командування, зясувавши наше безвихідне положення під теперішню пору (більшовики не думають йти на Галичину — а з поляками йдуть наші брати), наказує всім галицьким частинам зробити загальне повстання проти більшовиків завтра в 4-тій годині вранці. Колиби в місці постою галицьких частин находились якінебудь більшовицькі частини, обезоружити, зайняти місцевість і ждати дальших наказів. Такий наказ дістають сьогодні фронтові, етапні, технічні і всі інші формації УГА. — Наказ є наказом і має бути виконаний, сказав один з присутніх, тож дискусія зайва!

Ешалон ЗВУ стояв на південно-західному кінці стації, а техн. сотен на північно-східнім, тому рішено виступати в означену годину, кожна частина окремо, бо сили наші замалі, щоби можна було окружити стацію, де находились "карательний і ревізійний отряди" добре озброєні і місточки, де було досить сильно міліція і більшість населення симпатизувала з червоними (переважно сини Ізраїля) Постановлено отже зробити паніку і дати змогу втекти тим, що не будуть ставити опору. — Згаданий старшина, що привіз наказ, відїшов, Пішли також старшини техн. сотен, щоби підготувати стрільцтво і розробити план виступу своєї частини.

Ми осталися і ще продовжали наради. Командантом нашого відділу по переведення повстання вибрано пор. Василя Чайківського (народного учителя по фаху, а не проф. копичинецької гімназії), вояка з крові і кости. Він же зараз показав себе майстром у своєму ділі, бо заявив: — Всі тут присутні старшини розїдуться по вагонах і повідомлять стрільцтво про наказ нашого командування і про наше рішення. Всі мають бути в поготівлі і ждали наказу, який передасть вам Василь Пуцентело, бо його я назначаю своїм оперативним ад'ютантом (звязковим). Бути осторожними, щоби сусіди, які є у вагонах на сусіднім торі, не помітили нічого. Навіть вечірний концерт на вільнім воздуху мусить відбутись як кожного вечора, щоби не було підозрілим.

Всі вийшли... Осталось нас двох. Чайківський твердим кроком заходив по вагоні. Вкінці промовив тихо, але рішучо: — Ходім, друже, оглянемо нашу ситуацію і наших сусідів, бо діло велике і відвічальність не менша. Говоритимемо про буденні речі, але пильно стежити за всім і все добре розглядати.

Ми вийшли... Перейшли здовж нашого ешалону, повертаємо попри наших "сусідів-союзників" (через карательний стряд). У вагонаї гульня. Кілька паних голосів

реве на все горло: "Ех яблучко". Звертаємо в сторону бульвару, бо там вже наші почали концерт. Мов Митуса, або Боян вдарив легко по золотих струнах бандури, звенить тихо, сумно але чарівно пісня: "Ой та зажурились стрільці січові"... "Було літо, було літо..." "Ой у полі жито..." "Ой зацвіла черемха, зацвіла"... і т.д. Не переплітають стрільці свого концерту веселими піснями, як то було вчора, бо чогось не приходять на думку веселі, але вкладають в кожен пісеньку всю свою душу. І коли б так психолог послухав сьогоднішнього концерту і порівняв з учорашнім, то напевно відгадав би стрілецькі думки. — Наші мольові мелодії вплинули і на наших щовечірніх слухачок, бо всюди тихо.. Тишу перериває і здригає задуманих слухачів сильний акорд: "Україно, мати кат сконав"... — Розходяться стрільці до своїх вагонів, щоби ще одну ніч провести там, де не один провів довший час, бо завтра?... Бог вість!... Але стрілецька вдача не втерпіла, щоби не полоскотати серцець наших милих слухачок може впродовж... "Добраніч, дівчино, добраніч кохана, спи любо, солодко до самого ранна... А.. зав-т-р-а вижди ще-раз.." І замовкли. — Вже більше не почув Крижопіль, ані його мешканці тих мелодійних, серцем співаних пісень.

Ми з пор. Ч. пройшли ще кілька разів по стації. Почали померкати світла, а далі все затихло. Запаувала тиша, тиша перед бурею... Повертаємо до вагону.

У вагоні сидимо без світла і безперервно куримо... Час іде повільно, здається, що ранку ніколи не буде... Діждались 3-ої год. ранку. — Перейдіть, товаришу. — каже мені — по вагонах і збудить, як що дехто спить та скажіть, щоби були готові і на стук у двері вагону вискакували і зараз за насипом розпустили розстрільну. Стріляти гостро заборонено, доки не дам наказ. — Майже ніхто не спав, а більшість стрільців сиділа з невідлучним крісом на колінах, як я приходив до вагонів.

Прийшла і довго ожидана 4-та год. ранку... Не вспів я пробігти здовж вагонів стукаючи у кожні двері, як всі виспались і залягли за насипом. Рівночасно майже за-торохтіли два скоростріли техи. сотень. Несподівано за-скочені большевики вискакували з вагонів, мов щурі з розбитого корабля, деякі навіть у нічній білизні, дали кілька відірваних стрілів і пустились бігти у нашу сторону... "Огонь!" — роздалась команда і сталеві пчоли забреніли по рейках. Перестрашені (а вчора ще такі відважні) червоні завернули і подались в сторону містечка і схоронились, або розбіглись на поля чи до ліса, оставляючи убитих і ранених. Наша розстрільна перейшла стацію, містечко і виставивши застави вернулись до вагонів. Крижопіль взятий без страт з нашої сторони. — Телефонуюмо до Вапнярки (около 15 верстов на північ), щоби довідатись, як там справи стоять. По довгім дзвоненні відзивається дряжачий голос : "Кто гаваріт?".. і мимо дальшого дзвонення нашого, ніхто не відзивається. Вислано поручника (забув імя, пізніше він був у кіннім полку 2-ої волинської дивізії), верхи до Вапнярки, щоби розвідав про ситуацію. Минуло ціле допудне, а він не вернув. Хор Придиба і я дістаємо наказ поїхати залізничною дрезиною в сторону Вапнярки і за всяку ціну довідатись, що там діється. Доїжджаємо до перестанку Княжево (7 верстов в'д Вапнярки) і стараємось виклигати команду двірця Вапнярки. Відповідають нам російською мовою, що "галічани ізменнікі", що бунт усмирено і за годину виїжджає військовий транспорт в сторону Крижополя. — Що духу їдемо назад. Приїхали в сам час,

бо 3 верстви перед Крижополем вже наші зривали зал. шлях. Звіт здали пор Яремичеві, що був вже обраний командантом нашого загону. Загін названо: "Повстанчий загін ямпільського повіту". Поділено на дві сотні — 1 сотня із техи. сотен (команданта не знаю), 2 сотня із ЗВУ комд. пор В. Ч., кожную сотню на 3 чоти, а кожную чоту на 3 рої в силі 13, 14 і 15 бойовиків з командантом включно. Комд. 2 чоти (2-гої сотні), до якої і я належав, був пор. М. Швалюк, а комд. роїв: 1-го — хор. А. Шиманський, 2-го — хор. Придиба, а третього я.

Зараз по повороті із розвідки мене і хор. Придибу вислано змінити застави і держати позиції аж до дальших заряджень. Хор. Придиба зміняє заставу ч. 1 на захід від містечка, я на північ ч. заст. 2 маючи завдання стежити за рухом на зал. дорозі від сторони Вапнярки, тому що маю найсильніший рій (15 зі мною) і найвідважніший, бо всі стрільці із коломийського повіту. Хор. Шиманський зміняє заставу ч. 3 на північний схід від містечка і найблише до головної сили.

Розставляю вартових, роблю звязок із заставою ч. 1 (Придиба), ч. 3 (Шиманський) і з курінем. Спокійно проходить день і настає ніч. Всюди спокійно. Голод і неспана ніч роблять свою роботу. Треба добре себе держати, щоби не заснути. Доходить 11 год. вночі, немає зміни ані наказів. Подвоєю чуйність, висилаю стежу на зал. шлях. Вертає звязковий від застави ч. 3 і голосить, що Шиманського нема (заст. ч. 3). Рівночасно стежа доносить, що большевицька панцерка направляє зал. шлях, який наші зірвали. Висилаю звязкового до Придиби, що ситуація погана, а тут другий звязковий голосить, що наших в Крижополі нема. — Стягаю заставу, повідомляю Придибу і злучившись разом відступаємо, виминаючи вже Крижопіль. Напружуємо всі сили і беремо напрям на схід, бо знаємо, що лише в ту сторону наші могли відійти. Довелось йти форсовним маршем цілу ніч не стрічаючи нікого. Ранком дійшли до якогось присілка і довідались, що військова частина прийшла над раном і стоїть тепер на економії (фільварку). Хоч певні були, що це наші, всежтаки заховали обережність, доки не переконались. Яке було здивування всіх, коли побачили нас, яких уважали за пропзщих, живими і здоровими. — Тут ми довідались, що звязковий, який був висланий повідомити нас, щоби стягати застави і відходити за курінем, повернувшись, не могучи відшукати нас в темноті ночі. Відпочавши трохи і заспокоївши дещо голод рушили ми даліше вже на полудне. Ще того самого дня дійшли до невеликого ліску, де заждали ночі і зіли вечеру. Від тепер починається блукання в запілі ворога. Дні подібні один до другого, а ніч до ночі. Днями сидимо в лісах, ночами маршуємо, все змінюючи напрямки. Харчі і зброю здобуваємо на ворогах. На менші ворожі відділи нападаємо, від більших відходимо. Нераз робимо і 40-50 верстов дороги, щоби зробивши лук, опинитись не більше чи 10-15 верств від попереднього місця постою.

По довшій блуканні, дійшли ми до села Крембівка. Хотіли зайти до поблиского ліска, виминаючи село, але вже починало дніти і з села нас помітили. Тому, що не знали ми, як населення буде ставитися до нас, а крім того бачили, що кільканадцять людей подалось з села якраз до того ліса, до якого ми прямували, вислано кінну стежу (в силі 5 їздців). Курінь устатився в бойовій лінії за селом. Стежа вернула і донесла, що село національно свідоме, а люде що бігли до ліса, це повстанці. Зраділи ми і рушили до ліса, висилаючи вперед кіль-

кох тубильців, повідомити повстанців, хто надходить. Постановлено тут трохи відпочати, бо сили вже опускали нас. Загін наш поповнився кільканадцятьма тубильцями, які переважно повнили службу розвідки, бо по селянськи одиті й говорячи російською мовою, могли легко пройти там, де нам було неможливо. Тут також прибув до нас полковник Ліпко (пізніший шеф генерального штабу армії УНР), бо одинцем не міг передістатись до армії УНР, що стояла на фронті проти большевиків.

Кілька верств від ліса, де ми остановились, в селі чи містечку Стіна був штаб 55-ої большевицької дивізії, отже треба було незвичайної обережності й чуйності. Хоч ми і мали намір простояти в згаданім лісі трохи довше, зайшла подія, що змусила нас опустити те місце простоявши всього два дні й одну ніч. Другої ночі нашого постою почули ми стріла від сторони Стіни. Мій рій, що був якраз в поготівлі, дістав наказ піти прослідити терен. Виходимо. Ніч темна, що й носа свого не бачимо. Йдемо густою розстрільною, щоб не згубитись. Тут ми й переловили наказ 44 дивізії, що був висланий до м. Дзвинівка (там був большевицький кінний полк) і м. Чернівець (там була артилерія), наступати наступного ранку на ліс Клембівка, бо там є повстанці в силі п'ять тисяч (хоч нас і тисячі не було, але в страху великі очі). Стягнуто застави і рушено даліше, роблячи зигзаки, обходи полями і ярами, виминаючи дороги. Мимо цілонічного форсовного маршу, мимо того, що зробили понад 35 верств, опинились в лісі віддаленім не більше як 10—15 верств від попереднього місця постою. Вранці чули ми гарматню стрілянину від сторони клембівського ліса. То наступали большевики. Пізніше довідались, що наступаючі большевики з двох сторін здорово себе самі побили бо уважали за повстанців своїх, а ген. Тютюнник, який йшов зо своїм відділом, наткнувшись на них, рішив бій. Ніччю прибуло до нас трьох старшин армії УНР і по переговорах дали нам вказівки, куди даліше маршувати, а самі відіхали, а з ними і полк. Ліпко. Тепер опинились ми вже в фронтовій полосі між большевицьким і польським фронтом, бо мали декілька перестрілок як з большевицькими так і польськими уланськими стежами. Одної ночі, як кожної попередньої, сидимо в лісі. Застави розставлені, решта в поготівлі. Десь далеко пролунав стріла. Хор. Шиманський йде на стежу в ту сторону, а за якийсь час вертає і голосить, що якийсь відділ в розстрільній у віддалі 2-ох верств від ліса наступає. Алярм! Хор. Придиба і я дістаємо наказ сейчас вийти і здержати ворога, доки не збереться курінь. Розпускаємо розстрільну та йдемо, за лісом стаємо і наслушуємо... Тихо!.. Тільки вітер шумить. Як можна найобережніше підсуваємось вперед і доходячи приблизно дві верстви, бачимо розстрільну, що рухається повільно. Залягаємо й ждемо трохи — не підходить ніхто. Два стрільці підлазять блище до мнимої розстрільної і переконаємося, що це корчі терену над яром, якими вітер колихає... Перевірювши добре місцевість, вертаємо й мало що не попали під огонь своїх, що вже були у розстрільній під лісом. Ще кілька днів і ночей і доходимо до фільварку, яких 6—7 верств на схід від Могилева над Дністром (мабуть звався Єкатеринівка). Отаборившись почали ми чистити зброю та латати однострой. (Казали наші стрільці, що однострой тому так зветься, бо кожний один має інший стрій).

Пополудні приїхав до нас полк. Шандрук зо своїм молодшим братом і ще одним старшиною, повітав нас від командування армії УНР і сказав, що нас приділюється до 3-ої Залізної дивізії ген. Удовиченка, що стоїть в м. Могилеві. По їхньому відїзді рушаємо — сходимо згорн і перед нами тягнеться битий шлях, що йде рівнобіжно з Дністром. Мимоволі приходять на думку деякі історичні події минувшини нашої, згадався 1709 рік, змагання розумного гетьмана Мазепи до самостійності та його одисея. Ось тут недалеко і Бендери, куди відступив Мазепа і мов у калейдоскопі пересуваються події, всі наші змагання і знова неволя.

Місто Могилів над Дністром робить гарне враження. Та не дуже гарне враження зробили на нас другі наші союзники поляки, не менші вороги як попередні. Заняли призначені нам квартири, майно здали до штабу дивізії і ждемо призначення. Дивізія в стадії формування, тому сидимо майже два тижні бездільно — відпочиваємо... В харчівні стрічаємося зо своїми братами-придніпрянцями і густо-часто зводимо досить гострі дискусії на тему союзу з одним чи другим ворогом.

Поляки були повними господарями в м. Могилеві і без їхнього відома, зглядно позволення, не можна було нашим нічого підприємати. Командантом міста, з української сторони, був сот. Лімаренко-Римаренко, але не мав жадного впливу, ані значення. Поляки довідались, що наш повстанчий загін це переважно галичане й одного ранку появилсь на видних місцях розвішані плякати (накази) польської команди міста: "Офіцерове і шереговце армії галиційської, зглошон сен в командзе міста до реестру".

Ми рішили не йти до реестру, лише назад у запілля ворога як повстанці. Та з тяжкого положення вивів нас ген. Омелянович Павленко (старий), що якраз тоді був приїхав до Могилева. Він забрав нас, майже всіх бойовиків, частина яких пішла до дивізій, а частина зістала приділена до штабу Дієвої Армії УНР, де повнила совісно свої обовязки до листопада 1920 р.

ВОЛОДИМИР КУПЧЕНКО.

Люблю Я Бурю

Люблю я бурю так безмірно
По дні літнім, погіднім,
Як громи грізно-безпокірні
Гримлять у хмарі срібній.

І буревії ті скажені,
Що дуби рвуть з корінням,
Перуни срібно-золочені
І бурунів шаління...

А понад все люблю племена
У гордо-пишнім бою,
Як на катів знімуть знамена
За честь, за славу свою;

Як рвуться кінні в бій колюмни,
Шаблі в шоломи дзвонять—
Тоді й мертві встають із трумни
І Рідний Край боронять.

ВІД РЕДАКЦІЇ

Альманах вийшов із кількомісячним опізненням. На вступі редакція зазначила, що постаратися подати короткий історичний начерк організацій був. українських вояків, що існують поза Канадою. В тій цілі звернулася до різних відомих їй таких організацій із проханням подати для Альманаху коротку свою історію. Деякі прислали потрібні матеріали скоро, другі з опізненням, інші зовсім не відповіли. Чекаючи на ті матеріали друкування Альманаху відбувалось із великими перервами. Це головна причина його опізнення.

Також редакція не вмістила всіх споминів, писаних і присланих їй від був. вояків Української Армії. Мусіла числитись із обмеженим розміром книги. Було багато споминів про ту саму подію, нерідко не дуже важну. Були випадки, що різні був. вояки прислали спомини про ту саму подію. В першому випадку спомини не могли бути публіковані, в другому—поміщено ті, що солідніше спрацьовані й коротші. Однак Гол. Управа УСГ постаратися в іншій спосіб використати всі ті спомини, що не могли бути вміщені в Альманаху (міститиме в Стріл. Вістях і т. і.).

Редакція щиро дякує всім тим, що послужили матеріалами для Альманаху й тим, що набуваючи наперед передплату уможливили його видання.

Альманах скомпонував і зредагував ред. М. Погорецький, архівні матеріали постачав інж. В. Топольницький, вінету на окладинку зладив мистець Юрко Брик.